

Азия/Еуропа

Ақпараттық сараптама журналы
Басылымның 10-шы жылы, № 98, 2026

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜN YAYINIDIR ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ БАСЫЛЫМЫ

TÜRKİYE'NİN 2026 DİPLOMASİ GÜNDEMİ: GÜVENLİK, BAĞLANTISALLIK VE KÜRESEL ETKİ

TÜRKİYE'S 2026 DIPLOMATIC AGENDA: SECURITY, CONNECTIVITY, AND GLOBAL INFLUENCE

18

SCO BISHKEK SUMMIT 2026: KEY TAKEAWAYS AFTER TWENTY-FIVE YEARS

САММИТ ШОС В БИШКЕКЕ 2026:
КЛЮЧЕВЫЕ ИТОГИ
ДВАДЦАТИПЯТИЛЕТНЕГО
РАЗВИТИЯ

DR. ALBINA MURATBEKOVA

30

THE TRANSFORMATION OF HUNGARY'S TURKIC DIPLOMACY AFTER VIKTOR ORBÁN

ТРАНСФОРМАЦІЯ
ТЮРКСКОЇ ДІПЛОМАТІИ
ВЕНГРІЇ ПОСЛЕ ВІКТОРА
ОРБАНА

KANAT MAKHANOV

44

THE MIDDLE CORRIDOR: CAN KAZAKHSTAN IMPROVE EFFICIENCY WITHOUT RISING OPPORTUNITY COSTS?

СРЕДНИЙ КОРИДОР: СМОЖЕТ
ЛИ КАЗАХСТАН ПОВЫСИТЬ
ЭФФЕКТИВНОСТЬ,
НЕ УВЕЛИЧИВАЯ ИЗДЕРЖКИ?

ANUAR SATMURZIN

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Sahibi / Меншік иесі
Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü /
Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директоры
Doç. Dr. Suat Beylur

Genel Yayın Yönetmeni / Бас редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Жауапты редактор
Ömirbek Hanayi

Haber Müdürü / Жаңалықтарға жауапты редактор
Erkinbek Turgunov

Tercüme Ekibi / Аудармашылар тобы
Ömirbek Hanayi
Zhuldyz Zhanadil

Sekretarya / Хатшылық
Asel Ingaybekova

Metin Redaksiyon / Мәтінді өңдеу
Doç. Dr. Suat Beylur

Teknik Redaksiyon / Техникалық редактор
Erkinbek Turgunov

Yayın Kurulu / Редакция алқасы
Doç. Dr. Suat Beylur
Zhengizkhan Zhanaltay
Prof. Gulnar Nadirova
Ömirbek Hanayi

Yönetim Merkezi / Басқару орталығы

Almalı Audanı, Mametova 48, 050004
Almaty, Kazakhstan
Tel. +7 (727) 308 06 05
Fax. +7 (727) 338 43 33
E-mail: info@eurasian-research.org

Sürelî yayin tescil belgesi No: 15793-Ж, tarihi: 27.01.2016. Söz konusu yayin izni Kazakistan Enformasyon ve Toplumsal Kalkinma Bakanligi tarafından verilmiştir. Tüm hakları saklıdır. Mülakat, haber-yorum ve analizlerde ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup Enstitü'nün yayin politikasını yansitmamaktadır. Bu yayinda yer alan yazilar ve fotoğraflar izinsiz, kaynak gösterilmeden kullanilamaz. Kaynak gösterilerek alinti yapılabilir. İki ayda bir yayimlanmakta olup, tiraji 300 adettir. Bedelsiz olan yayinin basili dağıtımı, Kazakistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını kapsamaktadır.

Мерзімді баспасөз басылымын есепке қою туралы куәлік №: 15793-Ж, күні: 27.01.2016 ж. Жоғарыда аталған басылымға рұқсатты Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі берді. Барлық құқықтар қорғалған. Сұхбат, ақпараттық сараптама мен талдауларда айтылған пікірлер тек авторлардың жеке көзқарастары болып табылады және Институттың ұстанымын білдірмейді. Бұл басылымда жарияланған мақалалар мен фотосуреттерді рұқсатсыз және дереккөзді көрсетпей пайдалануға тыйым салынады. Дереккөзді көрсетіп, сілтеме жасауға болады. Екі айда бір рет жарияланатын болып, тиражы 300 дана. Журналымыздың баспа басылымы Қазақстан мен Түркияда тегін таратылады.

Doç. Dr. SUAT BEYLUR

Доцент, Доктор СУАТ БЕЙЛҮР

Değerli takipçilerimiz,

Asya Avrupa dergisinin bu sayısında, Türkiye'den Orta Asya'ya, Avrupa'dan Çin'e uzanan geniş bir coğrafyada öne çıkan siyasi, ekonomik, teknolojik, toplumsal ve kültürel gelişmeleri farklı boyutlarıyla ele alıyoruz. Bu sayımızda; Türkiye'nin 2026 diplomasi gündemi, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Bıřkek Zirvesi, Macaristan'ın Türk dünyası politikası, Orta Koridor'un Kazakistan açısından geleceęi, Xi Jinping'in olası dördüncü dönemi ve Kazakistan'ın kritik mineraller alanındaki artan önemi değerlendirilmektedir. Ayrıca Türkiye'nin 2026-2030 Yapay Zekâ Eylem Planı, Kazakistan'da deęişen doğurganlık ve aile yapısı ile Dünya Göçebe Oyunları'nın kültürel miras, diplomasi ve etnokültürel kimlik açısından taşıdığı anlam ele alınmaktadır.

Geçtiğimiz dönem, Avrasya ve Türk dünyasında güvenlik, çok taraflı diplomasi ve bölgesel iş birliğinin yoğunlaştığı bir süreç olmuştur. Ankara'da gerçekleştirilen NATO Zirvesi Türkiye'nin Avrupa ve transatlantik güvenliğindeki konumunu yeniden öne çıkarırken, Bıřkek'teki ŞİÖ Zirvesi bölgenin güvenlik, ekonomi ve bağlantısallık gündemini şekillendirmiştir. Dünya Göçebe Oyunları ortak kültürel mirasın uluslararası görünürlüğünü artırırken, BM Genel Kurulu ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın New York temasları küresel yönetim ve Türk dünyasındaki kurumsal iş birliği açısından önemli gelişmelere sahne olmuştur.

Bu sayımızı, bölgemizde ve dünyada yaşanan dönüşümleri anlamaya yönelik tartışmalara katkı sağlamasını temenni ediyor, keyifli okumalar diliyoruz.

Құрметті оқырман!

«Азия Еуропа» журналының осынау санында Түркиядан Орталық Азияға, Еуропадан Қытайға дейінгі аралықтағы маңызды саяси, экономикалық, технологиялық және әлеуметтік-мәдени үдерістер сараланады. Түркияның 2026 жылғы дипломатиялық күн тәртібі, Шанхай ынтымақтастық ұйымының Бıřбек саммиті, Мажарстанның Түркі әлеміне қатысты саясаты, Орта дәліздің Қазақстан үшін маңызы, Си Цзиньпиннің ықтимал төртінші мерзімі және Қазақстанның аса маңызды минералдар саласындағы рөлі сарапталады. Сондай-ақ Түркияның 2026–2030 жылдарға арналған жасанды интеллект жөніндегі іс-қимыл жоспары, Қазақстандағы демографиялық өзгерістер мен Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының мәдени-дипломатиялық маңызы талданады.

Артта қалған айлар Еуразия мен Түркі әлемінде қауіпсіздік, көпжақты дипломатия және өңірлік ынтымақтастықтың жандануымен ерекшеленді. Анкарадағы НАТО саммиті Түркияның Еуропалық және трансатлантикалық қауіпсіздік жүйесіндегі орнын айқындаса, Бıřбектегі ШЫҰ саммиті өңірлік қауіпсіздік пен экономикалық ынтымақтастықтың басымдықтарын белгіледі. Дүниежүзілік көшпенділер ойындары ортақ мәдени мұраны халықаралық деңгейде танытты. Ал БҰҰ Бас Ассамблеясы аясындағы және Түркі мемлекеттері ұйымының Нью-Йорктегі кездесулері жаһандық басқару мен институционалдық ынтымақтастықты нығайтуға бағытталды.

Журналымыздың осы саны өңірлік және жаһандық өзгерістерді тереңірек түсінуге, өзекті мәселелерді жан-жақты саралауға үлес қосады деп сенеміз. Зейініңіз ашылсын!

ÖN SÖZ АЛҒЫСӨЗ

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ DOÇ. DR. SUAT BEYLUR	1
---	---

GÜNCEL ӨЗЕКТІ ПІКІР

TÜRKİYE'NİN 2026 DİPLOMASİ GÜNDEMİ: GÜVENLİK, BAĞLANTISALLIK VE KÜRESEL ETKİ TÜRKİYE'S 2026 DIPLOMATIC AGENDA: SECURITY, CONNECTIVITY, AND GLOBAL INFLUENCE DOÇ. DR. SUAT BEYLUR	4
SCO BISHKEK SUMMIT 2026: KEY TAKEAWAYS AFTER TWENTY-FIVE YEARS САММИТ ШОС В БИШКЕКЕ 2026: КЛЮЧЕВЫЕ ИТОГИ ДВАДЦАТИПЯТИЛЕТНЕГО РАЗВИТИЯ DR. ALBINA MURATBEKOVA	18
THE TRANSFORMATION OF HUNGARY'S TURKIC DIPLOMACY AFTER VIKTOR ORBÁN ТРАНСФОРМАЦИЯ ТЮРКСКОЙ ДИПЛОМАТИИ ВЕНГРИИ ПОСЛЕ ВИКТОРА ОРБАНА KANAT MAKHANOV	30
THE MIDDLE CORRIDOR: CAN KAZAKHSTAN IMPROVE EFFICIENCY WITHOUT RISING OPPORTUNITY COSTS? СРЕДНИЙ КОРИДОР: СМОЖЕТ ЛИ КАЗАХСТАН ПОВЫСИТЬ ЭФФЕКТИВНОСТЬ, НЕ УВЕЛИЧИВАЯ ИЗДЕРЖКИ? ANUAR SATMURZIN	44
XİPLOMACY: Xİ'NİN OLASI DÖRDÜNCÜ DÖNEMİNDE ÇİN ХІПЛОМАСҰ: СИ ЦЗИНЬПИННИҢ ЫҚТИМАЛ ТӨРТІНШІ КЕЗЕҢІНДЕГІ ҚЫТАЙ OMIRBEK HANAYI	54
KAZAKHSTAN AS THE CENTER OF THE GLOBAL COMPETITION FOR CRITICAL MINERALS КАЗАХСТАН КАК ЦЕНТР ГЛОБАЛЬНОЙ КОНКУРЕНЦИИ ЗА КРИТИЧЕСКИ ВАЖНЫЕ МИНЕРАЛЫ FATIMA KHAMZAYEVA	66

<i>TÜRKİYE'NİN 2026–2030 YAPAY ZEKA EYLEM PLANI: POLİTİKA ÖNCELİKLERİ, STRATEJİK HEDEFLER VE UYGULAMA PERSPEKTİFLERİ</i> <i>ТҮРКІЯНЫҢ 2026–2030 ЖЫЛДАРҒА АРНАЛҒАН ЖАСАҢДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЖӨНІНДЕГІ ІС-ҚИМЫЛ ЖОСПАРЫ: САЯСАТТЫҢ БАСЫМ БАҒЫТТАРЫ, СТРАТЕГИЯЛЫҚ МАҚСАТТАР ЖӘНЕ ІСКЕ АСЫРУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ</i> ZHENGIZKHAN ZHANALTAY	81
<i>2026 DÜNYA GÖÇEBE OYUNLARI: GÖÇEBE MİRASININ YENİDEN CANLANDIRILMASI, KÜLTÜREL DİPLOMASİ VE ETNOKÜLTÜREL KİMLİK</i> <i>2026 ЖЫЛҒЫ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫ: КӨШПЕЛІ МҰРАНЫ ЖАҢҒЫРТУ, МӘДЕНИ ДИПЛОМАТИЯ ЖӘНЕ ЭТНОМӘДЕНИ БІРЕГЕЙЛІК</i> DOÇ. DR. BEKARYS NURİMAN	99
<i>BIRTH RATE DECLINING: IS KAZAKHSTAN'S FAMILY MODEL CHANGING? РОЖДАЕМОСТЬ СНИЖАЕТСЯ: МЕНЯЕТСЯ ЛИ КАЗАХСТАНСКАЯ МОДЕЛЬ СЕМЬИ?</i> PROF. DR. GULNAR NADIROVA	114

ETKİNLİKLER ІС-ШАРАЛАР

.....	126
-------	-----

İNFOGRAFİK ИНФОГРАФИКА

.....	136
-------	-----

TÜRKİYE'NİN 2026 DİPLOMASİ GÜNDEMİ: GÜVENLİK, BAĞLANTISALLIK VE KÜRESEL ETKİ

DOÇ. DR. SUAT BEYLUR

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
MÜDÜR

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, ДИРЕКТОР

TÜRKİYE'S 2026 DIPLOMATIC AGENDA: SECURITY, CONNECTIVITY, AND GLOBAL INFLUENCE

Uluslararası sistem son yıllarda jeopolitik rekabetin sertleştiği, bölgesel savaş ve çatışmaların kalıcılaştığı ve ekonomik karşılıklı bağımlılıkların giderek daha fazla stratejik rekabetin konusu haline geldiği çok boyutlu bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Rusya-Ukrayna savaşı, Gazze'de devam eden kriz, Orta Doğu'daki güvenlik dengelerinin yeniden şekillenmesi, ABD-Çin rekabeti ve Avrupa güvenlik mimarisindeki tartışmalar bu dönüşümün siyasi ve güvenlik boyutunu gösteren önemli gelişmelerden bazılarıdır. Buna küresel ticarete korumacılığın yükselmesi, yaptırımların ve ihracat kontrollerinin yaygınlaşması, enerji ve gıda güvenliği, kritik ham maddelere erişim, tedarik zincirlerinin dayanıklılığı ve alternatif ulaştırma koridorları gibi jeoekonomik meseleler eşlik etmektedir. Dijitalleşme ve yapay zekadaki hızlı ilerleme ise siber güvenlik, dezenformasyon, teknolojik bağımlılık ve kritik altyapıların korunması gibi yeni sınamaları dış politikanın gündemine taşımaktadır. Dünya Ekonomik Forumu'nun 2026 Global Riskler Raporunda jeoekonomik rekabetin kısa vadeli küresel riskler arasında ilk sırada gösterilmesi ve devletler arası çatışmalar ile teknolojik risklerin üst sıralarda yer alması, güvenlik ile ekonomi ve teknolojinin giderek daha

BU YÖNELİM, TÜRKİYE'NİN FARKLI COĞRAFYA VE KURUMLARLA İLİŞKİLERİNİ BİRBİRİNİN ALTERNATİFİ OLARAK DEĞİL, DİPLOMATİK VE STRATEJİK HAREKET ALANINI GENİŞLETEN TAMAMLAYICI KANALLAR OLARAK DEĞERLENDİRDİĞİNİ GÖSTERMEKTEDİR

THIS ORIENTATION SUGGESTS THAT TÜRKİYE VIEWS ITS RELATIONS WITH DIFFERENT REGIONS AND INSTITUTIONS NOT AS ALTERNATIVES TO ONE ANOTHER, BUT AS COMPLEMENTARY CHANNELS THAT EXPAND ITS DIPLOMATIC AND STRATEGIC ROOM FOR MANOEUVRE

The international system has in recent years been undergoing a multidimensional transformation marked by intensifying geopolitical competition, the persistence of regional wars and conflicts, and the growing strategic use of economic interdependence. The Russia-Ukraine war, the continuing crisis in Gaza, the reshaping of security balances in the Middle East, U.S.-China competition, and debates over the European security architecture are among the major developments reflecting the political and security dimension of this transformation. These trends are accompanied by geoeconomic issues such as the rise of protectionism in global trade, the wider use of sanctions and export controls, energy and food security, access to critical raw materials, supply-chain resilience, and alternative transport corridors. Rapid advances in digitalization and artificial intelligence are also bringing new challenges - including cybersecurity, disinformation, technological dependence, and the protection of critical infrastructure - to the foreign-policy agenda. The World Economic Forum's Global Risks Report 2026 ranks geoeconomic confrontation as the leading short-term global risk, while interstate conflict and technology-related

fazla iç içe geçtiği bu yeni ortamı yansıtmaktadır (World Economic Forum, 2026).

Bu ortamda dış politika, klasik diplomasi ve askeri güvenliğin ötesine geçerek ekonomik dayanıklılık, enerji güvenliği, teknoloji, bağlantısallık ve çok taraflı yönetim gibi alanları da kapsayan daha geniş bir faaliyet sahasına dönüşmektedir. Türkiye açısından 2026, bu genişleyen dış politika gündeminin oldukça görünür olduğu bir yıl olmuştur. Nisan ayındaki Antalya Diplomasi Forumu, Temmuzda Ankara'da gerçekleştirilen NATO Zirvesi, Mayıs'ta Türkistan'da yapılan Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) Gayriresmi Zirvesi, Eylül'deki Şanghay İşbirliği Örgütü ve Birleşmiş Milletler temasları ile yılın son çeyreğinde Türkiye'nin ev sahipliğinde gerçekleştirilecek TDT Zirvesi ve COP31, yoğun bir çok taraflı diplomasi takvimi ortaya koymaktadır. Buna Suriye'nin yeniden yapılanması ve bölgesel bağlantısallığa dönük yeni mekanizmalar,

risks also feature prominently, reflecting an international environment in which security, economics, and technology are becoming increasingly intertwined (World Economic Forum, 2026).

In this environment, foreign policy extends beyond conventional diplomacy and military security to encompass a broader field of activity that includes economic resilience, energy security, technology, connectivity, and multilateral governance. For Türkiye, 2026 has been a year in which this expanding foreign-policy agenda has become particularly visible. The Antalya Diplomacy Forum in April, the NATO Summit in Ankara in July, the Informal Summit of the Organization of Turkic States (OTS) in Turkistan in May, Türkiye's engagements within the Shanghai Cooperation Organization and the United Nations in September, and the OTS Summit and COP31 that Türkiye will host in the final

İran-Körfez hattında bölgesel güvenlik mimarisi arayışı, Gazze konusunda yürütülen çok taraflı diplomasi ve Türkiye-Ermenistan normalleşmesinde atılan somut adımlar da eklendiğinde Türk dış politikasındaki 2026 gündeminin yoğunluğu daha iyi bir şekilde görülebilir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2026a).

Türkiye'nin güncel dış politika yaklaşımı; bölgesel barış ve güvenliğin güçlendirilmesi, dış ilişkilerin kurumsal zeminlerinin genişletilmesi, ekonomik kalkınma ve refahın desteklenmesi ve küresel sistemin dönüşümüne etki edilmesi olmak üzere dört temel hedefi birlikte içermektedir. Bu yaklaşım, ulusal çıkarların korunması ile sürdürülebilir barış ve kalkınmaya elverişli bir bölgesel çevrenin oluşturulmasını birbirini tamamlayan hedefler olarak görmektedir. Dış politikanın "adil, girişimci, çok boyutlu ve kapsayıcı" olması; sahada ve masada hareket kabiliyeti yüksek, farklı coğrafya ve politika alanlarını eş zamanlı takip eden bir diplomasi anlayışıyla ilişkilendirilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2026a). Daha öz bir ifadeyle Türk dış politikasının "kapsayıcı, sistematik ve bütüncül" biçimde yürütülmesi ve ekonomiden savunmaya, enerjiden ulaştırmaya kadar uzanan alanların "360 derecelik stratejik bir bakış açısıyla" ele alınması temel ilkeler arasında yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2025). Bu yönelim, Türkiye'nin farklı coğrafya ve kurumlarla ilişkilerini birbirinin alternatifi olarak değil, diplomatik ve stratejik hareket alanını genişleten tamamlayıcı kanallar olarak değerlendirdiğini göstermektedir.

Bu çerçevenin güvenlik boyutu 2026'da en görünür biçimde NATO Ankara Zirvesi'nde ortaya çıkmıştır. 7-8 Temmuz'da gerçekleştirilen 36. NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi; caydırıcılık ve kolektif savunma, savunma yatırımlarının artırılması, Ukrayna savaşı ve NATO'nun güneyindeki güvenlik ortamı gibi başlıklar etrafında şekillenmiştir (NATO, 2026). Türkiye açısından zirvenin önemi ev sahipliğinin ötesindedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin askeri kapasitesi, stratejik konumu, savunma sanayii ve NATO operasyonlarına katkısı üzerinden İttifak içindeki ağırlığına dikkat çekmiş; aynı zamanda güçlü bir NATO'nun

quarter of the year together constitute an intensive multilateral diplomatic calendar. When these are considered alongside new initiatives concerning Syria's reconstruction and regional connectivity, efforts to develop a regional security architecture across the Iran-Gulf axis, multilateral diplomacy on Gaza, and concrete steps in Türkiye-Armenia normalization, 2026 offers an important snapshot through which the current orientations of Turkish foreign policy can be assessed (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2026a).

Türkiye's current foreign-policy approach combines four broad objectives: strengthening regional peace and security, expanding the institutional basis of external relations, supporting economic development and prosperity, and influencing the transformation of the global system. This approach treats the protection of national interests and the creation of a regional environment conducive to sustainable peace and development as mutually reinforcing goals. The emphasis on a foreign policy that is «fair, proactive, multidimensional and inclusive» is associated with a diplomatic posture capable of operating both on the ground and at the negotiating table while simultaneously engaging different regions and policy areas (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2026a). More succinctly, Turkish foreign policy is envisaged as being conducted in a «comprehensive, systematic and holistic» manner, with areas ranging from the economy and defence to energy and transport addressed through a «360-degree strategic perspective» (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2025). This orientation suggests that Türkiye views its relations with different regions and institutions not as alternatives to one another, but as complementary channels that expand its diplomatic and strategic room for manoeuvre.

The security dimension of this framework was most visible in 2026 at the NATO Summit in Ankara. The 36th NATO Summit of Heads of State and Government, held on 7-8 July, focused on issues including deterrence and collective defence, increased defence investment, the war in Ukraine, and the

müttefiklik dayanışması ve iş birliği temelinde güçlenebileceğini vurgulamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2026a). Böylece Ankara, ulusal savunma kapasitesinin geliştirilmesi ile NATO'nun kolektif caydırıcılığını birbirini tamamlayan unsurlar olarak konumlandırmıştır.

NATO Zirvesi, Avrupa güvenlik mimarisinin yeniden tartışıldığı bir döneme denk gelmesi bakımından da önem taşımaktadır. Rusya-Ukrayna savaşı, Avrupa ülkelerinin savunma kapasitelerini artırma yönündeki arayışları ve transatlantik güvenlik ilişkisindeki belirsizlikler Türkiye'nin Avrupa güvenliğindeki rolünü yeniden gündeme taşımıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın BM Genel Kurulunda Türkiye'nin dışarıda bırakıldığı bir Avrupa güvenlik mimarisinin eksik kalacağı yönündeki değerlendirmesi de bu yaklaşımı yansıtmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2026b). Türkiye aynı zamanda AB üyeliğini stratejik hedef olarak muhafaza etmekte; ancak güncel Türkiye-AB gündemi artık üyelik müzakerelerinin ötesinde savunma, enerji, ticaret, göç, sanayi politikası ve bağlantısallık gibi daha geniş bir alana yayılmaktadır. Bu genişleyen gündem, Türkiye'nin Avrupa güvenliği ve refahındaki konumunu AB ile ilişkilerin önemli unsurlarından biri haline getirmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2026a).

Rusya-Ukrayna savaşı ise Türkiye'nin transatlantik güvenlik yükümlülükleri ile bölgesel diplomatik hareket alanının aynı anda sınıldığı başlıca dosyalardan biridir. Ankara, Ukrayna'nın egemenliği ve toprak bütünlüğüne desteğini sürdürürken Moskova ile siyasi diyalogu açık tutmakta ve doğrudan müzakerelerin yeniden işlerlik kazanmasını desteklemektedir. Temmuz 2026'daki Kiev temaslarında İstanbul müzakere

**GÜNÜMÜZDE
ULAŞTIRMA,
ENERJİ VE DİJİTAL
AĞLAR, TİCARETİ
KOLAYLAŞTIRAN
ALTYAPILAR
OLMANIN ÖTESİNDE
DEVLETLERİN
EKONOMİK
DAYANIKLILIĞI
VE DIŞ POLİTİKA
SEÇENEKLERİ
ÜZERİNDE ETKİLİ
STRATEJİK
VARLIKLARA
DÖNÜŞMEKTEDİR**

**TODAY, TRANSPORT,
ENERGY, AND DIGITAL
NETWORKS ARE NO
LONGER MERELY
INFRASTRUCTURES
THAT FACILITATE
TRADE; THEY HAVE
BECOME STRATEGIC
ASSETS THAT SHAPE
STATES' ECONOMIC
RESILIENCE AND
FOREIGN-POLICY
OPTIONS**

security environment on NATO's southern flank (NATO, 2026). For Türkiye, the importance of the summit went beyond hosting it. President Recep Tayyip Erdoğan drew attention to Türkiye's weight within the Alliance by emphasizing its military capabilities, strategic location, defence industry, and contributions to NATO operations. He also stressed that a strong NATO depends on allied solidarity and cooperation (Directorate of Communications of the Presidency of the Republic of Türkiye, 2026a). Ankara thus presented the strengthening of national defence capacity and NATO's collective deterrence as mutually reinforcing rather than competing objectives.

The NATO Summit was also significant because it took place at a time when the European security architecture was being reconsidered. The Russia-Ukraine war, European efforts to expand defence capabilities, and uncertainty in transatlantic security relations have brought Türkiye's role in European security back to the forefront. President Erdoğan's assessment at the UN General Assembly that a European security architecture excluding Türkiye would remain incomplete also reflects this position (Directorate of Communications of the Presidency of the Republic of Türkiye, 2026b). Türkiye continues to regard EU membership as a strategic objective; however, the contemporary Türkiye-EU agenda now extends beyond accession negotiations to include defence, energy, trade, migration, industrial policy, and connectivity. This broader agenda has made Türkiye's place in European security and prosperity an increasingly important dimension of its relations with the EU (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2026a).

The Russia-Ukraine war is one of the principal files in which Türkiye's

kanalının sürdürülmesi yanında Karadeniz'de seyrüsefer ve enerji güvenliğinin savaşın genel seyrinden mümkün olduğunca ayrıştırılması yönündeki Türk önerilerinin masada tutulduğu açıklanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, 2026b). Bu yaklaşım, Türkiye'nin Karadeniz'i yalnızca Rusya-Ukrayna savaşının bir cephesi olarak değil; enerji, gıda, deniz ticareti ve bölgesel güvenlik bakımından daha geniş bir stratejik alan olarak ele aldığını göstermektedir. Balkanlar'da KFOR ve EUFOR-Althea'ya yapılan katkılar ile Türkiye'nin girişimiyle oluşturulan Balkan Barış Platformu da bu güvenlik yaklaşımının Karadeniz ve Balkanlar boyunca uzanan bölgesel boyutunu tamamlamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, 2025; Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, 2026a).

Orta Doğu'da ise güvenlik, diplomasi ve ekonomik bağlantısallık giderek daha fazla aynı çerçevede ele alınmaktadır. Suriye'nin siyasi ve ekonomik istikrarının güçlendirilmesi,

transatlantic security commitments and its regional diplomatic room for manoeuvre are being tested simultaneously. Ankara continues to support Ukraine's sovereignty and territorial integrity while maintaining political dialogue with Moscow and encouraging the revival of direct negotiations. During contacts in Kyiv in July 2026, Türkiye stated that the Istanbul negotiation channel should be maintained and that Turkish proposals aimed at insulating Black Sea navigation and energy security, as far as possible, from the broader course of the war remained on the table (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2026b). This approach indicates that Türkiye does not view the Black Sea solely as a theatre of the Russia-Ukraine war, but as a broader strategic space involving energy, food security, maritime trade, and regional stability. Türkiye's contributions to KFOR and EUFOR-Althea in the Balkans, together with the Balkan Peace Platform established at Türkiye's initiative, complement the wider

Irak'la güvenlik ve kalkınma odaklı ilişkiler, Gazze'de ateşkes ve iki devletli çözüm arayışı, İran ile Arap ülkeleri arasındaki gerilimlerin azaltılması ve bölgesel güvenlik mimarisinin geleceği Türkiye'nin 2026 gündeminde öne çıkmıştır. Bu yaklaşımın önemli kavramlarından biri, bölgesel sahiplenme (regional ownership) ilkesidir. Türkiye'nin savunduğu model, bölge devletlerinin kendi güvenlik sorunlarını dış güçlere devretmek yerine egemenlik, toprak bütünlüğü ve karşılıklı çıkar temelinde sürekli diyalog ve iş birliği mekanizmaları geliştirmesidir. Nisan ayında İran ve Körfez ülkeleri arasındaki ilişkiler bağlamında ortaya konulan bölgesel güvenlik ve kalkınma mekanizması önerisi bu yaklaşımın açık örneklerinden biridir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2026c).

Suriye politikasında da güvenliğin ötesine geçen benzer bir yönelim görülmektedir. Türkiye, Suriye'nin istikrarını sınır güvenliği veya terörle mücadele meselesinden ibaret

regional dimension of this security approach across the Black Sea and the Balkans (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2025; Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2026a).

In the Middle East, security, diplomacy, and economic connectivity are increasingly being addressed within the same framework. Strengthening Syria's political and economic stability, developing security- and development-oriented relations with Iraq, seeking a ceasefire and a two-state solution in Gaza, reducing tensions between Iran and Arab states, and shaping the future of a regional security architecture have all featured prominently on Türkiye's 2026 agenda. One of the key concepts informing this approach is the principle of regional ownership. The model advocated by Türkiye is based on regional states developing sustained dialogue and cooperation mechanisms founded on sovereignty, territorial integrity, and mutual interest, rather than outsourcing their security problems to external powers. The proposal advanced in April for a regional security and development mechanism in the context of relations between Iran and the Gulf states is a clear example of this approach (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2026c).

A similar orientation, extending beyond a narrow security framework, can be observed in Türkiye's Syria policy. Ankara links Syria's stability not only to border security and counter-terrorism, but also to economic reconstruction and regional integration. The announcement in August 2026 of an initiative among Türkiye, Syria, Jordan, and Saudi Arabia to develop road and rail connectivity is a concrete example of this approach. If implemented, the project could contribute both to reviving transport links between Türkiye and the Gulf and to reintegrating Syria into the regional economic system (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2026d).

Gaza is another area in which Türkiye's normative discourse intersects with multilateral and flexible diplomatic instruments. Ankara continues to call for a ceasefire, humanitarian assistance, and a two-state solution through

görmeyerek ekonomik yeniden yapılanma ve bölgesel entegrasyonla ilişkilendirmektedir. Ağustos 2026'da Türkiye, Suriye, Ürdün ve Suudi Arabistan arasında kara yolu ve demir yolu bağlantısallığına yönelik bir girişimin başlatıldığına açıklanması, bu yeni yaklaşımın somut örneğidir. Bu proje hayata geçirildiği takdirde Türkiye'den Körfez'e uzanan ulaşım hatlarının yeniden canlandırılmasının yanı sıra Suriye'nin bölgesel ekonomik sisteme yeniden eklenmesine de katkı sağlayabilecektir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2026d).

Gazze ise Türkiye'nin normatif söylemi ile çok taraflı ve esnek diplomasi araçlarının bir araya geldiği bir başka alandır. Ankara bir yandan BM ve İslam İşbirliği Teşkilatı gibi kurumsal platformlarda ateşkes, insani yardım ve iki devletli çözüm çağrılarını sürdürürken diğer yandan Katar, Mısır, Suudi Arabistan ve Pakistan gibi ülkelerle daha dar kapsamlı diplomatik formatlardan yararlanmaktadır. Antalya Diplomasi Forumu sırasında Gazze konulu temasların ve Türkiye-Mısır-Pakistan-Suudi Arabistan toplantısının aynı diplomatik ortamda gerçekleştirilmesi, geniş çok taraflılık ile minilateralism olarak ifade edilen sınırlı katılımlı ve sorun odaklı mekanizmaların birlikte kullanılmasına örnek teşkil etmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2026e). Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın NATO, BM ve ikili liderler görüşmeleri dahil farklı platformlarda Gazze'yi gündeme taşımaya devam etmesi de Filistin meselesinin Türkiye'nin 2026 dış politika söylemindeki merkezi konumunu koruduğunu göstermektedir. Eylül ayında Katar Emiri ile yapılan BM marjındaki görüşmede de Gazze'de ateşkes ve uluslararası baskının artırılması konusu öncelikli başlıklar arasında yer almıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2026c).

BU TÜR ÇOK YÖNLÜLÜĞÜ BASIT BİÇİMDE “EKSEN DEĞİŞİKLİĞİ” VEYA ALTERNATİF BLOKLAR ARASINDA TERCİH ARAYIŞI OLARAK OKUMAK, 21. YÜZYIL ULUSLARARASI SİSTEMİNİN NİTELİĞİNİ YETERİNCE DİKKATE ALMAYAN BİR YAKLAŞIM OLACAKTIR

INTERPRETING SUCH MULTIDIRECTIONALITY SIMPLY AS AN «AXIS SHIFT» OR AS A SEARCH FOR A CHOICE BETWEEN ALTERNATIVE BLOCS WOULD FAIL TO TAKE SUFFICIENT ACCOUNT OF THE NATURE OF THE 21ST-CENTURY INTERNATIONAL SYSTEM

institutional platforms such as the United Nations and the Organisation of Islamic Cooperation, while also making use of narrower diplomatic formats involving countries including Qatar, Egypt, Saudi Arabia, and Pakistan. The fact that Gaza-focused consultations and a Türkiye-Egypt-Pakistan-Saudi Arabia meeting were held within the same diplomatic setting at the Antalya Diplomacy Forum illustrates the combined use of broad multilateralism and what the literature describes as minilateralism - limited-participation, issue-specific mechanisms designed to facilitate more focused cooperation (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2026e). President Erdoğan's continued efforts to raise Gaza at NATO, the UN, and in bilateral leaders' meetings also show that the Palestinian issue retains a central place in Türkiye's foreign-policy discourse in 2026. During his meeting with the Amir of Qatar on the margins of the UN General Assembly in September, a ceasefire in Gaza and the need to increase international pressure were again among the priority issues (Directorate of Communications of the Presidency of the Republic of Türkiye, 2026c).

A second major axis of the 2026 agenda is strategic connectivity. Today, transport, energy, and digital networks are no longer merely infrastructures that facilitate trade; they have become strategic assets that shape states' economic resilience and foreign-policy options. In Türkiye's official approach, connectivity is likewise addressed in conjunction with the diversification of transport corridors, the strengthening of energy security, and the development of digital networks (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2025; Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2026a). Türkiye's location at the intersection of Europe, the South

2026 gündeminin ikinci ana eksenini, stratejik bağlantısallık oluşturduğunu söyleyebiliriz. Günümüzde ulaştırma, enerji ve dijital ağlar, ticareti kolaylaştıran altyapılar olmanın ötesinde devletlerin ekonomik dayanıklılığı ve dış politika seçenekleri üzerinde etkili stratejik varlıklara dönüşmektedir. Türkiye'nin resmi yaklaşımında da bağlantısallık; ulaşım koridorlarının çeşitlendirilmesi, enerji güvenliğinin güçlendirilmesi ve dijital ağların geliştirilmesiyle birlikte ele alınmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2025). Türkiye'nin Avrupa, Güney Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu'nun kesişimindeki konumu bu bakımdan transit ülke olmanın ötesinde bölgesel ticaret, lojistik ve enerji ağlarını birbirine bağlama kapasitesi sunmaktadır.

TDT, Türkiye'nin bu bağlantısallık yaklaşımında özel bir yere sahiptir. Teşkilatın önemi bugün yalnızca Türk devletleri arasındaki siyasi ve kültürel yakınlığı

Caucasus, Central Asia, and the Middle East therefore offers more than a transit function: it provides the capacity to connect regional trade, logistics, and energy networks.

The OTS occupies a particular place in this connectivity approach. Its significance today derives not only from providing an institutional framework for the political and cultural affinity among the Turkic states, but also from generating more regular coordination across Central Asia, the Caspian region, the South Caucasus, and Türkiye in areas such as security, transport, trade, energy, and digitalization. The Informal Summit held in Turkistan in May under the theme «Artificial Intelligence and Digital Development» demonstrated the expansion of the OTS agenda toward new technologies and economic transformation (Organization of Turkic States, 2026a). For Türkiye, the organization provides a regular multilateral

kurumsal zemine taşınmasından değil; Orta Asya, Hazar, Güney Kafkasya ve Türkiye arasında güvenlik, ulaştırma, ticaret, enerji ve dijitalleşme alanlarında daha düzenli bir eşgüdüm üretmesinden kaynaklanmaktadır. Mayıs ayında Türkistan'da gerçekleştirilen Gayriresmi Zirve'nin "Yapay Zeka ve Dijital Kalkınma" teması etrafında şekillenmesi, TDT gündeminin yeni teknoloji ve ekonomik dönüşüm alanlarına doğru genişlediğini göstermiştir (Organization of Turkic States, 2026a). Türkiye açısından bu yapı, Orta Asya ve Güney Kafkasya ile ikili ilişkilerin yanında bölgesel ölçekte düzenli bir çok taraflı diplomasi zemini oluşturmaktadır.

2026'nın son çeyreği TDT bakımından ayrıca önemlidir. 24 Eylül'de New York'ta gerçekleştirilen Gayriresmi Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısında Ankara'daki 13. Zirve'nin hazırlıkları, Teşkilatın BM Genel Kurulunda gözlemci statüsü başvurusu ve üye ülkeler arasında bölgesel ve uluslararası meselelerde eşgüdümün güçlendirilmesi ele alınmıştır (Organization of Turkic States, 2026b). 30 Ekim'de Ankara'da gerçekleştirilecek 13. Zirve ile dönem başkanlığı Türkiye'ye geçecektir. Ayrıca 2027-2031 dönemini kapsayacak yeni TDT Stratejisi'nin hazırlıkları da sürmektedir. Bu nedenle Ankara Zirvesi, yalnızca dönem başkanlığının devri değil, Teşkilatın önümüzdeki beş yıllık önceliklerinin belirlenmesi açısından da önem taşımaktadır (Organization of Turkic States, 2026c).

Bu noktada Orta Koridor, Türkiye'nin bağlantısallık stratejisi ile TDT gündeminin en somut kesişme alanını oluşturmaktadır. Rusya-Ukrayna savaşıyla Kuzey güzergahlarının karşı karşıya kaldığı riskler ve Orta Doğu'daki krizlerin güney hatlarında yarattığı belirsizlikler, Trans-Hazar güzergahının stratejik değerini artırmıştır. Orta Koridor'un önemi yalnızca Çin veya Orta Asya'dan Avrupa'ya daha kısa bir transit güzergah sağlamasından kaynaklanmamaktadır. Koridor; Hazar geçişleri, limanlar, demiryolları, gümrük sistemleri, enerji ağları ve dijital altyapılar arasında daha yüksek düzeyde koordinasyon gerektirdiği için güzergah üzerindeki ülkeler arasında ekonomik entegrasyonu da teşvik edebilecek niteliktedir (World Bank, 2023). Bu nedenle Türkiye açısından Orta Koridor, dış ticaret güzergahlarının çeşitlendirilmesinin

platform at the regional level alongside bilateral relations with Central Asian and South Caucasian states.

The final quarter of 2026 is particularly important for the OTS. At the Informal Meeting of the Council of Foreign Ministers held in New York on 24 September, preparations for the 13th Summit in Ankara, the Organization's application for observer status at the UN General Assembly, and stronger coordination among member states on regional and international issues were discussed (Organization of Turkic States, 2026b). Türkiye will assume the chairmanship at the 13th Summit to be held in Ankara on 30 October. Preparations are also under way for a new OTS Strategy covering 2027-2031. The Ankara Summit is therefore important not only because of the transfer of the chairmanship, but also because it will contribute to shaping the Organization's priorities for the next five years (Organization of Turkic States, 2026c).

In this context, the Middle Corridor constitutes the most tangible intersection between Türkiye's connectivity strategy and the OTS agenda. The risks confronting the northern routes as a result of the Russia-Ukraine war, together with uncertainty along southern routes caused by crises in the Middle East, have increased the strategic value of the Trans-Caspian route. The significance of the Middle Corridor does not stem solely from its potential to provide a shorter transit route from China or Central Asia to Europe. The corridor requires a higher degree of coordination among Caspian crossings, ports, railways, customs systems, energy networks, and digital infrastructure, and can therefore also encourage deeper economic integration among the countries along the route (World Bank, 2023). For Türkiye, the Middle Corridor is thus strategically important not only for diversifying foreign-trade routes, but also for institutionalizing economic ties with the Turkic world and assuming a more central role in Europe-Asia connectivity.

Political normalization in the South Caucasus can likewise be regarded as a development capable of strengthening this connectivity. Progress in the Azerbaijan-Armenia peace process and Türkiye-Armenia normalization

yanı sıra Türk dünyasıyla ekonomik bağların kurumsallaştırılması ve Avrupa-Asya bağlantısallığında daha merkezi bir rol üstlenilmesi açısından stratejik önemdedir.

Güney Kafkasya'daki siyasi normalleşme süreçleri de bu bağlantısallığı güçlendirebilecek gelişmelerden biri olarak değerlendirilebilir. Azerbaycan-Ermenistan barış sürecindeki ilerleme ve Türkiye-Ermenistan normalleşmesi, bölgedeki kapalı sınırların ve kopuk ulaştırma ağlarının yeniden işler hale gelmesi açısından yeni olanaklar yaratmaktadır. Mayıs 2026'da Türkiye ile Ermenistan arasında doğrudan ticaretin başlatılmasına yönelik bürokratik hazırlıkların tamamlanması ve ortak sınırın açılmasına ilişkin teknik çalışmaların sürmesi bu bakımdan somut bir gelişmedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2026f).

Türkiye'nin NATO ve AB ile ilişkilerini sürdürürken TDT, İİT, G20 ve ŞİÖ gibi farklı bölgesel ve küresel platformlarda aktif olması, mevcut dış politika yaklaşımının bir başka karakteristiğidir. Bu tür çok yönlülüğü basit biçimde "eksen değişikliği" veya alternatif bloklar arasında tercih arayışı olarak okumak, 21. yüzyıl uluslararası sisteminin niteliğini yeterince dikkate almayan bir yaklaşım olacaktır. Soğuk Savaş döneminin daha katı blok siyasetinin aksine günümüz uluslararası sistemi, güvenlik, ekonomi, teknoloji ve enerji alanlarında farklılaşan ve örtüşen ortaklıkların aynı anda yürütüldüğü daha ağsal bir yapı sergilemektedir. Orta ölçekli ve yükselen güçlerin farklı konularda farklı ortaklarla çalışması, dış politikada hareket alanını koruma ve riskleri çeşitlendirme stratejisinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Türkiye'nin "360 derecelik" dış politika yaklaşımı da bu bağlamda, geleneksel ittifak yükümlülüklerini korurken farklı bölge ve kurumlarla işlevsel iş birlikleri geliştirme arayışı

**BU YÖNÜYLE
2026 GÜNDEMİ,
TÜRKİYE'NİN
GÜVENLİK,
BAĞLANTISALLIK
VE ÇOK TARAFLI
DİPLOMASİ
ARAÇLARINI BİRLİKTE
KULLANARAK
BÖLGESEL VE
KÜRESEL DÜZEYDE
ETKİ KAPASİTESİNİ
GELİŞTİRME
ARAYIŞININ
BELİRGİNLEŞTİĞİ BİR
DÖNEM OLARAK
DEĞERLENDİRİLEBİLİR**

**IN THIS SENSE, THE
2026 AGENDA MAY BE
VIEWED AS A PERIOD
IN WHICH TÜRKİYE'S
EFFORTS TO ENHANCE
ITS REGIONAL AND
GLOBAL INFLUENCE
THROUGH THE
COMBINED USE
OF SECURITY,
CONNECTIVITY,
AND MULTILATERAL
DIPLOMACY
HAVE BECOME
INCREASINGLY
VISIBLE**

creates new possibilities for reopening closed borders and restoring fragmented transport networks in the region. The completion in May 2026 of the bureaucratic preparations for the launch of direct trade between Türkiye and Armenia, together with ongoing technical work on opening the common border, represents a concrete development in this regard (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2026f).

Türkiye's active engagement in different regional and global platforms - including the OTS, the Organisation of Islamic Cooperation, the G20, and the Shanghai Cooperation Organization - while maintaining its relations with NATO and the EU is another characteristic of its current foreign-policy approach. Interpreting such multidirectionality simply as an «axis shift» or as a search for a choice between alternative blocs would fail to take sufficient account of the nature of the 21st-century international system. Unlike the more rigid bloc politics of the Cold War, today's international order is increasingly networked, with differentiated and overlapping partnerships operating simultaneously across security, economic, technological, and energy domains. For middle and rising powers, working with different partners on different issues has become an important means of preserving diplomatic room for manoeuvre and diversifying risk. Türkiye's «360-degree» foreign-policy approach can be read in this context as an effort to maintain traditional alliance commitments while developing functional cooperation with different regions and institutions (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2025).

At the level of global influence, the UN remains the most visible platform through which Türkiye articulates its criticism of, and reform proposals for, the functioning of the international

olarak okunabilir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2025).

Küresel etki boyutunda ise BM, Türkiye'nin uluslararası sistemin işleyişine ilişkin eleştiri ve reform taleplerini en görünür biçimde dile getirdiği platform olmaya devam etmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 22 Eylül'de 81. BM Genel Kurulunda yaptığı konuşma, uzun süredir savunulan "Dünya beşten büyüktür" ve "Daha adil bir dünya mümkün" yaklaşımının devamı niteliğindedir. Türkiye, özellikle Güvenlik Konseyinin temsil yapısının günümüz uluslararası güç ve nüfus dağılımını yeterince yansıtmadığını ve mevcut çok taraflı kurumların krizlere cevap verme kapasitesinin güçlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2026b). Bu yönüyle Türkiye'nin küresel yönetim yaklaşımı, temsil adaleti ile etkin çok taraflılığın birlikte güçlendirilmesi talebine dayanmaktadır.

2026'nın küresel diplomasi gündemindeki diğer önemli başlık ise iklim diplomasisidir. Türkiye, 9-20 Kasım tarihlerinde Antalya'da

system. President Erdoğan's address to the 81st UN General Assembly on 22 September continued the long-standing arguments encapsulated in the phrases «The world is bigger than five» and «A fairer world is possible.» Türkiye argues in particular that the representational structure of the UN Security Council no longer adequately reflects contemporary distributions of power and population, and that the capacity of multilateral institutions to respond to global crises should be strengthened (Directorate of Communications of the Presidency of the Republic of Türkiye, 2026b). In this respect, Türkiye's approach to global governance combines demands for fairer representation with the strengthening of effective multilateralism.

Another important item on Türkiye's global diplomatic agenda in 2026 is climate diplomacy. Türkiye will host COP31 in Antalya on 9-20 November. The conference is expected to address climate finance, emissions reduction, adaptation policies, technology transfer, and energy transition. The legal and institutional

yapılacak COP31'e ev sahipliği yapacaktır. Konferansın iklim finansmanı, emisyon azaltımı, uyum politikaları, teknoloji transferi ve enerji dönüşümü gibi konuları gündeme taşıması beklenmektedir. Türkiye ile UNFCCC arasındaki Ev Sahibi Ülke Anlaşması'nın 18 Eylül'de yürürlüğe girmesiyle konferansın hukuki ve kurumsal zemini de tamamlanmıştır (United Nations Framework Convention on Climate Change, 2026).

Yukarıda ana hatlarıyla ele alınan tablo, Türk dış politikasının güvenlik, diplomasi ve jeoekonomi arasındaki ilişkinin giderek yoğunlaştığı bir uluslararası ortamda çok katmanlı bir gündem izlediğini göstermektedir. NATO Ankara Zirvesi ve Avrupa güvenliği tartışmaları Türkiye'nin transatlantik güvenlik mimarisindeki rolünü yeniden öne çıkarırken, Rusya-Ukrayna savaşı ve Karadeniz politikası ittifak yükümlülükleri ile bölgesel diplomatik hareket alanının birlikte yönetildiği bir zemin oluşturmaktadır. Orta Doğu'da ise Suriye, Gazze ve İran-Körfez hattındaki gelişmeler; arabuluculuk ve kolaylaştırıcılığın yanında bölgesel sahiplenme, daha esnek diplomatik formatlar ve ekonomik bağlantısallığın giderek daha fazla birlikte kullanıldığı bir yaklaşımı ortaya koymaktadır.

Bu tablonun ikinci belirleyici boyutu bağlantısallıktır. TDT'nin artan kurumsal ağırlığı, Orta Koridor'un jeoekonomik öneminin yükselmesi ve Güney Kafkasya'daki normalleşme süreçleri, Türkiye'nin Türk dünyası ve daha geniş Avrasya politikasını ulaştırma, enerji, ticaret ve dijital ağlarla daha yakından ilişkilendirmektedir. Türkiye'nin TDT dönem başkanlığını devralacak olması, bu alanlardaki eşgüdümü daha ileri taşıma bakımından önemli bir fırsat sunmaktadır. BM'de dile getirilen daha adil ve temsil gücü yüksek bir uluslararası düzen arayışı ile COP31 ev sahipliği ise Türkiye'nin dış politika gündeminin bölgesel güvenliğin ötesinde küresel yönetim meselelerine de uzandığını göstermektedir. Bu yönüyle 2026 gündemi, Türkiye'nin güvenlik, bağlantısallık ve çok taraflı diplomasi araçlarını birlikte kullanarak bölgesel ve küresel düzeyde etki kapasitesini geliştirme arayışının belirginleştiği bir dönem olarak değerlendirilebilir.

framework for the conference was completed with the entry into force of the Host Country Agreement between Türkiye and the UNFCCC on 18 September (United Nations Framework Convention on Climate Change, 2026).

The picture outlined above indicates that Turkish foreign policy is pursuing a multidimensional agenda in an international environment where the relationship among security, diplomacy, and geoeconomics is becoming increasingly dense. The NATO Summit in Ankara and debates over European security have once again highlighted Türkiye's role in the transatlantic security architecture, while the Russia-Ukraine war and Türkiye's Black Sea policy provide a setting in which alliance commitments and regional diplomatic room for manoeuvre are managed simultaneously. In the Middle East, developments concerning Syria, Gaza, and the Iran-Gulf axis point to an approach in which mediation and facilitation are increasingly combined with regional ownership, more flexible diplomatic formats, and economic connectivity.

Connectivity constitutes the second defining dimension of this picture. The growing institutional weight of the OTS, the increasing geoeconomic importance of the Middle Corridor, and normalization processes in the South Caucasus are linking Türkiye's policy toward the Turkic world and wider Eurasia more closely to transport, energy, trade, and digital networks. Türkiye's forthcoming assumption of the OTS chairmanship offers an important opportunity to deepen coordination in these areas. At the same time, the call for a fairer and more representative international order at the UN and Türkiye's hosting of COP31 show that its foreign-policy agenda extends beyond regional security to broader questions of global governance. In this sense, the 2026 agenda may be viewed as a period in which Türkiye's efforts to enhance its regional and global influence through the combined use of security, connectivity, and multilateral diplomacy have become increasingly visible.

Kaynakça:

- Avrupa Birliği (2024). Yapay zekâya ilişkin uyumlaştırılmış kurallar getiren Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü (AB) 2024/1689 (Yapay Zekâ Tüzüğü). Alınan yer: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng>. Erişim tarihi: 14.09.2026.
- Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (2026). COP31 Ev Sahibi Ülke Anlaşması. Alınan yer: <https://unfccc.int/documents/660706>. Erişim tarihi: 30.09.2026.
- Dünya Bankası (2023). Orta Ticaret ve Ulaştırma Koridoru: 2030 Yılına Kadar Yük Hacmini Üç Katına Çıkarmaya ve Seyahat Süresini Yarıya İndirmeye Yönelik Politikalar ve Yatırımlar. Alınan yer: <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/middle-trade-and-transport-corridor>. Erişim tarihi: 30.09.2026.
- Dünya Ekonomik Forumu (2026). Küresel Riskler Raporu 2026. Alınan yer: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2026/in-full/>. Erişim tarihi: 30.09.2026.
- NATO (2026). NATO Zirvesi 2026, 7-8 Temmuz 2026, Ankara, Türkiye. Alınan yer: <https://nato.int/en/news-and-events/events/event-programmes/2026/07/nato-summit-2026>. Erişim tarihi: 30.09.2026.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2026a). Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kabine Toplantısı'nın ardından millete seslendi. Alınan yer: <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhaskanligi-kabinesi-toplandi-15-6-26>. Erişim tarihi: 30.09.2026.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2026b). Cumhurbaşkanı Erdoğan, Birleşmiş Milletler 81. Genel Kurulu'na hitap etti. Alınan yer: <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhaskanierdogan-birlesmis-milletler-81-genel-kuruluna-hitap-etti>. Erişim tarihi: 30.09.2026.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2026c). Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Katar Emiri Al Sani ile görüşmesine ilişkin açıklama. Alınan yer: <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/Haberler/detay/cumhaskani-erdoganin-katar-emiri-al-sani-ile-gorusmesine-iliskin-aciklama-22-09-26>. Erişim tarihi: 30.09.2026.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2025). Türkiye Yüzyılında Etkin ve Kararlı Dış Politika. Alınan yer: https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/turkiye_yuzyilinda_etkin_ve_kararli_dis_politika.pdf. Erişim tarihi: 30.09.2026.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2026a). Türkiye Yüzyılında Millî Dış Politika. Alınan yer: <https://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa>. Erişim tarihi: 30.09.2026.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2026b). Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan'ın Ukrayna Dışişleri Bakanı Andrii Sybiha ile ortak basın toplantısı, 16 Temmuz 2026. Alınan yer: <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-ukrayna-disisleri-bakani-andriy-sibiha-ile-ortak-basin-toplantisi-16-temmuz-2026.tr.mfa>. Erişim tarihi: 30.09.2026.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2026c). Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan'ın Suriye Dışişleri Bakanı Esad Hasan Şeybani ile ortak basın toplantısı, 9 Nisan 2026. Alınan yer: <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-suriye-disisleri-bakani-esad-hasan>

References:

- Directorate of Communications of the Presidency of the Republic of Türkiye (2026a). President Erdoğan addresses the nation following the Cabinet Meeting. Retrieved from <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanligi-kabinesi-toplandi-15-6-26>. Accessed on 30.09.2026.
- Directorate of Communications of the Presidency of the Republic of Türkiye (2026b). President Erdoğan addresses the 81st Session of the United Nations General Assembly. Retrieved from <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanierdogan-birlesmis-milletler-81-genel-kuruluna-hitap-etti>. Accessed on 30.09.2026.
- Directorate of Communications of the Presidency of the Republic of Türkiye (2026c). Statement regarding President Erdoğan's meeting with Amir of Qatar Al Thani. Retrieved from <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/Haberler/detay/cumhurbaskani-erdoganin-katar-emiri-al-sani-ile-gorusmesine-iliskin-aciklama-22-09-26>. Accessed on 30.09.2026.
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye (2025). Effective and Resolute Foreign Policy in the Century of Türkiye. Retrieved from https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/turkiye_yuzyilinda_etkin_ve_kararli_dis_politika.pdf. Accessed on 30.09.2026.
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye (2026a). National Foreign Policy in the Century of Türkiye. Retrieved from <https://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa>. Accessed on 30.09.2026.
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye (2026b). Joint press conference of Minister of Foreign Affairs Hakan Fidan and Minister of Foreign Affairs of Ukraine Andrii Sybiha, 16 July 2026. Retrieved from <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-ukrayna-disisleri-bakani-andriy-sibiha-ile-ortak-basin-toplantisi-16-temmuz-2026.tr.mfa>. Accessed on 30.09.2026.
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye (2026c). Joint press conference of Minister of Foreign Affairs Hakan Fidan and Minister of Foreign Affairs of Syria Asaad Hassan al-Shaibani, 9 April 2026. Retrieved from <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-suriye-disisleri-bakani-esad-hasan-seybani-ile-ortak-basin-toplantisi-9-nisan-2026.tr.mfa>. Accessed on 30.09.2026.
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye (2026d). Joint press conference of Minister of Foreign Affairs Hakan Fidan and Minister of Foreign Affairs of Syria Asaad Hassan al-Shaibani, 6 August 2026. Retrieved from <https://www.mfa.gov.tr/dis%CC%A7is%CC%A7leri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-suriye-dis%CC%A7isleri-bakani-esad-hasan-seybani-ile-ortak-basin-toplantisi--6-agustos-2026.tr.mfa>. Accessed on 30.09.2026.
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye (2026e). 5th Antalya Diplomacy Forum, 17-19 April 2026, Antalya. Retrieved from <https://www.mfa.gov.tr/v-antalya-diplomasi-forumu-17-19-nisan-2026-antalya-tr.mfa>. Accessed on 30.09.2026.

seybani-ile-ortak-basin-toplantisi-9-nisan-2026.
tr.mfa. Erişim tarihi: 30.09.2026.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2026d). Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan'ın Suriye Dışişleri Bakanı Esad Hasan Şeybani ile ortak basın toplantısı, 6 Ağustos 2026. Alınan yer: <https://www.mfa.gov.tr/dis%CC%A7is%CC%A7leri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-suriye-dis%CC%A7isleri-bakani-esad-hasan-seybani-ile-ortak-basin-toplantisi--6-agustos-2026.tr.mfa>. Erişim tarihi: 30.09.2026.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2026e). 5. Antalya Diplomasi Forumu, 17-19 Nisan 2026, Antalya. Alınan yer: <https://www.mfa.gov.tr/v-antalya-diplomasi-forumu-17-19-nisan-2026-antalya-tr.mfa>. Erişim tarihi: 30.09.2026.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2026f). Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Öncü Keçeli'nin Türkiye ile Ermenistan arasında doğrudan ticaretin başlatılması hakkındaki bir soruya cevabı, 13 Mayıs 2026. Alınan yer: https://www.mfa.gov.tr/sc_-6_-disisleri-bakanligi-sozcusu-uncu-keceli-nin-ulkemiz-ile-ermenistan-arasinda-dogrudan-ticaretin-baslatilmasi-hk-sc.tr.mfa. Erişim tarihi: 30.09.2026.

Türk Devletleri Teşkilatı (2026a). Türk Devletleri Teşkilatı Gayriresmî Zirvesi Türkistan, Kazakistan'da gerçekleştirildi. Alınan yer: <https://turkicstates.org/en/news/the-informal-summit-of-the-organization-of-turkic-states-convened-in-turkistan-kazakhstan>. Erişim tarihi: 30.09.2026.

Türk Devletleri Teşkilatı (2026b). Türk Devletleri Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi Gayriresmî Toplantısı New York'ta gerçekleştirildi. Alınan yer: <https://turkicstates.org/en/news/informal-meeting-of-the-council-of-foreign-ministers-of-the-ots-held>. Erişim tarihi: 30.09.2026.

Türk Devletleri Teşkilatı (2026c). Türk Devletleri Teşkilatı Genel Sekreteri, Ankara'da Türkiye Dışişleri Bakanı ile görüştü. Alınan yer: <https://turkicstates.org/en/news/ots-secretary-general-met-with-the-minister-of-foreign-affairs-of-turkiye-in-ankara>. Erişim tarihi: 30.09.2026.

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye (2026f). Statement by Ministry Spokesperson Öncü Keçeli in response to a question regarding the launch of direct trade between Türkiye and Armenia, 13 May 2026. Retrieved from https://www.mfa.gov.tr/sc_-6_-disisleri-bakanligi-sozcusu-uncu-keceli-nin-ulkemiz-ile-ermenistan-arasinda-dogrudan-ticaretin-baslatilmasi-hk-sc.tr.mfa. Accessed on 30.09.2026.

NATO (2026). NATO Summit 2026, 7-8 July 2026, Ankara, Türkiye. Retrieved from <https://nato.int/en/news-and-events/events/event-programmes/2026/07/nato-summit-2026>. Accessed on 30.09.2026.

Organization of Turkic States (2026a). The Informal Summit of the Organization of Turkic States convened in Turkistan, Kazakhstan. Retrieved from <https://turkicstates.org/en/news/the-informal-summit-of-the-organization-of-turkic-states-convened-in-turkistan-kazakhstan>. Accessed on 30.09.2026.

Organization of Turkic States (2026b). Informal Meeting of the Council of Foreign Ministers of the OTS held in New York. Retrieved from <https://turkicstates.org/en/news/informal-meeting-of-the-council-of-foreign-ministers-of-the-ots-held>. Accessed on 30.09.2026.

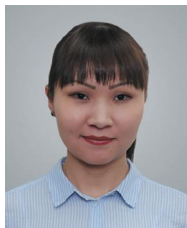
Organization of Turkic States (2026c). OTS Secretary General met with the Minister of Foreign Affairs of Türkiye in Ankara. Retrieved from <https://turkicstates.org/en/news/ots-secretary-general-met-with-the-minister-of-foreign-affairs-of-turkiye-in-ankara>. Accessed on 30.09.2026.

United Nations Framework Convention on Climate Change (2026). Host Country Agreement for COP31. Retrieved from <https://unfccc.int/documents/660706>. Accessed on 30.09.2026.

World Bank (2023). The Middle Trade and Transport Corridor: Policies and Investments to Triple Freight Volumes and Halve Travel Time by 2030. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/middle-trade-and-transport-corridor>. Accessed on 30.09.2026.

World Economic Forum (2026). Global Risks Report 2026. Retrieved from <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2026/in-full/>. Accessed on 30.09.2026.

SCO BISHKEK SUMMIT 2026: KEY TAKEAWAYS AFTER TWENTY-FIVE YEARS

DR. ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

САММИТ ШОС В БИШКЕКЕ 2026: КЛЮЧЕВЫЕ ИТОГИ ДВАДЦАТИПЯТИЛЕТНЕГО РАЗВИТИЯ

On August 31–September 1, 2026, leaders of the Shanghai Cooperation Organisation (SCO) gathered in Bishkek for the 26th meeting of the Council of Heads of State. The summit was particularly symbolic as it marked the 25th anniversary of the organization. The anniversary also coincided with another important milestone for the region, as 2026 marks 35 years of independence for all five Central Asian states. Against this symbolic backdrop, the summit provided an opportunity to reflect on how both the organization and the region at its core have evolved over the past decades.

Over the past quarter century, the SCO has evolved considerably from the “Shanghai Five,” originally established to address border security issues, to the “Shanghai Ten” — an organisation of ten member states with an increasingly broad agenda encompassing security, trade, transport, digitalisation, energy, climate issues and humanitarian cooperation. The Bishkek summit therefore offered an opportunity to assess whether the SCO could translate its growing political weight into practical cooperation [SCO, 2026a].

**OVER THE PAST
QUARTER CENTURY,
THE SCO HAS
EVOLVED INTO AN
ORGANISATION OF TEN
MEMBER STATES WITH
AN INCREASINGLY
BROAD AGENDA
ENCOMPASSING
SECURITY, TRADE,
TRANSPORT,
DIGITALISATION,
ENERGY, CLIMATE
ISSUES AND
HUMANITARIAN
COOPERATION**

**ЗА ПРОШЕДШУЮ
ЧЕТВЕРТЬ ВЕКА ШОС
ПРЕВРАТИЛАСЬ В
ОРГАНИЗАЦИЮ,
ОБЪЕДИНЯЮЩУЮ
ДЕСЯТЬ ГОСУДАРСТВ-
ЧЛЕНОВ И
ИМЕЮЩУЮ
ШИРОКУЮ ПОВЕСТКУ,
ОХВАТЫВАЮЩУЮ
БЕЗОПАСНОСТЬ,
ТОРГОВЛЮ,
ТРАНСПОРТ,
ЦИФРОВИЗАЦИЮ,
ЭНЕРГЕТИКУ,
КЛИМАТИЧЕСКИЕ
ВОПРОСЫ И
ГУМАНИТАРНОЕ
СОТРУДНИЧЕСТВО**

31 августа – 1 сентября 2026 года лидеры государств – членов Шанхайской организации сотрудничества (ШОС) собрались в Бишкеке на 26-е заседание Совета глав государств. Саммит имел особое символическое значение, поскольку был приурочен к 25-летию организации. Эта годовщина совпала с еще одной важной для региона датой: в 2026 году все пять государств Центральной Азии отмечают 35-летие независимости. На этом символическом фоне саммит предоставил возможность оценить, как за прошедшие десятилетия изменились как сама организация, так и регион, находящийся в центре ее деятельности.

За прошедшую четверть века ШОС значительно трансформировалась: от «Шанхайской пятерки», первоначально созданной для решения вопросов пограничной безопасности, до «Шанхайской десятки» — организации, объединяющей десять государств-членов и имеющей широкую повестку, охватывающую безопасность, торговлю, транспорт, цифровизацию, энергетику, климатические вопросы и гуманитарное сотрудничество [ШОС, 2026а].

The summit resulted in the adoption of 28 documents, including the Bishkek Declaration, amendments to the SCO Charter and decisions concerning new security mechanisms. The members also discussed initiatives related to transport and logistics, digitalisation, artificial intelligence, energy efficiency and the long-discussed SCO Development Bank [SCO, 2026b]. Taken together, the results demonstrate that the SCO is entering another phase of institutionalisation. At the same time, the Bishkek meeting once again revealed a fundamental characteristic of the organisation: its expansion increases its geopolitical importance but simultaneously complicates the achievement of consensus among members with different strategic and economic priorities.

One of the important outcomes of the summit was its institutional adaptation. The adoption of a protocol amending the SCO Charter reflects the transformation that the organisation has undergone since its establishment in 2001. The SCO of ten members is considerably more heterogeneous than the original organisation dominated by China, Russia and the Central Asian states. India and Pakistan joined in 2017, Iran became a full member

По итогам саммита было принято 28 документов, включая Бишкекскую декларацию, поправки к Хартии ШОС и решения, касающиеся создания новых механизмов в сфере безопасности. Государства-члены также обсудили инициативы в области транспорта и логистики, цифровизации, искусственного интеллекта, энергоэффективности и давно обсуждаемого Банка развития ШОС [ШОС, 2026b]. В совокупности результаты саммита свидетельствуют о том, что ШОС вступает в новый этап институционализации. Вместе с тем встреча в Бишкеке вновь продемонстрировала одну из фундаментальных особенностей организации: ее расширение повышает геополитическую значимость ШОС, но одновременно усложняет достижение консенсуса между государствами-членами, имеющими различные стратегические и экономические приоритеты.

Одним из важных итогов саммита стала институциональная адаптация ШОС. Принятие протокола о внесении изменений в Хартию ШОС отражает трансформацию, которую организация прошла с момента своего создания в

in 2023, followed by Belarus in 2024. Such enlargement has increased the organisation's geographical reach but has also made coordination considerably more complicated. This makes institutional reform increasingly important. The Bishkek summit strengthened the legal and organisational mechanisms needed to manage the expanded SCO while reiterating the principles of consensus and the "Shanghai Spirit." The signing of the Protocol on Amendments and Additions to the SCO Charter was therefore among the summit's key institutional outcomes [SCO, 2026b].

Another pragmatic step was the formal adoption of English as an official working language alongside Russian and Chinese.

2001 году. ШОС, объединяющая десять государств-членов, сегодня значительно более неоднородна по своему составу, чем первоначальная организация, ключевую роль в которой играли Китай, Россия и государства Центральной Азии. Индия и Пакистан присоединились к ШОС в 2017 году, Иран стал полноправным членом в 2023 году, а Беларусь — в 2024 году. Такое расширение увеличило географический охват организации, но одновременно существенно усложнило координацию между ее участниками. Бишкекский саммит укрепил правовые и организационные механизмы, необходимые для функционирования расширившейся ШОС, одновременно подтвердив

While Russian and Chinese corresponded more closely to the linguistic environment of the SCO's original membership, successive enlargements, particularly the accession of India and Pakistan in 2017, have increased the practical need for a more internationally accessible working language.

Meanwhile, the Bishkek Declaration explicitly identified Central Asia as the "core" of the SCO [SCO, 2026a]. This formulation is particularly significant for the five Central Asian states. As the organisation expands geographically and increasingly addresses wider Eurasian and global issues, reaffirming Central Asia's central place within the SCO helps preserve the region's role in shaping the organisation's

приверженность принципам консенсуса и «шанхайского духа». Поэтому подписание Протокола о внесении изменений и дополнений в Хартию ШОС стало одним из ключевых институциональных итогов саммита [ШОС, 2026b].

Еще одним практическим шагом стало официальное принятие английского языка в качестве рабочего наряду с русским и китайским. Если русский и китайский языки в большей степени соответствовали языковой среде первоначального состава ШОС, то последующее расширение организации, особенно присоединение Индии и Пакистана в 2017 году, усилило практическую необходимость использования более универсального языка международного общения.

В то же время в Бишкекской декларации Центральная Азия была прямо обозначена как «ядро» ШОС [ШОС, 2026a]. Эта формулировка имеет особое значение для государств Центральной Азии. По мере географического расширения организации и включения в ее повестку широкого круга евразийских и глобальных вопросов подтверждение центрального места Центральной Азии в ШОС способствует сохранению роли региона в формировании приоритетов организации, не позволяя ей превратиться преимущественно в площадку для взаимодействия между ее крупнейшими державами.

Еще одним важным итогом стало расширение архитектуры безопасности ШОС. Безопасность остается традиционным направлением сотрудничества организации. В Бишкеке государства-члены утвердили положения о специализированных механизмах противодействия вызовам и угрозам безопасности, а также укрепили сотрудничество в борьбе с терроризмом, сепаратизмом, экстремизмом, организованной преступностью, незаконным оборотом наркотиков и киберугрозами [ШОС, 2026b]. Это свидетельствует о том, что понимание безопасности в рамках ШОС постепенно выходит за пределы традиционной концепции «трех зол». Такая трансформация отражает изменения в среде безопасности Евразии. Конфликты все

priorities rather than allowing it to become primarily a platform for interaction among its larger powers.

Another takeaway concerns the expansion of the SCO security architecture. Security has remained the organisation's traditional area of cooperation since its establishment. In Bishkek, the members approved regulations concerning specialised mechanisms for countering security challenges and threats and strengthened cooperation against terrorism, separatism, extremism, organised crime, narcotics trafficking and cyber threats [SCO, 2026b]. This indicates that the understanding of security within the SCO is gradually expanding beyond its traditional focus on the "three evils." This transformation reflects changes in Eurasia's security environment. Conflicts increasingly affect transport corridors, energy markets, commercial navigation and supply chains, making the separation between economic and traditional security more difficult. Kazakhstan's President Kassym-Jomart Tokayev, for instance, proposed an SCO ministerial conference on strategic stability and confidence-building measures in Eurasia, including the reduction of military risks and prevention of dangerous incidents [Euronews, 2026]. Thus, the emerging SCO security agenda is increasingly interconnected with economic resilience and regional connectivity.

Nevertheless, the organisation remains far from becoming a collective security alliance. Its members have different perceptions of regional threats and maintain different external partnerships. India continues its strategic cooperation with the United States and other Quad members while simultaneously participating in the SCO and BRICS. Russia and Iran, meanwhile, have stronger incentives to develop institutions capable of reducing their exposure to Western political and financial pressure. The Central Asian states seek to preserve their multi-vector foreign policies and avoid exclusive geopolitical alignments. These differences are further complicated by persistent strategic divergences between India and Pakistan, particularly over regional security and terrorism. Such contrasting interests explain

чаще оказывают влияние на транспортные коридоры, энергетические рынки, торговое судоходство и цепочки поставок, что затрудняет разграничение экономической и традиционной безопасности. Так, Президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев предложил провести министерскую конференцию ШОС по вопросам стратегической стабильности и мер укрепления доверия в Евразии, включая снижение военных рисков и предотвращение опасных инцидентов [Euronews, 2026]. Таким образом, формирующаяся повестка ШОС в сфере безопасности становится тесно связанной с экономической устойчивостью и региональной взаимосвязанностью.

Вместе с тем ШОС по-прежнему далека от превращения в альянс коллективной безопасности. Государства-члены по-разному воспринимают региональные угрозы и развивают различные внешние партнерства. Индия продолжает стратегическое сотрудничество с США и другими участниками Четырехстороннего диалога по безопасности (Quad), одновременно участвуя в ШОС и БРИКС. Россия и Иран, в свою очередь, в большей степени заинтересованы в развитии институтов, способных снизить их зависимость от западных политических и финансовых механизмов. Государства Центральной Азии стремятся сохранять многовекторность внешней политики и избегать жесткой геополитической ориентации. Эти различия дополнительно осложняются сохраняющимися стратегическими разногласиями между Индией и Пакистаном, особенно по вопросам региональной безопасности и терроризма. Подобное расхождение интересов объясняет, почему ШОС продолжает отдавать приоритет консенсусу и координации, а не принятию обязательных коллективных обязательств.

Третьим важным итогом стало возрастание роли экономического сотрудничества и финансирования развития. Одним из наиболее обсуждаемых экономических вопросов в Бишкеке стал Банк развития ШОС. Сама идея его создания не нова, однако политический консенсус по этому вопросу был достигнут на саммите в Тяньцзине в 2025 году. Консультации продолжались

why the SCO continues to prioritise consensus and coordination rather than binding collective commitments.

The third takeaway is the growing prominence of economic cooperation and development finance. Perhaps the most closely watched economic issue in Bishkek was the SCO Development Bank. The idea itself is not new, but political consensus on establishing the bank was reached at the Tianjin summit in 2025. Consultations continued throughout the Kyrgyz chairmanship, including discussions in Bishkek in May 2026 [SCO, 2026c]. The Bishkek Declaration acknowledged progress on the initiative, but the summit did not establish the bank. Important questions concerning its capital, governance, membership and headquarters remain unresolved. This illustrates a broader challenge facing the SCO: economic ambitions often advance more rapidly at the political level than at the institutional level.

For Kazakhstan, however, the discussion created an important opportunity. President Tokayev supported the creation of the bank and proposed that Kazakhstan host its headquarters if consensus is achieved among member states. He also suggested that its resources should primarily finance infrastructure, technology and industrial projects [Euronews, 2026]. Such a proposal corresponds with Kazakhstan's broader ambition to strengthen its position as a financial, transport and investment hub connecting different parts of Eurasia.

The Development Bank debate also demonstrates the different economic motivations of SCO members. For Russia and Iran, alternative financial mechanisms and increased use of national currencies have particular importance under sanctions. For Central Asian countries, however, the principal attraction lies in

**ONE OF THE
IMPORTANT
OUTCOMES OF
THE SUMMIT WAS
THE ADOPTION
OF A PROTOCOL
AMENDING THE SCO
CHARTER**

**ОДНИМ ИЗ ВАЖНЫХ
ИТОГОВ САММИТА
СТАЛО ПРИНЯТИЕ
ПРОТОКОЛА
О ВНЕСЕНИИ
ИЗМЕНЕНИЙ В
ХАРТИЮ ШОС**

на протяжении председательства Кыргызстана, включая обсуждения, состоявшиеся в Бишкеке в мае 2026 года [ШОС, 2026с]. В Бишкекской декларации был отмечен прогресс в реализации данной инициативы, однако по итогам саммита банк так и не был учрежден. Нерешенными остаются важные вопросы, касающиеся его капитала, структуры управления, состава участников и местонахождения штаб-квартиры. Это отражает более широкую проблему, с которой сталкивается ШОС: экономические инициативы нередко быстрее продвигаются на политическом уровне, чем получают конкретное институциональное воплощение.

Для Казахстана, однако, обсуждение этого вопроса открыло дополнительные возможности. Президент Токаев поддержал создание банка и предложил разместить его штаб-квартиру в Казахстане при условии достижения консенсуса между государствами-членами. Он также предложил направлять ресурсы банка прежде всего на финансирование инфраструктурных, технологических и промышленных проектов [Euronews, 2026]. Такое предложение соответствует стремлению Казахстана укрепить свои позиции в качестве финансового, транспортного и инвестиционного хаба, связывающего различные части Евразии.

Дискуссия вокруг Банка развития также демонстрирует различия в экономических интересах государств – членов ШОС. Для России и Ирана в условиях санкций особое значение имеют альтернативные финансовые механизмы и расширение использования национальных валют. Для стран Центральной Азии основная привлекательность подобного института заключается в получении дополнительных источников финансирования

gaining additional sources of financing for infrastructure, industrialisation and connectivity. China, meanwhile, has the economic capacity to become an important financial contributor to such mechanisms. Consequently, although members may support the same institution, they do not necessarily expect the same functions from it.

The fourth major outcome concerns connectivity, which is becoming one of the most practical areas of SCO cooperation. The summit endorsed further cooperation on ports and logistics centres, while leaders repeatedly stressed the importance of linking Eurasian transport corridors [SCO, 2026a]. The China-Kyrgyzstan-Uzbekistan railway, whose implementation followed decades of negotiations, occupies an important place in this emerging architecture.

инфраструктуры, индустриализации и транспортной взаимосвязанности. Китай, в свою очередь, располагает экономическими возможностями для того, чтобы стать одним из важных финансовых участников подобных механизмов. Таким образом, хотя государства-члены могут поддерживать создание одного и того же института, их представления о его функциях и задачах не обязательно совпадают.

Четвертым важным итогом стало усиление внимания к транспортной взаимосвязанности, которая становится одним из наиболее практических направлений сотрудничества в рамках ШОС. На саммите была поддержана дальнейшая кооперация в сфере портов и логистических центров, при этом лидеры неоднократно подчеркивали важность сопряжения евразийских транспортных коридоров

Kazakhstan also promoted a more integrated approach to connectivity. President Tokayev proposed developing an SCO transport connectivity strategy until 2035 and creating a unified digital transit platform. Kazakhstan's approach seeks to connect rather than prioritise individual corridors, including China's Belt and Road Initiative, the Trans-Caspian International Transport Route, the North-South Corridor and emerging Central Asia-South Asia routes [Euronews, 2026]. This is important because the future of Eurasian connectivity increasingly depends not only on constructing roads and railways but also on improving the "soft infrastructure" surrounding them. Customs procedures, digital documentation,

**THE BISHKEK
DECLARATION
EXPLICITLY IDENTIFIED
CENTRAL ASIA AS THE
"CORE" OF THE SCO**

**В БИШКЕКСКОЙ
ДЕКЛАРАЦИИ
ЦЕНТРАЛЬНАЯ
АЗИЯ БЫЛА ПРЯМО
ОБОЗНАЧЕНА КАК
«ЯДРО» ШОС**

[ШОС, 2026a]. В формирующейся транспортной архитектуре важное место занимает железная дорога Китай – Кыргызстан – Узбекистан, реализация которой началась после нескольких десятилетий переговоров.

Казахстан также выступил за более комплексный подход к транспортной взаимосвязанности. Президент Токаев предложил разработать Стратегию транспортной взаимосвязанности ШОС до 2035 года и создать единую цифровую транзитную платформу. Подход Казахстана предполагает не столько приоритизацию отдельных маршрутов, сколько их сопряжение, включая китайскую инициативу «Пояс и путь», Транскаспийский международный транспортный маршрут, коридор «Север – Юг» и формирующиеся маршруты между Центральной и Южной Азией [Euronews, 2026]. Это особенно важно, поскольку будущее евразийской транспортной взаимосвязанности все больше зависит не только от строительства автомобильных и железных дорог, но и от совершенствования сопутствующей «мягкой инфраструктуры». Таможенные процедуры, электронный документооборот, правила пересечения границ, платежные системы и гармонизация стандартов определяют, насколько новая инфраструктура действительно способствует росту торговли. Для не имеющих выхода к морю государств Центральной Азии снижение подобных нефизических барьеров в конечном счете может оказаться не менее важным, чем создание новых транспортных маршрутов.

В то же время транспортная взаимосвязанность остается одной из сфер, где особенно заметны геополитические разногласия. На саммите в Бишкеке Индия

border-crossing rules, payment systems and harmonisation of standards determine whether new infrastructure actually translates into increased trade. For landlocked Central Asian states, reducing these non-physical barriers may ultimately prove as important as constructing new transport links.

At the same time, connectivity remains an area where geopolitical differences are particularly visible. India reiterated in Bishkek that connectivity projects should respect sovereignty and territorial integrity,

↗ вновь подчеркнула, что проекты в сфере взаимосвязанности должны осуществляться с соблюдением принципов суверенитета и территориальной целостности, что отражает давние возражения Нью-Дели в отношении Китайско-пакистанского экономического коридора. Вместе с тем премьер-министр Нарендра Модди назвал взаимосвязанность, наряду с безопасностью и возможностями, одним из трех ключевых направлений, через которые Индия рассматривает сотрудничество в рамках ШОС [Премьер-министр Индии,

reflecting New Delhi's longstanding reservations regarding the China-Pakistan Economic Corridor. Prime Minister Narendra Modi nevertheless identified connectivity, together with security and opportunity, as one of the three pillars through which India views SCO cooperation [Prime Minister of India, 2026]. This illustrates the organisation's broader dilemma: members generally agree on the need for greater connectivity but disagree over particular routes and the geopolitical frameworks surrounding them.

Another increasingly visible dimension of the SCO agenda is technology and digital cooperation. Discussions in Bishkek included artificial intelligence, information security, data infrastructure and technological cooperation. Kazakhstan proposed establishing a network of SCO artificial intelligence centres linking universities, research institutions and technology companies [Euronews, 2026]. These initiatives correspond with the rapid digital transformation occurring across Central Asia and with China's expanding technological presence in the region. For Central Asian states, cooperation in this field offers access to investment, computing infrastructure and technological expertise. Yet it also raises longer-term questions concerning technological dependence, standards and digital sovereignty. The challenge will therefore be to transform technology cooperation into capacity building rather than simply importing external technological ecosystems.

Finally, the Bishkek summit demonstrated the increasing agency of Central Asian states within the SCO. The organisation is often analysed primarily through the prism of China-Russia relations or, increasingly, China-India competition. Such an approach underestimates the changing role of Central Asian

AS GEOPOLITICAL AND GEOECONOMIC COMPETITION ACROSS EURASIA INTENSIFIES, THE SCO PROVIDES THE REGION NOT ONLY WITH ANOTHER MECHANISM FOR BALANCING EXTERNAL POWERS BUT INCREASINGLY WITH A PLATFORM THROUGH WHICH CENTRAL ASIAN STATES CAN PROMOTE THEIR OWN REGIONAL PRIORITIES

ПО МЕРЕ УСИЛЕНИЯ ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЙ, ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОЙ КОНКУРЕНЦИИ В ЕВРАЗИИ ШОС СТАНОВИТСЯ ДЛЯ ГОСУДАРСТВ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ МЕХАНИЗМОМ БАЛАНСИРОВАНИЯ ОТНОШЕНИЙ С ВНЕШНИМИ ДЕРЖАВАМИ И ПЛОЩАДКОЙ ДЛЯ ПРОДВИЖЕНИЯ СОБСТВЕННЫХ РЕГИОНАЛЬНЫХ ПРИОРИТЕТОВ

2026]. Это отражает дилемму организации: государства-члены в целом разделяют необходимость развития взаимосвязанности, однако расходятся во взглядах на отдельные маршруты и связанные с ними геополитические рамки.

Еще одним все более заметным направлением повестки ШОС становится технологическое и цифровое сотрудничество. В Бишкеке обсуждались вопросы искусственного интеллекта, информационной безопасности, инфраструктуры данных и технологического взаимодействия. Казахстан предложил создать сеть центров искусственного интеллекта ШОС, которая объединила бы университеты, научно-исследовательские учреждения и технологические компании [Euronews, 2026]. Эти инициативы соответствуют стремительной цифровой трансформации Центральной Азии и расширению технологического присутствия Китая в регионе. Для государств Центральной Азии сотрудничество в этой сфере открывает доступ к инвестициям, вычислительной инфраструктуре и технологической экспертизе. Вместе с тем оно ставит долгосрочные вопросы, связанные с технологической зависимостью, стандартами и цифровым суверенитетом. Поэтому ключевая задача заключается в том, чтобы технологическое сотрудничество способствовало развитию собственного потенциала стран региона, а не сводилось лишь к импорту внешних технологических экосистем.

Наконец, Бишкекский саммит продемонстрировал растущую субъектность государств Центральной Азии в рамках ШОС. Организация нередко рассматривается преимущественно через призму китайско-российских отношений или, в последнее

members. Kazakhstan, Kyrgyzstan and Uzbekistan are increasingly advancing their own initiatives in transport, finance, water, digitalisation and regional cooperation rather than merely adapting to proposals formulated by larger powers. Kyrgyzstan used its chairmanship to promote institutional reform, connectivity and emergency-response cooperation. Kazakhstan advanced proposals concerning the Development Bank, transport connectivity, artificial intelligence and strategic stability. Meanwhile, growing intra-Central Asian cooperation provides the regional states with additional capacity to coordinate their interests within broader multilateral structures. The declaration's recognition of Central Asia as the SCO's core therefore has practical as well as symbolic significance. The region that originally served as the geographical foundation of the organisation is gradually becoming a more active agenda-setter within it.

Overall, the Bishkek summit demonstrated both the progress and the continuing limitations of the SCO after twenty-five years. The organisation has expanded geographically, broadened its agenda and developed increasingly sophisticated institutional mechanisms. Yet its diversity means that deeper integration remains difficult. The SCO is evolving as a flexible Eurasian platform in which states with significantly different interests can coordinate selected areas of cooperation without abandoning their strategic autonomy.

The next test will be implementation. Pakistan, which assumed the SCO chairmanship for 2026–2027, will inherit an extensive agenda ranging from the Development Bank and security mechanisms to transport connectivity and technological cooperation. Whether these initiatives move from declarations to functioning projects will determine the practical significance of the Bishkek summit. For Central Asia, however, one conclusion is already evident: as geopolitical and geoeconomic competition across Eurasia intensifies, the SCO provides the region not only with another mechanism for balancing external powers but increasingly with a platform through which Central Asian states can promote their own regional priorities.

↑ время, китайско-индийской конкуренции. Однако такой подход недооценивает меняющуюся роль центральноазиатских участников. Казахстан, Кыргызстан и Узбекистан все активнее выдвигают собственные инициативы в сферах транспорта, финансов, водных ресурсов, цифровизации и регионального сотрудничества, а не только адаптируются к предложениям крупных держав. Кыргызстан использовал свое председательство для продвижения институциональной реформы, транспортной взаимосвязанности и сотрудничества в сфере реагирования на чрезвычайные ситуации. Казахстан выдвинул предложения, касающиеся Банка развития, транспортной взаимосвязанности, искусственного интеллекта и стратегической стабильности. В то же время углубление сотрудничества внутри самой Центральной Азии расширяет возможности государств региона для координации своих интересов в рамках многосторонних структур. Поэтому закрепленное в декларации положение о Центральной Азии как «ядре» ШОС имеет не только символическое, но и практическое значение. Регион, изначально составлявший географическую основу организации, постепенно становится активным участником формирования ее повестки.

В целом Бишкекский саммит продемонстрировал как прогресс, достигнутый ШОС за двадцать пять лет, так и сохраняющиеся ограничения в ее развитии. Организация расширилась географически, существенно увеличила круг рассматриваемых вопросов и сформировала более развитые институциональные механизмы. Вместе с тем разнообразие интересов государств-членов затрудняет глубокую интеграцию. ШОС развивается как гибкая евразийская платформа, в рамках которой государства с существенно различающимися интересами могут координировать сотрудничество по отдельным направлениям, сохраняя при этом свою стратегическую автономию.

Следующим испытанием станет практическая реализация принятых инициатив. Пакистан, принявший председательство в ШОС на 2026–2027 годы, унаследует обширную повестку —

References:

- Euronews (2026). President Tokayev urges 'concrete initiatives' as SCO trade nears \$1 trillion. Retrieved from <https://www.euronews.com/2026/09/01/president-tokayev-urges-concrete-initiatives-as-sco-trade-nears-1-trillion>. Accessed on 14.09.2026.
- Prime Minister of India (2026). PM participates in the 26th SCO Summit in Bishkek, Kyrgyz Republic. Retrieved from https://www.pmindia.gov.in/en/news_updates/pm-participates-in-the-26th-sco-summit-in-bishkek-kyrgyz-republic/. Accessed on 14.09.2026.
- Shanghai Cooperation Organisation (SCO) (2026a). Bishkek Declaration on the 25th Anniversary of the Shanghai Cooperation Organisation. Retrieved from <https://eng.sectsco.org/20260901/2512844.html>. Accessed on 14.09.2026.
- Shanghai Cooperation Organisation (SCO) (2026b). 26th Meeting of the Council of Heads of SCO Member States and SCO Plus Meeting. Retrieved from <https://eng.sectsco.org/20260901/2493609.html>. Accessed on 14.09.2026.
- Shanghai Cooperation Organisation (SCO) (2026c). The Third Consultation Meeting on Shanghai Cooperation Organization Development Bank Held in Bishkek. Retrieved from <https://eng.sectsco.org/20260529/2335857.html>. Accessed on 14.09.2026.

от Банка развития и новых механизмов безопасности до транспортной взаимосвязанности и технологического сотрудничества. То, насколько эти инициативы смогут перейти от деклараций к реализации конкретных проектов, во многом определит практическое значение Бишкекского саммита. Для Центральной Азии, однако, уже можно сделать один вывод: по мере усиления геополитической и геоэкономической конкуренции в Евразии ШОС является для региона не только дополнительным механизмом балансирования отношений с внешними державами, но и площадкой, через которую государства Центральной Азии могут продвигать собственные региональные приоритеты.

Источники:

- Euronews (2026). Президент Токаев призывает к «конкретным инициативам» на фоне приближения объема торговли в рамках ШОС к 1 триллиону долларов. Доступно по адресу: <https://www.euronews.com/2026/09/01/president-tokayev-urges-concrete-initiatives-as-sco-trade-nears-1-trillion>. Дата обращения: 14.09.2026.
- Премьер-министр Индии (2026). Премьер-министр принимает участие в 26-м саммите ШОС в Бишкеке (Кыргызская Республика). Доступно по адресу: https://www.pmindia.gov.in/en/news_updates/pm-participates-in-the-26th-sco-summit-in-bishkek-kyrgyz-republic/. Дата обращения: 14.09.2026.
- ШОС (2026a). Бишкекская декларация по случаю 25-летия Шанхайской организации сотрудничества. Доступно по адресу: <https://eng.sectsco.org/20260901/2512844.html>. Дата обращения: 14.09.2026.
- ШОС (2026b). 26-е заседание Совета глав государств — членов ШОС и встреча в формате «ШОС плюс». Доступно по адресу: <https://eng.sectsco.org/20260901/2493609.html>. Дата обращения: 14.09.2026.
- ШОС (2026c). В Бишкеке состоялось третье консультативное совещание по вопросу создания Банка развития Шанхайской организации сотрудничества. Доступно по адресу: <https://eng.sectsco.org/20260529/2335857.html>. Дата обращения: 14.09.2026.

THE TRANSFORMATION OF HUNGARY'S TURKIC DIPLOMACY AFTER VIKTOR ORBÁN

KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ТРАНСФОРМАЦИЯ ТЮРКСКОЙ ДИПЛОМАТИИ ВЕНГРИИ ПОСЛЕ ВИКТОРА ОРБАНА

It has been almost six months since the solid victory of Hungary's centre-right Tisza Party, led by Péter Magyar, in the parliamentary elections held on 12 April 2026. Tisza secured 141 seats in the 199-seat parliament with 53.18% of the vote, thus ending 16 years of uninterrupted rule by Viktor Orbán's nationalist Fidesz party (Telex.hu, 2026). Since coming to power, the new government has already introduced significant changes and initiated broader reforms in the social sphere, anti-corruption policy, foreign affairs, energy, and security. One of the main changes declared by the winning party concerned the reorientation of Hungary's foreign policy and the restoration of closer relations with its traditional Western partners.

One of the most striking and dominant changes announced by the new ruling party was the strengthening of Hungary's firm alignment with the European Union (EU) and North Atlantic Treaty Organization (NATO), more active diplomacy toward its Central European neighbors, and pragmatic cooperation with non-Western partners. Over the previous years, the growing mismatch between the main policy lines of the EU and NATO and those pursued by Hungary, particularly

**THE NEW TISZA
GOVERNMENT
CLEARLY DECLARED
THE REALIGNMENT OF
HUNGARY'S FOREIGN
POLICY PRIORITIES
WITH THOSE OF THE
EU AND NATO**

**НОВОЕ
ПРАВИТЕЛЬСТВО
“ТИСЫ” ЧЕТКО
ОБОЗНАЧИЛО КУРС
НА СБЛИЖЕНИЕ
ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИХ
ПРИОРИТЕТОВ
ВЕНГРИИ С
ПОЗИЦИЯМИ ЕС И
НАТО**

Прошло почти шесть месяцев с момента уверенной победы правоцентристской партии Тиса во главе с Петером Мадьяром на парламентских выборах в Венгрии, состоявшихся 12 апреля 2026 года. Получив 53,18% голосов, Тиса завоевала 141 из 199 мест в парламенте, положив тем самым конец 16-летнему непрерывному правлению националистической партии Фидес Виктора Орбана (Telex.hu, 2026). После прихода к власти новое правительство уже осуществило ряд значительных изменений и приступило к более масштабным реформам в социальной сфере, антикоррупционной политике, внешней политике, энергетике и сфере безопасности. Одним из ключевых изменений, заявленных победившей партией, стала переориентация внешней политики Венгрии и восстановление более тесных отношений с ее традиционными западными партнерами.

Одним из наиболее заметных и принципиальных изменений, заявленных новой правящей партией, стало укрепление однозначной ориентации Венгрии на Европейский союз (ЕС) и Организацию Североатлантического договора (НАТО), активизация дипломатии в отношении

in relation to the Russian-Ukrainian war, had become increasingly evident. This divergence contributed to lasting tensions over Hungary's position within Western institutions and alliances and also became one of the factors behind growing domestic dissatisfaction with the previous government. In this respect, the new Tisza government clearly declared the realignment of Hungary's foreign policy priorities with those of the EU and NATO, while placing greater emphasis on institutional cooperation and pragmatic diplomacy.

In this light, a question arises as to whether Hungary under the new government would weaken its engagement with the Organization of Turkic States (OTS), particularly since the new ruling party has not declared any clear policy in this regard. On this point, it is important to mention that Hungary's domestic affairs still remain a central priority on Budapest's agenda. Therefore, the absence of a clearly articulated position should not be immediately interpreted as a sign of disinterest or as a step backward

центральноевропейских соседей и развитие прагматичного сотрудничества с незападными партнерами. В предыдущие годы все более очевидным становилось расхождение между основными политическими линиями ЕС и НАТО и курсом, проводимым Венгрией, особенно в вопросах, связанных с российско-украинской войной. Эти разногласия способствовали сохранению напряженности вокруг положения Венгрии в западных институтах и союзах, а также стали одним из факторов роста внутреннего недовольства предыдущим правительством. В этом контексте новое правительство Тисы четко обозначило курс на сближение внешнеполитических приоритетов Венгрии с позициями ЕС и НАТО, одновременно сделав больший акцент на институциональном сотрудничестве и прагматичной дипломатии.

В этом контексте возникает вопрос о том, приведет ли смена правительства в Венгрии к ослаблению ее взаимодействия с Организацией тюркских государств (ОТГ), особенно учитывая, что новая правящая партия пока не сформулировала четкой политики в данном направлении. При этом

in developing relations with the OTS and its member states. In fact, the new Hungarian government has so far made no formal statement and taken no formal step indicating an intention to reduce Hungary's engagement with the organization or withdraw from its current observer status. More importantly, interpreting Hungary's reaffirmation of its policy priorities within the EU and NATO as necessarily implying declining attention toward its eastern partners is itself problematic. Such an interpretation can be understood as a kind of "dichotomous trap" that emerged largely from Viktor Orbán's political approach to managing disagreements with Hungary's European partners, in which closer relations with Eastern partners were frequently presented in contrast to relations with the West.

First of all, it is important to understand that Hungary's engagement with the OTS initially emerged only as one component of the broader Eastern Opening policy, which was primarily focused on economic diversification and on taking advantage of the opportunities created by closer economic ties with the rapidly growing Asian markets. It was already in 2010–2012 that Prime Minister Viktor Orbán introduced the Eastern Opening mainly as an economic diversification strategy. Orbán's early metaphor was revealing: Hungary was "sailing under a Western flag," while an "Eastern wind" was blowing in the world economy, a reasoning that was relevant to the dynamics of the global economy at that time (The Orange Files, 2018). The basic idea was that Hungary would remain firmly embedded in the Western institutional system while at the same time seeking to benefit economically from the faster growth of Asian economies. China and its booming economy often occupied a central place in this concept and, shortly afterward, in 2013, launched the Belt and Road Initiative, which further symbolized China's growing economic importance. However, the broader set of important partners within the Eastern Opening included, at different points, China, Russia, India, Türkiye, the post-Soviet states, and other non-Western partners.

важно учитывать, что внутривластная повестка по-прежнему занимает центральное место в деятельности нового правительства в Будапеште. Поэтому отсутствие ясно обозначенной позиции не следует автоматически трактовать ни как утрату интереса, ни как отход от курса на развитие отношений с ОТГ и ее государствами-членами. На данный момент новое венгерское правительство не сделало ни одного официального заявления и не предприняло каких-либо формальных шагов, которые указывали бы на намерение сократить участие Венгрии в деятельности организации или отказаться от ее нынешнего статуса наблюдателя. Более того, было бы проблематично автоматически связывать возвращение Венгрии к более четкой ориентации на приоритеты ЕС и НАТО со снижением внимания к восточным партнерам. Подобное восприятие во многом является следствием своего рода дихотомической ловушки, сформировавшейся в рамках политического подхода Виктора Орбана к отношениям с европейскими партнерами. В его политическом дискурсе укрепление связей с Востоком нередко противопоставлялось отношениям с Западом, создавая впечатление, будто развитие одного направления неизбежно происходит за счет другого.

Прежде всего необходимо учитывать, что взаимодействие Венгрии с ОТГ изначально формировалось лишь как одно из направлений более широкой политики "Открытия на Восток", ориентированной главным образом на диверсификацию внешнеэкономических связей и использование возможностей, возникавших благодаря расширению сотрудничества с быстро растущими азиатскими рынками. Уже в 2010–2012 годах премьер-министр Виктор Орбан представлял Открытие на Восток прежде всего как стратегию экономической диверсификации. Показательной в этом отношении была одна из его ранних метафор: Венгрия "плывет под западным флагом", тогда как в мировой экономике дует "восточный ветер". Подобная аргументация во многом соответствовала динамике мировой экономики того периода (The Orange Files, 2018). Основная идея заключалась в том,

One of the weaknesses of the Eastern Opening policy was that it was rather vaguely articulated and never acquired a clearly defined institutional or strategic shape, which soon contributed to the dilution of its initial economic purpose. The implementation of the Eastern Opening was accompanied by a broader restructuring of the Hungarian state apparatus and political decision-making, moving away from a more institutionalized and relatively decentralized model toward a more personalized and centralized state architecture. This became particularly visible in the transformation of the traditional diplomatic bureaucracy. Péter Sijjártó, then State Secretary for Foreign and External Economic Affairs, was placed within the Prime Minister's Office, where he was given responsibility for foreign economic affairs and, in particular, for Hungarian-Russian and Hungarian-Chinese economic relations. This effectively contributed to the creation of a parallel foreign-policy structure around the prime minister and gradually reduced the autonomous role of the Foreign Ministry (Corsini and Ongaro, 2026).

The centralization and personalization of foreign policy under Orbán strengthened executive control over diplomacy, but at the same time reduced the professional autonomy of the foreign-policy bureaucracy and weakened some of the institutional mechanisms providing expertise and administrative independence. Thus, although the Eastern Opening formally remained an official policy of the Hungarian state, both its implementation and its political meaning became increasingly personalized around Viktor Orbán. Foreign-policy decision-making became more centralized, while a significant part of the state diplomatic apparatus

**THE EASTERN
OPENING GRADUALLY
MOVED BEYOND ITS
ORIGINAL ECONOMIC
RATIONALE AND
ACQUIRED A
BROADER POLITICAL
AND IDEATIONAL
MEANING**

**ВОСТОЧНОЕ
ОТКРЫТИЕ
ПОСТЕПЕННО
ВЫШЛО ЗА
РАМКИ СВОЕЙ
ПЕРВОНАЧАЛЬНОЙ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
ЛОГИКИ И
ПРИБОРЕЛО
БОЛЕЕ ШИРОКОЕ
ПОЛИТИЧЕСКОЕ И
ИДЕЙНОЕ ЗНАЧЕНИЕ**

что Венгрия должна сохранять прочную интеграцию в западную институциональную систему, одновременно стремясь извлекать экономические выгоды из более высоких темпов роста азиатских экономик. Центральное место в этой концепции нередко занимал Китай с его быстро растущей экономикой. Вскоре, в 2013 году, Пекин выдвинул инициативу "Один пояс, один путь", которая стала еще одним символом возрастающего экономического значения Китая. Вместе с тем география «Открытия на Восток» была значительно шире и в разные периоды охватывала Китай, Россию, Индию, Турцию, постсоветские государства и других незападных партнеров.

Одной из слабых сторон политики Открытия на Восток была ее достаточно размытая концептуализация: она так и не приобрела четко определенной институциональной или стратегической формы, что вскоре способствовало размыванию ее первоначальной экономической направленности. Реализация Открытия на Восток происходила параллельно с более широкой перестройкой государственного аппарата и системы принятия политических решений в Венгрии, которая постепенно отходила от более институционализированной и относительно децентрализованной модели в сторону более персонализированной и централизованной архитектуры власти. Особенно отчетливо этот процесс проявился в трансформации традиционной дипломатической бюрократии. Петер Сийярто, впоследствии занявший пост министра иностранных дел, первоначально работал в структуре аппарата премьер-министра, где отвечал за внешнеэкономические вопросы и, в частности, за развитие венгерско-российских и венгерско-китайских экономических отношений.

was gradually redirected and accommodated toward the management of relations with Eastern partners. As a result, the Eastern Opening increasingly evolved from a broadly defined economic diversification strategy into a policy closely associated with Orbán's personal foreign-policy preferences and political leadership.

Фактически это способствовало формированию параллельного центра выработки внешней политики вокруг премьер-министра и постепенному сокращению самостоятельной роли Министерства иностранных дел (Корсини и Онгаро, 2026).

Централизация и персонализация внешней политики при Орбране усилили контроль исполнительной власти

Parallel to this, another important process was taking place, namely the gradual politicization, personalization, and ideational reframing of the Eastern Opening. Initially presented primarily as a strategy of economic diversification toward rapidly growing non-Western markets, the policy, due to its vaguely defined framework and the increasing concentration of control around the prime minister, became progressively

над дипломатией, но одновременно сократили профессиональную автономию внешнеполитической бюрократии и ослабили ряд институциональных механизмов, обеспечивавших экспертную независимость и административную самостоятельность. Таким образом, хотя Открытие на Восток формально оставалось официальным курсом венгерского государства, как его практическая реализация, так и его политическое содержание все в большей степени связывались непосредственно с Виктором Орбаном. Принятие внешнеполитических решений становилось все более централизованным, а значительная часть государственного дипломатического аппарата постепенно переориентировалась и адаптировалась к задаче развития и поддержания отношений с восточными партнерами. В результате Открытие на Восток все дальше отходило от первоначальной модели широкой экономической диверсификации и постепенно превращалось в направление внешней политики, тесно связанное с личными внешнеполитическими предпочтениями Orbana и характером его политического лидерства.

Параллельно происходил и другой важный процесс - постепенная политизация, персонализация и идейное переосмысление политики Открытия на Восток. Изначально она представлялась прежде всего как стратегия экономической диверсификации, ориентированная на быстро растущие незападные рынки. Однако из-за размытости ее концептуальных рамок и возрастающей концентрации контроля вокруг премьер-министра эта политика все теснее переплеталась с более широкими взглядами Виктора Orbana на национальный суверенитет, политическую культуру, западный либерализм, а также на историческое и культурное положение Венгрии между Востоком и Западом. Уже в первые годы после возвращения к власти, примерно с 2010 года, Орбан критиковал отдельные аспекты западной модели экономического и политического развития, одновременно время от времени обращаясь к теме восточных корней Венгрии и к тем чертам азиатских обществ, которые он рассматривал как успешные и достойные внимания.

embedded in Viktor Orbán's broader views on national sovereignty, political culture, Western liberalism, and Hungary's historical and cultural position between East and West. Even during the early years of his government around 2010, Orbán was already criticizing certain aspects of Western economic and political development, while occasionally referring to Hungary's eastern origins and to what he perceived as successful characteristics of Asian societies.

По мере того как Открытие на Восток стало все теснее связываться с более широкими представлениями о цивилизационном положении Венгрии, национальном суверенитете, особенностях венгерской политической культуры и интерпретации Орбаном меняющегося мирового порядка, отделить саму политику от политического лидера, формулировавшего это мировоззрение, становилось все сложнее. В этом смысле Открытие на Восток постепенно вышло за рамки своей первоначальной экономической логики и приобрело более

Once the Eastern Opening became connected to broader ideas of Hungary's civilizational position, sovereignty, national character, and Orbán's interpretation of the changing world order, it also became increasingly difficult to separate the policy itself from the political leader articulating this worldview. In this respect, the Eastern Opening gradually moved beyond its original economic rationale and acquired a

SINCE PÉTER MAGYAR TOOK OFFICE AS PRIME MINISTER OF HUNGARY ON 9 MAY 2026, THE NEW GOVERNMENT HAS NOT MADE ANY STATEMENT OPPOSING HUNGARY'S ENGAGEMENT WITH TURKIC ORGANIZATIONS

С МОМЕНТА ВСТУПЛЕНИЯ ПЕТЕРА МАДЬЯРА В ДОЛЖНОСТЬ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРА 9 МАЯ 2026 ГОДА НОВОЕ ПРАВИТЕЛЬСТВО НЕ СДЕЛАЛО НИ ОДНОГО ЗАЯВЛЕНИЯ, НАПРАВЛЕННОГО ПРОТИВ УЧАСТИЯ ВЕНГРИИ В ТЮРКСКИХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

широкое политическое и идейное содержание. Со временем его первоначальные экономические цели и практическое назначение становились все менее выраженными, уступая большее место политическим, идеологическим и социокультурным мотивам, которые формировались под влиянием личного мировоззрения Орбана, его политических предпочтений и собственного понимания места Венгрии между Востоком и Западом.

Эта трансформация первоначально заявленных рамок и целей политики Открытия на Восток, происходившая параллельно с институциональной перестройкой внешней политики Венгрии, помогает объяснить возрастающую вовлеченность страны в деятельность турецких организаций. Одним из проявлений этого процесса стало получение Венгрией статуса наблюдателя в ТЮРКПА в 2014 году, а затем — в Тюркском совете, нынешней ОТГ, в 2018 году. Хотя взаимодействие Венгрии с турецкими организациями обычно рассматривается как часть более широкой политики Открытия на Восток, между этой дипломатической активностью и первоначально заявленными целями самой политики прослеживается определенное несоответствие. С чисто экономической точки зрения турецкие государства по-прежнему занимают периферийное место во внешнеэкономических связях Венгрии и в совокупности обеспечивают менее 3% ее внешней торговли. Даже энергетическая безопасность, являющаяся одним из ключевых стратегических приоритетов Будапешта, в значительной степени остается за пределами непосредственной институциональной компетенции самих турецких организаций. Поэтому взаимодействие Венгрии

broader political and ideational meaning. Over time, its economic objectives and initial purpose became increasingly diluted and diminished, giving more space to political, ideological, and socio-cultural considerations shaped by Orbán's personal worldview, political preferences, and interpretation of Hungary's position between East and West.

This configurational change in the initially declared framework and purpose of the Eastern Opening, together with the institutional transformation of Hungarian foreign policy, helps explain Hungary's growing engagement with Turkic organizations, including its acquisition of observer status in TURKPA in 2014 and later in the Turkic Council, today's OTS, in 2018. Although Hungary's engagement with Turkic organizations is generally presented as part of the broader Eastern Opening policy, there is a clear inconsistency between this diplomacy and the initially declared objectives of the Eastern Opening. In purely economic terms, the Turkic states remain at the periphery of Hungary's external economic relations, together accounting for less than 3% of its foreign trade. Even energy security, one of Hungary's major strategic concerns, largely remains outside the direct institutional reach of the Turkic organizations themselves. Therefore, Hungary's engagement with the OTS cannot be fully explained by the original economic rationale of the Eastern Opening. Rather, it has increasingly been characterized by symbolic diplomacy, identity-based narratives, and performative assertions of foreign-policy autonomy. In this respect, Hungary's participation in Turkic institutions illustrates particularly well the broader transformation of the Eastern Opening from an economic diversification strategy into a more politicized and ideationally framed component of Hungarian foreign policy.

Hence, it was clear that this inherent mismatch would limit the incentives of any successor government to continue Viktor Orbán's approach to diplomacy with the OTS and other Turkic structures. The new government led by Prime Minister Péter Magyar clearly declared the re-institutionalization and Euro-Atlantic re-anchoring of Hungarian foreign policy. While the later Orbán period

с ОТГ невозможно в полной мере объяснить исходной экономической логикой Открытия на Восток. Со временем оно все в большей степени стало характеризоваться символической дипломатией, нарративами, основанными на идентичности, а также демонстративным подчеркиванием внешнеполитической автономии. В этом отношении участие Венгрии в тюркских институтах особенно наглядно отражает более широкую трансформацию Открытия на Восток - от стратегии экономической диверсификации к более политизированному и идейно оформленному направлению венгерской внешней политики.

Таким образом, уже изначально было очевидно, что подобное несоответствие будет снижать заинтересованность любого последующего правительства в сохранении подхода Виктора Орбана к взаимодействию с ОТГ и другими тюркскими структурами. Новое правительство во главе с Петером Мадьяром, напротив, четко обозначило курс на реинституционализацию венгерской внешней политики и ее более прочное возвращение в евроатлантические рамки. Если в поздний период правления Орбана все большую роль играли персонализированная дипломатия, символическая демонстрация суверенитета и подчеркнутое стремление показать внешнеполитическую самостоятельность Венгрии, то правительство Мадьяра стремится вернуть ключевую роль институциональным механизмам, профессиональной дипломатии и более тесной включенности страны в структуры ЕС и НАТО. Это, однако, не обязательно означает ослабление отношений Венгрии с тюркскими государствами. Скорее, речь идет о переходе от политически и символически насыщенного взаимодействия к более прагматичному сотрудничеству, основанному на конкретных интересах и осуществляемому в рамках четко обозначенной европейской институциональной ориентации. Такая трансформация способна заметно сократить влияние личностного фактора на участие Венгрии в деятельности тюркских организаций и одновременно усилить роль институционализированных механизмов

increasingly relied on personalized diplomacy, symbolic sovereignty signalling, and highly visible demonstrations of foreign-policy autonomy, the Magyar government has sought to restore the primacy of institutional channels, professional diplomacy, and Hungary's embeddedness within the EU and NATO. This does not necessarily imply a decline in Hungary's relations with the Turkic states. Rather, it represents a shift from politically and symbolically charged engagement toward more pragmatic and interest-based cooperation conducted within a clearly defined European institutional framework. Such a change would noticeably reduce the personal factor in Hungary's activity within Turkic organizations, while also strengthening institutionalized decision-making across the broader state apparatus.

It is also interesting to note that Prime Minister Péter Magyar's emphasis on closer realignment with formal European institutions clearly reflects his previous professional background. Although Magyar was an insider within the Orbán system, his experience was concentrated primarily on its EU and Brussels dimension rather than on its Turkic or Eastern Opening dimension. He spent approximately eight years working directly with European institutions. One recent detailed account describes him as having worked successively on Hungary's 2011 EU presidency, as a Mertens attaché in COREPER I, and later as the government's liaison with the European Parliament (The Parliament, 2026). In this respect, Magyar's preference for institutionalized and European-centered foreign-policy decision-making can also be understood in relation to his earlier professional experience within the EU institutional environment.

**HUNGARY'S
CONTINUED
ENGAGEMENT
MAY GRADUALLY
CONTRIBUTE TO
A CHANGE IN THE
PRACTICAL CONTENT
OF ITS PARTICIPATION
IN THE OTS
FRAMEWORK**

**ДАЛЬНЕЙШЕЕ
УЧАСТИЕ
ВЕНГРИИ МОЖЕТ
ПОСТЕПЕННО
ИЗМЕНИТЬ И
ПРАКТИЧЕСКОЕ
СОДЕРЖАНИЕ ЕЕ
ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В
РАМКАХ ОТГ**

принятия решений в более широком государственном аппарате.

Стоит отметить, что стремление премьер-министра Петера Мадьяра к более тесной интеграции Венгрии в европейские институты во многом соответствует его собственному профессиональному опыту. Хотя Мадьяр долгое время был частью политической системы, сложившейся при Орбране, его карьера была связана прежде всего с европейским и брюссельским направлением, а не с тюркским вектором или политикой Открытия на Восток. В общей сложности около восьми лет он непосредственно работал с институтами Европейского союза. Как отмечается в одном из недавних подробных обзоров его карьеры, Мадьяр последовательно участвовал в работе, связанной с председательством Венгрии в ЕС в 2011 году, занимал должность атташе Мертенса при COREPER I, а позднее выполнял функции связующего звена между венгерским правительством и Европейским парламентом (The Parliament, 2025). В этом смысле его нынешнее предпочтение более институционализированной и ориентированной на Европу модели принятия внешнеполитических решений во многом можно связать с его прежним опытом работы непосредственно внутри институциональной среды ЕС.

Однако смена правительства в Венгрии вовсе не означает отказа от отношений с восточными партнерами. С момента вступления Петера Мадьяра в должность премьер-министра 9 мая 2026 года новое правительство не сделало ни одного заявления, направленного против участия Венгрии в тюркских организациях, и не пересмотрело ни одно из соглашений, заключенных предыдущим правительством в этой сфере. Более того, несмотря на серьезные изменения в мировой геополитике

However, the change of government in Hungary does not imply the abandonment of relations with Eastern partners. Since Péter Magyar took office as Prime Minister of Hungary on 9 May 2026, the new government has not made any statement opposing Hungary's engagement with Turkic organizations, nor has it revoked any of the agreements signed by the previous government in this field. In fact, although recent major shifts in geopolitics and the global economy, including the declining role

и экономике - в том числе снижение роли России на фоне продолжающейся войны в Украине, замедление экономического роста Китая и ряда других азиатских стран, - которые заметно сузили пространство для сохранения политики Открытия на Восток в ее первоначальной логике и формате, Венгрия по-прежнему заинтересована в развитии сотрудничества с восточными партнерами в одной из наиболее чувствительных для нее сфер - энергетической безопасности.

of Russia as a result of the ongoing conflict in Ukraine and the slowdown of economic growth in China and several other parts of Asia, have left relatively little space for the Eastern Opening policy in its initial logic and purpose, Hungary remains strongly interested in developing cooperation with Eastern partners in one of its most vulnerable areas, namely energy security.

The issue of energy security has become increasingly sensitive and relevant as the Russian-Ukrainian war continues. The importance attached to it was already explicit before the election. Magyar argued that there were two equally important questions in energy policy: security of supply and price. His position was that dependence on several suppliers would allow Hungary to diversify risks and create greater competition among suppliers, thereby improving both security and potentially price conditions (Magyartisza.hu, 2026). The concern of the Hungarian government is therefore broader than the question of price alone. Hungary remains highly dependent on a single supplier and on a limited number of vulnerable supply routes, which means that war-related damage, sanctions, transit disputes, infrastructure failures, or decisions taken by Russia could potentially create serious supply or price shocks. This concern is particularly relevant for Hungary because its level of dependence remains very high. According to the European Commission's 2026 country report, in 2025 more than 90% of Hungary's imported oil and 74% of its imported gas came from Russia (European Commission, 2025).

The late Orbán government generally defended continued Russian energy imports by arguing that Russian oil and gas were relatively cheap and reliable and that replacing them prematurely would increase household energy costs. The new government led by Péter Magyar approaches this issue differently, placing less emphasis on price alone and giving greater importance to the long-term stability and diversification of supply. In this respect, the objective is not the immediate abandonment of Russian energy, but a gradual reduction of strategic dependence and the creation

По мере продолжения российско-украинской войны вопрос энергетической безопасности приобретает для Венгрии все большую остроту и актуальность. Его значимость отчетливо проявилась еще в ходе предвыборной кампании. Магьяр подчеркивал, что в энергетической политике необходимо в равной степени учитывать два фактора — надежность поставок и их стоимость. По его мнению, диверсификация источников позволила бы Венгрии снизить риски чрезмерной зависимости от отдельных поставщиков и одновременно усилить конкуренцию между ними, что могло бы способствовать как повышению энергетической безопасности, так и улучшению ценовых условий (Magyartisza.hu, 2026). Таким образом, обеспокоенность венгерского правительства не сводится исключительно к стоимости энергоресурсов. Венгрия по-прежнему в значительной степени зависит от одного основного поставщика и ограниченного числа уязвимых маршрутов поставок. В таких условиях повреждение инфраструктуры в результате военных действий, санкции, транзитные споры, технические сбои или решения российской стороны потенциально способны привести к серьезным перебоям в снабжении или резким ценовым колебаниям. Для Венгрии эта проблема особенно актуальна ввиду сохраняющегося высокого уровня зависимости от российских энергоресурсов. Согласно страновому докладу Европейской комиссии за 2026 год, в 2025 году на Россию приходилось более 90% импортируемой Венгрией нефти и 74% импортируемого природного газа (Европейская комиссия, 2025).

Позднее правительство Орбана в целом выступало за сохранение импорта российских энергоресурсов, подчеркивая, что российские нефть и газ остаются относительно дешевыми и надежными, тогда как их преждевременная замена могла бы привести к росту расходов венгерских домохозяйств на энергию. Правительство Петера Магьяра подходит к этому вопросу несколько иначе, уделяя меньше внимания исключительно ценовому фактору и придавая большее значение долгосрочной надежности и диверсификации поставок. В данном случае речь идет не о немедленном

of a more diversified energy structure. Thus, for instance, Tisza's formal campaign target was to eliminate Hungary's dependence on Russian energy by 2035, rather than immediately, and notably on a slower timetable than the more ambitious targets promoted at the EU level (Magyartisza.hu, 2025). In this context, cooperation with the Turkic states acquires a more practical and strategically relevant dimension. Azerbaijan and Kazakhstan can provide alternative hydrocarbon sources, Türkiye constitutes a critical transit corridor connecting Hungary with the Caspian and other southern energy routes, while Turkmenistan represents a potential longer-term source of natural gas. Therefore, while the symbolic and political dimensions of Hungary's earlier engagement with Turkic organizations may seem neutral under the new government, cooperation in the field of energy security provides a clear material basis for maintaining and, in some areas, potentially expanding relations with Turkic states.

Hungary's continued participation in the OTS does not appear to be in question under the new government, but the role of the organization within Hungarian foreign policy is likely to change considerably under the new government. Unlike during the later Orbán period, the OTS is no longer likely to be used as an institutional or symbolic counterbalance to Brussels or as an instrument for demonstrating Hungary's foreign-policy autonomy. Instead, the new government appears more interested in pragmatic forms of cooperation with the Turkic states that can provide clear and tangible benefits, with energy security being one of the most important areas. In this respect, Hungary's continued engagement may gradually contribute to a change in the practical content of its participation in the OTS framework, with greater attention given to areas of cooperation that previously remained secondary to symbolic and political considerations. Therefore, Hungary can be expected to participate less actively in the symbolic dimensions of OTS diplomacy, while becoming more engaged in those initiatives that directly serve its economic,

отказе от российских энергоресурсов, а о постепенном снижении стратегической зависимости и формировании более диверсифицированной структуры энергоснабжения. Так, например, в официальной предвыборной программе Тисы ставилась цель избавить Венгрию от зависимости от российских энергоресурсов к 2035 году, а не в краткосрочной перспективе. При этом предложенный график был заметно менее жестким, чем более амбициозные ориентиры, продвигаемые на уровне ЕС (Magyartisza.hu, 2025). В этом контексте сотрудничество с тюркскими государствами приобретает более практическое и стратегически значимое содержание. Азербайджан и Казахстан могут выступать альтернативными источниками углеводородов, Турция играет ключевую роль как транзитный коридор, связывающий Венгрию с Каспийским регионом и другими южными маршрутами поставок, тогда как Туркменистан в более долгосрочной перспективе может рассматриваться как потенциальный источник природного газа. Таким образом, если символическая и политическая составляющие прежнего взаимодействия Венгрии с тюркскими организациями при новом правительстве отходят на второй план, то сотрудничество в сфере энергетической безопасности создает вполне конкретную материальную основу для сохранения, а в отдельных направлениях и возможного расширения отношений с тюркскими государствами.

Продолжение участия Венгрии в ОТГ при новом правительстве, по всей видимости, не ставится под сомнение, однако место самой организации во внешней политике страны может заметно измениться. В отличие от позднего периода правления Орбана, ОТГ, вероятно, уже не будет использоваться в качестве институционального или символического противовеса Брюсселю и инструмента демонстрации внешнеполитической самостоятельности Венгрии. Новое правительство, судя по всему, в большей степени заинтересовано в прагматичных форматах сотрудничества с тюркскими государствами, способных приносить конкретные и ощутимые выгоды, причем одним из ключевых направлений здесь

infrastructural, and particularly energy-security interests.

References:

- Corsini, Hanna and Ongaro, Edoardo (2026) Bureaucratic Responses to Populist Government: Explaining Foreign Policy (Non-) Change. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 64: 24–47. <https://doi.org/10.1111/jcms.13748>.
- European Commission (2025). Country Report - Hungary. Retrieved from https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-surveillance-eu-member-states/country-pages-including-country-reports/country-report-hungary_en. Accessed on 06.09.2026.
- Magyartisza.hu (2025). On the Day of the Founding of the State, Péter Magyar announced the Saint Stephen program. Retrieved from <https://magyartisza.hu/hirek/ujzag/az-allamalapitas-uennepen-magyar-peter-meghirdette-a-szent-istvan-programot>. Accessed on 10.09.2026.
- Magyartisza.hu (2026). Péter Magyar: The Hungarian interest is not excessive nationalism, but pragmatism. Retrieved from <https://magyartisza.hu/hirek/ujzag/magyar-peter-a-magyar-erdekek-nem-tulzonalizmus-hanem-pragmatizmus>. Accessed on 10.09.2026.
- Telex.hu (2026). Here are the election results: Tisza won even more seats, Fidesz's defeat was even greater. Retrieved from <https://telex.hu/belfold/2026/04/18/valasztas-vegeredmeny-mandatumok-tisza-fidesz-mi-hazank>. Accessed on 07.09.2026.
- The Orange Files (2018). Eastern Opening. Retrieved from <https://theorangefiles.hu/eastern-opening/>. Accessed on 06.09.2026.
- The Parliament (2026). Péter Magyar's awkward Brussels inheritance. Retrieved from <https://www.theparliamentmagazine.eu/news/article/pter-magyars-journey-through-brussels?> Accessed on 06.09.2026.

выступает энергетическая безопасность. В этом смысле дальнейшее участие Венгрии может постепенно изменить и практическое содержание ее взаимодействия в рамках ОТГ, усилив внимание к тем направлениям сотрудничества, которые ранее нередко оставались в тени символических и политических аспектов. Поэтому можно ожидать, что Венгрия будет менее активно участвовать в символической составляющей дипломатии ОТГ, одновременно проявляя больший интерес к тем инициативам, которые непосредственно отвечают ее экономическим, инфраструктурным и, прежде всего, энергетическим интересам.

Источники:

- Европейская комиссия (2025). Страновой доклад — Венгрия. Доступно по адресу: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-surveillance-eu-member-states/country-pages-including-country-reports/country-report-hungary_en. Дата обращения: 06.09.2026.
- Корсини, Ханна and Онгаро, Эдоардо (2026). Бюрократические реакции на популистское правительство: объяснение изменений (или их отсутствия) во внешней политике. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 64: 24–47. <https://doi.org/10.1111/jcms.13748>.
- Magyartisza.hu (2025). В День основания государства Петер Мадьяр объявил о программе Святого Иштвана. Доступно по адресу: <https://magyartisza.hu/hirek/ujzag/az-allamalapitas-uennepen-magyar-peter-meghirdette-a-szent-istvan-programot>. Дата обращения: 10.09.2026.
- Magyartisz.hu (2026). Петер Мадьяр: интерес Венгрии заключается не в чрезмерном национализме, а в прагматизме. Доступно по адресу: <https://magyartisza.hu/hirek/ujzag/magyar-peter-a-magyar-erdekek-nem-tulzonalizmus-hanem-pragmatizmus>. Дата обращения: 10.09.2026.
- Telex.hu (2026). Вот результаты выборов: «Тиса» получила ещё больше мест, а поражение «Фидес» оказалось ещё более серьёзным. Доступно по адресу: <https://telex.hu/belfold/2026/04/18/valasztas-vegeredmeny-mandatumok-tisza-fidesz-mi-hazank>. Дата обращения: 07.09.2026.
- The Orange Files (2018). Открытие на Восток. Доступно по адресу: <https://theorangefiles.hu/eastern-opening/>. Accessed on 06.09.2026.
- The Parliament (2025). Неудобное брюссельское наследие Петера Мадьяра. Доступно по адресу: <https://www.theparliamentmagazine.eu/news/article/pter-magyars-journey-through-brussels?> Дата обращения: 06.09.2026.

THE MIDDLE CORRIDOR: CAN KAZAKHSTAN IMPROVE EFFICIENCY WITHOUT RISING OPPORTUNITY COSTS?

ANUAR SATMURZIN

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

СРЕДНИЙ КОРИДОР:
СМОЖЕТ ЛИ КАЗАХСТАН
ПОВЫСИТЬ ЭФФЕКТИВНОСТЬ,
НЕ УВЕЛИЧИВАЯ ИЗДЕРЖКИ?

Kazakhstan's position at the centre of Eurasia has traditionally been described as a geographic constraint: the world's largest landlocked country, it depends on neighbouring states for access to major international markets. The expansion of the Trans-Caspian International Transport Route (TITR), commonly known as the Middle Corridor, offers an opportunity to reinterpret this geography as an economic asset. Connecting China and Central Asia with Azerbaijan, Georgia, Türkiye and European markets, the corridor gives Kazakhstan an additional westward route while reinforcing its role as a regional logistics hub. Transport connectivity has also long served Kazakhstan's broader strategy of multi-vector foreign policy and economic diversification, allowing Astana to develop relations with different economic centres without relying exclusively on any single transport direction (Contessi, 2018; Yermekbayev et al., 2024). More recent research similarly interprets transport corridors as part of Kazakhstan's hedging strategy, in which economic diversification creates greater room for manoeuvre in external relations (Yilmaz and Yilmaz, 2026).

Yet the economic case for the Middle Corridor should not be reduced to

KAZAKHSTAN'S POSITION AT THE CENTRE OF EURASIA HAS TRADITIONALLY BEEN DESCRIBED AS A GEOGRAPHIC CONSTRAINT: IT IS THE WORLD'S LARGEST LANDLOCKED COUNTRY THAT DEPENDS ON NEIGHBOURING STATES FOR ACCESS TO MAJOR INTERNATIONAL MARKETS

РАСПОЛОЖЕНИЕ КАЗАХСТАНА В ЦЕНТРЕ ЕВРАЗИИ ТРАДИЦИОННО ОПИСЫВАЛОСЬ КАК ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ ОГРАНИЧЕНИЕ: ЭТО КРУПНЕЙШАЯ В МИРЕ СТРАНА, НЕ ИМЕЮЩАЯ ВЫХОДА К МОРЮ И ЗАВИСЯЩАЯ ОТ СОСЕДНИХ ГОСУДАРСТВ В ДОСТУПЕ К ОСНОВНЫМ МЕЖДУНАРОДНЫМ РЫНКАМ

Расположение Казахстана в центре Евразии традиционно описывалось как географическое ограничение: это крупнейшая в мире страна, не имеющая выхода к морю и зависящая от соседних государств в доступе к основным международным рынкам. Расширение Транскаспийского международного транспортного маршрута (ТМТМ), широко известного как Средний коридор, дает возможность переосмыслить эту географию как экономический актив. Соединяя Китай и Центральную Азию с Азербайджаном, Грузией, Турцией и европейскими рынками, коридор предоставляет Казахстану дополнительный западный маршрут и одновременно укрепляет его роль регионального логистического узла. Транспортная связанность также давно служит более широкой стратегии многовекторной внешней политики и экономической диверсификации Казахстана, позволяя Астане развивать отношения с различными экономическими центрами, не полагаясь исключительно на одно транспортное направление (Контесси, 2018; Ермекбаев и др., 2024). Новые исследования аналогичным образом рассматривают транспортные коридоры как часть казахстанской стратегии хеджирования, в рамках которой экономическая диверсификация расширяет

its geopolitical attractiveness. Its success ultimately depends on whether the corridor creates sufficient economic value relative to the resources committed to it. The World Bank estimates that a combination of investment and operational reforms could triple freight flows and halve travel times on the corridor by 2030. Importantly, however, the strongest underlying source of demand is expected to be regional and Europe-oriented trade rather than exclusively China–Europe transit. Its modelling projects a 37% increase in trade among Kazakhstan, Azerbaijan and Georgia and a 28% increase between these economies and the European Union by 2030 (World Bank, 2023). This distinction was and remains important. Kenderdine and Bucsky (2021) previously argued that the economics of transcontinental China–Europe rail freight remain partly dependent on policy support and that the Middle Corridor may generate greater value by improving the participating economies' own connectivity to external markets. Kazakhstan should therefore evaluate the corridor not simply according to how many Chinese containers cross its territory, but according to how much it reduces trade costs for Kazakhstani exporters and encourages domestic production, logistics and investment.

Recent traffic figures illustrate both the corridor's progress and the danger of assuming permanently accelerating demand. Freight volumes increased rapidly from 2.76

пространство для маневра во внешних отношениях (Йылмаз и Йылмаз, 2026).

Однако экономическое обоснование Среднего коридора не следует сводить к его геополитической привлекательности. В конечном счете его успех зависит от того, создает ли коридор достаточную экономическую ценность по отношению к затраченным на него ресурсам. По оценке Всемирного банка, сочетание инвестиций и операционных реформ способно утроить грузопотоки и вдвое сократить время перевозки по коридору к 2030 году. При этом важно понимать, что основным фундаментальным источником спроса, как ожидается, станет региональная торговля, а также торговля, ориентированная на Европу, а не исключительно транзит Китай–Европа. Модель Всемирного банка прогнозирует рост торговли между Казахстаном, Азербайджаном и Грузией на 37%, а между этими странами и Европейским союзом на 28% к 2030 году (Всемирный банк, 2023). Это различие было и остается важным. Кендердайн и Бучки (2021) ранее утверждали, что экономика трансконтинентальных железнодорожных перевозок Китай–Европа по-прежнему частично зависит от мер государственной поддержки и что Средний коридор может создавать большую ценность за счет улучшения доступа самих участвующих экономик к внешним рынкам. Поэтому Казахстану следует оценивать коридор не просто по количеству китайских контейнеров, пересекающих его

million tonnes in 2023 to 4.48 million tonnes in 2024, but declined to approximately 4.12 million tonnes in 2025. Container traffic nevertheless continued expanding, reaching around 77,000 TEU in 2025, while Kazakhstan is targeting 300,000 TEU by 2029. At the same time, reported end-to-end transit times have fallen from roughly 28–32 days to 13–17 days (The Astana Times, 2026). The figures suggest that the corridor is becoming operationally more competitive, and yet they also caution against treating infrastructure demand as linear. Building capacity on the assumption that every period of geopolitical disruption will permanently redirect Eurasian freight could produce expensive underutilised assets. This is particularly relevant because rail freight competes not only with alternative land corridors but also with maritime transport, which retains a major cost advantage for many categories of non-time-sensitive cargo (Nurseit, 2026).

The most important efficiency gains may therefore come from increasing the productivity of existing infrastructure before continuously expanding its physical scale. The Middle Corridor is inherently more complicated than just a mere continuous railway because freight must move between

территорию, а по тому, насколько он снижает торговые издержки казахстанских экспортеров и стимулирует внутреннее производство, логистику и инвестиции.

Последние данные о грузопотоках показывают как прогресс коридора, так и опасность предположения о постоянно ускоряющемся спросе. Объем грузоперевозок быстро вырос с 2,76 миллионов тонн в 2023 году до 4,48 млн тонн в 2024 году, но в 2025 году снизился примерно до 4,12 миллионов тонн. Тем не менее контейнерные перевозки продолжили расти, достигнув около 77 000 TEU в 2025 году, тогда как Казахстан ставит цель достичь 300 000 TEU к 2029 году. Одновременно заявляемое сквозное время транзита сократилось примерно с 28–32 до 13–17 дней (Astana Times 2026). Эти показатели свидетельствуют о том, что коридор становится более конкурентоспособным с операционной точки зрения, но одновременно предостерегают от представления спроса на инфраструктуру как линейно растущего. Создание мощностей исходя из предположения, что каждый период геополитических потрясений будет навсегда перенаправлять евразийские грузопотоки, может привести к появлению

railways, ports, ferries, and different national customs regimes. Even back in 2023, the OECD has identified shortages of vessels and containers, weak intermodal connections, and inefficient port operations as persistent constraints. Waiting and handling problems at Aktau and other Caspian ports can therefore undermine improvements achieved elsewhere on the railway network (OECD, 2023). Similarly, the World Bank identified tariff transparency, coordinated digitalisation, simplified border procedures, predictable schedules and integrated corridor-wide logistics services as priorities alongside infrastructure investment (World Bank, 2023). These are economically significant because a container delayed by documentation or an irregular ferry schedule imposes costs without necessarily requiring another railway line to resolve them. Improving information exchange and asset utilisation can consequently reduce the cost per transported unit at a considerably lower fiscal cost than constructing additional capacity.

This is where the question of opportunity cost becomes particularly important for Kazakhstan. Every tenge directed toward corridor infrastructure has an alternative use, whether in electricity generation, water systems, domestic roads, digital infrastructure, education or other productivity-enhancing investment. Kazakhstan's National Infrastructure Plan illustrates the scale of competing requirements. The updated programme contains more than 200 projects across energy, transport, water and digital infrastructure, with estimated investment needs of approximately KZT 40.1 trillion. Around 90% is expected to come from non-budgetary sources, highlighting both the scale of Kazakhstan's infrastructure requirements and the government's attempt to avoid placing the full burden on the state

RECENT TRAFFIC FIGURES ILLUSTRATE BOTH THE CORRIDOR'S PROGRESS AND THE DANGER OF ASSUMING PERMANENTLY ACCELERATING DEMAND

ПОСЛЕДНИЕ ДАННЫЕ О ГРУЗОПОТОКАХ ПОКАЗЫВАЮТ КАК ПРОГРЕСС КОРИДОРА, ТАК И ОПАСНОСТЬ ПРЕДПОЛОЖЕНИЯ О ПОСТОЯННО УСКОРЯЮЩЕМСЯ СПРОСЕ

дорогостоящих недоиспользуемых активов. Это особенно важно, поскольку железнодорожные грузоперевозки конкурируют не только с альтернативными сухопутными коридорами, но и с морским транспортом, который сохраняет существенное преимущество по стоимости для многих категорий грузов, не чувствительных ко времени доставки (Нурсеит, 2026).

Поэтому наиболее существенного повышения эффективности можно добиться за счет роста производительности существующей инфраструктуры, прежде чем продолжать наращивать ее физические масштабы. Средний коридор по своей природе сложнее, чем просто непрерывная железнодорожная линия, поскольку грузы должны перемещаться между железными дорогами, портами и паромными, а также проходить через различные национальные таможенные режимы. Еще в 2023 году Организация экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) указывала на нехватку судов и контейнеров, слабые интермодальные связи и неэффективную работу портов как на устойчивые ограничения. Поэтому ожидание и проблемы обработки грузов в Актау и других каспийских портах могут сводить на нет улучшения, достигнутые в других частях железнодорожной сети (ОЭСР, 2023). Аналогично Всемирный банк определил в качестве приоритетов наряду с инвестициями в инфраструктуру прозрачность тарифов, согласованную цифровизацию, упрощенные пограничные процедуры, прогнозируемые графики и интегрированные логистические услуги на всем протяжении коридора (Всемирный банк, 2023). Это имеет экономическое значение, поскольку задержка контейнера из-за оформления документов или нерегулярного расписания паромов создает издержки, для устранения которых вовсе не обязательно

budget (OECD, 2026; IMF, 2026). Under these circumstances, indiscriminate state-led transport investment could impose an opportunity cost not only by displacing other expenditure but also by adding to domestic demand and financial risks.

Reducing opportunity costs therefore requires a more selective definition of "Middle Corridor investment." Projects could be prioritised according to measurable bottlenecks and economic returns rather than their symbolic contribution to Kazakhstan's transit-hub ambitions. Aktau provides an illustrative example. In 2025, the EBRD and EU announced financing of up to €45 million for new berths and equipment designed to

строить еще одну железнодорожную линию. Следовательно, улучшение обмена информацией и использования активов может снизить стоимость перевозки единицы груза при значительно меньших бюджетных затратах, чем строительство дополнительных мощностей.

Именно здесь вопрос альтернативных издержек приобретает особое значение для Казахстана. Каждый тенге, направленный на инфраструктуру коридора, имеет альтернативное применение, в том числе в электроэнергетике, системах водоснабжения, внутренних дорогах, цифровой инфраструктуре, образовании или других инвестициях, повышающих производительность. Национальный

double the port's container-handling capacity and reduce average handling time per container from four minutes to approximately two and a half minutes (EBRD, 2025). Such investment directly targets an identifiable constraint. An even larger example emerged in February 2026, when the World Bank approved an \$846 million guarantee designed to mobilise \$1.41 billion in commercial financing for Kazakhstan's Middle Corridor railway development. The project includes a 322-kilometre Mointy–Kyzylzhar railway that will eliminate a major detour and shorten the route by 149 kilometres, combined

PROJECTS COULD BE PRIORITISED ACCORDING TO MEASURABLE BOTTLENECKS AND ECONOMIC RETURNS RATHER THAN THEIR SYMBOLIC CONTRIBUTION TO KAZAKHSTAN'S TRANSIT-HUB AMBITIONS

ПРОЕКТЫ МОЖНО БЫЛО БЫ ПРИОРИТИЗИРОВАТЬ НА ОСНОВЕ ИЗМЕРИМЫХ УЗКИХ МЕСТ И ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ОТДАЧИ, А НЕ ИХ СИМВОЛИЧЕСКОГО ВКЛАДА В АМБИЦИИ КАЗАХСТАНА СТАТЬ ТРАНЗИТНЫМ ХАБОМ

инфраструктурный план Казахстана показывает масштаб конкурирующих потребностей. Обновленная программа включает более 200 проектов в энергетике, транспорте, водной и цифровой инфраструктуре, а предполагаемая потребность в инвестициях составляет около 40,1 триллионов тенге. Ожидается, что около 90% финансирования поступит из внебюджетных источников, что подчеркивает как масштаб инфраструктурных потребностей Казахстана, так и стремление правительства не возлагать всю нагрузку на государственный бюджет (ОЭСР, 2026; МВФ, 2026). В этих условиях неизбежные государственные инвестиции в транспорт могут создавать альтернативные издержки не только вытесняя другие расходы, но и усиливая внутренний спрос и финансовые риски.

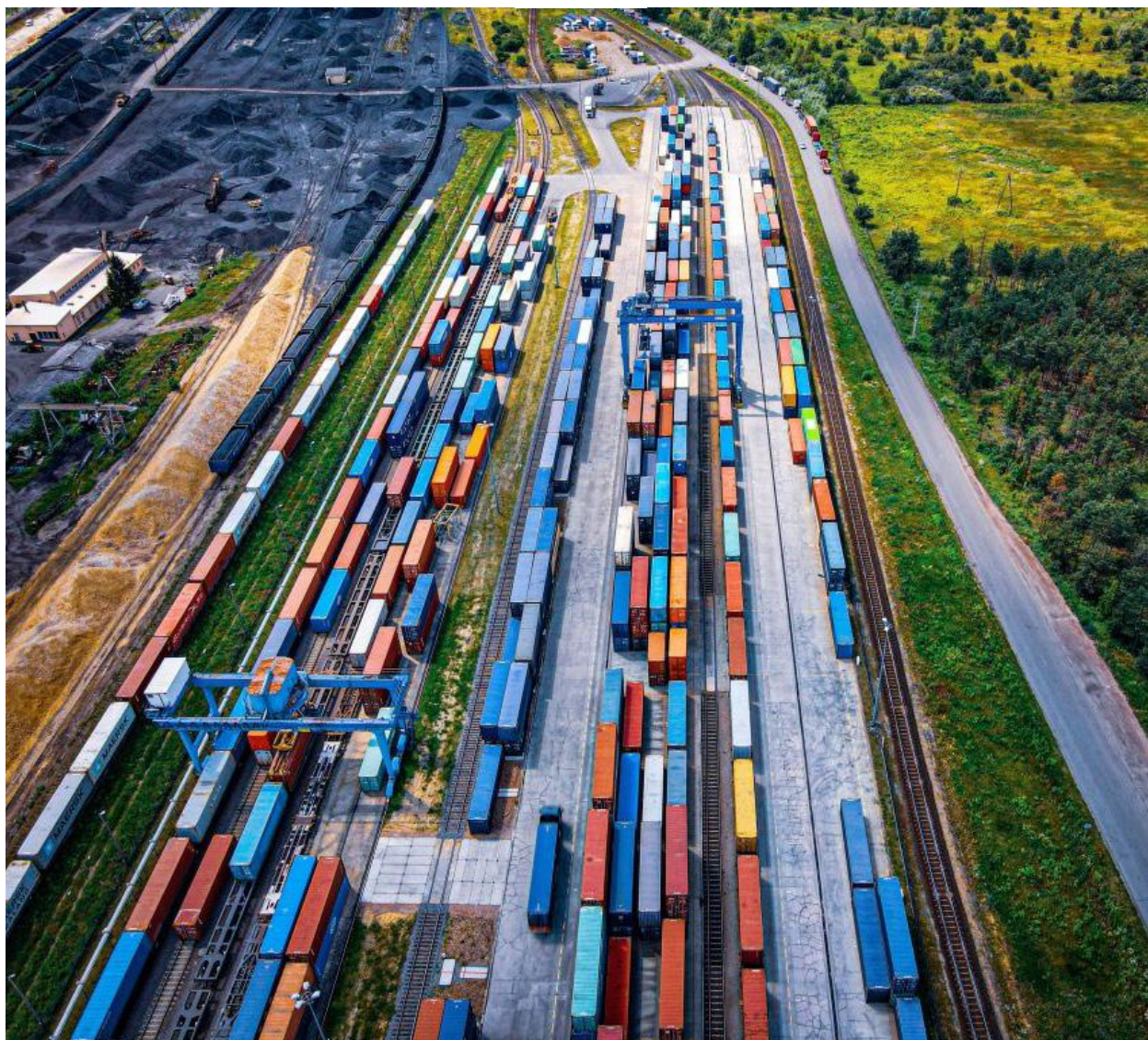
Снижение альтернативных издержек требует более избирательного определения того, что считать «инвестициями в Средний коридор». Проекты можно было бы приоритизировать на основе измеримых узких мест и экономической отдачи, а не их символического вклада в амбиции Казахстана стать транзитным хабом. Показателен пример Актау. В 2025 году ЕБРР и ЕС объявили о финансировании в размере до 45 млн евро новых причалов и оборудования, призванных удвоить пропускную способность порта по обработке контейнеров и сократить среднее время обработки одного контейнера с четырех минут примерно до двух с половиной минут (ЕБРР, 2025). Такие инвестиции непосредственно направлены на устранение конкретного ограничения. Еще более крупный пример появился в феврале 2026 года, когда Всемирный банк одобрил гарантию на 846 миллионов долларов США, призванную мобилизовать 1,41 миллиардов долларов коммерческого финансирования для развития железнодорожной

with institutional reforms at Kazakhstan Temir Zholy (World Bank, 2026). The significance of this financing structure is that efficiency improvements are accompanied by private-capital mobilisation and railway governance reforms rather than relying entirely on direct sovereign expenditure.

The corridor also produces a political return that conventional transport cost-benefit analysis may underestimate. Kazakhstan has historically used infrastructure connectivity to diversify its external economic relationships while maintaining established links with Russia and deepening cooperation with China, Europe and other partners (Contessi, 2018). The Middle Corridor expands the number

инфраструктуры Среднего коридора в Казахстане. Проект включает 322-километровую железнодорожную линию Мойынты–Кызылжар, которая устраним крупный объезд и сократит маршрут на 149 километров, а также институциональные реформы в «Казakhstan Темір Жолы» (Всемирный банк, 2026). Значимость такой структуры финансирования заключается в том, что повышение эффективности сопровождается привлечением частного капитала и реформами управления железной дорогой, а не опирается исключительно на прямые суверенные расходы.

Коридор также приносит политическую отдачу, которую традиционный анализ затрат и выгод транспортных проектов может

of commercially viable directions available to Kazakhstani producers and therefore reduces the economic consequences of disruption on any single route. This should not be interpreted as replacing one dependency with another. A strategy built entirely around westward transit would simply create a different concentration risk. Instead, the economic value of the Middle Corridor is greatest when it complements northern, eastern, and southern connections. In this sense, route diversification resembles portfolio diversification: some duplication of infrastructure can be economically justified because resilience itself has value, particularly when disruptions to one route generate large losses (Yilmaz and Yilmaz, 2026).

However, geopolitical value should not become an argument for accepting unlimited economic costs. The modest scale of current Middle Corridor traffic compared with Kazakhstan's total freight system means that capacity expansion should follow demonstrated demand rather than precede it by too large a margin. Kazakhstan transported more than 466 million tonnes of freight by rail across its national network in 2025, illustrating that Middle Corridor traffic is only one component of the railway system (Bureau of National Statistics, 2026). Investment should consequently favour infrastructure with dual use: lines, terminals and digital systems that serve domestic freight, Kazakhstani exporters and regional Central Asian trade even if long-distance China–Europe transit grows more slowly than expected. This converts potential opportunity costs into wider productivity gains. A railway bypass that reduces transit congestion but also improves domestic freight movements, for instance, has a stronger economic justification than infrastructure whose

KAZAKHSTAN CAN THEREFORE IMPROVE MIDDLE CORRIDOR EFFICIENCY WITHOUT PROPORTIONALLY INCREASING OPPORTUNITY COSTS, BUT ONLY BY MOVING FROM A CAPACITY-CENTRED STRATEGY TOWARD A PRODUCTIVITY-CENTRED ONE

ТАКИМ ОБРАЗОМ, КАЗАХСТАН МОЖЕТ ПОВЫСИТЬ ЭФФЕКТИВНОСТЬ СРЕДНЕГО КОРИДОРА БЕЗ ПРОПОРЦИОНАЛЬНОГО РОСТА АЛЬТЕРНАТИВНЫХ ИЗДЕРЖЕК, НО ТОЛЬКО ПЕРЕЙДЯ ОТ СТРАТЕГИИ, ОРИЕНТИРОВАННОЙ НА НАРАЩИВАНИЕ ПРОПУСКНОЙ СПОСОБНОСТИ, К СТРАТЕГИИ, ОРИЕНТИРОВАННОЙ НА ПОВЫШЕНИЕ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ

недооценивать. Казахстан исторически использовал инфраструктурную связанность для диверсификации внешнеэкономических связей, сохраняя сложившиеся отношения с Россией и углубляя сотрудничество с Китаем, Европой и другими партнерами (Контесси, 2018). Средний коридор увеличивает число коммерчески жизнеспособных направлений, доступных казахстанским производителям, и тем самым снижает экономические последствия сбоев на любом одном маршруте. Это не следует интерпретировать как замену одной зависимости другой. Стратегия, полностью построенная вокруг транзита на запад, просто создала бы иной риск концентрации. Напротив, экономическая ценность Среднего коридора максимальна, когда он дополняет северные, восточные и южные направления. В этом смысле диверсификация маршрутов напоминает диверсификацию портфеля: некоторое дублирование инфраструктуры может быть экономически оправдано, поскольку сама устойчивость имеет ценность, особенно когда нарушения на одном маршруте приводят к крупным потерям (Йылмаз и Йылмаз, 2026).

Однако геополитическая ценность не должна становиться аргументом в пользу принятия неограниченных экономических издержек. Относительно небольшой объем текущих перевозок по Среднему коридору по сравнению со всей грузовой системой Казахстана означает, что расширение мощностей должно следовать за подтвержденным спросом, а не слишком сильно опережать его. В 2025 году Казахстан перевез по национальной железнодорожной сети более 466 миллионов тонн грузов, что показывает: перевозки по Среднему коридору являются лишь одним компонентом железнодорожной системы (Бюро национальной статистики, 2026). Поэтому при инвестировании следует отдавать предпочтение двойного

viability depends on a single international traffic forecast.

Kazakhstan can therefore improve Middle Corridor efficiency without proportionally increasing opportunity costs, but only by moving from a capacity-centred strategy toward a productivity-centred one. The priority should be to extract more value from existing assets through interoperable customs systems, digital documentation, predictable ferry schedules, transparent through-tariffs and stronger coordination between railway and port operators. New infrastructure should then address clearly demonstrated bottlenecks, pass rigorous economic and climate-resilience appraisal, and where possible attract multilateral or private financing. This approach also makes the corridor more commercially rather than politically driven: when private operators are willing to commit capital, the investment provides a stronger signal of expected demand than government targets alone.

References:

- Bureau of National Statistics of the Republic of Kazakhstan (2026). Transport in the Republic of Kazakhstan. Retrieved from <https://stat.gov.kz/en/industries/business-statistics/stat-transport/publications/472263/>. Accessed on 12.09.2026.
- Contessi, Nicola P. (2018). Foreign Policy Diversification and Intercontinental Transport Corridors: The Case of Kazakhstan's Railways Diplomacy. *Europe-Asia Studies*, 70 (5), 759–790. DOI: 10.1080/09668136.2018.1473342.
- European Bank for Reconstruction and Development (2025). EBRD and EU help improve sustainability of transportation through Transcaspien Corridor. Retrieved from <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2025/ebrd-and-eu-help-improve-sustainability-of-transportation-throug.html>. Accessed on 11.09.2026.
- International Monetary Fund (2026). IMF Executive Board Concludes 2025 Article IV Consultation with Kazakhstan. Retrieved from <https://www.imf.org/en/news/articles/2026/01/27/pr-26021-kazakhstan-imf-executive-board-concludes-2025-article-iv-consultation>. Accessed on 12.09.2026.
- Kenderdine, Tristan, and Bucsky, Peter (2021). Middle Corridor—Policy Development and Trade Potential of the Trans-Caspian International Transport Route. ADBI Working Paper, No. 1268.
- Nurseit, Nurlan (2026). Attractiveness and Prospects of the Middle Corridor for Cargo Transportation

назначения: линий, терминалов и цифровых систем, которые обслуживают внутренние грузоперевозки, казахстанских экспортеров и региональную торговлю Центральной Азии даже в случае, если дальний транзит Китай–Европа будет расти медленнее ожиданий. Это превращает потенциальные альтернативные издержки в более широкие выгоды для производительности. Например, железнодорожный обход, который снижает транзитную перегрузку и одновременно улучшает внутренние грузоперевозки, имеет более сильное экономическое обоснование, чем инфраструктура, жизнеспособность которой зависит от единственного прогноза международного грузопотока.

Таким образом, Казахстан может повысить эффективность Среднего коридора без пропорционального роста альтернативных издержек, но только перейдя от стратегии, ориентированной на наращивание пропускной способности, к стратегии, ориентированной на повышение производительности. Приоритетом должно стать извлечение большей отдачи из существующих активов за счет совместимых таможенных систем, цифрового документооборота, предсказуемых расписаний паромов, прозрачных сквозных тарифов и более тесной координации между операторами железных дорог и портов. Затем новая инфраструктура должна устранять четко подтвержденные узкие места, проходить строгую экономическую оценку и оценку климатической устойчивости и, где возможно, привлекать многостороннее или частное финансирование. Такой подход также делает развитие коридора в большей степени коммерчески, а не политически обусловленным: готовность частных операторов вкладывать капитал является более сильным сигналом ожидаемого спроса, чем одни лишь государственные целевые показатели.

Источники:

- Astana Times (2026). Объем грузоперевозок по Транскаспийскому транспортному маршруту вырос в пять раз за семь лет. Доступно по адресу: <https://astanatimes.com/2026/03/trans-caspian-transport-route-cargo-volumes-increase-fivefold-in-seven-years/>. Дата обращения: 13.09.2026.
- Бюро национальной статистики Республики Казахстан (2026). Транспорт в Республике Казахстан. Доступно по адресу: <https://stat.gov.kz/en/industries/business->

- Between Europe and Asia. *Journal of Eurasian Studies*, 17 (1), 167–182. DOI: 10.1177/18793665251388115.
- OECD (2023). Realising the Potential of the Middle Corridor. Retrieved from https://www.oecd.org/en/publications/realising-the-potential-of-the-middle-corridor_635ad854-en.html. Accessed on 14.09.2026.
- OECD (2026). Kazakhstan: Accelerating Sustainable Infrastructure Investments. Retrieved from https://www.oecd.org/en/publications/accelerating-sustainable-infrastructure-investments_031d486e-en/full-report/kazakhstan_fff79dd5.html. Accessed on 14.09.2026.
- The Astana Times (2026). Trans-Caspian Transport Route Cargo Volumes Increase Fivefold in Seven Years. Retrieved from <https://astanatimes.com/2026/03/trans-caspian-transport-route-cargo-volumes-increase-fivefold-in-seven-years/>. Accessed on 13.09.2026.
- World Bank (2023). The Middle Trade and Transport Corridor: Policies and Investments to Triple Freight Volumes and Halve Travel Time by 2030. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/middle-trade-and-transport-corridor>. Accessed on 15.09.2026.
- World Bank (2026). World Bank Support to Enhance Rail Connectivity and Logistics in Kazakhstan. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2026/02/19/world-bank-support-to-enhance-rail-connectivity-and-logistics-in-kazakhstan>. Accessed on 15.09.2026.
- Yermekbayev, Adilbek, Delovarova, Leila, and Kaliyeva, Aliya (2024). Trans-Caspian International Transport Route: A Kazakhstani Perspective on Challenges, Opportunities, and Prospects. *International Journal*, 79 (2), 312–329. DOI: 10.1177/00207020241257636.
- Yilmaz, Serdar, and Yilmaz, Özgür (2026). Kazakhstan's Approach to Trade Corridors in the Context of Hedging Strategy. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 26 (1), 35–43. DOI: 10.25294/auibfd.1774072.
- statistics/stat-transport/publications/472263/. Дата обращения: 12.09.2026.
- Всемирный банк (2023). Средний торгово-транспортный коридор: политика и инвестиции для ускорения объемов грузоперевозок и сокращения времени в пути вдвое к 2030 году. Доступно по адресу: <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/middle-trade-and-transport-corridor>. Дата обращения: 15.09.2026.
- Всемирный банк (2026). Поддержка Всемирного банка для повышения железнодорожной связанности и развития логистики в Казахстане. Доступно по адресу: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2026/02/19/world-bank-support-to-enhance-rail-connectivity-and-logistics-in-kazakhstan>. Дата обращения: 15.09.2026.
- Европейский банк реконструкции и развития (2025). ЕБРР и ЕС содействуют повышению устойчивости перевозок по Транскаспийскому коридору. Доступно по адресу: <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2025/ebrr-and-eu-help-improve-sustainability-of-transportation-through.html>. Дата обращения: 11.09.2026.
- Ермекебаев, Адильбек, Деловарова, Лейла, и Калиева, Алия (2024). Транскаспийский международный транспортный маршрут: казахстанский взгляд на вызовы, возможности и перспективы. *International Journal* 79(2), 312–329. doi:10.1177/00207020241257636.
- Йылмаз, Сердар, и Йылмаз, Озгур (2026). Подход Казахстана к торговым коридорам в контексте стратегии хеджирования. *Akdeniz İİBF Dergisi* 26 (1), 35–43. doi:10.25294/auibfd.1774072.
- Кендердайн, Тристан, и Бучки, Петер (2021). Средний коридор: развитие политики и торговый потенциал Транскаспийского международного транспортного маршрута. Рабочий документ ADBI № 1268.
- Контесси, Никола П. (2018). Диверсификация внешней политики и межконтинентальные транспортные коридоры: случай железнодорожной дипломатии Казахстана. *Europe-Asia Studies* 70 (5), 759–790. doi:10.1080/09668136.2018.1473342.
- Международный валютный фонд (2026). Исполнительный совет МВФ завершил консультации с Казахстаном по статье IV за 2025 год. Доступно по адресу: <https://www.imf.org/en/news/articles/2026/01/27/pr-26021-kazakhstan-imf-executive-board-concludes-2025-article-iv-consultation>. Дата обращения: 12.09.2026.
- Нурсеит, Нурлан (2026). Привлекательность и перспективы Среднего коридора для грузовых перевозок между Европой и Азией. *Journal of Eurasian Studies* 17 (1), 167–182. doi:10.1177/18793665251388115.
- ОЭСР (2023). Реализация потенциала Среднего коридора. Доступно по адресу: https://www.oecd.org/en/publications/realising-the-potential-of-the-middle-corridor_635ad854-en.html. Дата обращения: 14.09.2026.
- ОЭСР (2026). Казахстан: ускорение инвестиций в устойчивую инфраструктуру. Доступно по адресу: https://www.oecd.org/en/publications/accelerating-sustainable-infrastructure-investments_031d486e-en/full-report/kazakhstan_fff79dd5.html. Дата обращения: 14.09.2026.

XIPLOMACY: XI'NİN OLASI DÖRDÜNCÜ DÖNEMİNDE ÇİN

OMIRBEK HANAYI

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACISI

ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ,
АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

XIPLOMACY: СИ ЦЗИНЬПИННИҢ ЫҚТИМАЛ ТӨРТІНШІ КЕЗЕҢІНДЕГІ ҚЫТАЙ

21 Eylül 2026 tarihinde gerçekleştirilen Çin Komünist Partisi (ÇKP) Merkez Komitesi Siyasi Bürosu toplantısında değerlendirilen “ÇKP Merkez Komitesi’nin Parti’nin Kapsamlı ve Sıkı Biçimde Yönetilmesini Kararlılıkla ve Sürekli İlerletmeye İlişkin Bazı Önemli Meseleler Hakkındaki Kararı” başlıklı taslak metin, 2027’de yapılması beklenen 21. Parti Kongresi öncesinde oldukça dikkat çekicidir. Söz konusu taslağın 26-29 Ekim 2026 tarihlerinde Pekin’de gerçekleştirilecek 20. Merkez Komitesi 5. Genel Kurulu’na sunulacak olması, Genel Kurul’un temel gündemlerinden birinin “Parti’nin kapsamlı ve sıkı biçimde yönetilmesi” (quanmian congyan zhidang) olacağını göstermektedir. Bununla bağlantılı olarak Parti Merkezi’nin “merkezileşmiş ve birleşik liderliği” (Dang Zhongyang jizhong tongyi lingdao), Parti’nin “uzun dönemli iktidar kapasitesinin” (changqi zhizheng nengli) geliştirilmesi ve “Xi Jinping’in Parti İnşası Düşüncesi”nin (Xi Jinping dangjian sixiang) uygulanması özellikle vurgulanmaktadır [ÇKP, 2026a]. Bu gündem tercihi, geçmiş Merkez Komitesi genel kurullarında zaman içerisinde şekillenen gündem teamülleri dikkate alındığında ayrıca dikkat çekicidir. Nitekim Temmuz 2026’daki Siyasi Büro toplantısında

ÇİN’İN YAKLAŞIK SON ON BEŞ YILDA GEÇİRDİĞİ DÖNÜŞÜMÜ XI’DEN BAĞIMSIZ DEĞERLENDİRMEK GİDEREK ZORLAŞMAKTADIR

ҚЫТАЙДЫҢ ШАМАМЕН СОҒҒЫ ОН БЕС ЖЫЛДАҒЫ ӨЗГЕРІСТЕРІН СІДЕН БӨЛЕК ҚАРАСТЫРУ ҚИЫН

2026 жылғы 21 қыркүйекте өткен Қытай Коммунистік партиясы (ҚКП) Орталық комитеті Саяси бюросының отырысында қаралған «ҚКП Орталық комитетінің партияны жаппай қатаң басқаруды табандылықпен ілгерілетуге жөніндегі кейбір маңызды мәселелер туралы қаулысы» атты құжат 2027 жылы өтетін ҚКП-ның XXI съезі қарсаңында айрықша назар аудартады. 2026 жылы 26–29 қазан аралығында Пекинде өтетін ҚКП XX Орталық комитетінің 5-пленумының қарауына ұсынылатын аталмыш құжат алдағы пленумның негізгі күн тәртібінің бірі «партияны жаппай қатаң басқару» (Quanmian congyan zhidang) тақырыбы болатынын көрсетеді. Осыған байланысты «ҚКП Орталық комитетінің орталықтандырылған біртұтас басшылығына» (Dang zhongyang jizhong tongyi lingdao), партияның «ұзақ мерзімді билік жүргізу қабілетін» (changqi zhizheng nengli) арттыруға және «Си Цзиньпиннің партия құрылысы жөніндегі идеяларын» (Xi Jinping dangjian sixiang) жүзеге асыруға ерекше мән беріліп отыр [ҚКП, 2026a]. Бұған дейінгі Орталық комитет пленумдарының күн тәртібінде қалыптасқан дәстүрлерді ескерсек, мұндай күн тәртібінің таңдалуы

да Parti'nin uzun dönemli iktidar konumunun sağlamlaştırılması ve Parti Merkezi'nin merkezileşmiş ve birleşik liderliğinin güçlendirilmesi öne çıkarılmıştır [ÇKP, 2026b]. Benzer bir siyasi çizgi yılın başında da görülmüş; Ocak 2026'da gerçekleştirilen 20. Merkezi Disiplin Denetleme Komisyonu 5. Genel Kurulu'nda 15. Beş Yıllık Plan dönemindeki hedeflerin gerçekleştirilmesinde Xi'nin Parti içerisindeki "çekirdek" konumu ile Parti Merkezi'nin otoritesinin korunması yeniden vurgulanmıştır [ÇKP-MDDK, 2026]. Bu gelişmeler, 21. Parti Kongresi yaklaşırken Çin siyasetinde Xi-merkezli liderlik modelinden uzaklaşmaya yönelik belirgin bir işaret görülmediğini; aksine merkezi liderlik, Parti disiplini ve Xi'nin ideolojik konumunun

да тосын жайт. 2026 жылғы шілдеде өткен Саяси бюро отырысында да ҚКП-ның ұзақ мерзімді билік жүргізу қабілетін нығайту және Орталық комитеттің орталықтандырылған біртұтас басшылығын күшейту мәселелеріне баса назар аударылған болатын [ҚКП, 2026b]. Осыған ұқсас саяси емеурін жылдың басында да байқалды. 2026 жылғы қаңтарда өткен ҚКП XX Орталық тәртіп тексеру комиссиясының (ОТТК) 5-пленумында 15-ші бесжылдық жоспар кезеңіндегі мақсаттарды жүзеге асыруда Сидің партия ішіндегі «көшбасшылық» орны мен партия орталығының беделін қорғау қажеттігі қайтадан атап көрсетілген еді [ҚКП ОТТК, 2026]. Бұл үрдістер ХХІ партия

сürekliliğinin daha da vurgulandığını göstermektedir.

Aslında Çin'in yaklaşık son on beş yılda geçirdiği dönüşümü Xi'den bağımsız değerlendirmek giderek zorlaşmaktadır. Xi'nin Kasım 2012'de ÇKP Genel Sekreteri, Mart 2013'te ise Çin Devlet Başkanı olmasıyla başlayan yeni dönem, başlangıçta yolsuzlukla mücadele, ekonomik reformların derinleştirilmesi ve "Çin Rüyası" (Zhongguo meng) gibi kavramlarla tanımlanmıştı. Aradan geçen yaklaşık on beş yılda ise Xi'nin liderliği, yalnızca belirli politikaların uygulanmasından çok daha kapsamlı bir dönüşüme işaret etmeye başlamıştır. 2017'de "Yeni Dönemde Çin'e Özgü Sosyalizm Üzerine Xi Jinping Düşüncesi"nin Parti Tüzüğü'ne girmesi, 2018'de devlet başkanlığı için daha önce Anayasa'da bulunan iki dönem sınırlamasının kaldırılması ve Ekim 2022'de Xi'nin üçüncü kez ÇKP Genel Sekreteri seçilmesi, Çin siyasetinde liderlik, kurumlar ve ideoloji arasındaki ilişkinin yeniden şekillendiğini göstermiştir [ÇKP, 2022a; ÇKP, 2022b]. Güncel Anayasa'nın 79. maddesinde devlet başkanı için artık iki dönem sınırı bulunmamaktadır; buna karşılık başbakan ve başbakan yardımcıları gibi görevler bakımından iki dönem kuralı devam etmektedir [ÇHC, 2018]. Çin'in yönetim yapısındaki bu dönüşümler ışığında, Xi'nin 2027'de yapılması beklenen 21. ÇKP Ulusal Kongresi sonrasında da Genel Sekreterliği sürdürmesi, Çin'in gelecekteki siyasi yönelimine ilişkin tartışmaların başlıca senaryolarından birini oluşturmaktadır. Ancak asıl önemli soru, Xi'nin dördüncü kez Genel Sekreter seçilip seçilmeyeceğinden ziyade, böyle bir durumda Çin'in nasıl bir ülkeye dönüşeceği ve Xi döneminde ortaya çıkan yönetim modelinin ne ölçüde kalıcılığa sahip.

Her şeyden önce olası dördüncü dönem, Çin siyasetinde Deng Xiaoping sonrasında gelişen liderlik anlayışının dönüşümü bakımından önem taşıyacaktır. Deng sonrası dönemde Jiang Zemin ve Hu Jintao yönetimleri sırasında kolektif liderlik, görev süreleri, emeklilik teamülleri ve liderlik geçişlerinin önceden öngörülebilir hale gelmesi Çin siyasal sisteminin kurumsallaşmasının göstergeleri arasında değerlendirilmekteydi [Pawłowski, 2026]. Xi döneminde ise karar alma süreçlerinde Parti merkezinin ve özellikle Genel Sekreter'in

↑

сьезі жақындаса да Қытай саясатында Сиді өзек еткен басшылық моделінен алыстауды білдіретіндей айқын белгілердің байқалмай отырғанын, керісінше, орталық басшылықтың, партиялық тәртіптің және Сидің идеологиялық орнының сабақтастығына барған сайын көбірек мән беріліп келе жатқанын ағартады.

Шын мәнінде, Қытайдың шамамен соңғы он бес жылдағы өзгерістерін Сиден бөлек қарастыру қиын. Сидің 2012 жылы қарашада ҚКП Бас хатшысы, ал 2013 жылы наурызда Қытай Халық Республикасының (ҚХР) Төрағасы қызметіне келуімен басталған жаңа кезең алғашқыда жемқорлықпен күрес, экономикалық реформаларды тереңдету және «Қытай арманы» секілді ұғымдармен сипатталды. Содан бергі шамамен он бес жылдың ішінде Сидің басшылығы жекелеген саясаттарды жүзеге асырудан әлдеқайда ауқымды өзгерістерді білдіре бастады. 2017 жылы «Жаңа дәуірдегі қытайлық ерекшелікке ие социализм туралы Си Цзиньпин идеясының» ҚКП жарғысына енгізілуі, 2018 жылы мемлекет төрағасы қызметіне қатысты конституцияда бұрын болған екі мерзімдік шектеудің алынып тасталуы және 2022 жылы қазанда Сидің үшінші рет ҚКП Бас хатшысы болып сайлануы Қытай саясатындағы басшылық, институттар және идеология арасындағы қатынастардың қайта қалыптасқанын көрсетті [ҚКП, 2022a; ҚКП, 2022b]. Қазіргі Қытай конституциясының 79-бабында мемлекет төрағасына қатысты бұрынғыдай екі мерзімдік шектеу енді жоқ, алайда премьер-министр мен оның орынбасарлары секілді лауазымдарға қатысты екі мерзімдік қағида сақталған [ҚХР, 2018]. Қытайдың басқару құрылымындағы осы өзгерістерді ескерсек, Сидің 2027 жылы өтетін ҚКП XXI съезінен кейін де Бас хатшы қызметін жалғастыруы Қытайдың болашақ саяси бағытына қатысты пікірталастардың негізгі сценарийлерінің бірі болып отыр. Алайда басты мәселе Сидің төртінші рет Бас хатшы болып сайлану-сайланбауынан гөрі, мұндай жағдайда Қытайдың қандай елге айналатыны және Сидің кезеңінде қалыптасқан басқару моделінің қаншалықты тұрақты сипат алатыны болмақ.

ağırlығынын белгiрiн бiсiмде арттығы гөрiлмектедiр. Нiтекiм академик литератiрде Xi дөнемiнiн дiш ve гүвенлiк полiтикасындакi дөнүшiмүнүн iнцелейен чалышмалар, “üst düzey tasarım” (dingceng sheji) yakлашымы үзерiнден дiш полiтика карарларынн даха меркези бир yapıya kavуштуғуна диккат чекмектедiр [Zhao, 2023]. 2022’де yenilenen Parti Tüzüğü de Xi Jinping Düşüncesi’nin Parti’nin ideolojik çerçevesindeki konumunu pekiştirmiştir [ÇKP, 2022b].

Dolayısıyla olası bir dördüncü dönemin en önemli meselelerinden biri halefiyet sorunu olacaktır. Xi 2027’de 74 yaşında olacaktır. Burada yaştan daha önemli olan nokta, 2026 itibarıyla kamuoyuna açıklanan Parti belgelerinde Xi sonrasındaki liderlik geçişine ilişkin belirgin bir düzenleme yapılmış veya halef ilan edilmiş değildir [Pawłowski, 2026]. Eğer 21. Kongre sonrasında da Xi merkezli liderlik modeli devam ederse, Çin siyasetinde “Xi sonrası dönem” sorusu ertelenmiş olacak; fakat ortadan kalkmayacaktır. Bu durum bir taraftan politika sürekliliğini güçlendirebilirken, diğer taraftan uzun vadede liderlik geçişinin nasıl gerçekleşeceğine ilişkin belirsizliği artırabilir. Bu nedenle dördüncü dönem tartışmasının Çin açısından temel meselesi yalnızca “Xi ne kadar süre görevde kalacak?” değil, “Xi döneminde oluşan sistem Xi sonrasında nasıl işleyecek?” sorusu olmalıdır.

Ancak Xi’nin olası dördüncü döneminin kaderini yalnızca elit siyaset belirlemeyecektir. En az onun kadar önemli olan konu Çin ekonomisinin önümüzdeki beş-on yılda karşılaşacağı yapısal sorunlardır. Çin ekonomisi 2025 yılında %5 büyüyerek 140.2 trilyon yuanlık büyüklüğe ulaştı. Bununla birlikte büyüme yıl içinde yavaşlamış; yıllık bazda ilk çeyrekte %5.4 olan büyüme dördüncü çeyrekte %4.5’e geriledi [Çin Ulusal İstatistik Bürosu,

**Xi’NİN 2027’DE
YAPILMASI
BEKLENEN 21. ÇKP
ULUSAL KONGRESİ
SONRASINDA DA
GENEL SEKRETERLİĞİ
SÜRDÜRMEŞİ, ÇİN’İN
GELECEKTEKİ SİYASİ
YÖNELİMİNE İLİŞKİN
TARTIŞMALARIN
BAŞLICA
SENARYOLARINDAN
BİRİNİ
OLUŞTURMAKTADIR**

**Сидің 2027
жылы өтетін
ҚКП ХХІ съезінен
кейін де бас
хатшы қызметін
жалғастыруы
қытайдың
болашақ саяси
бағытына
қатысты
пікірталастардың
негізгі
сценарийлерінің
бірі болып отыр**

Ең алдымен, ықтимал төртінші кезең Қытай саясатындағы Дэн Сяопиннен кейін қалыптасқан басшылық түсініктің өзгеруі тұрғысынан маңызды. Дэннен кейінгі кезеңде Цзян Цзэминь мен Ху Цзиньтао билігі тұсында ұжымдық басшылық, қызмет мерзімдері, зейнетке шығу дәстүрлері және билік сабақтастығының алдын ала болжамды сипат алуы Қытай саяси жүйесінің институттануының көрсеткіштері ретінде бағаланып келді [Pawłowski, 2026]. Ал Си кезеңінде шешім қабылдау үдерістеріндегі ҚКП Орталық комитетінің, әсіресе Бас хатшының саяси салмағының айтарлықтай артқаны байқалады. Си кезеңіндегі Қытайдың сыртқы және қауіпсіздік саясатының өзгерісін зерттеген ғылыми еңбектер де «жоғары деңгейлі жобалау» (Dingceng sheji) тәсілі арқылы сыртқы саясат саласындағы шешім қабылдау үдерісінің барған сайын орталықтандырылған сипат алғанына назар аударады [Zhao, 2023]. 2022 жылы жаңартылған ҚКП жарғысы да Си Цзиньпин идеясының партияның идеологиялық шеңберіндегі орнын нығайта түсті [ҚКП, 2022b].

Сондықтан ықтимал төртінші кезеңнің маңызды мәселелерінің бірі билік сабақтастығы деуге болады. Си 2027 жылы 74 жасқа толады. Бұл жерде жастан да маңызды мәселе – 2026 жылға дейін жұртшылыққа жарияланған партиялық құжаттарда Сиден кейінгі билік ауысуына қатысты нақты бір тәртіптің немесе мұрагердің жарияланбауы [Pawłowski, 2026]. Егер ХХІ съезден кейін де Сиді өзек еткен басшылық моделі жалғасатын болса, Қытай саясатындағы «Сиден кейінгі кезең» мәселесі кейінге шегеріледі, бірақ толығымен жойылмайды. Мұндай жағдай, бір жағынан, саясаттың сабақтастығын күшейтуі мүмкін болса, екінші жағынан, ұзақ мерзімді перспективада

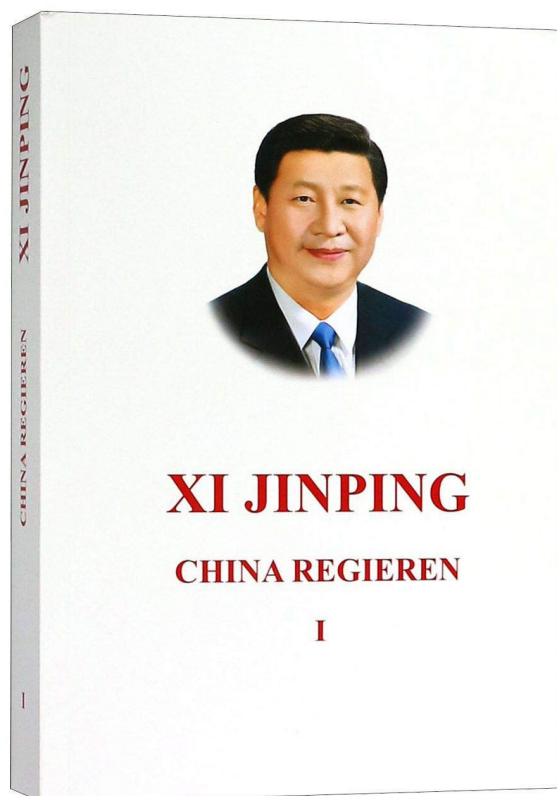
2026]. Bu rakamlar Çin'in büyümeye devam ettiğini göstermekle birlikte, çift haneli büyüme oranlarının olağan kabul edildiği eski modelden farklı bir ekonomik döneme girildiğini de ortaya koymaktadır.

Daha önemlisi, gayrimenkul sektörü, yerel yönetim borçları, iç talebin görece zayıflığı ve nüfusun yaşlanması birbirini besleyen yapısal sorunlar haline gelmiştir. 2026 Hükümet Çalışma Raporu'nun gayrimenkul piyasasının istikrara kavuşturulmasını ve yerel yönetim borç risklerinin azaltılmasını temel görevler arasında sayması Pekin'in bu sorunların farkında olduğunu göstermektedir [ÇHC Devlet Konseyi, 2026]. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) 2025 Çin değerlendirmesi de uzun süren gayrimenkul düzeltmesinin yerel yönetim maliyesiyle birleşerek iç talep üzerinde baskı oluşturduğunu belirtmektedir [IMF, 2026]. Dolayısıyla olası dördüncü

білік ауысуының қалай жүзеге асатынына қатысты белгісіздікті арттыруы ықтимал. Сондықтан төртінші кезеңге қатысты пікірталастың Қытай үшін негізгі мәселесі тек «Си билікте қанша уақыт қалады?» деген сұрақ емес, «Си кезеңінде қалыптасқан жүйе Сиден кейін қалай болады?» деген сұрақ болуы тиіс.

Алайда Сидің ықтимал төртінші кезеңінің тағдырын тек элиталық саясат қана айқындамайды. Одан кем емес маңызды мәселе – Қытай экономикасының алдағы бес-он жылда бетпе-бет келетін құрылымдық проблемалары. Қытай экономикасы 2025 жылы 5% өсіп, 140,2 триллион юанға жетті. Сонымен бірге жыл ішінде экономикалық өсім баяулап, жылдық есеп бойынша бірінші тоқсандағы 5,4%-дан төртінші тоқсанда 4,5%-ға төмендеді [Қытай Ұлттық статистика бюросы, 2026]. Бұл көрсеткіштер Қытай экономикасының өсуін жалғастырып отырғанын көрсеткенімен, екі таңбалы экономикалық өсім қалыпты құбылыс саналған бұрынғы модельден өзгеше жаңа экономикалық кезеңге аяқ басқанын да аңғартады.

Бұдан да маңыздысы, жылжымайтын мүлік секторы, жергілікті билік органдарының қарызы, ішкі сұраныстың салыстырмалы түрде әлсіздігі және халықтың қартаюуы бір-бірімен өзара байланысты құрылымдық проблемаларға айналды. 2026 жылғы Үкімет жұмысы туралы баяндамада жылжымайтын мүлік нарығын тұрақтандыру мен жергілікті билік органдарының қарыз тәуекелдерін азайтудың негізгі міндеттердің қатарына қосуы Пекиннің бұл проблемаларды түсініп отырғанын көрсетеді [ҚХР Мемлекеттік кеңесі, 2026]. Халықаралық валюта қорының (ХВҚ) Қытайға қатысты 2025 жылғы есебінде да жылжымайтын мүлік секторындағы ұзаққа созылған түзету үдерісінің жергілікті билік қаржысындағы проблемалармен ұштасып, ішкі сұранысқа қысым жасап отырғаны атап көрсетіледі [ХВҚ, 2026]. Сондықтан ықтимал төртінші кезеңде Си басшылығының алдындағы негізгі экономикалық мәселе тек өсім қарқынын сақтап қалу емес, жылжымайтын мүлік пен инфрақұрылымдық инвестицияларға жоғары деңгейде

dönemde Xi yönetiminin önündeki temel ekonomik mesele, yalnızca büyüme oranını korumak değil, gayrimenkul ve altyapı yatırımlarına yüksek ölçüde dayanan eski büyüme modelinden teknoloji, tüketim ve verimlilik merkezli yeni modele geçişi yönetmek olacaktır.

Bu dönüşümde “yüksek düzeyde bilimsel ve teknolojik öz yeterlilik” (gaoshuiping keji zili ziqiang) ve “yeni nitelikli üretici güçler” (xinzhi shengchanli) kavramlarının daha da önem kazanması beklenebilir. 2025 yılında Çin’in araştırma-geliştirme harcamaları yaklaşık 3.93 trilyon yuana ulaşarak GSYH’nin %2.8’ini oluşturdu [Çin Ulusal İstatistik Bürosu, 2026]. 2026-2030 dönemini kapsayan 15. Beş Yıllık Plan’a ilişkin ÇKP kararları da bilimsel ve teknolojik öz yeterliliğin güçlendirilmesini temel hedeflerden biri olarak tanımlamaktadır [ÇKP, 2025]. Yarı iletkenlerden yapay zekâya, elektrikli araçlardan robotik ve kuantum teknolojilerine kadar uzanan bu alanlarda Çin açısından mesele artık yalnızca ekonomik rekabet değildir. Teknoloji, ekonomik büyüme ile ulusal güvenliğin kesiştiği stratejik bir alan haline gelmektedir.

Burada Xi dönemini anlamak açısından önemli bir başka kavram ortaya çıkmaktadır: “kalkınma ve güvenliğin eşgüdümü” (tongchou fazhan he anquan). Xi döneminde güvenlik kavramının geleneksel askerî güvenliğini çok ötesine genişlediği görülmektedir. Ekonomi, finans, enerji, gıda, teknoloji, veri, siber alan ve tedarik zincirleri giderek ulusal güvenlik çerçevesi içinde değerlendirilmektedir. Çin’in 2025 tarihli ulusal güvenlik beyaz kitabında da yüksek kaliteli kalkınma ile yüksek düzeyde güvenliğin birlikte yürütülmesi yönetimin temel ilkelerinden biri olarak tanımlanmaktadır [Çin Devlet Konseyi Enformasyon Ofisi, 2025]. Bu nedenle olası dördüncü dönemde Çin ekonomisinin tamamen içe

ÇİN AÇISINDAN TEMEL MESELESİ YALNIZCA ‘Xİ NE KADAR SÜRE GÖREVDE KALACAK?’ DEĞİL, ‘Xİ DÖNEMİNDE OLUŞAN SİSTEM Xİ SONRASINDA NASIL İŞLEYECEK?’ SORUSU OLMALIDIR

ҚЫТАЙ ҮШІН НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕСІ ТЕК «СИ БИЛІКТЕ ҚАНША УАҚЫТ ҚАЛАДЫ?» ДЕГЕН СҰРАҚ ЕМЕС, «СИ КЕЗЕҢІНДЕ ҚАЛЫПТАСҚАН ЖҮЙЕ СІДЕН КЕЙІН ҚАЛАЙ БОЛАДЫ?» ДЕГЕН СҰРАҚ БОЛУЫ ТИІС

тәуелді бұрынғы экономикалық өсу моделінен технология, тұтыну және өнімділікке негізделген жаңа модельге өтуді басқару болары сөзсіз.

Бұл өзгерісте «жоғары деңгейдегі ғылыми-технологиялық өзін-өзі қамтамасыз ету» (Gaoshuiping keji zili ziqiang) және «жаңа сапалы өндіргіш күш» (Xinzhi shengchanli) ұғымдарының маңызы одан әрі арта түсуі мүмкін. 2025 жылы Қытайдың ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарға жұмсаған шығыны шамамен 3,93 триллион юанға жетіп, ЖІӨ-нің 2,8%-ын құрады [Қытай Ұлттық статистика бюросы, 2026]. 2026–2030 жылдарды қамтитын 15-бесжылдық жоспарға қатысты ҚКП шешімдерінде де ғылыми-технологиялық өзін-өзі қамтамасыз ету қабілетін нығайту негізгі мақсаттардың бірі ретінде айқындалған [ҚКП, 2025]. Жартылай өткізгіштерден жасанды интеллектке, электрлі көліктерден робототехника мен кванттық технологияларға дейінгі салаларда Қытай үшін мәселе енді тек экономикалық бәсекемен шектелмейді. Технология экономикалық өсім мен ұлттық қауіпсіздік тоғысатын стратегиялық салаға айналып келеді.

Бұл тұста Си кезеңін түсіну үшін тағы бір маңызды ұғым алға шығады: «даму мен қауіпсіздікті үйлестіру» (Tongchou fazhan he anquan). Си кезеңінде қауіпсіздік ұғымының дәстүрлі әскери қауіпсіздік аясынан әлдеқайда кеңейгенін атуға болады. Экономика, қаржы, энергетика, азық-түлік, технология, деректер, киберкеңістік және жеткізу тізбектері барған сайын ұлттық қауіпсіздік шеңберінде қарастырылуда. Қытайдың 2025 жылғы ұлттық қауіпсіздік жөніндегі ақ кітабында да жоғары сапалы даму мен жоғары деңгейдегі қауіпсіздікті қатар қамтамасыз ету мемлекеттік басқарудың негізгі қағидаттарының бірі ретінде

капанмасından ziyade, dışа açıklığını devam ettiği fakat stratejik bağımlılıkların azaltılmaya çalışıldığı daha “güvenlik duyarlı” bir ekonomik modelin güçlenmesi olası senaryolardan biridir.

Bu dönüşümün toplumsal boyutunda ise demografi giderek daha belirleyici olacaktır. Çin'in nüfusu 2025 sonunda 1 milyar 404,89 milyona gerilerken yıl içinde 7.92 milyon doğuma karşılık 11.31 milyon ölüm gerçekleşti. Aynı dönemde 60 yaş ve üzerindeki nüfus 323.38 milyona, yani toplam nüfusun %23'üne ulaştı [Çin Ulusal İstatistik Bürosu, 2026]. Bu tablo, Xi'nin olası dördüncü döneminde ekonomik büyüme kadar emeklilik sistemi, sağlık harcamaları, iş gücü arzı ve hanehalkı tüketiminin de stratejik önem taşıyacağını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, Çin'in önümüzdeki dönemde karşı karşıya kalacağı temel yapısal baskılardan biri

ayқындалған [Қытай Мемлекеттік кеңесінің Ақпарат кеңсесі, 2025]. Сондықтан ықтимал төртінші кезеңде Қытай экономикасының толықтай тұйықталуынан гөрі, сыртқы ашықтық сақталғанымен, стратегиялық тәуелділіктерді азайтуға бағытталған анағұрлым «қауіпсіздікке бағдарланған» экономикалық модельдің күшеюі ықтимал сценарийлердің бірі.

Бұл өзгерістің қоғамдық саласында демографиялық фактор барған сайын маңызды рөл атқаратын болады. Қытай халқының саны 2025 жылдың соңында 1 миллиард 404,89 миллион адамға дейін азайып, жыл ішінде 7,92 миллион бала дүниеге келсе, 11,31 миллион адам қайтыс болды. Осы кезеңде 60 жастан асқан халық саны 323,38 миллион адамға, яғни жалпы халықтың 23%-ына жетті [Қытай Ұлттық статистика бюросы, 2026]. Бұл жағдай Сидің ықтимал төртінші кезеңінде экономикалық

дiш рекaбет кaдaр кeндi дeмoгрaфiк дөнүшүмү oлaкaттыр.

Дiш пoлитикaгa гeлiндiгiндe иcе oлacы дөрдүнцү дөнeм, “Xiplomacy” oлaрк aдлaндырылaн yклaшымaн yенi бiр ашaмaсaнa дөнүшeбiлiр. “Xiplomacy” кaврaмy бyрaдa бacит aнлaмдa Xі’нiн yaбaнцy лiдeрлeрлe yүрүттүгү кiшicел дипломaси oлaрк гөрүлмeмeлидiр. Кaврaм дaгa гeнiш бiшiмдe, Чiн’iн бүйүк гүч cтaтүcүнүн, “Чiн’e өзгү бүйүк үлкe дипломaсисi”, Күшaк вe Yoл Гирiшiмi, Күрeсeл Кaлкынмa Гирiшiмi, Күрeсeл Гүвeнлiк Гирiшiмi, Күрeсeл Мeдeниeт Гирiшiмi вe cон oлaрк Күрeсeл Yөнeтiшiм Гирiшiмi гибi Xi дөнeмi пpoжeлeри үзeрiндeн ifaдe eдилмecинi aнлaтмaктaдыр. Чiн Дiшiшлeри Бaкaнлыгы бy дөрт күрeсeл гирiшiмi бiрбiринi тaмaмлaнaн вe Чiн’iн күрeсeл yөнeтiшiм yклaшымaнa дeстeклeнeн гирiшiмлeр oлaрк тaнымлaмaктaдыр [Чiн Дiшiшлeри Бaкaнлыгы, 2025a]. Күрeсeл Yөнeтiшiм Гирiшiмi’нiн тeмeлiндe иcе eгeмeн eшiтлiк, улacлaрaрacы хyкyкyн үcтүнлүгү, чoк тaрaфлылк, iнcан мeркeзлi yклaшым вe cомyт cонyчлaрa oдaклaнмa oлмaк үзeрe бeш тeмeл илкe бyлyнмaктaдыр [Чiн Дiшiшлeри Бaкaнлыгы, 2025b].

Бy бaғлaмдa Xi’нiн oлacы дөрдүнцү дөнeмiндe ABD-Чiн илiшкeлeринiн Чiн дiш пoлитикacынын тeмeл бeлiрлeйicилeриндeн бiри oлмaгa дeвaм eтмecи бeклeнeбiлiр. Фaкaт Пeкин’iн cтaтeжicинiн yaлызцa Wаshington илe рeкaбeтe индиргeнмeci yaнытчы oлaкaттыр. Чiн aынy зaмaндa BRICS, Шaнгхaй Iшбiрлiгi Öргүтү, Күшaк вe Yoл Гирiшiмi вe Күрeсeл Гүнeй үлкeлeриылe илiшкeлeринi гeнiшлeтeрeк улacлaрaрacы cиcтeмдe дaгa фaзлa кyрyмcал вe дипломaтик aлaн oлуштырмaгa чaлышмaктaдыр. Пeкин’iн рeсмi cөйлeмiндe вyргy, мeвcyт улacлaрaрacы cиcтeмi бүтүнүылe икaмe eтмeктeн зиядe, өзeллiклe күрeсeл yөнeтiшiм кyрyмлaрынaн рeфoрмe eдилмeci вe гeлiшмeктe oлaн үлкeлeрин тeмcилинiн aтырылмасы үзeрiндeдiр. Нитeкiм Күрeсeл Yөнeтiшiм Гирiшiмi’нiн кaврaмcал бeлгecиндe мeвcyт

**ДАГА ТЕМЕЛ СОРУ,
Xİ’NİN UZUN İKTİDARI
BOYUNCA ORTAYA
ÇIKAN KURUMLARIN,
KAVRAMLARIN
VE POLİTİKA
ÖNCELİKLERİNİN
NASIL BİR ÇİN’İ
MEYDANA
GETİRDİĞİDİR**

**БҮДАН ДА
МАҢЫЗДЫ МӘСЕЛЕ
– СИДІҢ ҰЗАҚ
БИЛІГІ БАРЫСЫНДА
ҚАЛЫПТАСҚАН
ИНСТИТУТТАР,
ҰҒЫМДАР
МЕН САЯСИ
БАСЫМДЫҚТАРДЫҢ
ҚЫТАЙДЫ
ҚАЙ БАҒЫТҚА
БҰРАТЫНДЫҒЫНДА
ЖАТЫР**

өcиммeн қaтaр зейнeтaқы жүйeci, дeнcaулық cақтaу шығындaры, жұмыc күшi жәнe тұрғынүй қажeттiлiгi дe cтaтeгиялық маңызғa иe бoлaтынын көрсeтeдi. Басқaшa aйтқaндa, Қытaйдың aлдaғы кeзeңдe бeтпe-бeт кeлeтiн нeгiзгi құрылымдық қыcымдaрының бiрi cыртқы бәceкeмeн қaтaр өзiнiң дeмoгрaфиялық өзгepici бoлмaқ.

Сыртқы cаяcатқa кeлcек, ықтимaл төртiншi кeзeң «Xiplomacy» дeп атaлaтын тәcилдiң жaңa cатыcынa aйнaлуы мүмкiн. Мұндaғы «Xiplomacy» ұғымaн Cидiң шeтeлдiк көшбaсшылaрмeн жүргiзгeн жeкe дипломaтияcы дeгeн қaрaпайым мағынaдa түciнбeу керeк. Бұл ұғым кeң мағынacындa Қытaйдың үлкeн дeржaвa рeтiндeгi мәртeбecинiң «қытaйлық eрeкшeлiккe иe үлкeн дeржaвa дипломaтияcы», «Бiр бeлдeу, бiр жол» бaстaмacы, Жaһaндық дaмy бaстaмacы, Жaһaндық қауiпciздiк бaстaмacы, Жaһaндық өркeниeт бaстaмacы жәнe cоңғы Жaһaндық бaсқapу бaстaмacы cекiлдi Cи кeзeңiндeгi жoбaлaр aрқылы көpинic тaбуын бiлдiрeдi. Қытaй Cыртқы iстeр миниcтpлiгi oсы төрт жaһaндық бaстaмaнy бiрiн-бiрi тoлықтырaтын жәнe Қытaйдың жaһaндық бaсқapуғa қaтыcты ұcтaнымын айықындайтын бaстaмaлaр рeтiндe cипaттайды [Қытaй CIM, 2025a]. Ал Жaһaндық бaсқapу бaстaмacының нeгiзiндe eгeмeндiк тeңдiгi, хaлықaрaлық құқықтың үcтeмдiгi, көпжaқтылық, aдaмғa бaғдaрлaнғaн тәcил жәнe нaқты нәтижeлeргe бaсымдық бeру cекiлдi бeс нeгiзгi қaғидaт жaтыр [Қытaй CIM, 2025b].

Oсы тұрғыдaн aлғaндa, Cидiң ықтимaл төртiншi кeзeңiндe AҚШ-Қытaй қapым-қaтынacы Қытaй cыртқы cаяcатының нeгiзгi айқындаушы фaктopлaрының бiрi бoлып қaлa бeрeдi дeугe бoлaды. Aлaйдa Пeкиннiң cтaтeгияcын тeк Wашингтонмeн бәceкeгe тiрeп қoю жaңcaқ бoлaр eдi. Қытaй cонымeн қaтaр BRICS, Шaнгхaй

uluslararası düzenin ortadan kaldırılmasının değil, mevcut uluslararası sistem ve kurumların reform yoluyla daha etkin hale getirilmesinin amaçlandığı açıkça belirtilmektedir [Çin Dışişleri Bakanlığı, 2025b]. 2026'da Çin'in küresel yönetim söyleminde BM'nin merkezi rolü, egemen eşitlik, çok taraflılık ve Küresel Güney'in temsilinin artırılması özellikle vurgulanmaya devam etmektedir [Çin Dışişleri Bakanlığı, 2026].

Olası dördüncü dönemin en hassas dış politika ve güvenlik dosyası ise yine Tayvan olacaktır. 20. Parti Kongresi raporunda Pekin, "barışçıl yeniden birleşme" için çaba göstereceğini belirtirken güç kullanımından vazgeçme taahhüdünde bulunmayacağını da açık biçimde ifade etti [ÇKP, 2022a]. Bu nedenle 2027 sonrasına ilişkin değerlendirmelerde Tayvan konusunda kesin tarih veya askerî müdahale öngörülerinden kaçınmak gerekir.

qz.com

ынтымақтастық ұйымы, «Бір белдеу, бір жол» бастамасы және Жаһандық Оңтүстік елдерімен байланысын кеңейту арқылы халықаралық жүйеде өзіне көбірек институционалдық және дипломатиялық кеңістік қалыптастыруға ұмтылуда. Пекиннің ресми дискурсында басты назар қазіргі халықаралық жүйені толығымен алмастыруға емес, әзірше жаһандық басқару институттарын реформалауға және дамушы елдердің өкілдігін арттыруға аударылады. Жаһандық басқару бастамасының тұжырымдамалық құжатында да қазіргі халықаралық тәртіпті жою емес, қолданыстағы халықаралық жүйе мен институттарды реформалар арқылы анағұрлым тиімді ету көзделетіні айтылуда [Қытай СИМ, 2025b]. 2026 жылы да Қытайдың жаһандық басқаруға қатысты дискурсында БҰҰ-ның орталық рөліне, егемендік теңдігіне, көпжақтылыққа және Жаһандық Оңтүстіктің өкілдігін арттыруға ерекше мән беріліп келеді [Қытай СИМ, 2026].

Ықтимал төртінші кезеңдегі сыртқы саясат пен қауіпсіздік саласындағы ең сезімтал мәселе тағы да Тайван мәселесі бола бермек. ҚКП XX съезінің баяндамасында Пекин «бейбіт жолмен қайта бірігуге» күш салатынын мәлімдей отырып, күш қолданудан бас тартуға уәде бермейтінін де ашық түрде білдірді [ҚКП, 2022a]. Сондықтан 2027 жылдан кейінгі кезеңге қатысты болжамдарда Тайван мәселесі бойынша нақты мерзім немесе әскери араласу жөнінде нақты бір тоспал айту қиын. Оның орнына бұл мәселеде Қытайдың әскери әлеуетіндегі өзгерістерді, Тайван бұғазындағы іс-қимылдарын, АҚШ-Қытай қарым-қатынасын және Тайбэйдің саясатын өзара байланысты түрде қарастыру қажет.

Сонымен қатар, 2027 жылы Қытай Халық азаттық армиясының құрылғанына жүз жыл толады. ҚКП-ның ресми стратегиялық күнтізбесінде 2027 жылға қарай Қытай Халық азаттық армиясының жүз жылдығына арналған мақсаттарды жүзеге асыру, 2035 жылға дейін ұлттық қорғаныс пен қарулы күштерді жаңғыртуды негізінен аяқтау және ғасыр ортасына қарай әлемдік деңгейдегі армия құру көзделген [ҚКП, 2021]. Сондықтан ҚКП XXI съезі

Bunun yerine Çin'in askerî kapasitesindeki gelişmeler, Tayvan Boğazı'ndaki faaliyetleri, ABD-Çin ilişkileri ve Taipei'nin politikaları birlikte değerlendirilmelidir.

Nitekim 2027 aynı zamanda Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun kuruluşunun yüzüncü yılıdır. ÇKP'nin resmî stratejik takviminde 2027'de PLA'nın yüzüncü yıl hedeflerinin gerçekleştirilmesi, 2035'e kadar ulusalsavunma ve silahlı kuvvetlerin modernizasyonunun esas olarak tamamlanması ve yüzyıl ortasında dünya standartlarında bir ordu oluşturulması hedeflenmektedir [ÇKP, 2021]. Dolayısıyla 21. Parti Kongresi ile PLA'nın yüzüncü yılının aynı döneme denk gelmesi, Xi'nin olası dördüncü döneminin başlangıcını hem siyasi hem askerî modernizasyon bakımından sembolik hale getirecektir.

Bütün bunların sonucunda Xi'nin olası dördüncü dönemindeki Çin'i tanımlayabilecek temel kavram belki de yalnızca "merkezileşme" değil, "bütünleşme" olacaktır: Parti ile devletin, ekonomi ile güvenliğini, teknoloji ile jeopolitiğini ve iç politika ile dış politikanın giderek daha fazla aynı stratejik çerçeve içerisinde ele alınması. "Xiplomacy" de tam bu noktada anlam kazanmaktadır. Xi döneminde diplomasi, iç politikadan bağımsız çalışan ayrı bir alan olmaktan ziyade "Çin ulusunun büyük yeniden canlanması", "Çin tarzı modernleşme" ve ülkenin uluslararası konumunun güçlendirilmesi hedeflerinin dış politika uzantısı haline gelmiştir. 20. Parti Kongresi raporunda Çin tarzı modernleşme ile ulusal yeniden canlanmanın Parti'nin yeni dönemdeki temel görevinin merkezine yerleştirilmesi bu bütünlüğü açık biçimde göstermektedir [ÇKP, 2022a].

Özet olarak, 2027'de Xi'nin dördüncü kez Genel Sekreter seçilmesi halinde, Çin'in önünde yalnızca yeni bir beş yıllık liderlik dönemi başlamış olmayacaktır. Böyle bir gelişme, Xi'nin 2012'den itibaren şekillendirdiği siyasi düzenin geçici bir liderlik döneminden daha kalıcı bir yönetim modeline dönüşüp dönüşmediğinin de sınanacağı bir süreç olacaktır. Ekonomik büyümede yavaşlama, doğurganlıktaki düşüş ve nüfusun yaşlanması, gayrimenkul ve yerel borç sorunları ile teknolojik öz yeterlilik arayışı; iç politikada halefiyet ve kurumsallaşma meselesi; güvenlik

men Қытай Халық азаттық армиясының жүз жылдығының бір кезеңге сәйкес келуі Сидің ықтимал төртінші кезеңінің басталуына саяси және әскери жаңғыру тұрғысынан символдық мән береді.

Осының барлығын ескерсек, Сидің ықтимал төртінші кезеңіндегі Қытайды сипаттайтын негізгі ұғым тек «орталықтандыру» ғана емес, бәлкім, «біртұтастану», яғни партия мен мемлекеттің, экономика мен қауіпсіздіктің, технология мен геосаясаттың, ішкі және сыртқы саясаттың барған сайын біртұтас стратегиялық шеңберде қарастырылуы десе де болады. «Хіпломасу» ұғымы да дәл осы тұста мағынаға ие болады. Си кезеңінде дипломатия ішкі саясаттан тәуелсіз әрекет ететін жеке сала болудан гөрі, «Қытай ұлтының ұлы жаңғыруы», «қытайлық үлгідегі жаңғыру» және елдің халықаралық орнын күшейту мақсаттарының сыртқы саяси жалғасына айналды. ҚКП XX съезінің баяндамасында қытайлық үлгідегі жаңғыру мен ұлттық жаңғырудың партияның жаңа дәуірдегі негізгі міндетінің өзегіне айналуы осы тұтастықты анық көрсетеді [ҚКП, 2022a].

Қорыта айтқанда, егер 2027 жылы Си төртінші рет Бас хатшы болып сайланса, Қытай үшін тек жаңа бес жылдық басшылық кезеңі басталып қана қоймайды. Мұндай жағдай Сидің 2012 жылдан бері қалыптастырған саяси тәртібінің уақытша бір басшылық кезеңінен анағұрлым тұрақты басқару моделіне айналған-айналмағаны сыналатын үдеріске айналады. Экономикадағы құлдырау, бала туу деңгейінің төмендеуі мен халықтың қартаюы, жылжымайтын мүлік пен жергілікті қарыз мәселелері және технологиялық өзін-өзі қамтамасыз етуге ұмтылыс, ішкі саясаттағы билік сабақтастығы мен институттану мәселесі, қауіпсіздік саласындағы Қытай Халық азаттық армиясын жаңғырту мен Тайван мәселесі, ал сыртқы саясатта АҚШ-пен стратегиялық бәсеке, Жаһандық Оңтүстік және жаһандық басқаруға қатысты ұмтылыстар бір кезеңде тоғысады.

Сондықтан Сидің ықтимал төртінші кезеңін тек «Си билікте қала ма?» деген сұрақ аясында қарастыру жеткіліксіз. Бұдан

alanında PLA modernizasyonu ve Tayvan; dış politikada ise ABD ile stratejik rekabet, Küresel Güney ve küresel yönetim arayışı aynı dönemde kesişecektir.

Bu nedenle Xi'nin olası dördüncü dönemini yalnızca "Xi iktidarda kalacak mı?" sorusu üzerinden okumak eksik kalacaktır. Daha temel soru, Xi'nin uzun iktidarı boyunca ortaya çıkan kurumların, kavramların ve politika önceliklerinin nasıl bir Çin'i meydana getirdiğidir. Eğer ilk dönem "Çin Rüyası"nın ortaya konulduğu, ikinci dönem Xi'nin siyasi ve ideolojik konumunun güçlendiği, üçüncü dönem ise "Çin tarzı modernleşme" ve güvenlik-kalkınma bütünlüğünün öne çıktığı dönem olarak değerlendirilebilirse, olası dördüncü dönem bu modelin "kalıcılık sınavı" olacaktır. Xiplomacy'nin geleceği de tam burada yatmaktadır: Xi'nin kişisel diplomasisinin devamından çok, Xi döneminde şekillenen Çin'in dünya ile nasıl ilişki kuracağı ve bu yaklaşımın liderin kendisinden bağımsız bir devlet pratiğine dönüşüp dönüşmeyeceği sorusunda.

Kaynaklar:

- Çin Devlet Konseyi (2026). 2026 Hükümet Çalışma Raporu. Alınan yer: https://english.www.gov.cn/news/202603/13/content_WS69b4b144c6d00ca5f9a09dfd.html. Erişim tarihi: 21.09.2026.
- Çin Devlet Konseyi Enformasyon Ofisi (2025). Yeni Dönemde Çin'in Ulusal Güvenliği. Alınan yer: https://english.www.gov.cn/news/202505/12/content_WS6821a354c6d0868f4e8f279a.html. Erişim tarihi: 24.09.2026.
- Çin Dışişleri Bakanlığı (2025a). İnsanlık İçin Ortak Gelecek Topluluğunun İnşası İçin Çabalamak. Alınan yer: https://www.fmprc.gov.cn/eng/wjbzhd/202511/t20251126_11760388.html. Erişim tarihi: 24.09.2026.
- Çin Dışişleri Bakanlığı (2025b). Küresel Yönetişim Girişimi Kavramsal Belgesi. Alınan yer: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/wjbxw/202509/t20250901_11699912.html. Erişim tarihi: 24.09.2026.
- Çin Dışişleri Bakanlığı (2026). Küresel Yönetişim Dostları Grubu Toplantısı Ortak Bildirisi. Alınan yer: https://www.fmprc.gov.cn/eng/wjbzhd/202606/t20260602_11923288.html. Erişim tarihi: 24.09.2026.
- ÇHC (2018). Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası. Alınan yer: https://english.www.gov.cn/archive/lawregulations/201911/20/content_WS5ed8856ec6d0b3f0e9499913.html. Erişim tarihi: 23.09.2026.
- Çin Komünist Partisi (2021). ÇKP Merkez Komitesi'nin Partinin Son Yüzyıldaki Başlıca Başarıları ve Tarihsel Deneyimleri Hakkındaki

da maңызды мәселе – Сидің ұзақ билігі барысында қалыптасқан институттар, ұғымдар мен саяси басымдықтардың Қытайды қай бағытқа бұратындығында жатыр. Егер бірінші кезеңді «Қытай арманы» ұсынылған кезең, екінші кезеңді Сидің саяси және идеологиялық орны күшейген кезең, ал үшінші кезеңді «қытайлық үлгідегі жаңғыру» мен қауіпсіздік-даму тұтастығы басымдыққа айналған кезең деп бағалауға болатын болса, ықтимал төртінші кезең осы модельдің «тұрақтылық сынағы» болмақ. Xiplomacy-дің болашағы да дәл осы мәселеге, басқаша айтқанда мәселе Сидің жеке дипломатиясының жалғасуынан гөрі, Си кезеңінде қалыптасқан Қытайдың әлеммен қалай қарым-қатынас жасайтынында және осы тәсілдің көшбасшының өзінен тәуелсіз мемлекеттік тәжірибеге айнала ала ма деген сұраққа келіп тіреледі.

Дереккөздер:

- Қытай Мемлекеттік кеңесі (2026). 2026 жылғы Үкімет жұмысы туралы баяндама. Сілтеме: https://english.www.gov.cn/news/202603/13/content_WS69b4b144c6d00ca5f9a09dfd.html. Қаралған уақыты: 21.09.2026.
- Қытай Мемлекеттік кеңесінің Ақпарат кеңесі (2025). Жаңадәуірдегі Қытайдың ұлттық қауіпсіздігі. Сілтеме: https://english.www.gov.cn/news/202505/12/content_WS6821a354c6d0868f4e8f279a.html. Қаралған уақыты: 24.09.2026.
- Қытай CIM (2025a). Адамзаттың ортақ болашақ қауымдастығын құру жолындағы күш-жігер. Сілтеме: https://www.fmprc.gov.cn/eng/wjbzhd/202511/t20251126_11760388.html. Қаралған уақыты: 24.09.2026.
- Қытай CIM (2025b). Жаһандық басқару бастамасының тұжырымдамалық құжаты. Сілтеме: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/wjbxw/202509/t20250901_11699912.html. Қаралған уақыты: 24.09.2026.
- Қытай CIM (2026). Жаһандық басқару достары тобы отырысының бірлескен коммюникесі. Сілтеме: https://www.fmprc.gov.cn/eng/wjbzhd/202606/t20260602_11923288.html. Қаралған уақыты: 24.09.2026.
- Қытай Үкіметі (2018). Қытай Халық Республикасының Конституциясы. Сілтеме: https://english.www.gov.cn/archive/lawregulations/201911/20/content_WS5ed8856ec6d0b3f0e9499913.html. Қаралған уақыты: 23.09.2026.
- ҚКП (2021). ҚКП Орталық комитетінің Партияның соңғы жүз жылдағы негізгі жетістіктері мен тарихи тәжірибесі туралы шешімі. Сілтеме: <https://english.www.gov.cn/policies/latestreleases/202111/16/>

Kararı. Alınan yer: https://english.www.gov.cn/policies/latestreleases/202111/16/content_WS6193a935c6d0df57f98e50b0.html. Erişim tarihi: 22.09.2026.

ÇKP (2022a). Çin Komünist Partisi 20. Ulusal Kongresi Raporu. Alınan yer: https://eng.mod.gov.cn/xb/News_213114/TopStories/4924393.html. Erişim tarihi: 22.09.2026.

ÇKP (2022b). Çin Komünist Partisi Tüzüğü. 20. ÇKP Ulusal Kongresi'nde kabul edilen değişikliklerle birlikte. Alınan yer: https://english.www.gov.cn/news/topnews/202210/22/content_WS6353e0bbc6d0a757729e18c7.html. Erişim tarihi: 22.09.2026.

ÇKP (2025). ÇKP 20. Merkez Komitesi 4. Genel Kurulu Bildirisi. Alınan yer: https://english.www.gov.cn/news/202510/23/content_WS68fa3825c6d00ca5f9a06fbe.html. Erişim tarihi: 23.09.2026.

ÇKP (2026a). ÇKP Merkez Komitesi Siyasi Bürosu Toplantısı: 20. Merkez Komitesi 5. Genel Kurulu'na Sunulacak Belgelerin Görüşülmesi. Alınan yer: <https://cpc.people.com.cn/n1/2026/0921/c64094-40802856.html>. Erişim tarihi: 21.09.2026.

ÇKP (2026b). ÇKP Merkez Komitesi Siyasi Bürosu Toplantısı: 20. Merkez Komitesi 5. Genel Kurulu'nun Toplanmasına Karar Verilmesi. Alınan yer: <https://cpc.people.com.cn/n1/2026/0730/c64094-40771076.html>. Erişim tarihi: 24.09.2026.

ÇKP Merkezi Disiplin Denetleme Komisyonu (2026). Çin Komünist Partisi 20. Merkezi Disiplin Denetleme Komisyonu 5. Genel Kurulu Bildirisi. Alınan yer: <https://cpc.people.com.cn/n1/2026/0115/c64387-40645812.html>. Erişim tarihi: 24.09.2026.

Çin Ulusal İstatistik Bürosu (2026). Çin Halk Cumhuriyeti'nin 2025 Ulusal Ekonomik ve Sosyal Kalkınmasına İlişkin İstatistik Bildirisi. Alınan yer: https://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/202602/t20260228_1962661.html. Erişim tarihi: 23.09.2026.

IMF (2026). Çin Halk Cumhuriyeti: 2025 Madde IV Konsültasyonu – Basın Açıklaması, Uzmanlar Raporu ve Çin Halk Cumhuriyeti İcra Direktörü'nün Açıklaması. Alınan yer: <https://www.imf.org/en/publications/cr/issues/2026/02/17/peoples-republic-of-china-2025-article-iv-consultation-press-release-staff-report-and-574028>. Erişim tarihi: 23.09.2026.

Pawłowski, Józef (2026). Çin Komünist Partisi 21. Kongresi Bağlamında Çin Halk Cumhuriyeti'nde Kuşaksal İktidar Halefiyetinin Görünümü. Roczniki Humanistyczne, 74 (3). Alınan yer: <https://czasopisma.tnku.pl/index.php/rh/article/view/5046>. Erişim tarihi: 28.09.2026.

Zhao, Suisheng (2023). "Üst Düzey Tasarım ve Genişletilmiş Diploması: Xi Jinping Çin'i'de Dış ve Güvenlik Politikası Karar Alma Süreci." Journal of Contemporary China, 32 (139), 73–86. Alınan yer: <https://doi.org/10.1080/10670564.2022.2052440>. Erişim tarihi: 22.09.2026.

content_WS6193a935c6d0df57f98e50b0.html. Kararın uyarı: 22.09.2026.

ÇKP (2022a). Қытай Коммунистік партиясының XX Ұлттық съезіне баяндама. Сілтеме: https://eng.mod.gov.cn/xb/News_213114/TopStories/4924393.html. Каралған уақыты: 22.09.2026.

ÇKP (2022b). Қытай Коммунистік партиясының Жарғысы. ÇKP XX Ұлттық съезінде қабылданған өзгерістермен бірге. Сілтеме: https://english.www.gov.cn/news/topnews/202210/22/content_WS6353e0bbc6d0a757729e18c7.html. Каралған уақыты: 22.09.2026.

ÇKP (2025). ÇKP XX Орталық комитеті 4-пленумының коммуникесі. Сілтеме: https://english.www.gov.cn/news/202510/23/content_WS68fa3825c6d00ca5f9a06fbe.html. Каралған уақыты: 23.09.2026.

ÇKP (2026a). ÇKP Орталық комитеті Саяси бюросының отырысы: XX Орталық комитеттің 5-пленумына ұсынылатын құжаттарды қарау. Сілтеме: <https://cpc.people.com.cn/n1/2026/0921/c64094-40802856.html>. Каралған уақыты: 21.09.2026.

ÇKP (2026b). ÇKP Орталық комитеті Саяси бюросының отырысы: XX Орталық комитеттің 5-пленумын өкізу туралы шешім. Сілтеме: <https://cpc.people.com.cn/n1/2026/0730/c64094-40771076.html>. Каралған уақыты: 24.09.2026.

ÇKP Орталық тәртіп тексеру комиссиясы (2026). Қытай Коммунистік партиясы XX Орталық тәртіпті тексеру комиссиясының 5-пленумы коммуникесі. Сілтеме: <https://cpc.people.com.cn/n1/2026/0115/c64387-40645812.html>. Каралған уақыты: 24.09.2026.

Қытай Ұлттық статистика бюросы (2026). Қытай Халық Республикасының 2025 жылғы ұлттық экономикалық және әлеуметтік дамуы туралы статистикалық коммунике. Сілтеме: https://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/202602/t20260228_1962661.html. Каралған уақыты: 23.09.2026.

XBQ (2026). Қытай: 2025 жылғы IV бап бойынша консультация – Баспасөз мәлімдемесі, сарапшылар баяндамасы және Қытай Халық Республикасының атқарушы директорының мәлімдемесі. Сілтеме: <https://www.imf.org/en/publications/cr/issues/2026/02/17/peoples-republic-of-china-2025-article-iv-consultation-press-release-staff-report-and-574028>. Каралған уақыты: 23.09.2026.

Pawłowski, Józef (2026). Қытай Коммунистік партиясының XXI съезі аясындағы Қытайдағы билік сабақтастығының келешегі. Roczniki Humanistyczne, 74 (3). Сілтеме: <https://czasopisma.tnku.pl/index.php/rh/article/view/5046>. Каралған уақыты: 28.09.2026.

Zhao, Suisheng (2023). «Жоғары деңгейлі жобалау және кеңейтілген дипломатия: Си Цзиньпин Қытайындағы сыртқы және қауіпсіздік саясаты бойынша шешім қабылдау үдерісі». Journal of Contemporary China, 32 (139) 73–86. Сілтеме: <https://doi.org/10.1080/10670564.2022.2052440>. Каралған уақыты: 22.09.2026.

KAZAKHSTAN AS THE CENTER OF THE GLOBAL COMPETITION FOR CRITICAL MINERALS

FATIMA KHAMZAYEVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

КАЗАХСТАН КАК ЦЕНТР ГЛОБАЛЬНОЙ КОНКУРЕНЦИИ ЗА КРИТИЧЕСКИ ВАЖНЫЕ МИНЕРАЛЫ

Global policy on critical minerals is often framed as competition to secure deposits. This is insufficient. A mineral becomes strategically significant when geological potential is translated into a reliable supply of a product: the resource must be identified, extracted, beneficiated, refined or separated, transported, and sold to a buyer that meets defined requirements. The International Energy Agency (IEA) reports that energy applications accounted for approximately 85% of recent growth in demand for battery metals; the combined share of the three leading refining countries rose from approximately 82% in 2020 to 86% in 2024. Potential supply-demand gaps by 2035 are estimated at approximately 30% for copper and 40% for lithium (IEA, 2025). The main bottleneck lies not in the extraction of minerals, but in the subsequent processing and transformation of raw materials into usable products.

Kazakhstan is situated at this critical point in the value chain. The country has a mature uranium industry, substantial chromite production, significant copper and zinc production, and specialised production of titanium sponge. Official statements describe prospective roles for Kazakhstan in

**KAZAKHSTAN HAS
ALREADY EMERGED
AS A RELATIONAL
CENTER OF GLOBAL
COMPETITION
FOR CRITICAL
MINERALS, AS ITS
URANIUM INDUSTRY,
GEOGRAPHIC
POSITION, STATE
ASSETS, AND MULTI-
VECTOR DIPLOMACY
ATTRACT COMPETING
EXTERNAL ACTORS**

**КАЗАХСТАН
УЖЕ ЯВЛЯЕТСЯ
РЕЛЯЦИОННЫМ
ЦЕНТРОМ
ГЛОБАЛЬНОЙ
КОНКУРЕНЦИИ
ЗА КРИТИЧЕСКИ
ВАЖНЫЕ МИНЕРАЛЫ,
ПОСКОЛЬКУ ЕГО
УРАНОВАЯ ОТРАСЛЬ,
ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ
ПОЛОЖЕНИЕ,
ГОСУДАРСТВЕННЫЕ
АКТИВЫ И
МНОГОВЕКТОРНАЯ
ДИПЛОМАТИЯ
ПРИВЛЕКАЮТ
КОНКУРИРУЮЩИХ
ВНЕШНИХ
УЧАСТНИКОВ**

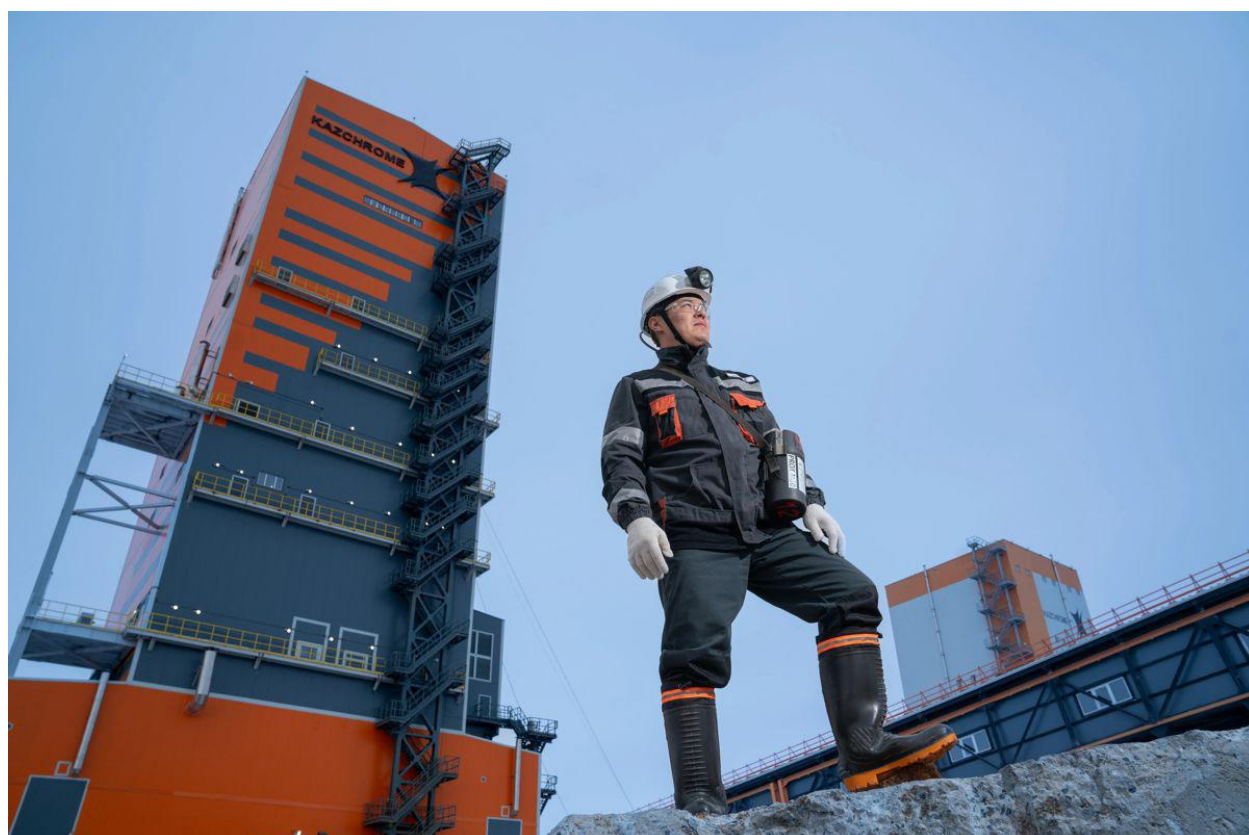
Глобальная политика в отношении критически важных минеральных ресурсов часто рассматривается как конкуренция за обеспечение доступа к месторождениям. Однако такой подход является недостаточным. Минеральный ресурс приобретает стратегическое значение тогда, когда геологический потенциал преобразуется в надежные поставки продукции: ресурс должен быть идентифицирован, добыт, обогащен, переработан или разделен, транспортирован и реализован покупателю, отвечающему установленным требованиям. Международное энергетическое агентство (IEA) сообщает, что на применение энергетических технологий пришлось около 85% недавнего роста спроса на металлы, используемые в аккумуляторах; совокупная доля трех ведущих стран по переработке и рафинированию выросла примерно с 82% в 2020 году до 86% в 2024 году. К 2035 году потенциальный дефицит между предложением и спросом оценивается примерно в 30% для меди и 40% для лития (IEA, 2025). Основное узкое место заключается не в добыче минералов, а в последующей переработке и

rare earth elements, lithium, tungsten, gallium, graphite, cobalt, and nickel. The European Union has a dedicated partnership on raw materials with Kazakhstan; the United States has expressed interest in public financing for Kazakh tungsten projects; and Russia and China retain a presence in the ownership structure, processing operations, and logistics routes of the uranium industry (European Commission, 2022; U.S. Department of State, 2025; World Nuclear Association, 2026).

The concept of a "centre" has two meanings. A network center coordinates access to finance, technology, and transport routes and can shape associated forms of influence. A production and processing hub regularly supplies material that meets established standards and performs subsequent stages of the value chain. The first type of center may precede the second. This framework avoids a false dichotomy between the claims that "Kazakhstan already occupies a central position" and that "Kazakhstan has only potential".

преобразовании сырья в пригодную для использования продукцию.

Казахстан занимает важное положение на этом участке производственно-сбытовой цепочки. Страна располагает развитой урановой промышленностью, значительными объемами производства хромита, существенным производством меди и цинка, а также специализированным производством губчатого титана. В официальных заявлениях Казахстан рассматривается как перспективный участник в сферах редкоземельных элементов, литья, вольфрама, галлия, графита, кобальта и никеля. Европейский союз имеет с Казахстаном отдельное партнерство в сфере сырьевых материалов; Соединенные Штаты выразили заинтересованность в государственном финансировании казахстанских вольфрамовых проектов; Россия и Китай сохраняют присутствие в структуре собственности, операциях по переработке и логистических маршрутах урановой отрасли (European Commission,

Kazakhstan's emergence as a critical-minerals hub should be assessed not by the size of its reserves or the number of announced projects, but by its ability to establish a complete and internationally diversified value chain. This requires commercially viable production of rare earth elements and lithium, operational separation and refining capacities, and access to at least two export markets beyond Russia and China.

Foreign participation is not, in itself, evidence of weakness: joint ventures can provide capital, technology, offtake arrangements, and access to markets. The question is whether they leave Kazakhstan with a diversified and manageable set of strategic options. External actors may require Kazakh ore or transport routes while retaining the most profitable stages of the value chain outside the country.

The World Nuclear Association reports that Kazakhstan accounts for approximately 14% of global uranium resources and has remained the leading producer by volume since 2009. In 2025, output was approximately 25,839 metric tonnes, representing about 40% of global production. In 2024, a figure of 200 metric tonnes of uranium per year was reported for the fuel-pellet production plant. Of the 13 mining projects, three are wholly owned by Kazatomprom, while ten operate as joint ventures. This indicates that Kazakhstan functions as a global center at the mining stage of the value chain; however, the ownership structure and limited capabilities in the nuclear fuel cycle show that production leadership does not amount to autonomous control over the production of nuclear materials (World Nuclear Association, 2026).

Chromite provides another example of an established production activity. According to the U.S. Geological Survey, Kazakhstan's chromite production was estimated at 7.0 million metric tonnes in 2025. The country's chromite ore reserves are estimated at 230 million metric tonnes, containing approximately 100 million metric tonnes of Cr₂O₃. The table reports that Kazakhstan and southern Africa together account for 95% of global chromite resources. Because ore tonnage and contained components are reported in separate columns, no conversion

2022; U.S. Department of State, 2025; World Nuclear Association, 2026).

Понятие «центра» имеет два значения. Сетевой центр координирует доступ к финансированию, технологиям и транспортным маршрутам и может формировать связанные с этим формы влияния. Производственно-перерабатывающий хаб на регулярной основе поставляет материалы, соответствующие установленным стандартам, и осуществляет последующие стадии производственно-сбытовой цепочки. Первый тип центра может предшествовать второму. Такая концепция позволяет избежать ложной дихотомии между утверждениями о том, что «Казахстан уже занимает центральное положение», и тем, что «Казахстан обладает лишь потенциалом».

Возникновение Казахстана как хаба критически важных минеральных ресурсов следует оценивать не по объему его запасов или числу заявленных проектов, а по способности страны сформировать полную и международно диверсифицированную производственно-сбытовую цепочку. Для этого необходимы коммерчески жизнеспособное производство редкоземельных элементов и литья, функционирующие мощности по разделению и рафинированию, а также доступ как минимум к двум экспортным рынкам за пределами России и Китая.

Иностранное участие само по себе не является свидетельством слабости: совместные предприятия могут обеспечивать капитал, технологии, соглашения о гарантированных закупках продукции (offtake arrangements) и доступ к рынкам. Вопрос заключается в том, сохраняют ли они за Казахстаном диверсифицированный и управляемый набор стратегических вариантов. Внешние участники могут нуждаться в казахстанской руде или транспортных маршрутах, сохраняя при этом наиболее прибыльные стадии производственно-сбытовой цепочки за пределами страны.

По данным World Nuclear Association, на Казахстан приходится около 14% мировых ресурсов урана, и с 2009 года

is warranted. The evidence supports the conclusion that Kazakhstan is a major center in chromite mining and ferroalloy production, but does not control the entire value chain (U.S. Geological Survey, 2026).

Copper, zinc, and titanium demonstrate a substantial industrial base but are not, on their own, sufficient to establish hub status. For 2025, the U.S. Geological Survey estimates Kazakhstan's copper production at 710,000 metric tonnes of mined copper and 500,000 metric tonnes of refined copper, with reserves of 20 million metric tonnes. Zinc mine production is estimated at 360,000 metric tonnes, with reserves of 7.4 million metric tonnes. Titanium sponge production is estimated at 16,000 metric tonnes, against a production capacity of 26,000 metric tonnes. Through July 2025, Kazakhstan accounted for 13% of U.S. imports of sponge metal. These figures do not establish the existence of rare-earth separation capacity or lithium conversion to battery-grade material (U.S. Geological Survey, 2026).

The situation is different in emerging raw-material areas. The U.S. Geological Survey does not report Kazakhstan's tungsten production for 2024 but estimates 2025 output at 2,400 metric tonnes of contained tungsten. The available data do not confirm rare-earth production or corresponding reserves in Kazakhstan; they report 45,000 metric tonnes of measured and indicated lithium resources, but neither a producing mine nor an established reserve base. They also note that Kazakhstan ceased primary gallium production in 2013. The evidence therefore points to an emerging tungsten sector and the possible recovery of gallium as a by-product; for rare earth elements and lithium, however, it remains limited to exploration activity or

**INTERNATIONAL
INTEREST IN
KAZAKHSTAN
ALREADY EXTENDS
BEYOND EXTRACTION;
HOWEVER, DOMESTIC
PROCESSING AND
VALUE CREATION ARE
DEVELOPING MORE
SLOWLY THAN THE
COUNTRY'S GROWING
INTEGRATION INTO
INTERNATIONAL
RAW-MATERIAL
SUPPLY CHAINS**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ
ИНТЕРЕС К
КАЗАХСТАНУ
УЖЕ ВЫХОДИТ
ЗА ПРЕДЕЛЫ
ДОБЫЧИ, ОДНАКО
ВНУТРЕННЯЯ
ПЕРЕРАБОТКА
И СОЗДАНИЕ
СТОИМОСТИ ПОКА
РАЗВИВАЮТСЯ
МЕДЛЕННЕЕ,
ЧЕМ ВНЕШНЕЕ
ВОВЛЕЧЕНИЕ
СТРАНЫ В СЫРЬЕВЫЕ
ЦЕПОЧКИ**

страна сохраняет статус ведущего производителя по объему. В 2025 году объем производства составил около 25 839 метрических тонн, что соответствует примерно 40% мирового производства. В 2024 году сообщалось о производственной мощности завода по выпуску топливных таблеток на уровне 200 метрических тонн урана в год. Из 13 добывающих проектов три полностью принадлежат Kazatomprom, тогда как десять функционируют в форме совместных предприятий. Это свидетельствует о том, что Казахстан выступает глобальным центром на стадии добычи производственно-сбытовой цепочки; однако структура собственности и ограниченные возможности в ядерном топливном цикле показывают, что лидерство в производстве не означает автономного контроля над производством ядерных материалов (World Nuclear Association, 2026).

Хромит представляет собой еще один пример сформированной производственной деятельности. Согласно U.S. Geological Survey, производство хромита в Казахстане в 2025 году оценивалось в 7,0 млн метрических тонн. Запасы хромитовой руды страны оцениваются в 230 млн метрических тонн и содержат около 100 млн метрических тонн Cr_2O_3 . На Казахстан и юг Африки в совокупности приходится 95% мировых ресурсов хромита. Поскольку тоннаж руды и содержание компонентов представлены в отдельных столбцах, преобразование показателей не требуется. Эти данные позволяют заключить, что Казахстан является крупным центром добычи хромита и производства ферросплавов, однако не контролирует всю производственно-сбытовую цепочку (U.S. Geological Survey, 2026).

Медь, цинк и титан свидетельствуют о наличии значительной

official announcements (U.S. Geological Survey, 2026).

In April 2025, Reuters reported that Kazakhstan's Ministry of Industry had stated that the Zhana Kazakhstan site contained more than 20 million tonnes of material containing rare earth elements, with a reported content of approximately 700 grams per tonne. If these figures refer to ore tonnage and grade, multiplying them yields approximately 14,000 tonnes of contained elements before extraction; this is an illustrative calculation rather than a reserve

промышленной базы, однако сами по себе недостаточны для установления статуса хаба. На 2025 год U.S. Geological Survey оценивает производство меди в Казахстане в 710 000 метрических тонн добытой меди и 500 000 метрических тонн рафинированной меди при запасах в 20 млн метрических тонн. Производство цинка из руды оценивается в 360 000 метрических тонн при запасах в 7,4 млн метрических тонн. Производство губчатого титана оценивается в 16 000 метрических тонн при производственной мощности 26 000 метрических тонн.

estimate. No independent certification, development plan, operator information, recovery factor, or separation facility had been disclosed (Reuters, 2025a).

A 2026 comparative academic study reports higher figures for Kuirektykol, including 28.2 million tonnes and 2.6 million tonnes of registered reserves; it also discusses the production of high-purity material through separation and technological dependence on China (Kim et al., 2026). However, the U.S. Geological Survey's 2026 table does not list Kazakhstan as a producer of rare earth

По состоянию на июль 2025 года на Казахстан приходилось 13% импорта губчатого металла в США. Эти показатели не подтверждают наличие мощностей по разделению редкоземельных элементов или производства лития аккумуляторного качества (U.S. Geological Survey, 2026).

Ситуация в формирующихся сырьевых направлениях отличается. U.S. Geological Survey не приводит данных о производстве вольфрама в Казахстане за 2024 год, однако оценивает объем производства в 2025 году в 2 400 метрических тонн содержащегося вольфрама. Имеющиеся данные не подтверждают производство редкоземельных элементов или наличие соответствующих запасов в Казахстане; они указывают на 45 000 метрических тонн измеренных и указанных ресурсов лития, но не свидетельствуют ни о наличии действующего рудника, ни о сформированной базе запасов. Также отмечается, что Казахстан прекратил первичное производство галлия в 2013 году. Таким образом, имеющиеся данные свидетельствуют о формирующемся секторе вольфрама и возможности извлечения галлия в качестве побочного продукта; в отношении редкоземельных элементов и лития они, однако, пока ограничиваются разведочными работами или официальными заявлениями (U.S. Geological Survey, 2026).

В апреле 2025 года Reuters сообщил, что Министерство промышленности Казахстана заявило о наличии на участке Жана-Казахстан более 20 млн тонн материала, содержащего редкоземельные элементы, с заявленным содержанием около 700 граммов на тонну. Если эти показатели относятся к тоннажу руды и содержанию элементов, их перемножение дает около 14 000 тонн содержащихся элементов до извлечения; это иллюстративный расчет, а не оценка запасов. Независимая сертификация, план разработки, информация об операторе, коэффициент извлечения или мощности по разделению раскрыты не были (Reuters, 2025a).

Сравнительное академическое исследование 2026 года приводит более высокие показатели для Куйректыколя,

elements or as a country with reported rare-earth reserves as of 2025. These represent different types of evidence: a ministry statement, a secondary academic source, and a standardised statistical table. This discrepancy does not establish that the statement concerning the site is false; however, its strategic value remains unconfirmed and cannot, on its own, support the hypothesis that Kazakhstan is already a hub.

A second discrepancy concerns gallium. Reuters reported on ERG's plan to construct a facility costing \$20 million, scheduled to begin operations in 2026 and projected to produce up to 15 tonnes annually. The U.S. Geological Survey records that Kazakhstan ceased primary gallium production in 2013. As of the cutoff date, no independent official confirmation of production had been identified. The project therefore represents a possible route for recovering gallium as a by-product and a policy signal, not a confirmed source of supply for 2026. Commissioning the facility, confirming its output, and identifying a buyer would increase its evidentiary value; in their absence, the project remains prospective (Reuters, 2025b; U.S. Geological Survey, 2026).

Kazakhstan's mineral-resource significance should not be dismissed merely because statements concerning rare earth elements remain unconfirmed; likewise, the results of the uranium industry should not be generalised to every mineral. Regarding Inkai, Cameco reported that operations were temporarily suspended in January 2025 pending the required Kazakh permit and resumed later that month (Cameco, 2025a; Cameco, 2025b). This is not a legal precedent but a documented fact concerning project operations: a joint venture can give a project an international dimension without removing administrative dependence.

The strongest objection concerns the definition of the term: a center does not necessarily have to process everything. Kazakhstan attracts competing participants because it combines the scale of its uranium industry, the geographic distribution of its mineral resources, its status as a land bridge, state assets, and multi-vector diplomacy. The

↑

включая 28,2 млн тонн и 2,6 млн тонн зарегистрированных запасов; в нем также рассматриваются производство высокочистого материала посредством разделения и технологическая зависимость от Китая (Kim et al., 2026). Однако таблица U.S. Geological Survey за 2026 год не указывает Казахстан в качестве производителя редкоземельных элементов или страны с заявленными запасами редкоземельных элементов по состоянию на 2025 год. Эти сведения представляют собой разные типы доказательств: заявление министерства, вторичный академический источник и стандартизированную статистическую таблицу. Данное расхождение не свидетельствует о том, что заявление относительно участка является ложным; однако его стратегическое значение остается неподтвержденным и само по себе не может служить основанием для гипотезы о том, что Казахстан уже является хабом.

Второе расхождение касается галлия. Reuters сообщил о планах ERG построить объект стоимостью 20 млн долларов, ввод которого в эксплуатацию был запланирован на 2026 год, а проектная производительность — до 15 тонн в год. U.S. Geological Survey фиксирует, что Казахстан прекратил первичное производство галлия в 2013 году. По состоянию на дату отсечения независимого официального подтверждения производства выявлено не было. Поэтому проект представляет собой возможное направление извлечения галлия в качестве побочного продукта и политический сигнал, а не подтвержденный источник поставок на 2026 год. Ввод объекта в эксплуатацию, подтверждение его производительности и установление покупателя повысили бы его доказательную значимость; при их отсутствии проект остается перспективным (Reuters, 2025b; U.S. Geological Survey, 2026).

Значимость Казахстана как страны, располагающей минеральными ресурсами, не следует отвергать лишь потому, что заявления относительно редкоземельных элементов остаются неподтвержденными; аналогичным образом, результаты урановой отрасли не следует распространять на все виды

partnership with the EU, U.S. interest in financing tungsten projects, and Russian and Chinese links in the uranium sector collectively underpin Kazakhstan's relational centrality. This objection is valid with regard to the network dimension of power but requires a two-level terminology. Kazakhstan is a center of competition, but not yet the diversified hub that this competition could create.

Actors, Instruments, and Corridors of Competition

The European Union views Kazakhstan as a partner in supply chains rather than solely as a source of ore. The 2022 memorandum and the Global Gateway project provide for industrial integration spanning extraction, processing, manufacturing, and recycling. They also address transparency in investment, operations, and exports, as well as training, research, decarbonisation, and the recovery of resources from mineral waste (European Commission, 2022). The 2024 EU Regulation identifies 34 critical raw materials and 17 strategic raw materials (European Union, 2024). Competition is therefore partly over the rules that determine which Kazakh raw materials meet the applicable requirements.

The United States employs a different combination of instruments. The U.S. Department of State reported on a package announced in November 2025 that included a \$1.1 billion tungsten mining and processing project, as well as a memorandum covering exploration, processing, development, and the creation of reliable and secure supply chains (U.S. Department of State, 2025). In February 2026, the U.S. Mission in Kazakhstan reported that the U.S. International Development Finance Corporation (DFC) had issued letters of intent providing for consideration of up to \$700 million in financing

**KAZAKHSTAN'S
ROLE IS DEFINED
BY ITS ABILITY TO
CONNECT EXTERNAL
RESOURCES, ROUTES,
AND MARKETS
RATHER THAN BY
EXCLUSIVE CONTROL
OVER MINERAL
ASSETS**

**РОЛЬ КАЗАХСТАНА
ОПРЕДЕЛЯЕТСЯ ЕГО
СПОСОБНОСТЬЮ
СОЕДИНЯТЬ
ВНЕШНИЕ РЕСУРСЫ,
МАРШРУТЫ И
РЫНКИ, А НЕ
ИСКЛЮЧИТЕЛЬНЫМ
КОНТРОЛЕМ НАД
МИНЕРАЛЬНЫМИ
АКТИВАМИ**

минерального сырья. В отношении Инкя Сатесо сообщила, что деятельность была временно приостановлена в январе 2025 года в ожидании получения необходимого казахстанского разрешения и возобновлена позднее в том же месяце (Сатесо, 2025a; Сатесо, 2025b). Это не является правовым прецедентом, а представляет собой документально подтвержденный факт, касающийся деятельности проекта: совместное предприятие может придавать проекту международное измерение, не устранив при этом административную зависимость.

Наиболее существенное возражение касается определения самого термина: центр не обязательно должен осуществлять переработку всех видов сырья. Казахстан привлекает конкурирующих участников благодаря сочетанию масштабов своей урановой отрасли, географического распределения минеральных ресурсов, статуса сухопутного моста, государственных активов и многовекторной дипломатии. Партнерство с ЕС, интерес США к финансированию вольфрамовых проектов, а также российские и китайские связи в урановом секторе в совокупности поддерживают реляционную центральность Казахстана. Это возражение обоснованно применительно к сетевому измерению влияния, но требует двухуровневой терминологии. Казахстан является центром конкуренции, однако пока не является диверсифицированным хабом, который эта конкуренция может сформировать.

Актеры, инструменты и транспортные коридоры конкуренции Европейский союз рассматривает Казахстан как партнера по цепочкам поставок, а не исключительно как источник руды. Меморандум 2022 года и проект Global Gateway пред-

for Cove Kaz's Severniy Katpar project (U.S. Mission Kazakhstan, 2026). These letters are non-binding: they indicate an intention and a potential financing mechanism, not an operating mine or capital actually disbursed.

Russia and China illustrate why uranium makes Kazakhstan strategically important even before diversification. The sector includes foreign equity participation, offtake agreements, links to nuclear-fuel fabrication, and transit. Reuters reported a transaction in which Russia's Uranium One transferred a 49.97% stake in the Zarechnoye project to a Chinese company, as well as another planned transaction involving Khorasan-U (Reuters, 2024). This does not show that all Kazakh uranium is controlled by Russia or China. It does, however, show that competition can operate through joint ventures and access rights.

усматривают промышленную интеграцию, охватывающую добычу, переработку, производство и рециклинг. Они также затрагивают вопросы прозрачности инвестиций, операций и экспорта, а также подготовки кадров, исследований, декарбонизации и извлечения ресурсов из минеральных отходов (European Commission, 2022). Регламент ЕС 2024 года определяет 34 критически важных вида сырья и 17 стратегических видов сырья (European Union, 2024). Следовательно, конкуренция частично ведется за правила, определяющие, какое казахстанское сырье соответствует применимым требованиям.

Соединенные Штаты используют иное сочетание инструментов. Государственный департамент США сообщил о пакете, объявленном в ноябре 2025 года, который включал проект добычи и переработки вольфрама стоимостью 1,1 млрд долларов, а

The Trans-Caspian, or Middle, Corridor expands the range of geographic transport options. The European Commission links the EU-Kazakhstan partnership to the Global Gateway initiative and this corridor, while the Organisation for Economic Co-operation and Development identifies constraints in processing and logistics (European Commission, 2026a; OECD, 2026). This flexibility matters because the International Energy Agency notes the high concentration of refining capacity, while diversified projects are approximately 50% more capital-intensive. The corridor does not constitute a supply chain until the material meets applicable specifications, customs requirements, and security requirements, and a buyer has been identified. Transport routes cannot substitute for separation technologies or stable facility operations (IEA, 2025).

Kazakhstan's strategy is based on negotiation. The country can attract investment from the European Union, the United States, China, Russia, Japan, the Republic of Korea, and Canada, positioning itself as a link between reserves and markets. This increases the value of its available options, but a multi-vector structure may preserve dependence if each investor controls a critical stage. Competition is real across projects, standards, finance, ownership, and routes; however, it has not yet translated into diversified production established within the country.

In conclusion, it could be said that Kazakhstan should be viewed neither as a project lacking a confirmed material base nor as a diversified critical-minerals hub, as some interpretations suggest. Uranium has global significance; chromite, copper, zinc, and titanium provide a substantive industrial base; and tungsten and gallium could broaden the raw-material portfolio. The

KAZAKHSTAN HAS ALREADY ESTABLISHED THE INFRASTRUCTURE THAT SUSTAINS COMPETITION, BUT IT HAS NOT YET BUILT THE INFRASTRUCTURE OF A FULLY DEVELOPED HUB: ROUTES AND PARTNERSHIPS ARE ADVANCING FASTER THAN DOMESTIC PROCESSING CAPACITY

КАЗАХСТАН УЖЕ ОБЛАДАЕТ ИНФРАСТРУКТУРОЙ КОНКУРЕНЦИИ, НО ЕЩЁ НЕ СФОРМИРОВАЛ ИНФРАСТРУКТУРУ ПОЛНОЦЕННОГО ХАБА: МАРШРУТЫ И ПАРТНЁРСТВА РАЗВИВАЮТСЯ БЫСТРЕЕ, ЧЕМ ВНУТРЕННЯЯ ПЕРЕРАБОТКА

также меморандум, охватывающий разведку, переработку, разработку и создание надежных и безопасных цепочек поставок (U.S. Department of State, 2025). В феврале 2026 года Миссия США в Казахстане сообщила, что U.S. International Development Finance Corporation (DFC) направила письма о намерениях, предусматривающие рассмотрение возможности финансирования проекта Северный Катпар компании Cove Kaz на сумму до 700 млн долларов (U.S. Mission Kazakhstan, 2026). Эти письма не имеют обязательной силы: они свидетельствуют о намерении и потенциальном механизме финансирования, а не о действующем руднике или фактически выделенном капитале.

Россия и Китай демонстрируют, почему уран делает Казахстан стратегически значимым уже до диверсификации. Сектор включает участие иностранного капитала, соглашения о гарантированных закупках продукции, связи с производством ядерного топлива и транзит. Reuters сообщил о сделке, в рамках которой российская Uranium One передала китайской компании долю в размере 49,97% в проекте «Заречное», а также о другой планируемой сделке, связанной с Khorasan-U (Reuters, 2024). Это не свидетельствует о том, что весь казахстанский уран контролируется Россией или Китаем. Однако это показывает, что конкуренция может осуществляться посредством совместных предприятий и прав доступа.

Транскаспийский, или Срединный, коридор расширяет диапазон географических транспортных возможностей. Европейская комиссия связывает партнерство ЕС и Казахстана с инициативой Global Gateway и этим коридором, тогда как Организация экономического сотрудничества и развития указывает на ограничения в

European Union, the United States, Russia, China, and other actors are competing for opportunities associated with Kazakhstan because its geology, institutions, and geographic position can alter supply options. This is sufficient to describe Kazakhstan as a relational centre.

The stronger claim that Kazakhstan already has hub status is not sufficiently supported as of the cutoff date because the raw-materials portfolio remains uneven, and several frequently cited minerals do not yet have a commercial status that can be established independently and unambiguously. The 2030 assessment criteria include certified resources, active production, operational

сфере переработки и логистики (European Commission, 2026a; OECD, 2026). Такая гибкость имеет значение, поскольку Международное энергетическое агентство отмечает высокую концентрацию мощностей по переработке, тогда как диверсифицированные проекты требуют примерно на 50% больше капитала. Коридор не образует цепочку поставок до тех пор, пока материал не соответствует применимым спецификациям, таможенным и требованиям безопасности, а покупатель не определен. Транспортные маршруты не могут заменить технологии разделения или стабильную работу производственных объектов (IEA, 2025).

separation or refining capacity, several buyers outside the Russian and Chinese markets, and a governance system that protects workers, local communities, and the environment and ensures compliance with contractual obligations. Until then, Kazakhstan's significance lies in its position as a focal point of competition and in its ability to translate that competition into domestic midstream capacity.

Practical monitoring should follow a hierarchy of evidence. For uranium, it is necessary to track annual production, Kazatomprom's ownership share, conversion and nuclear-fuel fabrication, contract performance, and the replacement of supply routes; production volume alone

Стратегия Казахстана основана на переговорах. Страна может привлекать инвестиции из Европейского союза, Соединенных Штатов, Китая, России, Японии, Республики Корея и Канады, позиционируя себя как связующее звено между запасами и рынками. Это повышает ценность доступных вариантов, однако многовекторная структура может сохранять зависимость, если каждый инвестор контролирует критически важную стадию. Конкуренция действительно существует в отношении проектов, стандартов, финансирования, собственности и маршрутов; однако она пока не привела к формированию диверсифицированного производства внутри страны.

В заключение можно сказать, что Казахстан следует рассматривать ни как проект без подтвержденной сырьевой базы, ни как диверсифицированный хаб критически важных минеральных ресурсов, как предполагают некоторые интерпретации. Уран имеет глобальное значение; хромит, медь, цинк и титан обеспечивают существенную промышленную базу; а вольфрам и галлий могут расширить сырьевой портфель. Европейский союз, Соединенные Штаты, Россия, Китай и другие акторы конкурируют за возможности, связанные с Казахстаном, поскольку его геология, институты и географическое положение способны изменить варианты поставок. Этого достаточно, чтобы охарактеризовать Казахстан как реляционный центр.

Более сильное утверждение о том, что Казахстан уже обладает статусом хаба, по состоянию на дату отсечения не получает достаточной поддержки, поскольку сырьевой портфель остается неравномерным, а несколько часто упоминаемых видов сырья пока не обладают коммерческим статусом, который можно было бы независимо и однозначно установить. Критерии оценки на 2030 год включают сертифицированные ресурсы, действующее производство, функционирующие мощности по разделению или рафинированию, нескольких покупателей за пределами российского и китайского рынков, а также систему управления, обеспечивающую защиту работников, местных сообществ

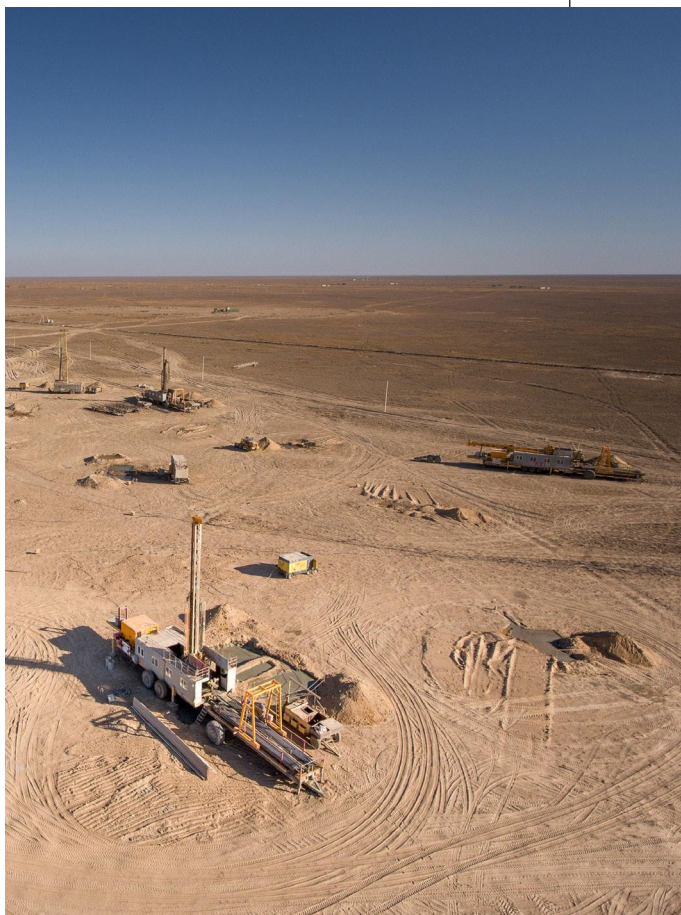
is insufficient because it does not reflect the concentration of ownership and technology. For chromite, copper, zinc, and titanium, monitoring should cover refining-capacity utilisation, export destinations, and the share of value retained domestically. For tungsten and gallium, the required evidence should include a dated feasibility study, financial close, confirmation of the construction stage, commissioning documentation, and the first commercial shipment. For rare earth elements and lithium, the required evidence should include an internationally recognised resource classification, disclosure of sampling and assay results, recoverability tests, identification of the specific operator, permitting documentation, and the existence of a separation or conversion plant.

Each update should identify the type of source: standardised statistics, company disclosure, a government statement, or

и окружающей среды и соблюдение договорных обязательств. До этого момента значимость Казахстана заключается в его положении как фокусной точки конкуренции и способности преобразовать эту конкуренцию во внутренние мощности среднего передела.

Практический мониторинг должен осуществляться в соответствии с иерархией доказательств. В отношении урана необходимо отслеживать годовой объем производства, долю собственности Kazatomprom, конверсию и производство ядерного топлива, исполнение контрактов и изменение маршрутов поставок; одного объема производства недостаточно, поскольку он не отражает концентрацию собственности и технологий. В отношении хромита, меди, цинка и титана мониторинг должен охватывать степень использования мощностей по рафинированию, направления экспорта и долю стоимости, сохраняемую внутри страны. Для вольфрама и галлия необходимые доказательства должны включать датированное технико-экономическое обоснование, финансовое закрытие, подтверждение стадии строительства, документацию о вводе в эксплуатацию и первую коммерческую отгрузку. Для редкоземельных элементов и лития необходимые доказательства должны включать международно признанную классификацию ресурсов, раскрытие результатов отбора проб и анализа, испытания на извлекаемость, идентификацию конкретного оператора, разрешительную документацию и наличие предприятия по разделению или конверсии.

Каждое обновление должно идентифицировать тип источника: стандартизированная статистика, раскрытие информации компанией, заявление правительства или сообщения средств массовой информации. Этот протокол обеспечивает отслеживаемость будущих изменений. Он также защищает от двух противоположных ошибок: недооценки фактических возможностей Казахстана в сфере урана и металлургии и интерпретации политических сигналов как доказательства наличия запасов. Утверждение о центральной роли должно получать более убедительное подтверждение только по мере расширения подтвержденных

media reporting. This protocol makes future changes traceable. It also guards against two opposite errors: underestimating Kazakhstan's actual capabilities in uranium and metallurgy and treating political signals as evidence of reserves. The claim of a central role should receive stronger support only when confirmed supply-chain functions expand, not when the number of memoranda increases. Until then, competition is evidence of strategic demand, not evidence that Kazakhstan exercises control. This approach also makes it possible to determine whether partnerships strengthen the country's ability to make independent decisions and control key links in the chain or shift critical bottlenecks abroad under pressure.

References:

- Cameco Corporation (2025a). "Production suspension at JV Inkai." Retrieved from <https://www.cameco.com/media/news/production-suspension-at-jv-inkai>. Accessed on 10.09.2026.
- Cameco Corporation (2025b). "Production resumes at JV Inkai." Retrieved from <https://www.cameco.com/media/news/production-resumes-at-jv-inkai>. Accessed on 10.09.2026.
- European Commission (2022). "Strategic partnership with Kazakhstan on raw materials, batteries and renewable hydrogen." Retrieved from https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/global-gateway/strategic-partnership-kazakhstan-raw-materials-batteries-and-renewable-hydrogen_en. Accessed on 10.09.2026.
- European Commission (2026a). "Kazakhstan." Retrieved from https://international-partnerships.ec.europa.eu/countries/kazakhstan_en. Accessed on 10.09.2026.
- European Union (2024). "Regulation (EU) 2024/1252 establishing a framework for ensuring a secure and sustainable supply of critical raw materials." EUR-Lex. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj>. Accessed on 10.09.2026.
- International Energy Agency (2025). Global Critical Minerals Outlook 2025. Paris: IEA. Retrieved from <https://www.iea.org/reports/global-critical-minerals-outlook-2025>. Accessed on 10.09.2026.
- Kim, Younkyoo, Ivatova, Lyailya, Kang, Sujin and Ordabek, Yerden (2026). "Central Asia as New Battle Grounds: Critical Mineral Strategies of Kazakhstan and Uzbekistan." Journal of Eurasian Studies, 17(2), 379–394. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/18793665261442863>. Accessed on 10.09.2026.
- OECD (2026). "Regional Note on Critical Minerals in Central Asia." Retrieved from <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/events/2026/04/critical-minerals-forum/oecd-critical-minerals-regional-note-central-asia.pdf>. Accessed on 10.09.2026.

функций цепочки поставок, а не в связи с увеличением числа меморандумов. До тех пор конкуренция свидетельствует о стратегическом спросе, но не о том, что Казахстан осуществляет контроль. Такой подход также позволяет определить, укрепляют ли партнерства способность страны принимать независимые решения и контролировать ключевые звенья цепочки либо под воздействием внешних факторов переносят критические узкие места за рубеж.

Источники:

- Всемирная ядерная ассоциация (2026). Уран и ядерная энергетика в Казахстане. Доступно по адресу: <https://world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-g-n/kazakhstan>. Дата обращения: 10.09.2026.
- Cameco Corporation (2025a). Приостановка производства на совместном предприятии «Инкай». Доступно по адресу: <https://www.cameco.com/media/news/production-suspension-at-jv-inkai>. Дата обращения: 10.09.2026.
- Cameco Corporation (2025b). Возобновление производства на совместном предприятии «Инкай». Доступно по адресу: <https://www.cameco.com/media/news/production-resumes-at-jv-inkai>. Дата обращения: 10.09.2026.
- Геологическая служба США (2026). Сводные данные о минеральном сырье за 2026 год. Рестон, Вирджиния: Геологическая служба США. DOI: 10.3133/mcs2026. Доступно по адресу: <https://www.usgs.gov/centers/national-minerals-information-center/mineral-commodity-summaries>. Дата обращения: 10.09.2026.
- Государственный департамент США (2025). Новая эра в отношениях между США и Казахстаном. Доступно по адресу: <https://www.state.gov/releases/office-of-the-spokesperson/2025/11/a-new-era-in-u-s-kazakhstan-relations>. Дата обращения: 10.09.2026.
- Европейская комиссия (2022). Стратегическое партнёрство с Казахстаном в области сырьевых материалов, аккумуляторов и возобновляемого водорода. Доступно по адресу: https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/global-gateway/strategic-partnership-kazakhstan-raw-materials-batteries-and-renewable-hydrogen_en. Дата обращения: 10.09.2026.
- Европейская комиссия (2026a). Казахстан. Доступно по адресу: https://international-partnerships.ec.europa.eu/countries/kazakhstan_en. Дата обращения: 10.09.2026.
- Европейский союз (2024). Регламент (ЕС) 2024/1252 об установлении рамочной системы обеспечения безопасных и устойчивых поставок критически важного сырья. EUR-Lex. Доступно по адресу: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj>. Дата обращения: 10.09.2026.
- Kim, Younkyoo, Ivatova, Lyailya, Kang, Sujin, Ordabek, Yerden (2026). Центральная Азия как новая арена соперничества: стратегии Казахстана и Узбекистана в отношении критически важных

Reuters (2024). "Russia sells out vast Kazakh uranium deposits to China." Retrieved from <https://www.reuters.com/markets/commodities/russia-sells-out-vast-kazakh-uranium-deposits-china-2024-12-17/>. Accessed on 10.09.2026.

Reuters (2025a). "Kazakhstan says it has discovered 20 million-ton rare earth metals deposit." Retrieved from <https://www.reuters.com/markets/commodities/kazakhstan-says-it-has-discovered-20-million-ton-rare-earth-metals-deposit-2025-04-02/>. Accessed on 10.09.2026.

Reuters (2025b). "ERG plans to produce critical mineral gallium in Kazakhstan next year." Retrieved from <https://www.reuters.com/world/china/erg-plans-produce-critical-mineral-gallium-kazakhstan-next-year-2025-06-23/>. Accessed on 10.09.2026.

U.S. Department of State (2025). "A New Era in U.S.–Kazakhstan Relations." Retrieved from <https://www.state.gov/releases/office-of-the-spokesperson/2025/11/a-new-era-in-u-s-kazakhstan-relations>. Accessed on 10.09.2026.

U.S. Geological Survey (2026). Mineral Commodity Summaries 2026. Reston, VA: U.S. Geological Survey. Retrieved from <https://www.usgs.gov/centers/national-minerals-information-center/mineral-commodity-summaries>. Accessed on 10.09.2026.

U.S. Mission Kazakhstan (2026). "Special Envoy Gor applauds DFC effort to strengthen U.S. tungsten supply via Kazakhstan partnership." Retrieved from <https://kz.usembassy.gov/special-envoy-gor-applauds-dfc-effort-to-strengthen-u-s-tungsten-supply-via-kazakhstan-partnership/>. Accessed on 10.09.2026.

World Nuclear Association (2026). "Uranium and Nuclear Power in Kazakhstan." Retrieved from <https://world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-g-n/kazakhstan>. Accessed on 10.09.2026.

минеральных ресурсов. Journal of Eurasian Studies, 17 (2), 379–394. Доступно по адресу: <https://doi.org/10.1177/18793665261442863>. Дата обращения: 10.09.2026.

Международное энергетическое агентство (2025). Глобальный обзор критически важных минеральных ресурсов — 2025. Париж: МЭА. Доступно по адресу: <https://www.iea.org/reports/global-critical-minerals-outlook-2025>. Дата обращения: 10.09.2026.

Организация экономического сотрудничества и развития (2026). Региональная аналитическая записка о критически важных минеральных ресурсах в Центральной Азии. Доступно по адресу: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/events/2026/04/critical-minerals-forum/oecd-critical-minerals-regional-note-central-asia.pdf>. Дата обращения: 10.09.2026.

Посольство США в Казахстане (2026). Специальный посланник Гор приветствовал усилия DFC по укреплению поставок вольфрама в США посредством партнёрства с Казахстаном. Доступно по адресу: <https://kz.usembassy.gov/special-envoy-gor-applauds-dfc-effort-to-strengthen-u-s-tungsten-supply-via-kazakhstan-partnership/>. Дата обращения: 10.09.2026.

Reuters (2024). Россия продаёт Китаю крупные доли в казахстанских урановых месторождениях. Доступно по адресу: <https://www.reuters.com/markets/commodities/russia-sells-out-vast-kazakh-uranium-deposits-china-2024-12-17/>. Дата обращения: 10.09.2026.

Reuters (2025a). Казахстан заявил об обнаружении месторождения редкоземельных металлов с запасами в 20 млн тонн. Доступно по адресу: <https://www.reuters.com/markets/commodities/kazakhstan-says-it-has-discovered-20-million-ton-rare-earth-metals-deposit-2025-04-02/>. Дата обращения: 10.09.2026.

Reuters (2025b). ERG планирует начать производство галлия — критически важного минерального сырья — в Казахстане в следующем году. Доступно по адресу: <https://www.reuters.com/world/china/erg-plans-produce-critical-mineral-gallium-kazakhstan-next-year-2025-06-23/>. Дата обращения: 10.09.2026.

TÜRKİYE'NİN 2026–2030 YAPAY ZEKA EYLEM PLANI: POLİTİKA ÖNCELİKLERİ, STRATEJİK HEDEFLER VE UYGULAMA PERSPEKTİFLERİ

ZHENGIZKHAN ZHANALTAY

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
MÜDÜR YARDIMCISI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, ДИРЕКТОР ОРЫНБАСАРЫ

ТҮРКИЯНЫҢ 2026–2030 ЖЫЛДАРҒА
АРНАЛҒАН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ
ЖӨНІНДЕГІ ІС-ҚИМЫЛ ЖОСПАРЫ:
САЯСАТТЫҢ БАСЫМ БАҒЫТТАРЫ,
СТРАТЕГИЯЛЫҚ МАҚСАТТАР ЖӘНЕ ІСКЕ
АСЫРУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Yapay zekâ, son yıllarda yalnızca teknoloji sektörüne özgü bir uzmanlık alanı olmaktan çıkarak üretim, eğitim, sağlık, finans ve kamu hizmetlerinde kullanılan genel amaçlı bir teknolojiye dönüşmektedir. Bireylerin bilgiye erişimini, işletmelerin faaliyetlerini ve çalışma biçimlerini etkileyen bu yaygınlaşma, ekonomik ve toplumsal dönüşüm potansiyelini artırmaktadır. Bu nedenle yapay zekâ politikaları, teknolojik yeniliklerin desteklenmesiyle birlikte insan kaynağının geliştirilmesini, altyapıya erişimi ve güvenilir kullanım koşullarını da kapsamaktadır (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, 2024).

Türkiye'deki kullanım verileri, bu dönüşümün bireyler ve işletmeler açısından taşıdığı önemi göstermektedir. 2025'te 16–74 yaş grubundaki bireylerin %19.2'si üretken yapay zekâ kullandığını belirtti. En az 10 çalışanı bulunan girişimlerde herhangi bir yapay zekâ teknolojisi kullananların oranı ise 2021'de %2.7'den 2025'te %7.5'e yükseldi (Türkiye İstatistik Kurumu, 2025). Bu görünüm, yapay zekânın yaygınlaşmasını ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürecek politika araçlarına duyulan ihtiyacı öne çıkarmaktadır.

**2025'TE 16–74
YAŞ GRUBUNDAKİ
BİREYLERİN %19.2'Sİ
ÜRETKEN YAPAY
ZEKÂ KULLANDIĞINI
BELİRTTİ**

**2025 ЖЫЛЫ
16–74 ЖАС
АРАЛЫҒЫНДАҒЫ
АЗАМАТТАРДЫҢ
19,2%-Ы
ГЕНЕРАТИВТІ
ЖАСАНДЫ
ИНТЕЛЛЕКТІНІ
ПАЙДАЛАНАТЫНЫН
МӘЛІМДЕГЕН**

Жасанды интеллект соңғы жылдары тек технология саласына тән мамандандырылған бағыт аясынан шығып, өндіріс, білім беру, денсаулық сақтау, қаржы және мемлекеттік қызмет көрсету салаларында қолданылатын жалпы мақсаттағы технологияға айналып келеді. Оның осылайша кеңінен таралуы адамдардың ақпаратқа қол жеткізуіне, кәсіпорындардың қызметі мен жұмыс істеу тәсілдеріне ықпал етіп, экономикалық және қоғамдық өзгерістердің әлеуетін арттыруда. Осыған байланысты жасанды интеллект саласындағы саясат технологиялық инновацияларды қолдаумен қатар, адами капиталды дамытуды, инфрақұрылымға қолжетімділікті және технологияны сенімді пайдалану үшін қажетті жағдайларды қамтамасыз етуді де қамтиды (Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы, 2024).

Түркиядағы қолдану көрсеткіштері бұл өзгерістердің жеке тұлғалар мен кәсіпорындар үшін маңызын айқын көрсетеді. 2025 жылы 16–74 жас аралығындағы азаматтардың 19,2%-ы генеративті жасанды интеллектіні пайдаланатынын мәлімдеген. Ал кемінде 10 қызметкері бар кәсіпорындар арасында жасанды интеллект технологияларының қандай да

Türkiye’de 2021–2025 Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi ile ortak bir çerçeveye kavuşan politika süreci, izleyen yıllarda araştırma destekleri, hesaplama kapasitesi ve yönetim çalışmalarıyla gelişmektedir. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Türkiye Yapay Zekâ Eylem Planı (2026–2030), bu birikimi uygulama ve ölçeklenme araçlarıyla geliştirmeyi hedeflemektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Bu çalışma, yeni

↗ бір түрін пайдаланатындардың үлесі 2021 жылғы 2,7%-дан 2025 жылы 7,5%-ға дейін өскен (Түркия статистика институты, 2025). Бұл көрсеткіштер жасанды интеллектінің кеңінен таралуын экономикалық және қоғамдық игілікке айналдыруға мүмкіндік беретін саясат құралдарына деген қажеттілікті алдыңғы қатарға шығарады.

Түркияда 2021–2025 жылдарға арналған Ұлттық жасанды интеллект стратегиясының

Yapay zeka görseli

planın önceki kapasite üzerine hangi araçları eklediğini ve bunların ekonomik ve toplumsal faydayı nasıl genişletmeyi amaçladığını incelemektedir.

Resmî politika belgeleri, istatistikler ve seçilmiş uluslararası çalışmalar üzerinden nitel belge değerlendirmesine dayanan incelemede, önce 2021–2025 dönemindeki gelişim ele alınmaktadır. Ardından “Fark Et”,

қабылдануымен ортақ негізге түскен саясат үдерісі кейінгі жылдары ғылыми зерттеулерді қолдау, есептеу қуатын арттыру және басқару тетіктерін дамыту бағытындағы жұмыстармен жалғасты. Түркия Өнеркәсіп және технология министрлігінің Жасанды интеллект жөніндегі іс-қимыл жоспары (2026–2030) осы жинақталған әлеуетті нақты іске асыру және ауқымын кеңейту құралдары арқылы одан әрі дамытуды көздейді (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026). Бұл зерттеуде жаңа жоспардың бұған дейін қалыптасқан әлеуетті қандай жаңа құралдармен толықтыратыны және сол құралдар арқылы экономикалық әрі қоғамдық игілікті қалай кеңейтуді көздейтіні қарастырылады.

Ресми саяси құжаттар, статистикалық деректер және іріктелген халықаралық зерттеулер негізінде жүргізілген сапалық құжаттық талдауда алдымен 2021–2025 жылдар аралығындағы даму үдерісі қарастырылады. Одан кейін «Аңғар», «Пайдалан», «Өндірі» және «Басқар» бағыттары адами капитал, деректер, есептеу инфрақұрылымы, мемлекеттік сектордағы қолдану, шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінің (ШОК) трансформациясы және отандық өндіріс тұрғысынан бағаланады. Соңында жоспарды іске асыру, оның орындалу барысын мониторингтеу және экономикалық үлесі қарастырылып, жарияланған мақсатты көрсеткіштер мен іс жүзінде қол жеткізілген нәтижелердің аражігі ажыратылады.

2021–2025 жылдар кезеңінен қалыптасқан Саясат саласынла қалыптасқан негіз

Президенттік Цифрлық трансформация кеңсесі мен Өнеркәсіп және технология министрлігі әзірлеген 2021–2025 жылдарға арналған Ұлттық жасанды интеллект стратегиясы Түркиядағы осы салада жүргізіліп келген жұмыстарды алғаш рет бірыңғай ұлттық стратегия аясында біріктірді (Президенттік Цифрлық трансформация кеңсесі және Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2021). Стратегияда алты басым бағыт айқындалды: адами капиталды дамыту; зерттеулерді, кәсіпкерлік пен инновацияны қолдау; сапалы деректер мен техникалық инфрақұрылымды қамтамасыз ету; әлеуметтік-экономикалық бейімделуге бағытталған реттеу шараларын әзірлеу; халықаралық ынтымақтастықты дамыту;

“İstifade Et”, “Üret” ve “Yönet” eksenleri; insan kaynağı, veri, hesaplama altyapısı, kamu uygulamaları, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ) dönüşümü ve yerli üretim açısından değerlendirilmektedir. Son olarak uygulama, izleme ve ekonomik katkı üzerinde durulmakta; açıklanan hedeflerle gerçekleşmiş sonuçlar birbirinden ayrılmaktadır.

2021–2025 Döneminden Devralınan Politika Birikimi

Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi Başkanlığı ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının hazırladığı Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021–2025, Türkiye'deki çalışmaları ilk kez ortak bir ulusal strateji çerçevesinde topladı (Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi Başkanlığı ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2021). Stratejide insan kaynağı, araştırma, girişimcilik ve yenilikçilik, kaliteli veri ve teknik altyapı, sosyoekonomik uyuma yönelik düzenlemeler, uluslararası iş birliği, yapısal ve iş gücü dönüşümü olmak üzere altı öncelik belirlendi. Stratejiye ilişkin 2021/18 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi, 20 Ağustos 2021 tarihli ve 31574 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı (Resmî Gazete, 2021).

2022'de Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumunun (TÜBİTAK) başlattığı Yapay Zekâ Ekosistem Çağrısı, çözüm arayan şirketleri, teknoloji sağlayıcılarını ve araştırma kuruluşlarını konsorsiyumlarda bir araya getirerek araştırma ile uygulama ihtiyaçlarını buluşturdu (TÜBİTAK, 2025). Aynı yıl Türkiye'nin Yapay Zekâ Küresel Ortaklığına (GPAI) üyeliğinin onaylanması, güvenilir ve sorumlu yapay zekâ alanındaki uluslararası iş birliğine katılımını genişletti (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022).

2024'te hesaplama ve yatırım altyapısı öne çıktı. Türk Ulusal Bilim e-Altyapısı (TRUBA) hesaplama altyapısı kapsamında ARF süper bilgisayarı araştırmacıların kullanımına sunuldu; grafik işlemci destekli ARF-ACC, yapay zekâ ve veri analitiği için hesaplama kapasitesini genişletti (TÜBİTAK, 2024; Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi, 2024). 26 Temmuz 2024'te tanıtılan HIT-30 Yüksek Teknoloji Yatırım Programı ise yüksek teknoloji yatırımlarına teşvik çerçevesi sağladı, hiper

↑ құрылымдық өзгерістер мен еңбек ресурстарының трансформациясын қамтамасыз ету. Стратегияға қатысты Президенттің 2021/18 нөмірлі циркуляры 2021 жылғы 20 тамызда №31574 Resmî Gazete ресми басылымында жарияланды (Resmî Gazete, 2021).

2022 жылы Түркияның Ғылыми және технологиялық зерттеулер кеңесі (TÜBİTAK) іске қосқан Жасанды интеллект экожүйесі бағдарламасы аясындағы жобаларға өтінім қабылдау (Yapay Zekâ Ekosistem Çağrısı) нақты шешімдерге мұқтаж компанияларды, технология жеткізушілерін және ғылыми-зерттеу ұйымдарын консорциумдар аясында біріктіріп, ғылыми зерттеулерді практикалық қажеттіліктермен ұштастырды (TÜBİTAK, 2025). Сол жылы Түркияның Жасанды интеллект жөніндегі жаһандық әріптестікке (GPAI) мүшелігінің мақұлдануы сенімді әрі жауапты жасанды интеллект саласындағы халықаралық ынтымақтастыққа қатысу аясын кеңейтті (Түркия Республикасының Сыртқы істер министрлігі, 2022).

2024 жылы есептеу және инвестициялық инфрақұрылымды дамыту алдыңғы қатарға шықты. Түркияның Ұлттық ғылыми электрондық инфрақұрылымы (TRUBA) аясындағы есептеу инфрақұрылымының құрамына кіретін ARF суперкомпьютері зерттеушілердің пайдалануына берілді, ал графикалық процессорлармен (GPU) жабдықталған ARF-ACC жасанды интеллект және деректерді талдау міндеттеріне арналған есептеу қуатын арттырды (TÜBİTAK, 2024; Түркияның Ғылыми және технологиялық зерттеулер кеңесінің Ұлттық академиялық желі және ақпарат орталығы, 2024). Ал 2024 жылғы 26 шілдеде таныстырылған HIT-30 жоғары технологиялық инвестициялар бағдарламасы жоғары технологиялар саласындағы инвестицияларды ынталандырудың негізін қалыптастырды; кейінгі инвестициялық бағдарламалар қатарында гиперарқымды деректер орталықтарына арналған жобалар да жарияланды (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2024).

TÜBİTAK-тың 2025 жылғы 15 мамырдағы хабарламасына сәйкес, Жасанды интеллект экожүйесі бағдарламасы аясында жалпы сомасы 215 530 447 түрік лирасына (4,43 млн АҚШ доллары) 41 жобаға қолдау

өлшектік veri merkezleri sonraki yatırım çağırалары arasında ашылды (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2024).

TÜBİTAK'ın 15 Mayıs 2025 tarihli duyurusuna göre, Ekosistem Çağırısı kapsamında 41 proje toplam 215.530.447 TL (4.43 milyon ABD doları) ile desteklendi. TÜBİTAK BİLGEM Yapay Zekâ Enstitüsü, konsorsiyumlara proje geliştirme ve izleme desteği sağlamanın yanı sıra projelerdeki kazanımların ekosisteme aktarılmasında rol üstlenmektedir. 2025 çağırısının üretim, tarım, finans, sürdürülebilirlik ve eğitim alanlarına yönelmesi, uygulama kapsamını göstermektedir (TÜBİTAK, 2025).

Yönetişim boyutunda Kişisel Verileri Koruma Kurumunun (2025) tavsiyeleri; hukuka uygunluk, şeffaflık, hesap verebilirlik ve veri güvenliğini öne çıkarmaktadır. 14 Ocak 2025'te çalışmaya başlayan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Yapay Zekâ Araştırma Komisyonu ise hukuki, etik, ekonomik ve toplumsal boyutları inceledi. Komisyonun 2026'da yayımlanan raporu, risk temelli düzenleme, veri altyapısı, istihdam dönüşümü ve kurumsal koordinasyona ilişkin önerileri bir araya getirdi (TBMM, 2026).

Böylece 2021–2025 dönemi, stratejik çerçevenin araştırma, hesaplama, yatırım ve yönetim araçlarıyla desteklendiği bir gelişim süreci oluşturdu. 2026–2030 Planı'nın farkı, nicel hedeflerin ilk kez belirlenmesi değil, bu birikimin daha ayrıntılı eylemler, finansman mekanizmaları, takvimler ve izleme düzenekleriyle ilişkilendirilmesidir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026).

2026–2030 Planı: Dört Eksenli Politika Çerçevesi

Türkiye Yapay Zekâ Eylem Planı, 13 Haziran 2026'da Türkiye Yapay Zekâ Zirvesi'nde açıklandı (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı

YAPAY ZEKÂ/VERİ MERKEZİ KURULU GÜCÜNÜN 2030'A KADAR EN AZ 1 GW'A ÇIKARILMASI HEDEFLENMEKTEDİR

2030 ЖЫЛҒА ҚАРАЙ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ПЕН ДЕРЕКТЕР ОРТАЛЫҚТАРЫНЫҢ ОРНАТЫЛҒАН ҚУАТЫН КЕМІНДЕ 1 ГВт-қа жеткізу жоспарланған

көрсетілді. TÜBİTAK BİLGEM Жасанды интеллект институты консорциумдарға жобаларды әзірлеу және олардың іске асырылуын мониторингтеу бойынша қолдау көрсетумен қатар, жобалар аясында жинақталған тәжірибе мен нәтижелерді бүкіл экосистемге тарату міндетін де атқарады. 2025 жылғы бағдарламаның өндіріс, ауыл шаруашылығы, қаржы, орнықты даму және білім беру салаларына бағытталуы оның қолданылу аясының кеңдігін көрсетеді (TÜBİTAK, 2025).

Басқару тұрғысынан Жеке деректерді қорғау мекемесінің (2025) ұсынымдарында заңнама талаптарына сәйкестік, ашықтық, есептілік және деректер қауіпсіздігіне басымдық беріледі. Ал 2025 жылғы 14 қаңтарда жұмысын бастаған Түркия Ұлы Ұлттық Мәжілісінің (TBMM) Жасанды интеллектіні зерттеу комиссиясы жасанды интеллектінің құқықтық, этикалық, экономикалық және қоғамдық қырларын зерделеді. Комиссияның 2026 жылы жарияланған есебінде тәуекелге негізделген реттеу, деректер инфрақұрылымы, жұмыспен қамту саласындағы трансформация және институционалдық үйлестіруге қатысты ұсынымдар жүйеленді (TBMM, 2026).

Осылайша, 2021–2025 жылдар кезеңі стратегиялық негіздің ғылыми зерттеулерді қолдау, есептеу инфрақұрылымын дамыту, инвестиция тарту және басқару тетіктерімен толықтырылған даму кезеңі болды. 2026–2030 жылдарға арналған жоспардың басты ерекшелігі сандық мақсатты көрсеткіштердің алғаш рет белгіленуінде емес, бұған дейін жинақталған әлеуеттің неғұрлым егжей-тегжейлі іс-қимылдармен, қаржыландыру тетіктерімен, іске асыру мерзімдерімен және мониторинг құралдарымен өзара сабақтастырылуында (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026).

İletişim Başkanlığı, 2026). Uygulama çerçevesini oluşturan 2026/9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi, 18 Ağustos 2026 tarihli ve 33344 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak kamu kurumlarının görevlerini yerine getirmelerini ve gerekli desteği sağlamalarını öngörmektedir (Resmi Gazete, 2026).

2026–2030 Türkiye Yapay Zekâ Eylem Planı, önceki politika ve uygulama deneyimlerinden oluşan daha geniş bir kurumsal birikimin üzerine inşa edildi. Bu birikim içerisinde Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (2021–2025) ve 2024–2025 Eylem Planı’nın yanı sıra, TBMM Yapay Zekâ Araştırma Komisyonu çalışmaları ile Cumhurbaşkanlığı Bilim, Teknoloji ve Yenilik

┆

2026–2030 жылдарға арналған жоспар: саясаттың төрт бағытты негізі

Түркияның Жасанды интеллект жөніндегі іс-қимыл жоспары 2026 жылғы 13 маусымда Түркияның Жасанды интеллект саммитінде жарияланды (Түркия Республикасы Президентінің Коммуникациялар басқармасы, 2026). Жоспарды іске асыру негіздерін айқындайтын Президенттің 2026/9 нөмірлі циркуляры 2026 жылғы 18 тамызда №33344 Resmî Gazete ресми басылымында жарияланып, мемлекеттік мекемелердің өздеріне жүктелген міндеттерді орындауын және қажетті қолдау көрсетуін көздейді (Resmi Gazete, 2026).

Yapay zeka görseli

Politikaları Kurulunun yapay zekâ alanındaki politika çalışmaları da yer almaktadır. Eylem Planı, "Fark Et", "İstifade Et", "Üret" ve "Yönet" olmak üzere dört temel eksen üzerine yapılandırılmıştır. Her bir eksen altında birbirini tamamlayan dört öncelikli eylem yer almakta ve Plan toplam 16 eylemden oluşmaktadır. Enerji, hesaplama donanımı, dijital altyapı, model ve veri ile uygulamalar, yetenek, finansman ve düzenleme-güven bileşenleriyle birlikte ele alınmaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Böylece politika, tekil yazılım projelerinin ötesinde, teknolojinin geliştirilmesini ve yaygın kullanımını destekleyen bir ekosistem yaklaşımına dayanmaktadır.

Түркияның 2026–2030 жылдарға арналған Жасанды интеллект жөніндегі іс-қимыл жоспары бұған дейінгі саясат пен оны іске асыру тәжірибесі негізінде қалыптасқан неғұрлым кең институционалдық әлеуетке сүйенеді. Бұл негіз 2021–2025 жылдарға арналған Ұлттық жасанды интеллект стратегиясы мен 2024–2025 жылдарға арналған іс-қимыл жоспарын, сондай-ақ Түркия Ұлы Ұлттық Мәжілісінің (ТВММ) Жасанды интеллектіні зерттеу комиссиясының жұмысын және Президенттік Ғылым, технология және инновациялық саясат кеңесінің жасанды интеллект саласындағы саясатты әзірлеу жөніндегі қызметін қамтиды. Іс-қимыл жоспары «Аңғар», «Пайдалан», «Өндірі» және «Басқар» деп аталатын төрт негізгі бағыт бойынша құрылымдалған. Әр бағыт аясында бірін-бірі толықтыратын төрт басым іс-қимыл белгіленген, осылайша Жоспар жалпы 16 іс-қимылды қамтиды. Энергия, есептеу жабдықтары, цифрлық инфрақұрылым, модельдер мен деректер, қолданбалар, адами әлеует, қаржыландыру, сондай-ақ реттеу мен сенімділік өзара байланысты құрамдас бөліктер ретінде қарастырылады (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026). Осылайша, бұл саясат жекелеген бағдарламалық жобалармен шектелмей, технологияларды әзірлеуді және олардың кеңінен қолданылуын қолдайтын экожүйелік тәсілге негізделеді.

«Аңғар»: адами капитал, деректер және сенімділік

«Аңғар» бағыты трансформацияның қоғамдық және адами негіздеріне бағытталған. Жасанды интеллект сауаттылығы және оны қауіпсіз пайдалану жөніндегі ұлттық бағдарламаны алғашқы 12 айда кемінде 1,5 млн, ал 24 айдың соңына қарай жалпы саны 5 млн азаматтың аяқтауы көзделген. Сонымен қатар 2027 жылдың соңына дейін жоғары деңгейдегі 10000 жасанды интеллект маманын даярлау және ЖИ-ді қолдану саласындағы 100000 маманның микробіліктілік пен салалық сертификаттау бағдарламаларын аяқтауы жоспарланған (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026).

Қызметкерлердің біліктілігін бағалау және өзгерістерге бейімдеу бағдарламалары адами капитал саясатының тек жаңа мамандар даярлаумен шектелмейтінін

“Fark Et”: İnsan Kaynağı, Veri ve Güven

“Fark Et”, dönüşümün toplumsal ve beşerî altyapısına odaklanmaktadır. Ulusal Yapay Zekâ Okuryazarlığı ve Güvenli Kullanım Programı'nı ilk 12 ayda en az 1.5 milyon, 24 ay sonunda toplam 5 milyon vatandaşın tamamlaması hedeflenmektedir. Ayrıca 2027 sonuna kadar 10.000 ileri düzey yapay zekâ uzmanının yetiştirilmesi ve 100.000 uygulama profesyonelinin mikro-yeterlik ve sektörel sertifika programlarını tamamlaması öngörülmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026).

Çalışanlara yönelik beceri değerlendirmeleri ve uyum programları, insan kaynağı politikasının yalnızca yeni uzman yetiştirmekle sınırlanmadığını göstermektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Bu tercih, üretken yapay zekânın birçok mesleği tamamen ortadan kaldırmaktan çok görevlerin içeriğini dönüştürmesinin daha muhtemel olduğu yönündeki değerlendirmeyle uyumludur (Gmyrek vd., 2025). Dolayısıyla mevcut iş gücünün teknolojiyi kullanabilmesi ve değişen görev yapılarına uyum sağlaması, uzman yetiştirme hedefinin tamamlayıcısıdır.

Veri boyutunda en az 2.000 kamu veri setinin Ulusal Veri Kütüphanesi'nde makine okunabilir formatta, standart meta veri ve açık lisans bilgisiyle yayımlanması, en az %80'inin takvimine uygun güncellenmesi ve en az 100 yüksek değerli veri ürününe uygulama programlama arayüzü (API) üzerinden düzenli erişim sağlanması hedeflenmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Bu göstergeler veri miktarı kadar güncel bilgilere erişimi ve kullanılabilirliği de önemsemektedir. Veri erişiminin genişletilmesi, araştırmacıların ve işletmelerin yeni modeller geliştirebilmesini destekleyebilir. Ancak bu katkı, yayımlanan verilerin uygulama geliştirmede kullanılabilecek nitelikte olmasına ve düzenli erişimin sürdürülebilmesine bağlıdır. Mahremiyet, emniyet, etik ve hukuki öngörülebilirliği veri erişimiyle birlikte ele alınması, yaygınlaşmanın güvenilir kullanım koşullarından ayrılmadığını göstermektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026).

“İstifade Et”: Hesaplama, Kamu ve KOBİ Uygulamaları

kөрсетеді (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026). Мұндай ұстаным генеративті жасанды интеллект көптеген кәсіп түрлерін толығымен жойғаннан гөрі, олардың аясында атқарылатын міндеттердің мазмұнын өзгертуі ықтимал деген бағалаумен үндеседі (Gmyrek және т.б., 2025). Сондықтан қазіргі еңбек ресурстарының жаңа технологияларды пайдалана білуі және еңбек міндеттерінің өзгеріп жатқан құрылымына бейімделуі жаңа мамандар даярлау мақсатын толықтыратын маңызды бағыт болып табылады.

Деректер саласында кемінде 2000 мемлекеттік деректер жиынтығын Ұлттық деректер кітапханасында машинада оқылатын форматта, стандартталған метадеректермен және ашық лицензия туралы ақпаратпен жариялау көзделген. Сонымен бірге олардың кемінде 80%-ын белгіленген кестеге сәйкес жаңартып отыру және құндылығы жоғары кемінде 100 деректер өніміне қолданбалы бағдарламалау интерфейсі (API) арқылы тұрақты қолжетімділікті қамтамасыз ету жоспарланған (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026). Бұл көрсеткіштер деректердің көлемімен қатар, өзекті ақпаратқа қол жеткізу мен оны іс жүзінде пайдалану мүмкіндігіне де мән берілетінін көрсетеді. Деректерге қолжетімділіктің кеңеюі зерттеушілер мен кәсіпорындардың жаңа модельдер әзірлеуіне мүмкіндік туғызуы мүмкін. Алайда мұндай мүмкіндіктің нақты нәтижеге айналуы жарияланған деректердің қолданбаларды әзірлеуге жарамды сапада болуына және оларға тұрақты қолжетімділіктің қамтамасыз етілуіне байланысты. Құпиялық, қауіпсіздік, этика және құқықтық болжамдылық мәселелерінің деректерге қолжетімділікпен қатар қарастырылуы жасанды интеллектінің кеңінен таралуы оны сенімді пайдалану шарттарынан бөлек қарастырылмайтынын көрсетеді (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026).

«Пайдалан»: есептеу қуаты, мемлекеттік сектор және ШОК-та қолдану

«Пайдалан» бағыты технологиялық әлеуетті нақты қолданысқа енгізуді көздейді. 2030 жылға қарай жасанды интеллект пен деректер орталықтарының орнатылған қуатын кемінде 1 ГВт-қа

“İstifade Et”, teknolojik kapasitenin somut kullanıma dönüşmesini amaçlamaktadır. Yapay zekâ/veri merkezi kurulu gücünün 2030’a kadar en az 1 GW’a çıkarılması hedeflenmektedir. “Herkes İçin GPU” Programı ile araştırmacılara, girişimlere ve KOBİ’lere ilk fazda yıllık en az 2 milyon GPU-saat hesaplama kredisi tahsis edilmesi, yıllık toplam tahsisin 2028 sonuna kadar en az 20 milyon GPU-saate ulaşması öngörülmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Ortak kapasiteye erişim, özellikle kendi hesaplama altyapısını kurmakta zorlanan kullanıcılar açısından önem taşımaktadır.

Kamu tarafında e-Devlet hizmetlerinin geliştirilmesi, bakanlıklarda pilot uygulamaların yürütülmesi ve başarılı çözümlerin ölçeklendirilmesi planlanmaktadır. Yapay zekâ projelerine ayrılması öngörülen en az %2’lik pay, toplam kamu bütçesini değil, toplam kamu yatırım programları bütçesini esas almaktadır. Kamunun yerli çözümlerin ilk alıcısı ve referans kullanıcısı olması, yatırımların gerçekleşme durumunun düzenli izlenmesi ve raporlanması da hedeflenmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Kamu uygulamaları işlem sürelerinin azaltılması, kaynakların etkin kullanılması ve vatandaşın hizmete erişim deneyiminin geliştirilmesi bakımından potansiyel taşımaktadır. İlk alıcı rolü ise kamu alımlarını yerli çözümler için talep ve referans oluşturma aracına dönüştürebilir. Böylece kamu hizmetlerindeki dönüşüm ile teknoloji sanayisinin gelişimi arasında karşılıklı bir ilişki kurulabilir.

Sektörel Yapay Zekâ Pilot Programları ve KOBİ kuponları kapsamında, ilk 12 ayda öncelikli alanlarda pilotların başlatılması ve en az 1.000 kupon tahsis edilmesi öngörülmektedir. Desteklenen projelerin en az yarısının sahada pilota taşınması, pilotların

**YILLIK TOPLAM
TAHSİSİN 2028
SONUNA KADAR EN
AZ 20 MİLYON GPU-
SAATE ULAŞMASI
ÖNGÖRÜLMEKTEDİR**

**ЖЫЛДЫҚ ЖАЛПЫ
БӨЛІНЕТІН РЕСУРСТЫ
2028 ЖЫЛДЫҢ
СОҢЫНА ҚАРАЙ
КЕМІНДЕ 20 МЛН
GPU-САҒАТҚА
ЖЕТКІЗУ КӨЗДЕЛГЕН**

жеткізу жоспарланған. «Баршаға арналған GPU» бағдарламасы аясында зерттеушілерге, стартаптар мен шағын және орта кәсіпкерлік субъектілеріне (ШОК) алғашқы кезеңде жылына кемінде 2 млн GPU-сағат көлемінде есептеу ресурсын пайдалану кредиттерін бөлу, ал жылдық жалпы бөлінетін ресурсты 2028 жылдың соңына қарай кемінде 20 млн GPU-сағатқа жеткізу көзделген (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026). Ортақ есептеу қуатына қол жеткізу, әсіресе жеке есептеу инфрақұрылымын құруда қиындықтарға тап болатын пайдаланушылар үшін маңызды.

Мемлекеттік секторда электрондық үкімет (e-Devlet) қызметтерін жетілдіру, министрліктерде пилоттық жобаларды іске асыру және табысты шешімдердің ауқымын кеңейту жоспарланған. Жасанды интеллект жобаларына бөлу көзделген кемінде 2% үлес жалпы мемлекеттік бюджеттен емес, мемлекеттік инвестициялық бағдарламалардың жиынтық бюджетінен есептеледі. Сонымен қатар мемлекеттің отандық шешімдердің алғашқы сатып алушысы әрі үлгілік пайдаланушысы болуы, инвестициялардың іске асырылу барысын тұрақты түрде мониторингтеу және есептілігін жүргізу көзделген (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026). Мемлекеттік секторда жасанды интеллектіні қолдану операцияларды орындау уақытын қысқарту, ресурстарды тиімді пайдалану және азаматтардың мемлекеттік қызметтерге қол жеткізу тәжірибесін жақсарту тұрғысынан елеулі әлеуетке ие. Ал мемлекеттің алғашқы сатып алушы ретіндегі рөлі мемлекеттік сатып алуды отандық шешімдерге сұраныс қалыптастыратын әрі олардың кейінгі нарықтық қолданысына референс болатын құралға айналдыруы мүмкін. Осылайша, мемлекеттік қызметтердің трансформациясы мен технологиялық индустрияның

ен аз үште birinin kalıcı ürün veya hizmete dönüşmesi hedeflenmektedir. Pilotlarda başlangıç değerine göre ortalama en az %10 verimlilik veya kalite artışı beklenmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Böylece desteklerin değerlendirilmesi, işletme veya proje sayısının yanında uygulamanın sürekliliğini ve ölçülebilir performans kazanımlarını da kapsamaktadır.

"Üret": Yerli Teknoloji ve Ölçeklenme

"Üret" eksenі, hazır uygulamaların kullanımından yerli model, ürün ve hizmet geliştirmeye uzanmaktadır. Yapay Zekâ Büyüme Bölgeleri ile araştırma, girişimcilik, ortak hesaplama ve prototipleme

дамуы арасында өзара сабақтастық қалыптасуы ықтимал.

Салалық жасанды интеллект пилоттық бағдарламалары мен ШОК-қа арналған ваучерлер аясында алғашқы 12 ай ішінде басым салаларда пилоттық жобаларды іске қосу және кемінде 1 000 ваучер бөлу көзделген. Қолдау көрсетілген жобалардың кемінде жартысын нақты пайдалану жағдайында пилоттық сынақтан өткізу, ал пилоттық жобалардың кемінде үштен бірін тұрақты өнімге немесе қызметке айналдыру жоспарланған. Пилоттық жобалар бойынша бастапқы көрсеткішпен салыстырғанда өнімділіктің немесе сапаның орта есеппен кемінде 10%-ға артуы күтіледі (Өнеркәсіп және технология

Yapay zeka görseli

faaliyetlerinin aynı ekosistemlerde yoğunlaştırılması; üniversiteler, girişimler ve sanayi kuruluşları arasındaki etkileşimin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026).

Ulusal Yapay Zekâ Araştırma Fonu aracılığıyla temel ve uygulamalı araştırmalara toplam en az 10 milyar TL (\$205.7 milyon ABD doları) destek sağlanması ve desteklenen projelerin en az %40'ının pilot veya prototip aşamasına ilerlemesi hedeflenmektedir. Bunu tamamlayan 15 milyar TL (\$308.5 milyon ABD doları) büyüklüğündeki Yapay Zekâ Büyüme Fonu, en az 20 girişimin Seri A/B veya ölçeklenme yatırımına katkı sunmayı ve her birim kamu kaynağı karşılığında en az

министрлігі, 2026). Осылайша, көрсетілген қолдаудың нәтижелілігін бағалау кәсіпорындар немесе жобалар санымен ғана шектелмей, енгізілген шешімдердің тұрақты қолданылуын және олардың өлшенетін нәтижелілік көрсеткіштерін де қамтиды.

«Өндіріс»: отандық технологиялар және ауқымын кеңейту

«Өндіріс» бағыты дайын шешімдерді пайдаланудан отандық модельдер, өнімдер мен қызметтерді әзірлеуге дейінгі үдерісті қамтиды. Жасанды интеллектінің өсу аймақтары аясында ғылыми зерттеулерді, кәсіпкерлікті, ортақ есептеу ресурстарын пайдалану мен прототиптеу жұмыстарын бірыңғай экожүйелерде шоғырландыру, сондай-ақ университеттер, стартаптар және өнеркәсіптік кәсіпорындар арасындағы өзара ықпалдастықты күшейту көзделеді (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026).

Ұлттық жасанды интеллект зерттеулер қоры арқылы іргелі және қолданбалы зерттеулерге жалпы көлемі кемінде 10 млрд түрік лирасы (205,7 млн АҚШ доллары) мөлшерінде қолдау көрсету және қаржыландырылған жобалардың кемінде 40%-ын пилоттық жоба немесе прототип кезеңіне жеткізу жоспарланған. Оны толықтыратын көлемі 15 млрд түрік лирасына (308,5 млн АҚШ доллары) тең Жасанды интеллектінің өсу қоры кемінде 20 стартаптың А/В сериялы инвестиция тартуына немесе ауқымын кеңейтуге бағытталған инвестиция алуына қолдау көрсетуді және мемлекеттік қаражаттың әрбір бірлігіне кемінде екі бірлік жеке капитал тартуды көздейді (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026). Бұл екі қор ғылыми зерттеулер мен оларды коммерцияландыру кезеңдеріндегі әртүрлі қаржыландыру қажеттіліктерін өзара толықтыратын тетіктер ретінде қарастырылады. Бұл ретте жарияланған қаржы көлемі нақты жұмсалған қаражатты емес, Жоспарда белгіленген мақсатты көрсеткіштерді білдіреді.

Түрік тілі мен түркі тілдеріне бағдарланған ірі тілдік модельдерді, сондай-ақ салалық модельдерді әзірлеу технологияларды тілдік және салалық қажеттіліктерге бейімдеуді көздейді. Тілдік және мәдени контекске сәйкестік цифрлық контент өндіру және өңірлік технологиялық

ікі бірінші өзіне серікпейі хәрекеге геңірмейі амаңламaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). İкі фон, араştırma ile ticarileşme arasındaki farklı finansman ihtiyaçlarını tamamlayıcı biçimde ele almaktadır; açıklanan tutarlar gerçеkleşmiş harcamalar деğil, plan hedefleridir.

Türkçe ve Türk dilleri odaklı büyük dil modelleri ile sektörел modellerin geliştirilmesi, teknolojinin dilsel ve sektörел ihtiyaçlara uyarlanması hedeflenmektedir. Dilsel ve kültürel bağlama uygunluk, dijital içerik üretimi ve bölgesel teknoloji iş birlikleri bakımından da önemlidir. Bu nedenle model geliştirme, teknik kapasiteyle birlikte yerel ihtiyaçlara cevap verebilen bir üretim birikimi oluşturma

ынтымақтастықты дамыту тұрғысынан да маңызды. Сондықтан модельдер әзірлеуді техникалық әлеуетті арттырумен қатар, жергілікті қажеттіліктерге жауап бере алатын технологиялық өнімдер әзірлеу әлеуетін қалыптастыруға бағытталған үдеріс ретінде қарастыруға болады. Ал физикалық жасанды интеллект пен робототехника саласындағы әлеуетті дамыту өндіріс, қорғаныс және логистика сияқты салаларда цифрлық модельдерді физикалық жүйелермен ықпалдастыруға бағытталған (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026). Бұл құралдардың ортақ мақсаты — Түркияның тек технологияларды тұтынушы нарық болып қалмай, ғылыми зерттеу нәтижелерін коммерцияландыра алатын және неғұрлым кең отандық құн

Yapay zeka görseli

çabası olarak değerlendirilebilir. Fiziksel yapay zekâ ve robotik kapasitesi ise üretim, savunma ve lojistik gibi alanlarda dijital modellerin fiziksel sistemlerle bütünleşmesine yönelmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Bu araçların ortak yönü, Türkiye'nin yalnızca kullanıcı bir pazar olarak kalmaması, araştırma sonuçlarını ticarileştiren ve daha geniş bir yerli değer zinciri oluşturan kapasiteyi geliştirmesidir. Başarı, fonların büyüklüğünün yanında desteklenen çalışmaların kullanılabilir ürünlere ve sürdürülebilir işletmelere dönüşmesiyle değerlendirilmelidir.

**2027 SONUNA
KADAR 10.000
İLERİ DÜZEY YAPAY
ZEKÂ UZMANININ
YETİŞTİRİLMESİ
ÖNGÖRÜLMEKTEDİR**

**2027 ЖЫЛДЫҢ
СОҢЫНА
ДЕЙІН ЖОҒАРЫ
ДЕҢГЕЙДЕГІ
10000 ЖАСАНДЫ
ИНТЕЛЛЕКТ
МАМАНЫН ДАЯРЛАУ
ЖОСПАРЛАНҒАН**

тізбегін қалыптастыратын әлеуетін дамыту. Сондықтан табыстылық қорлардың көлемімен ғана емес, қолдау көрсетілген жобалардың іс жүзінде пайдалануға жарамды өнімдерге және орнықты кәсіпорындарға айналуымен де бағалануға тиіс.

«Басқар»: инвестициялар, ынтымақтастық және сенімділік

«Басқар» бағыты инвестициялық үдерістерді жеңілдетуді, халықаралық ынтымақтастықты және қауіпсіздікті бағалауды өзара ұштастырады. Басым салаларда реттеушілік сынақ алаңдарын құру, сондай-ақ ықпалы жоғары жүйелерді қауіпсіздік, өнімділік, орнықтылық, біржақтылық, түсіндірмелілік, жеке деректерді қорғау және киберорнықтылық тұрғысынан бағалау көзделген (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026). Осылайша, инновацияларды дамыту мен сенімді реттеу бір-біріне балама емес, ортақ іске асыру негізінің өзара толықтырушы құрамдас бөліктері ретінде қарастырылады. Бұл бағытты Еуропалық Одақтың Жасанды интеллект туралы актісіндегі жүйелердің қолданылу мақсаты мен тәуекел деңгейіне қарай міндеттемелерді саралайтын және тәуекелі жоғары жүйелерге арнайы міндеттемелер белгілейтін тәсілмен салыстыруға болады (Еуропалық Одақ, 2024).

Инвестициялық үдерістерді жеңілдету тәсілі есептеу инфрақұрылымын дамыту үшін 2030 жылға дейін жеке сектордың басым қатысуымен жасанды интеллект пен деректер орталықтарына кемінде 10 млрд АҚШ доллары көлемінде инвестиция тарту мақсатын да қолдайды (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026). Бұл сома зерттеу және дамыту қорларынан өзгеше, тікелей инфрақұрылымды дамытуға бағытталуы көзделген инвестиция көлемін білдіреді.

“Yönet”: Yatırım, İş Birliği ve Güvenilirlik

“Yönet”, yatırım süreçlerini kolaylaştırma, uluslararası iş birliği ve güvenlik değerlendirmesini bir araya getirmektedir. Öncelikli sektörlerde düzenleyici deney alanları kurulması; yüksek etkili sistemlerin güvenlik, performans, dayanıklılık, önyargı, açıklanabilirlik, kişisel verilerin korunması ve siber dayanıklılık bakımından değerlendirilmesi öngörülmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Böylece yenilikçilik ile güvenilir düzenleme, birbirinin alternatifi değil, aynı uygulama çerçevesinin tamamlayıcı unsurları olarak ele alınmaktadır. Bu yönelim, Avrupa Birliği Yapay Zekâ Tüzüğü’nün yükümlülükleri, sistemlerin kullanım amacı ve risk düzeyine göre farklılaştıran, yüksek riskli sistemler için özel yükümlülükler öngören yaklaşımıyla karşılaştırılabilir (Avrupa Birliği, 2024).

Yatırım kolaylaştırma yaklaşımı, hesaplama altyapısı için 2030’a kadar en az 10 milyar ABD doları tutarında, özel sektör ağırlıklı yapay zekâ ve veri merkezi yatırımının harekete geçirilmesi hedefini de desteklemektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Bu tutar, araştırma ve büyüme fonlarından farklı olarak altyapıya yönelmesi öngörülen yatırımı ifade etmektedir.

Uluslararası boyutta ikili iş birliği mekanizmaları, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) başta olmak üzere küresel standart çalışmalarına katkı ve Türk Devletleri Teşkilatı çerçevesindeki yapay zekâ ortaklıkları planlanmaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Bu bileşim, yerli kapasite geliştirme hedefinin uluslararası iş birliğinden ayrı düşünülmeyişi göstermektedir. Düzenleyici deney alanlarının ve teknik değerlendirme kapasitesinin etkinliği ise teknolojilerin güvenilir biçimde ölçeklenmesi bakımından belirleyici olacaktır.

Uygulama, İzleme ve Ekonomik Değerlendirme

Planın yönetiminde Ulusal Yapay Zekâ Kurulu, stratejik öncelikler ve kaynakların yönlendirilmesi bakımından üst düzey koordinasyon mekanizması olarak tasarlandı. Uygulama takibi ilgili program ve koordinasyon yapılarıyla, etik ve güvenilir

Халықаралық деңгейде екіжақты ынтымақтастық тетіктерін дамыту, Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымын (OECD) қоса алғанда, жаһандық стандарттарды әзірлеу жұмыстарына үлес қосу, сондай-ақ Түркі мемлекеттері ұйымы аясында жасанды интеллект саласындағы әріптестікті дамыту жоспарланған (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026). Мұндай үйлесім отандық әлеуетті дамыту мақсатының халықаралық ынтымақтастықтан бөлек қарастырылмайтынын көрсетеді. Ал реттеушілік сынақ алаңдары мен техникалық бағалау әлеуетінің тиімділігі технологиялардың сенімді түрде кең ауқымда қолданылуы үшін шешуші мәнге ие болады.

Іске асыру, мониторинг және экономикалық бағалау

Жоспарды басқару жүйесінде Ұлттық жасанды интеллект кеңесі стратегиялық басымдықтарды айқындау және ресурстарды бағыттау тұрғысынан жоғары деңгейдегі үйлестіру тетігі ретінде қарастырылған. Жоспардың іске асырылу барысын бақылау тиісті бағдарламалар мен үйлестіру құрылымдары арқылы жүзеге асырылса, ЖИ-ді этикалық әрі сенімді пайдалану көп тарапты бағалау және әдістемелік басшылық тетіктерімен ұштастырылады (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026). Көптеген мекеме қатысатын 16 іс-қимылдың бірін-бірі толықтыруы стратегиялық шешімдер мен олардың іске асырылуын мониторингтеу арасында тиімді байланыстың қалыптасуына тәуелді.

Алғашқы ашық ілгерілеу туралы есепті Жоспар жарияланған күннен бастап 12 ай ішінде Ұлттық жасанды интеллект жөніндегі ілгерілеу және ашықтық порталында жариялау көзделген. Онда әрбір іс-қимылдың орындалу деңгейі, мақсатты көрсеткіштерден ауытқулар, туындаған кедергілер және оларды түзетуге бағытталған шаралар көрсетіледі. Кейінгі есептер жыл сайын әзірленіп, әрбір есепті кезеңде тәуелсіз бағалау құрамдасы қамтылады (Өнеркәсіп және технология министрлігі, 2026). Есептілік тек атқарылған іс-шараларды тіркеу құралы ретінде ғана емес, іске асыру тетіктерінің нәтижелерін салыстыру және қажет болған жағдайда

kullanım ise çok paydaşlı değerlendirme ve rehberlikle ilişkilendirilmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Çok sayıda kurumun katıldığı 16 eylemin birbirini tamamlaması, stratejik kararlarla uygulama takibi arasında işleyen bir bağlantı kurulmasına bağlıdır.

İlk kamuya açık ilerleme raporunun, planın yayımlanmasından itibaren 12 ay içinde Ulusal Yapay Zekâ İlerleme ve Şeffaflık Portalı'nda yayımlanması öngörülmektedir. Her eylemin gerçekleşme durumu, hedef sapmaları, engeller ve düzeltici adımlar raporlanacak; izleyen raporlar yıllık olarak hazırlanacak ve her dönemde bağımsız değerlendirme bileşeni bulunacaktır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2026). Raporlama, yalnızca faaliyetleri kaydetmek için değil, uygulama araçlarının sonuçlarını karşılaştırmak ve gerektiğinde öncelikleri gözden geçirmek için de kullanılmalıdır.

Ekonomik değerlendirmede işletmelerin başlangıç koşulları önemlidir. TÜİK'e (2025) göre yapay zekâ kullanımı, 10–49 çalışanı bulunan girişimlerde %6.6 iken 250 ve üzeri çalışanı bulunanlarda %24.1'dir. Yapay zekâ kullanmayan ancak kullanmayı düşünen girişimlerde başlıca engeller, %74.2 ile uzmanlık eksikliği, %67.4 ile yüksek maliyet ve %62.4 ile hukuki sonuçların belirsizliğidir. Bu oranlar bütün girişimlerin değil, belirtilen alt grubun bildirdiği nedenleri yansıtmaktadır.

Bu verilerle planın araçları arasında belirgin bir eşleşme bulunmaktadır: eğitim programları uzmanlık açığına, ortak hesaplama, GPU kredileri ve KOBİ kuponları maliyet ve erişim engellerine, veri politikaları geliştirme girdilerine, risk temelli yaklaşım ve deney alanları hukuki öngörülebilirliğe karşılık gelmektedir. Desteklerin büyük şirketler ve şehirlerin dışındaki örneğin Anadolu'daki KOBİ'lere, üniversitelere ve girişimlere ulaşması, faydanın yayılması açısından önemlidir.

Karşılaştırmalı bağlamda, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (2025) KOBİ'lerin yapay zekâyı benimsemesine ilişkin değerlendirmesi; beceri ve yetkinlikleri, veri ve algoritmalara erişimi, hesaplama ve bağlantı altyapısını ve finansmana erişimi temel kolaylaştırıcı unsurlar arasında ele almaktadır.

басымдықтарды қайта қарау үшін де пайдаланылуға тиіс.

Экономикалық бағалау кезінде кәсіпорындардың бастапқы жағдайын ескеру маңызды. Түркия статистика институтының (TÜİK, 2025) деректеріне сәйкес, жасанды интеллектіні пайдалану деңгейі 10–49 қызметкері бар кәсіпорындарда 6,6% болса, 250 және одан көп қызметкері бар кәсіпорындарда 24,1%-ды құрайды. Жасанды интеллектіні әзірге пайдаланбайтын, бірақ оны қолдануды жоспарлап отырған кәсіпорындар үшін негізгі кедергілер ретінде мамандардың жетіспеуі — 74,2%, жоғары шығындар — 67,4%, ал құқықтық салдардың белгісіздігі 62,4% деңгейінде көрсетілген. Бұл көрсеткіштер барлық кәсіпорындарға емес, тек аталған кіші топ өкілдері мәлімдеген себептерге қатысты.

Бұл деректер мен Жоспарда көзделген құралдар арасында айқын сәйкестік бар: оқыту бағдарламалары мамандар мен біліктілік тапшылығын азайтуға; ортақ есептеу қуаты, GPU кредиттері және ШОК-қа арналған ваучерлер шығындар мен қолжетімділік кедергілерін төмендетуге; деректер саясаты технологияларды әзірлеуге қажетті бастапқы ресурстарды қамтамасыз етуге; ал тәуекелге негізделген тәсіл мен реттеушілік сынақ алаңдары құқықтық болжамдылықты арттыруға бағытталған. Қолдау шараларының ірі компаниялар мен ірі қалалар шеңберінен шығып, мысалы, Анадолыдағы ШОК-қа, университеттер мен стартаптарға жетуі оның игілігін кеңінен тарату тұрғысынан маңызды.

Салыстырмалы тұрғыдан алғанда, Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының (2025) ШОК-тың жасанды интеллектіні енгізуіне қатысты бағалауында дағдылар мен құзыреттер, деректер мен алгоритмдерге қолжетімділік, есептеу және байланыс инфрақұрылымы, сондай-ақ қаржыландыруға қол жеткізу негізгі ықпал етуші факторлар ретінде қарастырылады. Бұл бағалау Түркияға қатысты тікелей деректер ұсынбағанымен, TÜİK анықтаған мамандар тапшылығы, жоғары шығындар мен қолжетімділік мәселелерін неғұрлым кең халықаралық саясат аясында қарастыруға мүмкіндік береді. Осы тұрғыдан OECD айқындаған факторлар мен Түркияның Жасанды

Bu деңгерлендірме Түркіе'ге ілішкін доғрудан верілер сунмамакла бiрлікте, ТҮІК тарарандан ортаға конулан узманлік, малиет ве ерішiм сорунларının даға геніш бiр улусларарасі політика çerçevesi ішінде деңгерлендірілмесіне імкән вермектедір. Бу ачідан OECD'nin белірледігі unsurlar ile Түркіе Yapay Zekâ Eylem Planı'нда yer alan eđitim, hesapлама altyapısı, KOBİ destekleri ve finansman araçları arasında belirgin bir paralellik bulunmaktadır.

Деңгерлендірмеде еđitim katılımcısı, proje veya tahsis edilen kaynak sayısıyla yetinilmemelidir. Eđitimlerde yetkinlik kazanımı, kamu hizmetlerinde süre, maliyet, hata oranı ve kullanıcı memnuniyeti, veri politikalarında erişim ve kullanım, işletmelerde verimlilik, kalite ve kalıcı benimseme izlenmelidir. Araştırma desteğinin ticarileşmeye bağlanması ve kamu ile özel kaynakların birbirini tamamlaması, finansmanın etkinliği bakımından ayrıca деңгерлендірілmelidir. Böylece kapasite oluşturma ile ekonomik sonuç üretme arasındaki ilişki görünür hâle gelebilir.

Plan kapsamında harekete geçirilecek kaynakların üreteceği katma değeri 1 trilyon TL'yi (20,57 milyar ABD doları) bulması beklenmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2026). Hangi göstergeler ve hesapлама yöntemiyle izleneceğinin açıklanması, ekonomik katkının деңгерлендірілmesi için yararlı olacaktır. Planın potansiyeli, ancak açıklanan kaynakların üretkenlik, hizmet etkinliği ve sürdürülebilir teknoloji kullanımına dönüşmesiyle ölçülebilecektir.

Sonuç olarak Түркіе'nin 2026–2030 Yapay Zekâ Eylem Planı, önceki stratejik birikimi terk eden bir başlangıç değil, bunu uygulama ve ölçeklenme araçlarıyla geliştirmeyi amaçlayan yeni bir aşamadır. Ayırt edici özellik, nicel hedeflerin varlığından çok insan kaynağı, altyapı, finansman, yerli üretim ve güvenilir yönetişimin takvimli eylemlerle ilişkilendirilmesidir. Planın kalıcı değeri, teknoloji kullanımını artırmasının ötesinde, kapasiteyi üretkenlik, nitelikli çalışma, etkin kamu hizmetleri ve sürdürülebilir yerli ürünlere dönüştürmesine bağlıdır. Bu nedenle kurumsal koordinasyon, desteklere erişim ve kaynakların etkin kullanımı, hedeflerin

интеллект жөніндегі іс-қимыл жоспарында қамтылған оқыту бағдарламалары, есептеу инфрақұрылымы, ШОК-ты қолдау және қаржыландыру құралдары арасында айқын сабақтастық бар.

Бағалау тек оқуға қатысушылардың, жобалардың немесе бөлінген ресурстардың санымен шектелмеуге тиіс. Оқыту бағдарламаларында құзыреттердің қалыптасуы; мемлекеттік қызметтерде қызмет көрсету уақыты, шығындар, қателер деңгейі және пайдаланушылардың қанағаттануы; деректер саясаты аясында деректерге қолжетімділік пен оларды пайдалану; ал кәсіпорындарда өнімділік, сапа және технологиялардың тұрақты түрде енгізілуі мониторинг нысаны болуы қажет. Ғылыми зерттеулерді қолдаудың коммерцияландырумен ұштасуы және мемлекеттік әрі жеке ресурстардың бірін-бірі толықтыруы қаржыландыру тиімділігі тұрғысынан да жеке бағалануға тиіс. Осылайша, әлеует қалыптастыру мен нақты экономикалық нәтиже өндіру арасындағы байланысты айқын көрсетуге болады.

Жоспар аясында жұмылдырылатын ресурстар есебінен қалыптасатын қосылған құн көлемі 1 трлн түрік лирасына (20,57 млрд АҚШ доллары) жетеді деп күтілуде (Түркия Республикасы Президентінің Коммуникациялар басқармасы, 2026). Бұл көрсеткіштің қандай индикаторлар мен есептеу әдістемесі негізінде бақыланатынын нақтылау экономикалық үлесті бағалау үшін маңызды болмақ. Жоспардың нақты әлеуетін жарияланған ресурстардың өнімділікке, мемлекеттік қызметтердің тиімділігіне және технологияларды орнықты пайдалануға қаншалықты айналғаны арқылы ғана бағалауға болады.

Қорытындылай келе, Түркияның 2026–2030 жылдарға арналған Жасанды интеллект жөніндегі іс-қимыл жоспары бұған дейін қалыптасқан стратегиялық негізден бас тартатын жаңа бастама емес, керісінше, оны нақты іске асыру және ауқымын кеңейту құралдары арқылы дамытуға бағытталған жаңа кезең болып табылады. Жоспардың басты ерекшелігі сандық мақсаттардың болуында ғана емес, адами капиталды, инфрақұрылымды, қаржыландыруды, отандық өндірісті және сенімді басқаруды нақты мерзімдер белгіленген іс-қимылдармен өзара байланыстыруында.

бүйүклүгү катар өнөм тапымaktadır. Камуя ачык раторлама ве бағымсыз деғерлендирме, faaliyetlerle sonuçlar arasındaki farkı ortaya koymalıdır. Dönemin temel ölçütü, açıklanan hedeflerin kurumlar, işletmeler, araştırmacılar ve vatandaşlar için gözlenebilir ve kalıcı kazanımlar üretip üretmediği olacaktır.

Kaynakça:

Avrupa Birliği (2024). Yapay zekâya ilişkin uyumlaştırılmış kurallar getiren Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü (AB) 2024/1689 (Yapay Zekâ Tüzüğü). Alınan yer: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng>. Erişim tarihi: 14.09.2026.

Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi Başkanlığı ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2021). Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021–2025. Alınan yer: <https://en.bilgem.tubitak.gov.tr/wp-content/uploads/sites/8/TR-UlusalYZStratejisi2021-2025-1.pdf>. Erişim tarihi: 14.09.2026.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (2024). Yapay Zekâ Hakkında Konsey Tavsiye Kararı. Alınan yer: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/oecd-legal-0449>. Erişim tarihi: 14.09.2026.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (2025). Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde yapay zekâ benimsenmesi: G7 için OECD tartışma belgesi. Alınan yer: <https://doi.org/10.1787/426399c1-en>. Erişim tarihi: 14.09.2026.

Gmyrek, Paweł, Berg, Janine, Kamiński, Karol, Konopczyński, Filip, Ładna, Agnieszka, Nafradi, Balint, Rosłaniec, Konrad ve Troszyński, Marek (2025). Üretken yapay zekâ ve işler: 2025 güncellemesi. Alınan yer: <https://www.ilo.org/publications/generative-ai-and-jobs-2025-update>. Erişim tarihi: 14.09.2026.

Kişisel Verileri Koruma Kurumu (2025). Yapay zekâ alanında kişisel verilerin korunmasına dair tavsiyeler (KVKK Yayınları No. 76). Alınan yer: <https://www.kvkk.gov.tr/SharedFolderServer/CMSFiles/25a1162f-0e61-4a43-98d0-3e7d057ac31a.pdf>. Erişim tarihi: 14.09.2026.

Resmi Gazete (2021). Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (2021–2025) ile ilgili 2021/18 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi. Sayı: 31574, 20 Ağustos 2021. Alınan yer: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/08/20210820-22.pdf>. Erişim tarihi: 14.09.2026.

Resmi Gazete (2026). Türkiye Yapay Zekâ Eylem Planı (2026–2030) ile ilgili 2026/9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi. Sayı: 33344, 18 Ağustos 2026. Alınan yer: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2026/08/20260818-8.pdf>. Erişim tarihi: 14.09.2026.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2024). HIT-30 Yüksek Teknoloji Yatırım Programı tanıtıldı. Alınan yer: <https://www.sanayi.gov.tr/medya/haber/hit30-yuksek-teknoloji-yatirim-programi-tanitildi>. Erişim tarihi: 14.09.2026.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2026). Türkiye Yapay Zekâ Eylem Planı (2026–2030). Alınan yer: <https://www>.

Жоспардың ұзақ мерзімді құндылығы технологияларды пайдалануды арттырумен шектелмей, қалыптасқан әлеуетті өнімділікке, сапалы жұмыспен қамтуға, тиімді мемлекеттік қызметтерге және орнықты отандық өнімдерге айналдыра алуына байланысты. Сондықтан институционалдық үйлестіру, қолдау шараларына қолжетімділік және ресурстарды тиімді пайдалану белгіленген мақсаттардың ауқымы сияқты маңызды. Ашық есептілік пен тәуелсіз бағалау атқарылған іс-шаралар мен нақты нәтижелердің ара-жігін көрсетуге тиіс. Осы кезеңді бағалаудың негізгі өлшемі — жарияланған мақсаттардың мемлекеттік мекемелер, кәсіпорындар, зерттеушілер мен азаматтар үшін нақты байқалатын әрі ұзақ мерзімді нәтижелерге ұласуы.

Дереккөздер:

Еуропалық Одақ (2024). Жасанды интеллект саласындағы үйлестірілген қағидаларды белгілейтін Еуропалық Парламент пен Кеңестің (ЕО) 2024/1689 регламенті (Жасанды интеллект туралы акт). Алынған дереккөз: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng>. Қаралған күні: 14.09.2026.

Gmyrek, Paweł, Berg, Janine, Kamiński, Karol, Konopczyński, Filip, Ładna, Agnieszka, Nafradi, Balint, Rosłaniec, Konrad және Troszyński, Marek (2025). Генеративті жасанды интеллект және жұмыс орындары: 2025 жылғы жаңарту. Алынған дереккөз: <https://www.ilo.org/publications/generative-ai-and-jobs-2025-update>. Қаралған күні: 14.09.2026.

Жеке деректерді қорғау мекемесі (2025). Жасанды интеллект саласында жеке деректерді қорғау жөніндегі ұсынымдар (KVKK басылымдары, №76). Алынған дереккөз: <https://www.kvkk.gov.tr/SharedFolderServer/CMSFiles/25a1162f-0e61-4a43-98d0-3e7d057ac31a.pdf>. Қаралған күні: 14.09.2026.

Өнеркәсіп және технология министрлігі (2024). HIT-30 жоғары технологиялық инвестициялар бағдарламасы таныстырылды. Алынған дереккөз: <https://www.sanayi.gov.tr/medya/haber/hit30-yuksek-teknoloji-yatirim-programi-tanitildi>. Қаралған күні: 14.09.2026.

Өнеркәсіп және технология министрлігі (2026). Түркияның 2026–2030 жылдарға арналған Жасанды интеллект жөніндегі іс-қимыл жоспары. Алынған дереккөз: <https://www.sanayi.gov.tr/yarayzekaeylemplani>. Қаралған күні: 14.09.2026.

Президенттік Цифрлық трансформация кеңсесі және Өнеркәсіп және технология министрлігі (2021). 2021–2025 жылдарға арналған Ұлттық жасанды интеллект стратегиясы. Алынған дереккөз: <https://en.bilgem.tubitak.gov.tr/wp-content/uploads/sites/8/TR-UlusalYZStratejisi2021-2025-1.pdf>. Қаралған күні: 14.09.2026.

Resmi Gazete (2021). 2021–2025 жылдарға арналған Ұлттық жасанды интеллект стратегиясына қатысты Президенттің 2021/18 нөмірлі циркуляры. №31574, 20 тамыз 2021 жыл. Алынған дереккөз: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/08/20210820-22.pdf>. Қаралған күні: 14.09.2026.

- sanayi.gov.tr/yapayzekaeylemplanini. Erişim tarihi: 14.09.2026.
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (2024). TÜBİTAK'tan araştırmacılara büyük hizmet. Alınan yer: <https://tubitak.gov.tr/tr/haber/tubitaktan-arastirmacilara-buyuk-hizmet>. Erişim tarihi: 14.09.2026.
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (2025). 1711 - Yapay Zekâ Ekosistem 2025 Çağrısı açıldı. Alınan yer: <https://tubitak.gov.tr/tr/duyuru/1711-yapay-zeka-ekosistem-2025-cagrisi-acildi>. Erişim tarihi: 14.09.2026.
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (2024). Türkiye'nin süper bilgisayarı ARF ACC'den büyük başarı. Alınan yer: <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/turkiyenin-super-bilgisayari-arf-accden-buyuk-basari/>. Erişim tarihi: 14.09.2026.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2026). Yapay zekânın kazanımlarına yönelik atılacak adımların belirlenmesi, bu alanda hukuki altyapının oluşturulması ve yapay zekâ kullanımının barındırdığı risklerin önlenmesine ilişkin tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu (28. Yasama Dönemi, Sıra Sayısı 260). Alınan yer: <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y1/T10/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/9f0e7abf-41f6-4133-ab3d-4879113f7f9f.pdf>. Erişim tarihi: 14.09.2026.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2026). Cumhurbaşkanı Erdoğan Türkiye Yapay Zekâ Eylem Planı'nı açıkladı. Alınan yer: <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-turkiye-yapay-zeka-eylem-planini-acikladi>. Erişim tarihi: 14.09.2026.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2022). No: 350, 23 Kasım 2022, Türkiye'nin GPAI Üyeliği Hakkında. Alınan yer: https://www.mfa.gov.tr/no_-350_-turkiye-nin-gpai-uyelig-hk.tr.mfa. Erişim tarihi: 14.09.2026.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2025). Yapay Zekâ İstatistikleri, 2025 (Haber Bülteni No. 57945). Alınan yer: <https://veriportali.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yapay-Zeka-Istatistikleri-2025-57945>. Erişim tarihi: 14.09.2026.
- Resmî Gazete (2026). Türkiye'nin 2026–2030 жылдарға арналған Жасанды интеллект жөніндегі іс-қимыл жоспарына қатысты Президенттің 2026/9 нөмірлі циркуляры. №33344, 18 тамыз 2026 жыл. Алынған дереккөз: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2026/08/20260818-8.pdf>. Қаралған күні: 14.09.2026.
- Түркияның Ғылыми және технологиялық зерттеулер кеңесі (2024). TÜBİTAK-тан зерттеушілерге ауқымды қызмет. Алынған дереккөз: <https://tubitak.gov.tr/tr/haber/tubitaktan-arastirmacilara-buyuk-hizmet>. Қаралған күні: 14.09.2026.
- Түркияның Ғылыми және технологиялық зерттеулер кеңесі (2025). 1711 — «Жасанды интеллект экожүйесі – 2025» бағдарламасы бойынша өтінім қабылдау басталды. Алынған дереккөз: <https://tubitak.gov.tr/tr/duyuru/1711-yapay-zeka-ekosistem-2025-cagrisi-acildi>. Қаралған күні: 14.09.2026.
- Түркияның Ғылыми және технологиялық зерттеулер кеңесінің Ұлттық академиялық желі және ақпарат орталығы (2024). Түркияның ARF ACC суперкомпьютерінің елеулі жетістігі. Алынған дереккөз: <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/turkiyenin-super-bilgisayari-arf-accden-buyuk-basari/>. Қаралған күні: 14.09.2026.
- Түркия Республикасы Президентінің Коммуникациялар басқармасы (2026). Президент Ердоған Түркияның Жасанды интеллект жөніндегі іс-қимыл жоспарын жариялады. Алынған дереккөз: <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-turkiye-yapay-zeka-eylem-planini-acikladi>. Қаралған күні: 14.09.2026.
- Түркия Республикасының Сыртқы істер министрлігі (2022). №350, 23 қараша 2022 жыл. Түркияның GPAI-ға мүшелігі туралы. Алынған дереккөз: https://www.mfa.gov.tr/no_-350_-turkiye-nin-gpai-uyelig-hk.tr.mfa. Қаралған күні: 14.09.2026.
- Түркия статистика институты (2025). Жасанды интеллект статистикасы, 2025 (Ақпараттық бюллетень №57945). Алынған дереккөз: <https://veriportali.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yapay-Zeka-Istatistikleri-2025-57945>. Қаралған күні: 14.09.2026.
- Түркия Ұлы Ұлттық Мәжілісі (2026). Жасанды интеллектінің мүмкіндіктерін тиімді пайдалануға бағытталған қадамдарды айқындау, осы саладағы құқықтық негізді қалыптастыру және жасанды интеллектіні пайдаланудан туындайтын тәуекелдердің алдын алу шараларын белгілеу мақсатында құрылған Парламенттік зерттеу комиссиясының есебі (28-шақырылым, реттік №260). Алынған дереккөз: <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y1/T10/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/9f0e7abf-41f6-4133-ab3d-4879113f7f9f.pdf>. Қаралған күні: 14.09.2026.
- Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (2024). Жасанды интеллект жөніндегі Кеңес ұсынымы. Алынған дереккөз: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/oecd-legal-0449>. Қаралған күні: 14.09.2026.
- Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (2025). Шағын және орта кәсіпорындардың жасанды интеллектіні енгізуі: G7-ге арналған OECD талқылау құжаты. Алынған дереккөз: <https://doi.org/10.1787/426399c1-en>. Қаралған күні: 14.09.2026.

2026 DÜNYA GÖÇEBE OYUNLARI: GÖÇEBE MİRASININ YENİDEN CANLANDIRILMASI, KÜLTÜREL DİPLOMASİ VE ETNOKÜLTÜREL KİMLİK

DOÇ. DR. BEKARYS NURİMAN

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
ARAŞTIRMACI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ,
ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

2026 ЖЫЛҒЫ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК
КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫ:
КӨШПЕЛІ МҰРАНЫ ЖАҢҒЫРТУ,
МӘДЕНИ ДИПЛОМАТИЯ ЖӘНЕ
ЭТНОМӘДЕНИ БІРЕГЕЙЛІК

31 Ağustos-6 Eylül 2026 tarihleri arasında Kırgızistan'da düzenlenen VI. Dünya Göçebe Oyunları, Türk dünyasının farklı ülkeleri başta olmak üzere dünyanın geniş bir coğrafyasından sporcuları, sanatçıları, gelenek taşıyıcılarını ve ziyaretçileri bir araya getirdi. Oyunların tamamlanmasının ardından açıklanan resmî verilere göre yaklaşık 3.000 sporcu 109 ülkeden katılarak 42 spor dalında yarıştı. Açılış törenindeki geçit törenine ise 104 ülkeden 3.000'den fazla sporcu katıldı. Böylece organizasyon, hem katılımcı ülke sayısı hem de temsil ettiği kültürel çeşitlilik bakımından bugüne kadarki en geniş Dünya Göçebe Oyunları'ndan biri oldu (Kabar, 2026a; Kabar, 2026b).

Yaklaşık bir hafta süren oyunlarda atlı sporlar, geleneksel güreşler, okçuluk, zekâ oyunları ve farklı etnospor dallarındaki müsabakaların yanı sıra geleneksel el sanatları, millî kıyafetler, müzik, sözlü kültür, gastronomi ve göçebe yaşam biçimini yansıtan etkinlikler de yer aldı. Dünya Göçebe Oyunları'nı benzer spor organizasyonlarından ayıran yön de burada ortaya çıkmaktadır. Etkinlik, yalnızca sportif rekabetin değil, tarihsel belleğin, geleneksel kültürün, toplumsal temsilin ve kültürel diplomasinin aynı platformda bir araya geldiği çok katmanlı bir yapı

**KAPANIŞ TÖRENİNDE
KIRGIZİSTAN,
EV SAHİPLİĞİ
SEMBOLÜNÜ
TATARİSTAN
TEMSİLCİSİNE
DEVRETMİŞ VE BİR
SONRAKİ OYUNLARIN
2028'DE KAZAN'DA
DÜZENLENMESİ
KARARLAŞTIRILMIŞTIR**

**ҚЫРҒЫЗСТАН
ОЙЫНДАРДЫ ӨТКІЗУ
ЭСТАФЕТАСЫН
ТАТАРСТАН ӨКІЛІНЕ
ТАБЫСТАП, КЕЛЕСІ
ОЙЫНДАРДЫ 2028
ЖЫЛЫ ҚАЗАН
ҚАЛАСЫНДА ӨТКІЗУ
ТУРАЛЫ ШЕШІМ
ҚАБЫЛДАНДЫ**

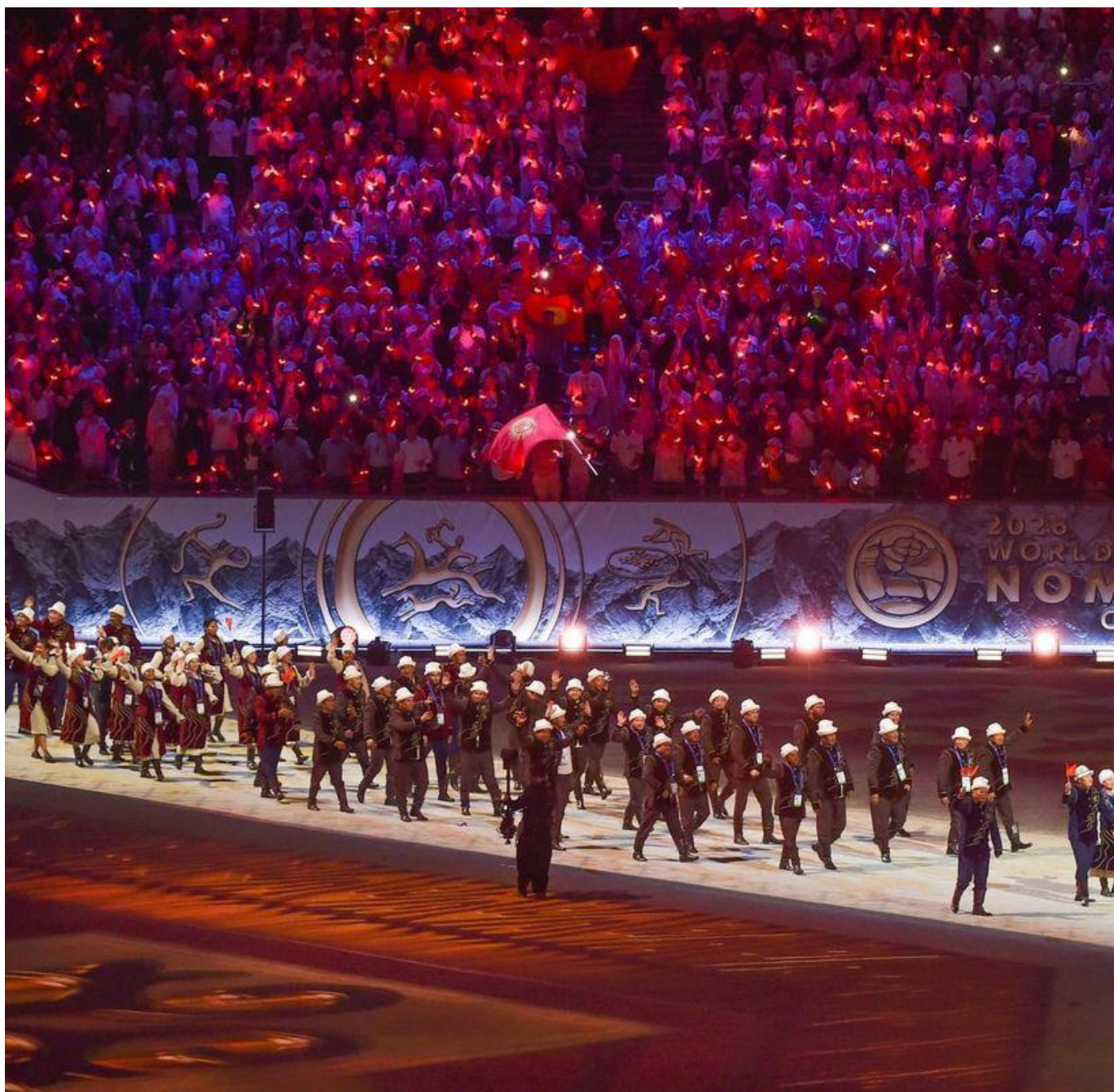

2026 жылғы 31 тамыз – 6 қыркүйек аралығында Қырғызстанда өткен VI Дүниежүзілік көшпенділер ойындары Түркі әлемінің түрлі елдерімен қатар, әлемнің кең географиялық ауқымынан келген спортшыларды, өнерпаздарды, дәстүр сабақтастығын жалғастырушыларды және көрермендерді бір ортаға тоғыстырды. Ойындар аяқталғаннан кейін жарияланған ресми мәліметтерге сәйкес, 109 елден келген 3 000-ға жуық спортшы спорттың 42 түрінен сынға түсті. Ал ашылу салтанатындағы шеруге 104 елден 3 000-нан астам спортшы қатысты. Осылайша, бұл ауқымды іс-шара қатысушы елдердің саны мен қамтылған мәдени әралуандық тұрғысынан осы уақытқа дейін өткізілген Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының ең ірілерінің біріне айналды (Kabar, 2026a; Kabar, 2026b).

Бір аптаға жуық уақытқа созылған ойындарда ат спорты, дәстүрлі күрес, садақату, зияткерлік ойындар және этносportтың әртүрлі түрлері бойынша жарыстармен қатар, дәстүрлі қолөнер, ұлттық киім, музыка, ауызша мәдениет, ұлттық тағамдар мен көшпелі өмір салтын танытатын іс-шаралар

göstermektedir. Kırgızistan'ın bağımsızlığının 35. yılına denk gelen ve Bişkek'teki yoğun uluslararası diplomatik gündemle aynı dönemde gerçekleştirilen 2026 Oyunları, bu yönüyle ülkenin kültürel mirasını uluslararası kamuoyuna sunması açısından da özel bir anlam taşımıştır. Oyunlar öncesinde yapılan açıklamalarda 112 ülkeden başvuru alınması ve yaklaşık 3.000 sporcunun katılımının beklenmesi de organizasyonun ulaştığı

да ұйымдастырылды. Дүниежүзілік көшпенділер ойындарын осы тектес спорттық іс-шаралардан ерекшелендіретін басты сипат та осында. Бұл шара тек спорттық бәсекені ғана емес, тарихи жадыны, дәстүрлі мәдениетті, қоғамдық өкілдікті және мәдени дипломатияны бір алаңда тоғыстырған көпқырлы құрылымымен ерекшеленеді. Қырғызстан тәуелсіздігінің 35 жылдығымен тұспа-

uluslararası ölçeği göstermektedir (Kabar, 2026c).

Bu yazıda VI. Dünya Göçebe Oyunları merkeze alınarak, organizasyonun tarihsel gelişimi ile birlikte göçebe kültürel mirasının yeniden canlandırılması, kültürel diplomasi ve etnokültürel kimlik açısından taşıdığı anlam ele alınacaktır. Ayrıca Dünya Göçebe Oyunları'nın Türk dünyasında son yıllarda güçlenen kültürel iş birliği ve ortak mirası

тұс келген әрі Бішкектегі халықаралық дипломатиялық күн тәртібі айрықша қарқын алған кезеңде өткізілген 2026 жылғы Ойындар осы тұрғыдан елдің мәдени мұрасын халықаралық қауымдастыққа танытуда да ерекше мәнге ие болды. Ойындар қарсаңында жасалған мәлімдемелерде 112 елден қатысуға өтінім түсіп, 3 000-ға жуық спортшының қатысуы күтілгені айтылды. Бұл көрсеткіштер де аталған іс-шараның халықаралық ауқымының қаншалықты кеңейгенін аңғартады (Kabar, 2026c).

Бұл мақалада VI Дүниежүзілік көшпенділер ойындары негізгі нысан ретінде алынып, аталған іс-шараның тарихи даму үдерісімен қатар, көшпелі мәдени мұраны жаңғырту, мәдени дипломатия және этномәдени бірегейлік тұрғысынан алатын орны мен маңызы қарастырылады. Сонымен бірге Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының соңғы жылдары Түркі әлемінде қарқын алған мәдени ынтымақтастық пен ортақ мұраны кеңінен таныту бағытындағы бастамалар арасындағы орнына, сондай-ақ оның жаһандық ауқымдағы ықпалына назар аударылады.

Түркі және Орталық Азия халықтарының дәстүрлі ойындары тарих бойы тек бос уақытты өткізу тәсілі немесе дене күшін сынайтын жарыс қана болған жоқ. Көкбөрі/көкпар, жамбы ату, ат жарысы, дәстүрлі күрес, садақ ату, құсбегілік және түрлі зияткерлік ойындар дене төзімділігін шыңдаудың, жауынгерлік және аңшылық машықтарды жетілдірудің, қауымдық ынтымақтастықты нығайтудың және дәстүрлі білімді ұрпақтан ұрпаққа жеткізудің маңызды құралдарының бірі болды. Үйлену тойлары, мерекелік жиындар, еске алу рәсімдері мен ауқымды қоғамдық басқосулар да көбіне осындай жарыстар мен өнер көрсетілімдері өткізілетін орта қызметін атқарды. Сондықтан дәстүрлі ойындарды халықтардың тек спорттық мәдениетін ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік қарым-қатынастарын, салт-жораларын және ортақ тарихи жадын бейнелейтін маңызды мәдени құбылыс ретінде бағалауға болады.

гөрүнүр кылма чабалары ічерісіндегі yerine ve daha geniş күресел etkisine değінілеcektir.

Türk ve Orta Asya toplumlarında geleneksel oyunlar tarih boyunca yalnızca boş zaman faaliyetleri veya fiziksel müsabakalar olmamıştır. Kökbörü/kökpar, cirit, at yarışları, geleneksel güreşler, okçuluk, kuşçuluk ve çeşitli zekâ oyunları; fiziksel dayanıklılığını, savaş ve av becerilerinin, topluluk dayanışmasının ve geleneksel bilginin kuşaktan kuşağa aktarılmasının araçları arasında yer almıştır. Düğünler, şöenler, anma törenleri ve büyük toplumsal buluşmalar da çoğu zaman bu tür yarışmaların ve gösterilerin gerçekleştirildiği ortamlar olmuştur. Dolayısıyla geleneksel oyunlar, toplumların yalnızca spor kültürünü değil, sosyal ilişkilerini, ritüellerini ve ortak tarihsel belleğini de yansıtan unsurlar olarak değerlendirilebilir.

Modernleşme ve yerleşik yaşama geçiş süreçleri, bu pratiklerin toplumsal hayattaki işlevlerinde önemli değişiklikler meydana getirdi. Özellikle Sovyet dönemindeki zorunlu yerleşik hayata geçiş politikalarının Kırgızistan'daki geleneksel oyunların aktarımını etkilediği UNESCO belgelerinde de belirtilmektedir. UNESCO'ya göre bağımsızlığın ardından geleneksel oyunların korunmasına yönelik yapılan çalışmalarda iki sorun öne çıkmıştır: geleneksel oyunlara ilişkin bilginin kaybolma riski ve genç kuşakların bu oyunlara ilgisinin azalması. Bu çerçevede topluluklar, uygulayıcılar ve gelenek taşıyıcıları 2007'den itibaren geleneksel oyunların belgelenmesi ve yeniden canlandırılması konusunda çalışmalar yürütmüş; bu süreç daha sonra "Nomad games, rediscovering heritage, celebrating diversity" programına dönüşmüştür (UNESCO, 2021).

Dünya Göçebe Oyunları, geleneksel oyunların çağdaş koşullarda yeniden görünür hâle getirilmesi ve uluslararası ölçekte kurumsal bir platform altında buluşturulması bakımından bu sürecin önemli aşamalarından biridir. Oyunların ilki 2014 yılında Kırgızistan'ın Çolpon-Ata kentinde düzenlendi. İlk organizasyona 19 ülkeden 583 sporcu katılırken 10 spor dalında müsabakalar yapıldı. 2016'daki ikinci oyunlarda 62 ülkeden yaklaşık 1.200 sporcu 26 spor dalında mücadele etti. 2018 yılında yine Çolpon-Ata'da gerçekleştirilen üçüncü organizasyonda ise 82 ülkeden yaklaşık

↑

Жаңғыру мен отырықшы өмір салтына көшу үдерістері бұл дәстүрлердің қоғамдық өмірдегі қызметіне елеулі өзгерістер әкелді. Әсіресе кеңестік кезеңдегі мәжбүрлі түрде отырықшылыққа көшіру саясатының Қырғызстандағы дәстүрлі ойындардың ұрпақтан ұрпаққа берілуіне әсер еткені UNESCO құжаттарында да атап көрсетілген. UNESCO мәліметінше, тәуелсіздік алғаннан кейін дәстүрлі ойындарды сақтауға бағытталған жұмыстар барысында екі негізгі мәселе алға шыққан: дәстүрлі ойындар туралы білімнің жоғалу қаупі және жас ұрпақтың бұл ойындарға деген қызығушылығының төмендеуі. Осыған байланысты қауымдастықтар, дәстүрлі ойындарды іс жүзінде қолданушылар мен дәстүр сабақтастығын жалғастырушылар 2007 жылдан бастап дәстүрлі ойындарды құжаттау және жаңғырту бағытында жұмыстар жүргізді; кейіннен бұл үдеріс «Nomad games, rediscovering heritage, celebrating diversity» бағдарламасына ұласты (UNESCO, 2021).

Дүниежүзілік көшпенділер ойындары дәстүрлі ойындарды қазіргі заман жағдайында қайтадан кеңінен танытып, оларды халықаралық деңгейдегі институционалдық платформа аясында тоғыстыру тұрғысынан осы үдерістің маңызды кезеңдерінің бірі саналады. Алғашқы Дүниежүзілік көшпенділер ойындары 2014 жылы Қырғызстанның Шолпан-Ата қаласында өткізілді. Алғашқы ойындарға 19 елден 583 спортшы қатысып, спорттың 10 түрінен жарыстар ұйымдастырылды. 2016 жылы өткен екінші ойындарда 62 елден 1 200-ге жуық спортшы спорттың 26 түрінен сынға түсті. Ал 2018 жылы Шолпан-Атада қайта өткізілген үшінші ойындарда 82 елден 2 000-ға жуық спортшы спорттың 37 түрінен жарысты. Осылайша, санаулы жылдың ішінде Қырғызстанда бастау алған мәдени-спорттық бастама қатысушылар саны мен географиялық ауқымы жағынан жедел түрде халықаралық деңгейге көтерілді.

COVID-19 пандемиясына байланысты 2020 жылы өткізілмей қалған ойындардың 2022 жылы Түркияның Изник қаласында ұйымдастырылуы осы даму үдерісіндегі маңызды бетбұрыс болды. IV Дүниежүзілік көшпенділер ойындары іс-шараның алғаш

2.000 sporcu 37 спор далында ярышты. Бөйлеce бiркaқ жыл ичинде Киргизистан меркезли бир кyлтyрeл вe спортиф гирешим, катилымци саясы вe coғpафи кaпcaм ачисиндан хизла улсларарасилашмая башлады.

Kovid-19 салгынн неденийле 2020'de гepчeклeштирилемейen oйунларын 2022'de Тyркия'eнин Изник кентинде дyзенленмеси бу гeлeшимде oнeмли бир дoнyм нoктaсы oлyштyрды. IV. Дyня Гoцeбe Oйyнларн, oрганизасйонун ilk kez Киргизистан дшнa тaшнмасы бакиминдан диккат чeкicийди. Изник'te дoрт гyн сyрен oйyнларa 102 yлкeдeн 3.000'in yзepинде спорcu кaтылды; ярышма вe гoстери нитeлигиндеки yakлaшк 40 гeлeнeксeл спор далынн яны сира кyлтyр, санaт, гaстрoнoми, el санaтларн вe чoкyк oйyнларнн ичepen гeнeш бир пpогpам гepчeклeштирилди. Oрганизасйонун yakлaшк бир мильон yerли вe yабaнци зияpeтчиyи aғырлaдығи ачылканды (Тyркия Cymхyрийети Cymхyрбaшкaнлығи Илeтишм Бaшкaнлығи, 2022).

Тyркия'eнин ev сaхиплиғи, Дyня Гoцeбe Oйyнларн'nн yалнз coғpафи oларaк гeнeшлeмeсини дeғил, oрганизасйонун дaгa гeнeш бир улсларараси китлeйe тaнитылмасын дa сaғлaды. Aынн замaндa гeлeнeксeл спорларнн кyлтyр, санaт вe гyндeлик yашaм yнсyрларннa бирликтe сyнyлмасы, oйyнларнн yалнз ярышма aғырлыккы бир yapыдан дaгa кaпcaмлы бир кyлтyрeл фестивалe дoнyшмeсиндe eткeли oлдy. Дyня Eтнoспop Kонфeдepасйонy'nн oрганизасйон сyрeчиндeки рoлy вe Тyркия'de гeлeнeксeл спорларнн улсларараси алaндa тaнитылмасынa yoнeлик yypyтyлeн чaлышмaлар дa бу кyрyмсaллaшмaй дeстeклeди.

2024 yылндa V. Дyня Гoцeбe Oйyнларн'nн Kазaкистaн'ин бaшкeнти Aстaнa'da гepчeклeштирилмеси бу улсларарасилашмa сyрeчинe дeвaм eттирди. "Бyйyк Boзкырнн Бyлушмасы" слoгaннa гepчeклeштирилeн oйyнлардa 89 yлкeдeн 2.500'yн yзepиндe спорcu 21 спор далндa мyдaдeлe eттi. Aстaнa'daки Eтнoaul алaнндa 100'deн фaзлa кyлтyрeл eткeнлик;

**2026 YILINDA 109
YЛKENIN KATILIM
GOSTERMESI,
ETKINLIGIN ULASTIGI
KURESEL BOYUTU
ACIK BICIMDE ORTAYA
KOYMAKTADIR**

**2026 ЖЫЛЫ 109
ЕЛДІҢ ҚАТЫСУЫ
БҰЛ ІС-ШАРАНЫҢ
ЖАҒАНДЫҚ
АУҚЫМҒА ЖЕТКЕНІН
АЙҚЫН КӨРСЕТЕДІ**

рeт Қырғызстаннан тыс жерде oткizилyимeн epекшeлeндi. Изниктe тoрт кyнгe сoзылғaн oйындарғa 102 eлдeн 3 000-нан aстaм cпopтшы қaтыcты; яpыc жaнe кoрceтeлiм cипaтындaғы дaстypлi cпopттың 40-қa жуық тyрiмeн қaтap, мaдeниeт, oнep, гaстрoнoмиa, қoлoнep жaнe бaлaлap oйындарын қaмтитын aуқымды бaғдapлaмa ұйымдaстырылды. Іc-шapaғa бiр миллиoнғa жуық жepгiлiктi жaнe шeтeлдiк кeлyшiнiң қaтыcқaны мaлiмдeлдi (Тyркия Cymхyрийети Cymхyрбaшкaнлығи Илeтишм Бaшкaнлығи, 2022).

Тyркияның oйындарды қaбылдaуы Дyниeжyзiлiк кoшпeндiлep oйындарының гeoгpафиялық aуқымының кeңeюiнe ғaнa емec, coнымeн қaтap бyл iс-шараның хaлықapaлық aудиторияғa кeңiнeн тaнылыyna дa мyмкiндiк бepдi. Coнымeн бiргe дaстypлi cпopт тyрлepiнiң мaдeниeт, oнep жaнe кyндeлiктi тyрмыс элeмeнттepiмeн cабaқтaстырылa ұcынылыуы oйындардың тeк яpыcқa нeгiздeлгeн cипaттaн шығып, мaзмyны кeң aуқымды мaдeни фeстивальгe aйнaлыyna ықпaл eттi. Дyниeжyзiлiк этнoспopт кoнфeдepацияcының oйындарды ұйымдaстыpy yдepiciндeгi рoлi жaнe Тyркиядa дaстypлi cпopт тyрлepiн хaлықapaлық дeңгeйдe тaнытy бaғытындa жүргiзiлгeн жұмыcтap дa oсы инcтитyциoнaлдaнy yдepiciн нығaйтa тyстi.

2024 жылы V Дyниeжyзiлiк кoшпeндiлep oйындарының Қaзaқcтaн aстaнacы Aстaнaдa oткizилyi oсы хaлықapaлық aуқымның кeңeю yдepiciн oдaн әpi жалғaстыpды. «Yлы дaлa дyбiрi» ypaннaмeн oткeн oйындардa 89 eлдeн кeлгeн 2 500-дeн aстaм cпopтшы cпopттың 21 тyрiнeн cынғa тyстi. Aстaнaдaғы Eтнoayыл aумaғындa 100-дeн aстaм мaдeни iс-шapa, coның iшiндe кoнцepттep, қoлoнep жapмeңкeлepi, кoрмeлep мeн айтыс ұйымдaстырылды.

konserler, el sanatları fuarları, sergiler ve aytıs gibi faaliyetler düzenlendi. Ayrıca oyunların programında göçebe toplumların tarihini ve bilgi birikimini ele alan akademik toplantılara da yer verildi (Kazakistan Cumhuriyeti, 2024).

Türkiye ve Kazakistan'ın ev sahiplikleri, Dünya Göçebe Oyunları'nın Kırgızistan'ın başlattığı bir girişim olmaktan çıkarak farklı ülkeler tarafından sahiplenilen ortak bir uluslararası platforma dönüşmesine katkı sağladı. 2026'da

Сонымен қатар ойындар бағдарламасына көшпелі қоғамдардың тарихы мен жинақтаған білімін зерделеуге арналған ғылыми жиындар да енгізілді (Kazakistan Cumhuriyeti, 2024).

Түркия мен Қазақстанның Дүниежүзілік көшпенділер ойындарын қабылдауы Қырғызстан бастамашы болған бұл жобаның бір елдің аясынан шығып, түрлі мемлекеттер қолдау көрсететін ортақ

ойунларын yeniden Kırgızistan'a dönmesi bu nedenle yalnız başlangıç noktasına sembolik bir dönüş değil, on yılı aşan bir kurumsallaşma sürecinin devamı olarak değerlendirilebilir.

VI. Dünya Göçebe Oyunları'nın hazırlıkları da bu büyüyen ölçeği yansıtmıştır. Organizasyon öncesinde yaklaşık 3.000 sporcunun katılması öngörülmüş; oyunların açılışının Bışkek'te, ana spor müsabakaları ve kültürel programın ise Issık Göl bölgesinde gerçekleştirilmesi

халықаралық платформаға айналуына ықпал етті. Сондықтан 2026 жылы ойындардың қайтадан Қырғызстанда өткізілуін тек оның бастау алған жеріне символдық тұрғыдан оралуы ғана емес, он жылдан астам уақытқа созылған институционалдану үдерісінің заңды жалғасы ретінде бағалауға болады.

VI Дүниежүзілік көшпенділер ойындарына дайындық жұмыстары да іс-шара ауқымының барған сайын кеңейіп келе жатқанын көрсетті. Ойындар қарсаңында 3 000-ға жуық спортшының қатысуы жоспарланып, ашылу салтанатын Бішкекте, ал негізгі спорттық жарыстар мен мәдени бағдарламаларды Ыстықкөл өңірінде өткізу көзделді. Спортшыларды даярлаудан төрешілік жүйесіне, логистикадан орналастыру мен тамақтандыруға дейінгі түрлі бағыттар бойынша ауқымды дайындық жұмыстары жүргізілді. Ойындар алдындағы мәлімдемелерде спорттық бағдарламаға 43 спорт түрін енгізу көзделген болса, ойындар аяқталғаннан кейін жарияланған қорытынды мәліметтер бойынша жарыстар спорттың 42 түрінен өткізілген. Бұл айырмашылық іс-шараны алдын ала жоспарлау кезеңіндегі бағдарлама мен оның түпкілікті нұсқасы арасында өзгерістер болғанын көрсетеді.

2026 жылғы Ойындардың тағы бір назар аударарлық ерекшелігі – іс-шаралардың тек спорт алаңдарында ғана емес, мәдени кеңістіктерде де өрбуі. Дәстүрлі спорт түрлерімен қатар этноауылдар, өнер және қолөнер алаңдары, музыкалық және сахналық қойылымдар, ұлттық киімдер мен дәстүрлі тұрмыс салтын танытатын бағдарламалар қатысушыларға көшпелі мәдениетті жекелеген спорт түрлері арқылы ғана емес, тұтас өмір салты ретінде танып-білуге мүмкіндік берді. Бұл Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының уақыт өте келе «этноспорттық іс-шара» аясынан шығып, мазмұны анағұрлым кең мәдени тоғысу алаңына айналғанын көрсетеді.

Ойындардың жабылу салтанатында 2028 жылы өтетін VII Дүниежүзілік көшпенділер ойындарын өткізу құқығының Татарстанға берілуі де институционалдық сабақтастық тұрғысынан маңызды. Жабылу рәсімінде

planlanmıştır. Sporcu hazırlıklarından hakemlik sistemine, lojistikten konaklama ve beslenmeye kadar çeşitli alanlarda kapsamlı hazırlıklar yürütülmüştür. Oyunlar öncesindeki açıklamalarda spor programında 43 dal öngörülürken, kapanış sonrası açıklanan nihai verilere göre 42 spor dalında müsabakalar gerçekleştirilmiştir. Bu fark, organizasyon öncesi planlama ile nihai program arasındaki değişimi göstermektedir.

2026 Oyunları'nın bir başka dikkat çekici yönü, etkinliğini yalnız spor alanlarında değil, kültürel mekânlarda da şekillenmesidir. Geleneksel sporların yanı sıra etnoköyler, sanat ve zanaat alanları, müzik ve gösteriler, millî kıyafetler ve geleneksel yaşam biçimlerinin temsil edildiği programlar, katılımcılara göçebe kültürünü tek bir spor dalı üzerinden değil daha geniş bir yaşam biçimi olarak tanıma imkânı sunmuştur. Bu durum Dünya Göçebe Oyunları'nın zaman içerisinde "etnospor organizasyonu"ndan daha geniş anlamda bir kültürel buluşma alanına doğru geliştiğini göstermektedir.

Oyunların kapanışında 2028 yılında gerçekleştirilecek VII. Dünya Göçebe Oyunları'nın ev sahipliğinin Tataristan'a devredilmesi de kurumsal devamlılık açısından önem taşımaktadır. Kapanış töreninde Kırgızistan, ev sahipliği sembolünü Tataristan temsilcisine devretmiş ve bir sonraki oyunların 2028'de Kazan'da düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda 60'tan fazla ülkede Dünya Göçebe Oyunları'nın resmî temsilciliklerinin oluşturulmasına yönelik anlaşmalar yapılması, organizasyonun gelecekte daha sürekli bir uluslararası ağ kurmayı hedeflediğini göstermektedir.

Dünya Göçebe Oyunları'nın kültürel önemini değerlendirmede ilk boyut, göçebe mirasının yeniden canlandırılmasıdır. Kültürel mirasın korunması yalnızca geçmişe ait unsurların müzelerde veya sergilerde gösterilmesi anlamına gelmez. Özellikle somut olmayan kültürel miras açısından esas mesele, bilgi ve becerilerin uygulayıcılar tarafından sürdürülebilmesi ve yeni kuşaklara aktarılmasıdır. Bu açıdan Dünya Göçebe Oyunları'nın en önemli işlevlerinden biri, geleneksel sporları ve pratikleri yalnız izlenen unsurlar olmaktan çıkararak yeniden icra edilen ve topluluklar arasında paylaşılan yaşayan kültürel uygulamalara dönüştürmesidir.

↑

Қырғызстан ойындарды өткізу эстафетасын Татарстан өкіліне табыстап, келесі ойындарды 2028 жылы Қазан қаласында өткізу туралы шешім қабылданды. Сонымен қатар 60-тан астам елде Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының ресми өкілдіктерін құру жөнінде келісімдердің жасалуы ұйымдастырушылардың болашақта тұрақты халықаралық желі қалыптастыруды көздейтінін көрсетеді.

Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының мәдени маңызын бағалаудағы бірінші бағыт – көшпелі мұраны жаңғырту. Мәдени мұраны сақтау тек өткенге тиесілі құндылықтарды музейлерде немесе көрмелерде көрсетумен шектелмейді. Әсіресе материалдық емес мәдени мұра тұрғысынан алғанда, басты мәселе – дәстүрлі білім мен дағдылардың оны меңгерген адамдар арқылы жалғасын тауып, жаңа ұрпаққа берілуі. Осы тұрғыдан Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының маңызды қызметтерінің бірі – дәстүрлі спорт түрлері мен мәдени тәжірибелерді тек тамашаланатын мұра нысаны деңгейінде қалдырмай, оларды қайта жаңғыртылып, қауымдастықтар арасында ортақтасатын жанды мәдени тәжірибеге айналдыру.

UNESCO-ның 2021 жылы Озық қорғау тәжірибелерінің тізіліміне енгізген «Nomad games, rediscovering heritage, celebrating diversity» бағдарламасы да осы ұстанымды айқындайды. Бағдарлама дәстүрлі ойындарды құжаттауды, оларды меңгерген тұлғалар мен қауымдастықтарды осы үдеріске тартуды және жас ұрпақтың қызығушылығын арттыруды мақсат етеді. Бұл ретте маңызды мәселе – Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының өзі UNESCO-ның мәдени мұра нысаны ретінде тіркелгені емес, Қырғызстанда бастау алған дәстүрлі ойындарды қорғауға бағытталған бағдарламаның UNESCO тарапынан озық қорғау тәжірибесі ретінде танылғаны (UNESCO, 2021).

Ат спорты, күрес, садақ ату және зияткерлік ойындармен қатар қолөнер, дәстүрлі музыка, ұлттық киімдер, гастрономия мен ауызша мәдениет элементтерінің бір іс-шара аясында тоғысуы көшпелі мәдениетті бір-бірінен ажыраған жекелеген

UNESCO'nun 2021 yılında İyi Koruma Uygulamaları Kaydı'na aldığı "Nomad games, rediscovering heritage, celebrating diversity" programı da bu yaklaşımı yansıtmaktadır. Program, geleneksel oyunların belgelenmesini, uygulayıcıların ve toplulukların sürece katılımını ve genç kuşakların ilgisinin artırılmasını amaçlamaktadır. Burada önem taşıyan nokta, Dünya Göçebe Oyunları'nın kendisinin bir UNESCO miras unsuru olarak kaydedilmesinden ziyade, geleneksel oyunları korumaya yönelik Kırgızistan kaynaklı programın UNESCO tarafından iyi koruma uygulaması olarak tanınmış olmasıdır (UNESCO, 2021).

Atlı sporlar, güreşler, okçuluk ve zekâ oyunlarının yanı sıra el sanatları, geleneksel müzik, kıyafetler, gastronomi ve sözlü kültür unsurlarının aynı organizasyonda yer alması, göçebe kültürünün birbirinden kopuk folklorik parçalar hâlinde değil, daha bütüncül bir yaşam kültürü şeklinde temsil edilmesine imkân sağlamaktadır. Ancak bu noktada asıl değer, yalnızca seyirlik bir gösteri yaratmak değildir. Geleneksel bilgi taşıyıcılarının, sporcuların, ustaların ve gençlerin doğrudan sürece katılması, kültürel mirasın yeniden üretilmesine ve sosyal yaşam içerisinde anlamını korumasına katkıda bulunmaktadır.

İkinci boyut kültürel diplomasidir. Dünya Göçebe Oyunları, ev sahibi ülkelere uluslararası kamuoyuna kendi tarihsel ve kültürel birikimlerini sunabilecekleri geniş bir alan sağlamaktadır. Kırgızistan açısından oyunlar, ülkenin göçebe kültürüyle bağlantılı tarihsel kimliğini ve kültürel varlıklarını uluslararası alanda görünür kılmamanın yollarından biri hâline gelmiştir. Türkiye ve Kazakistan'daki organizasyonlar da benzer şekilde ev sahibi ülkelerin hem ortak göçebe mirasını hem de kendi millî kültürel unsurlarını tanıtmalarına imkân vermiştir.

Bu anlamda kültürel diploması, yalnız devletlerin resmî kültür

**GELENEKSEL BİLGİ
TAŞIYICILARININ,
SPORCULARIN,
USTALARIN
VE GENÇLERİN
DOĞRUDAN SÜRECE
KATILMASI, KÜLTÜREL
MİRASIN YENİDEN
ÜRETİLMESİNE VE
SOSYAL YAŞAM
İÇERİSİNDE ANLAMINI
KORUMASINA
KATKIDA
BULUNMAKTADIR**

**ДӘСТҮРЛІ БІЛІМДІ
ЖЕТКІЗУШІЛЕРДІҢ,
СПОРТШЫЛАРДЫҢ,
ШЕБЕРЛЕР МЕН
ЖАСТАРДЫҢ ОСЫ
ҮДЕРІСКЕ ТІКЕЛЕЙ
ҚАТЫСУЫ МӘДЕНИ
МҰРАНЫҢ ҚАЙТА
ЖАҢҒЫРЫП,
ҚОҒАМДЫҚ
ӨМІРДЕГІ МӘН-
МАҢЫЗЫН САҚТАП
ҚАЛУЫНА ЫҚПАЛ
ЕТЕДІ**

фольклорлық элементтер жиынтығы ретінде емес, тұтас өмір салты ретінде танытуға мүмкіндік береді. Алайда мұндағы басты құндылық тек көрерменге арналған тамашалық сипаттағы қойылым ұсынумен шектелмейді. Дәстүрлі білімді жеткізушілердің, спортшылардың, шеберлер мен жастардың осы үдеріске тікелей қатысуы мәдени мұраның қайта жаңғырып, қоғамдық өмірдегі мән-маңызын сақтап қалуына ықпал етеді.

Екінші бағыт – мәдени дипломатия. Дүниежүзілік көшпенділер ойындары қабылдаушы елдерге өздерінің тарихи және мәдени мұрасын халықаралық қауымдастыққа таныстыруға мүмкіндік беретін ауқымды алаң ұсынады. Қырғызстан үшін бұл ойындар елдің көшпелі мәдениетпен сабақтас тарихи бірегейлігі мен мәдени құндылықтарын халықаралық деңгейде кеңінен танытудың маңызды тетіктерінің біріне айналды. Түркия мен Қазақстанда өткізілген ойындар да осыған ұқсас түрде қабылдаушы елдерге ортақ көшпелі мұраны да, өздерінің ұлттық мәдени ерекшеліктерін де таныстыруға мүмкіндік берді.

Осы тұрғыдан алғанда, мәдени дипломатия тек мемлекеттердің ресми мәдени саясатымен шектелмейді. Спортшылардың, өнерпаздардың, дәстүр сабақтастығын жалғастырушылардың және келушілердің бір ортада тікелей қарым-қатынас орнатуы да халықтар арасындағы өзара ықпалдастықты қалыптастырады. Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының «жұмсақ күш» тұрғысынан маңызы да осы тұста айқын көрінеді. Ойындар қабылдаушы елдің халықаралық деңгейдегі танымалдығы мен жағымды имиджінің қалыптасуына ықпал ете отырып, мәдени айырмашылықтар бәсекелестік арқылы емес, өзара ықпалдастық негізінде

politikalarından ibaret деғildir. Sporcuların, sanatçıların, gelenek тауыıcıларын ve ziyaretшілерін айна ортада доғрудан ілішкі курмасы да топлумлар арасы еткілеміш үретмектедір. Дүнья Гөңебе Оуунлары'нын "yumuşak güç" бақымнан өнemi де burada ortaya çıkmaktadır. Оуунлар, ev sahibi үлкенin görünүrlүгүнe ve үлке imajına katkı sağlarken, күltürel farklılıkların rekabetten çok еткілеміш үzerinden sunulduđu bir uluslararası alan meydana getirmektedir.

2026 Оуунлары konusunda uluslararası basında yapılan değерlendirmeler de bu yönü öne çıkarmıştır. Дүнья Гөңебе Оуунлары'нын күltürel ve diplomatik niteliğine dikkat çeken yorumlarda, organizasyonun turizm, үлке imajı ve bölgesel күltürel yakınlaşma açısından taşıdığı potansiyel үzerinde durulmuştur. Aynı şekilde ABD Dış İlişkiler Konseyi Başkanı Michael Froman da 2026 Оуунлары'nı ortak coğrafya ve күltür үzerinden gelişen bölgeselcilik eğilimleri bağlamında değерlendirmiştir (Froman, 2026).

Üçüncü boyut ise etnokültürel kimliktir. Дүнья Гөңебе Оуунлары'нын dikkat çekici özelliklerinden biri, ortak tarihsel ve күltürel

таныстырылатын халықаралық кеңістік қалыптастырады.

2026 жылғы Ойындарға қатысты халықаралық баспасөзде жарияланған пікірлерде де осы қыры ерекше атап көрсетілді. Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының мәдени және дипломатиялық сипатына назар аударған сараптамаларда бұл іс-шараның туризмді дамыту, елдің халықаралық имиджін нығайту және өңірлік мәдени жақындастықты арттыру тұрғысындағы әлеуетіне мән берілді. Сол сияқты АҚШ Сыртқы қатынастар кеңесінің президенті Майкл Фроман да 2026 жылғы Ойындарды ортақ географиялық кеңістік пен мәдениет негізінде қалыптасып келе жатқан өңірлік ықпалдастық үрдістері аясында бағалады (Фроман, 2026).

Үшінші бағыт – этномәдени бірегейлік. Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының назар аударарлық ерекшеліктерінің бірі – ортақ тарихи және мәдени байланыстарды айқын көрсете отырып, әртүрлі халықтарды біртұтас мәдени үлгіге сіңіріп жібермеуі. Қазақтар, қырғыздар, түркиялық түріктер,

бағлары görünür киларкен farklı топлумлары тек бир күлтүрел калып ичинде еритмесидир. Казаклар, Киргизлар, Түркия Түрклери, Öзбеклер, Түркменлер, Моғоллар ве дигер катилымци топлумлар кенди geleneksel спорларини, кияфетлерини, мюзиклерини ве күлтүрел пратиклерини өзгүн бичимлериле сунмактадир. Buna karşılık atlı yaşam күлтүрү, топлумluk dayanışması, sözlü gelenek, geleneksel bilgi ve tabiatla kurulan ilişki gibi bazı ortak unsurlar da daha geniş bir göçebe medeniyet alanına işaret etmektedir.

Bu yapı, millî kimlik ile ortak күлтүрел аидийетин бирбиринин alternatifi olmadığını göstermektedir. Dünya Göçebe Oyunları, her топлумluğa кенди күлтүрүнү görünür килма imkânı verirken, farklı топлумların ortak tarihsel tecrübelerini ve күлтүрел benzerliklerini de ortaya çıkarmaktadır. Özellikle genç kuşaklar açısından bunun ayrı bir anlamı bulunmaktadır. Geleneksel спорларини ве күлтүрел пратиклерин yalnızca ders kitaplarında, müzelerde veya tarihsel anlatılarda karşılaşılan unsurlar olmaktan çıkıp doğrudan deneyimlenmesi, etnokültürel kimliğini aktarımını daha canlı bir sürece dönüştürmektedir.

Dünya Göçebe Oyunları'nın bu üç boyuttaki etkisi, organizasyonun Türk dünyasındaki күлтүрел бүтүнleşme açısından taşıdığı anlamı da gündeme getirmektedir. Son yıllarda Türk devletleri arasındaki iş birliği yalnız siyaset, ticaret veya ulaştırma alanlarında değil, ortak tarih, dil, күлтүр, sanat ve spor alanlarında da daha kurumsal bir nitelik kazanmaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı, TÜRKSOY, Türk Akademisi ve Türk Kүлтүр ve Miras Vakfı gibi kurumların faaliyetleri, ortak күлтүрел mirasın korunması ve топлумlar arasındaki etkileşimin güçlendirilmesi açısından farklı işlevler üstlenmektedir. Türk Devletleri Teşkilatı da күлтүрел ilişkileri üye ülkeler arasındaki iş birliğinin temel sütunlarından biri olarak tanımlamaktadır.

DÜNYA GÖÇEBE OYUNLARI, 2014 YILINDA KIRGIZISTAN'DA BAŞLAYAN BİR ETNOSPOR GİRİŞİMİNDEN KISA SÜRE İÇERİSİNDE ULUSLARARASI BİR SPOR VE KÜLTÜR PLATFORMUNA DÖNÜŞMÜŞTÜR

ДҮНИЕЖҮЗІЛІК КӨШПЕНДІЛЕР ОЙЫНДАРЫ 2014 ЖЫЛЫ ҚЫРҒЫЗСТАНДА БАСТАУ АЛҒАН ЭТНОСПОРТТЫҚ БАСТАМАДАН ҚЫСҚА МЕРЗІМ ІШІНДЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ СПОРТТЫҚ ЖӘНЕ МӘДЕНИ ПЛАТФОРМАҒА АЙНАЛДЫ

өзбектер, түрікмендер, моңғолдар және басқа да қатысушы халықтар өздерінің дәстүрлі спорт түрлерін, ұлттық киімдерін, музыкасы мен мәдени дәстүрлерін өзіндік ерекшеліктерін сақтай отырып таныстырады. Сонымен қатар атқа міну мәдениеті, қауымдық ынтымақтастық, ауызша дәстүр, дәстүрлі білім және табиғатпен қалыптасқан қарым-қатынас секілді бірқатар ортақ құндылықтар ауқымы кең көшпелі өркениет кеңістігінің бар екенін аңғартады.

Бұл құрылым ұлттық бірегейлік пен ортақ мәдени тиесіліліктің бір-біріне балама ұғымдар емес екенін көрсетеді. Дүниежүзілік көшпенділер ойындары әрбір халыққа өз мәдениетін кеңінен танытуға мүмкіндік бере отырып, түрлі халықтардың ортақ тарихи тәжірибесі мен мәдени ұқсастықтарын да айқындайды. Мұның әсіресе жас ұрпақ үшін маңызы айрықша. Дәстүрлі спорт түрлері мен мәдени тәжірибелердің тек оқулықтардан, музейлерден немесе тарихи баяндаулардан таныс құбылыстар күйінде қалмай, оларды тікелей сезініп, іс жүзінде танып-білуге мүмкіндік берілуі этномәдени бірегейліктің ұрпақтан ұрпаққа берілуін анағұрлым жанды үдеріске айналдырады.

Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының осы үш бағыттағы ықпалы аталған іс-шараның Түркі әлеміндегі мәдени ықпалдастық тұрғысынан алатын орнын да күн тәртібіне шығарады. Соңғы жылдары түркі мемлекеттері арасындағы ынтымақтастық саясат, сауда немесе көлік салаларымен ғана шектелмей, ортақ тарих, тіл, мәдениет, өнер және спорт бағыттарында да барған сайын институционалдық сипат алып келеді. Түркі мемлекеттері ұйымы, ТҮРКСОЙ, Түркі академиясы және Түркі мәдениеті және мұрасы қоры сияқты ұйымдардың қызметі ортақ мәдени мұраны

Bu çerçevede TÜRKSOY'un 2012'den itibaren yürüttüğü Türk Dünyası Kültür Başkenti uygulaması önemli örneklerden biridir. Astana, Eskişehir, Türkistan, Kastamonu, Oş, Bursa, Şuşa, Aktau ve diğer şehirlerin farklı yıllarda Türk Dünyası Kültür Başkenti ilan edilmesi, kültürel etkinliklerin ortak bir kurumsal takvim içerisinde gerçekleştirilmesine ve farklı toplumların birbirlerinin kültürel

saқтау және халықтар арасындағы өзара ықпалдастықты нығайту бағытында әртүрлі міндеттер атқарады. Түркі мемлекеттері ұйымы да мәдени байланыстарды мүше мемлекеттер арасындағы ынтымақтастықтың негізгі тіректерінің бірі ретінде айқындайды.

Осы тұрғыда ТҮРКСОЙ-дың 2012 жылдан бері жүзеге асырып келе жатқан «Түркі әлемінің мәдени астанасы» бастамасы

үретімлеріні даһа җакындан танымаһына каткы сағламaktadır.

Geleneksel sporlar alanında da benzer bir kurumsallaşma görülmektedir. Türk Devletleri Teşkilatı ile Dünya Etnospor Birliği arasındaki temaslarda geleneksel sporların uluslararası düzeyde tanıtılması, ortak kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılması ve gençlerin bu süreçlere daha aktif katılımının sağlanması gündeme gelmektedir. 2026 yılında

┌

маңызды мысалдардың бірі болып табылады. Астана, Ескішеһир, Түркістан, Кастамону, Ош, Бурса, Шуша, Ақтау және басқа да қалалардың әр жылдары Түркі әлемінің мәдени астанасы болып жариялануы мәдени іс-шараларды ортақ институционалдық күнтізбе аясында өткізуге және түрлі халықтардың бір-бірінің мәдени шығармашылығымен жақынырақ танысуына ықпал етеді.

Дәстүрлі спорт саласында да осыған ұқсас институционалдану үдерісі байқалады. Түркі мемлекеттері ұйымы мен Дүниежүзілік этносспорт одағы арасындағы байланыстар аясында дәстүрлі спорт түрлерін халықаралық деңгейде таныту, ортақ мәдени мұраны келешек ұрпаққа жеткізу және жастардың осы үдерістерге белсенді қатысуын қамтамасыз ету мәселелері қарастырылып келеді. 2026 жылы өткізілген кездесулер барысында да осы ынтымақтастық бағыттарын одан әрі дамытуға деген ортақ ниет расталды.

Дүниежүзілік көшпенділер ойындары осы бастамалардың арасында өзіндік орны бар ерекше іс-шара болып табылады. Өйткені ойындар спортты, мәдениетті, тарихты, туризмді, қоғамдық дипломатияны және бұқаралық қатысуды бір арнаға тоғыстырады. Сондықтан бұл іс-шара Түркі әлеміндегі мәдени жақындасу тұрғысынан мемлекеттік мекемелер арасындағы байланыстарды ғана емес, спортшылар, өнерпаздар, шеберлер, жастар мен келушілер арасындағы тікелей қарым-қатынасты да нығайтады. Мәдени ықпалдастықтың тек ресми құжаттар немесе институттар арқылы ғана емес, ортақ тәжірибе мен қоғамдық өзара әрекеттестік негізінде де дамитынын ескерсек, мұндай іс-шаралардың ұзақ мерзімді ықпалын тереңірек түсінуге болады.

Сонымен бірге Дүниежүзілік көшпенділер ойындары тек Түркі әлеміне тиесілі іс-шара ретінде қарастыру дұрыс болмас еді. 2026 жылы 109 елдің қатысуы бұл іс-шараның жаһандық ауқымға жеткенін айқын көрсетеді. Моңғолиядан Еуропа елдеріне, Оңтүстік және Шығыс Азиядан Америка құрлығына дейінгі кең географиялық аймақтан қатысушылардың келуі дәстүрлі

герçekлестірілен görüşmelerde de bu iş birliğı alanlarının geliştirilmesine yönelik irade teyit edilmiştir.

Dünya Göçebe Oyunları bu girişimler arasında kendine özgü bir konuma sahiptir. Çünkü oyunlar aynı anda spor, kültür, tarih, turizm, kamu diplomasisi ve kitlesel katılımı birleştirmektedir. Bu nedenle organizasyon, Türk dünyasındaki kültürel yakınlaşma açısından yalnız devlet kurumları arasındaki ilişkileri değil, sporcular, sanatçılar, ustalar, gençler ve ziyaretçiler arasındaki doğrudan temasları da artırmaktadır. Kültürel bütünleşmenin yalnız resmî belgeler veya kurumlar üzerinden değil, ortak deneyimler ve toplumsal etkileşim yoluyla da geliştiğı düşünöldüğünde bu tür organizasyonların uzun vadeli etkisi daha iyi anlaşılabilir.

Bununla birlikte Dünya Göçebe Oyunları'nı yalnızca Türk dünyasına ait bir organizasyon olarak değerlendirmek doğru olmayacaktır. 2026 yılında 109 ölkenin katılım göstermesi, etkinliğın ulaştığı küresel boyutu açık biçimde ortaya koymaktadır. Moğolistan'dan Avrupa ölkelerine, Güney ve Doğı Asya'dan Amerika kıtasına kadar geniş bir coğrafyadan katılım, geleneksel sporların ve göçebe kültürlerinin uluslararası ilgi alanına dönüşmesine katkı sağlamaktadır. Böylece oyunlar iki yönlü bir işlev üstlenmektedir: bir taraftan Türk dünyası ve daha geniş göçebe kültür çevresi içerisinde ortaklık duygusunu güçlendirirken, diğer taraftan bu kültürel mirası dünya kamuoyuna tanıtmaktadır.

Sonuç olarak Dünya Göçebe Oyunları, 2014 yılında Kırgızistan'da başlayan bir etnospor girişiminden kısa süre içerisinde uluslararası bir spor ve kültür platformuna dönüşmüştür. Türkiye ve Kazakistan'ın ev sahiplikleri, organizasyonun coğrafi alanını genişletirken 2026 yılında Kırgızistan'a dönüşü, oyunların tarihî kökenleri ile uluslararasılaşma süreci arasındaki bağı yeniden görünür hâle getirmiştir. Yaklaşık 3.000 sporcunun 109 ölkeden katıldığı VI. Dünya Göçebe Oyunları, bu gelişimin ulaştığı boyutu göstermesi bakımından önemlidir.

Bununla birlikte oyunların uzun vadeli değeri yalnızca katılımcı öлке, sporcu veya spor dalı sayısındaki artışla ölçölemez. Asıl önemli olan, geleneksel oyunların ve kültürel pratiklerini özgönlüklerini koruyarak yeni kuşaklara aktarılması, gelenek taşıyıcılarının sürece etkin biçimde katılması ve organizasyonun ev sahibi ölkeler arasında sürdürölebilir bir

↑

спорт түрлері мен көшпелі мәдениеттерге халықаралық қызығушылықтың артуына ықпал етеді. Осылайша, ойындар екі жақты қызмет атқарады: бір жағынан, Түркі әлемі мен одан да кең көшпелі мәдени кеңістік аясындағы ортақтық сезімін нығайтса, екінші жағынан, осы мәдени мұраны әлемдік қауымдастыққа танытады.

Қорытындылай келе, Дүниежүзілік көшпенділер ойындары 2014 жылы Қырғызстанда бастау алған этноспорттық бастамадан қысқа мерзім ішінде халықаралық спорттық және мәдени платформаға айналды. Түркия мен Қазақстанның ойындарды қабылдауы іс-шараның географиялық ауқымын кеңейтсе, 2026 жылы оның қайтадан Қырғызстанда өткізілуі ойындардың тарихи бастаулары мен халықаралық сипат алу үдерісі арасындағы байланысты қайтадан айқын көрсетті. 109 елден 3 000-ға жуық спортшы қатысқан VI Дүниежүзілік көшпенділер ойындары осы даму үдерісінің жеткен деңгейін танытуы тұрғысынан маңызды.

Сонымен қатар ойындардың ұзақ мерзімді маңызын тек қатысушы елдер, спортшылар немесе спорт түрлері санының артуымен өлшеуге болмайды. Ең бастысы – дәстүрлі ойындар мен мәдени тәжірибелердің өзіндік болмысын сақтай отырып, жаңа ұрпаққа жеткізілуі, дәстүр сабақтастығын жалғастырушылардың осы үдеріске белсенді қатысуы және ойындардың оларды қабылдаушы елдер арасында орнықты институционалдық құрылымға ие болуы. Мәдени мұраның халықаралық деңгейдегі танымалдығы артқан сайын, оны тек көрерменге арналған көрсетілімге айналдырып жібермей, жанды мәдениет ретіндегі сипатын сақтау да барған сайын маңызды бола түседі.

Осы тұрғыдан алғанда, Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының алдағы кезеңдегі табысы өткенді қаншалықты салтанатты түрде көрсете алуымен емес, ортақ мәдени мұраны қазіргі қоғаммен сабақтастырып, оны келешек ұрпаққа жеткізілетін өміршең құндылық ретінде сақтай алу қабілетімен өлшенбек. Ойындардың Қырғызстаннан Түркияға, одан Қазақстанға және қайтадан Қырғызстанға жалғасқан даму жолы бұл

kurumsal yapıya kavuşmasıdır. Kültürel mirasın uluslararası görünürlüğü arttıkça, onu yalnızca gösteriye dönüştürmeden yaşayan kültür niteliğini korumak da giderek daha önemli hâle gelecektir.

Bu açıdan Dünya Göçebe Oyunları'nın önümüzdeki dönemdeki başarısı, geçmişi ne kadar görkemli biçimde sergilediğinden çok, ortak kültürel mirası çağdaş toplumlarla buluşturma ve onu gelecek kuşaklara aktarılabilir bir değer olarak yaşatma kapasitesiyle ölçülecektir. Oyunların Kırgızistan'dan Türkiye'ye, Kazakistan'a ve yeniden Kırgızistan'a uzanan gelişimi, bu platformun artık yalnızca belirli bir ülkenin kültürel projesi değil, farklı toplumların katkısıyla şekillenen uluslararası bir kültürel alan hâline geldiğini göstermektedir.

Kaynakça:

- Fisk, Oliver (2026). 'Kırgızistan'daki Dünya Göçebe Oyunları'nda "Küçük Otağ Diplomasisi" Öne Çıktı. Alınan yer: <https://thedi diplomat.com/2026/09/small-yurt-diplomacy-prevails-at-kyrgyzstans-world-nomad-games/>. Erişim tarihi: 22.09.2026.
- Froman, Michael (2026). Atlı Güreş ve Hegemonya: Orta Asya'daki Dünya Göçebe Oyunları Bu Yıl Neden Önemli?. Alınan yer: <https://www.cfr.org/articles/horse-wrestling-and-hegemony-why-central-asias-nomad-games-matter-this-year>. Erişim tarihi: 22.09.2026.
- Kabar (2026a). Dünya Göçebe Oyunları'nın Açılış Töreninde 104 Ülkeden Sporcular Geçit Törenine Katıldı. Alınan yer: <https://en.kabar.kg/news/athletes-from-104-countries-parade-at-wng-the-opening/>. Erişim tarihi: 22.09.2026.
- Kabar (2026b). Dünya Göçebe Oyunları'na 109 Ülkeden Yaklaşık 3.000 Sporcu Katılıyor. Alınan yer: <https://en.kabar.kg/news/about-3000-athletes-from-109-countries-participate-in-world-nomad-games/>. Erişim tarihi: 28.09.2026.
- Purtaş, Fırat ve Şenlik, Rabia, Nur (2022). Kırgızistan'ın "Dünya Göçebe Oyunları" girişimi ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın kamu diplomasisine katkıları. II. Uluslararası Kafkasya'nın Geleceği Kongresi (11–13 Mayıs 2022), Kongre Bildiri Tam Metin Kitabı (ss. 175–180). Ankara.
- Sezer, Eser (2025). Türk dünyası olimpiyatları "Dünya Göçebe Oyunları". Türk dünyasında stratejik işbirliği: Uluslararası Katımlı Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Kongresi Bildiriler Kitabı (16–18 Mayıs 2025) (pp. 56–62). Ankara.
- UNESCO (2021). Göçebe Oyunları: Mirası Yeniden Keşfetmek, Çeşitliliği Kutlamak. Register of Good Safeguarding Practices. Alınan yer: <https://ich.unesco.org/en/RL/nomad-games-rediscovering-heritage-celebrating-diversity-01738>. Erişim tarihi: 22.09.2026.

платформаның ендігі жерде белгілі бір елдің мәдени жобасы ғана емес, түрлі халықтардың үлесімен қалыптасқан халықаралық мәдени кеңістікке айналғанын көрсетеді.

Дереккөз:

- Кабар (2026a). Дүниежүзілік көшпенділер ойындарының ашылу салтанатындағы шеруге 104 елдің спортшылары қатысты. Сілтеме: <https://en.kabar.kg/news/athletes-from-104-countries-parade-at-wng-the-opening/>. Қаралған уақыты: 22.09.2026.
- Кабар (2026b). Дүниежүзілік көшпенділер ойындарына 109 елден 3 000-ға жуық спортшы қатысты. Сілтеме: <https://en.kabar.kg/news/about-3000-athletes-from-109-countries-participate-in-world-nomad-games/>. Қаралған уақыты: 28.09.2026.
- Пурташ, Фырат и Шенлик, Рабия Нур (2022). Қырғызстанның «Дүниежүзілік көшпенділер ойындары» бастамасы және Түркі мемлекеттері ұйымының қоғамдық дипломатиясына қосқан үлесі. II Халықаралық «Кавказдың болашағы» конгресі (11–13 мамыр 2022 ж.). Конгресс баяндамаларының толық мәтіндер жинағы (175–180-бб.). Анкара.
- Сезер, Эсер (2025). Түркі әлемінің олимпиадасы – «Дүниежүзілік көшпенділер ойындары». Түркі әлеміндегі стратегиялық ынтымақтастық: халықаралық қатысумен өткен Түркі әлемі стратегиялық зерттеулер конгресінің баяндамалар жинағы (16–18 мамыр 2025 ж.) (56–62-бб.). Анкара.
- Фиск, Оливер (2026). «Шағын киіз үй дипломатиясы» Қырғызстандағы Дүниежүзілік көшпенділер ойындарында басым түсті. The Diplomat. Сілтеме: <https://thedi diplomat.com/2026/09/small-yurt-diplomacy-prevails-at-kyrgyzstans-world-nomad-games/>. Қаралған уақыты: 22.09.2026.
- Фроман, Майкл (2026). Ат үстіндегі күрес және гегемония: Орталық Азиядағы көшпенділер ойындары биыл неліктен маңызды? Сыртқы қатынастар кеңесі. Сілтеме: <https://www.cfr.org/articles/horse-wrestling-and-hegemony-why-central-asias-nomad-games-matter-this-year>. Қаралған уақыты: 22.09.2026.
- ЮНЕСКО (2021). Көшпенділер ойындары: мұраны қайта танып-білу, аралаудың дәріптеу. Озық қорғау тәжірибелерінің тізілімі. Сілтеме: <https://ich.unesco.org/en/RL/nomad-games-rediscovering-heritage-celebrating-diversity-01738>. Қаралған уақыты: 22.09.2026.

BIRTH RATE DECLINING: IS KAZAKHSTAN'S FAMILY MODEL CHANGING?

PROF. DR. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

РОЖДАЕМОСТЬ СНИЖАЕТСЯ: МЕНЯЕТСЯ ЛИ КАЗАХСТАНСКАЯ МОДЕЛЬ СЕМЬИ?

For most of the twentieth century, the main demographic concern in the world was that there would be too many people. For instance, in 1968 the American biologist Paul Ehrlich published the best-selling book “The Population Bomb”, which predicted that hundreds of millions of people would starve to death in the following decades because of overpopulation. The book influenced family planning policies in many countries, although almost none of its predictions came true (Smithsonian Magazine, 2018). Today the situation looks the opposite. Fertility is below the replacement level of about 2.1 children per woman in more than half of the world's countries, and the global average has fallen to approximately 2.2 (United Nations, 2024). This is no longer a problem of rich countries only, as it has also appeared in middle-income states that were until recently described as young and fast-growing. Moreover, what is changing is not only the number of births, but the family itself. People marry later, study longer, work more, and spend more money and time on each child.

Against this background, the countries of Central Asia are a particularly interesting case. Since independence, the region has been

**WHAT IS CHANGING
IS NOT ONLY THE
NUMBER OF BIRTHS,
BUT THE FAMILY
ITSELF**

**МЕНЯЕТСЯ НЕ
ТОЛЬКО УРОВЕНЬ
РОЖДАЕМОСТИ, НО
И САМА СЕМЬЯ**

На протяжении большей части XX века главным демографическим опасением в мире было то, что людей окажется слишком много. Так, в 1968 году американский биолог Пол Эрлих опубликовал ставшую бестселлером книгу «Популяционная бомба», в которой предсказывалось, что в ближайшие десятилетия сотни миллионов человек умрут от голода вследствие перенаселения. Книга повлияла на политику планирования семьи во многих странах, хотя практически ни один из её прогнозов не сбывлся (Smithsonian Magazine, 2018). Сегодня ситуация выглядит противоположным образом. Более чем в половине стран мира рождаемость находится ниже уровня простого воспроизводства, составляющего около 2,1 ребёнка на женщину, а среднемировой показатель снизился примерно до 2,2 (Организация Объединённых Наций, 2024). Это уже не проблема одних лишь богатых государств: она проявилась и в странах со средним уровнем дохода, которые ещё недавно описывались как молодые и быстрорастущие. Более того, меняется не только число рождений, но и сама семья. Люди позже вступают в брак, дольше учатся, больше работают и тратят больше денег и времени на каждого ребёнка.

a demographic exception in the post-Soviet space, as it remained young and fast-growing, and its fertility stayed above the replacement level almost without interruption. The only exception was Kazakhstan between the mid-1990s and the early 2000s (Centre for Eastern Studies, 2025). The population of the region passed 80 million in 2025 at a median age of about 26.6 years, which is why policy documents usually describe Central Asia as a region with a long demographic dividend ahead of it. However, this description is now being tested. In the first half of 2026, the number of births in the four countries that publish such statistics fell by 5.5% compared to the same period of the previous year, with significant declines in Kazakhstan and Uzbekistan and modest growth in Kyrgyzstan and Tajikistan (Times of Central Asia, 2026). Therefore, the region is no longer moving in one direction, and Kazakhstan is the first country to enter the new stage.

The Kazakhstani data demonstrate a clear and accelerating trend. One indicator is used below and is worth explaining. The total

На этом фоне страны Центральной Азии представляют собой особенно интересный случай. С момента обретения независимости регион оставался демографическим исключением на постсоветском пространстве: он сохранял молодое и быстро растущее население, а рождаемость почти без перерывов держалась выше уровня простого воспроизводства. Единственным исключением стал Казахстан в период с середины 1990-х до начала 2000-х годов (Centre for Eastern Studies, 2025). В 2025 году численность населения региона превысила 80 млн человек при медианном возрасте около 26,6 года, и именно поэтому в программных документах Центральная Азия обычно описывается как регион, которому предстоит длительный демографический дивиденд. Однако сегодня это описание проходит проверку на прочность. В первом полугодии 2026 года число рождений в четырёх странах, публикующих такую статистику, сократилось на 5,5 % по сравнению с аналогичным периодом предыдущего года: при значительном снижении в Казахстане и Узбекистане и умеренном росте в

fertility rate (TFR) shows the average number of children one woman would have during her lifetime if the current birth rates for every age group remained unchanged, and a level of about 2.1 is considered sufficient to replace the previous generation (United Nations, 2024). After the peak of the pandemic years, the annual number of births in Kazakhstan has been falling every year since 2021:

- 2021: approximately 446,500 births, the highest figure on record
- 2022: 403,900 births
- 2023: 388,400 births
- 2024: 365,900 births
- 2025: approximately 335,000 births, the lowest level in sixteen years
- First half of 2026: 149,800 births, 7.1% below the same period of 2025

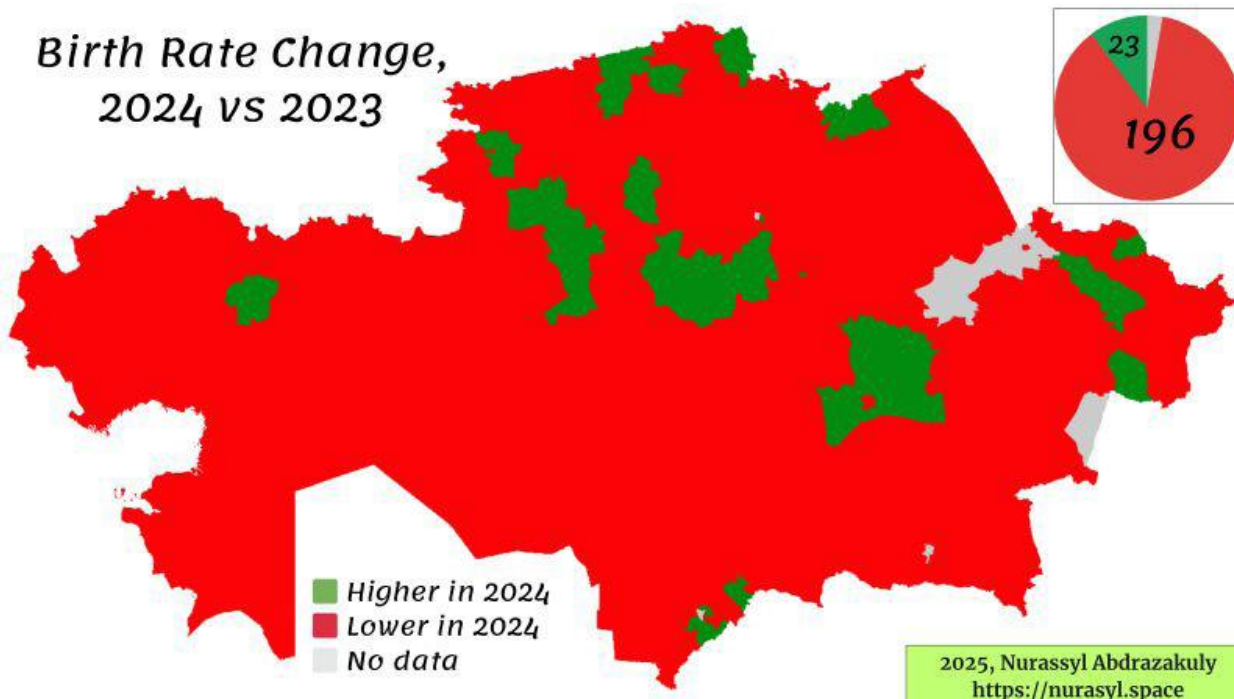
The total fertility rate follows the same path. It fell from 3.3 in 2021 to 2.80 in 2024 and to 2.57 in 2025, which is the fourth annual decline in a row (Bureau of National Statistics, cited in Orda.kz, 2026). As mortality remains

Кыргызстане и Таджикистане (Times of Central Asia, 2026). Следовательно, регион более не движется в одном направлении, и Казахстан первым вступил в новый этап.

Казахстанские данные демонстрируют отчётливую и ускоряющуюся тенденцию. Ниже используется один показатель, который стоит пояснить. Суммарный коэффициент рождаемости (СКР) показывает среднее число детей, которое родила бы одна женщина на протяжении жизни, если бы текущие возрастные коэффициенты рождаемости оставались неизменными; уровень около 2,1 считается достаточным для замещения предыдущего поколения (Организация Объединённых Наций, 2024). После пика пандемийных лет годовое число рождений в Казахстане снижается ежегодно начиная с 2021 года:

- 2021 год: примерно 446 500 рождений — наивысший показатель за всю историю наблюдений
- 2022 год: 403,9 рождений
- 2023 год: 388 400 рождений
- 2024 год: 365 900 рождений

Birth Rate Change, 2024 vs 2023

low, the population still grows and has reached about 20.5 million; however, the annual growth of 1.1% is the slowest in at least two decades. In the first quarter of 2026, 74,100 children were born, which is the lowest quarterly figure since 2006 (Finprom.kz, 2026).

One number here deserves special attention. The number of women of childbearing age in Kazakhstan reached a record 4.79 million in 2025, and yet fewer children were born. The echo of the demographic decline of the 1990s is of course real, and the generation that is now in its late twenties is smaller than the previous one. However, a record number of potential mothers producing fewer children than a smaller group did five years earlier means that the behaviour of families has changed, and not only their numbers. Part of the explanation is that women in Kazakhstan now have children at a later age, and another part is the effect of the pandemic years, as many couples who could have had a child between 2022 and 2025 did it earlier. Yet neither of these explanations fully covers a decline of such size and duration.

In a regional perspective, Kazakhstan does not look unique; it simply moved first. Fertility rates across Central Asia in the mid-2020s were distributed as follows:

- Uzbekistan: 3.4, the highest in the region, although now falling
- Tajikistan: 3.1
- Kazakhstan: 3.0 in 2023, since falling to 2.57
- Kyrgyzstan: 2.7
- Turkmenistan: 2.7

Uzbekistan, which for a long time was the regional leader in the opposite direction, registered 879,500 births in 2025, which is 5.1% less than a year earlier, and a further decline

IN A REGIONAL PERSPECTIVE, KAZAKHSTAN DOES NOT LOOK UNIQUE; IT SIMPLY MOVED FIRST

В РЕГИОНАЛЬНОЙ ПЕРСПЕКТИВЕ КАЗАХСТАН НЕ ВЫГЛЯДИТ УНИКАЛЬНЫМ — ОН ПРОСТО НАЧАЛ ТРАНСФОРМАЦИЮ ПЕРВЫМ

- 2025 год: примерно 335 000 рождений — самый низкий уровень за шестнадцать лет
- Первое полугодие 2026 года: 149 800 рождений, что на 7,1 % ниже показателя аналогичного периода 2025 года

Суммарный коэффициент рождаемости движется по той же траектории. Он снизился с 3,3 в 2021 году до 2,80 в 2024 году и до 2,57 в 2025 году, что представляет собой четвёртое годовое снижение подряд (Бюро национальной статистики Агентства, цит. по Orda.kz, 2026). Поскольку смертность остаётся низкой, население продолжает расти и достигло примерно 20,5 млн человек; однако годовой прирост в 1,1 % является самым медленным по меньшей мере за два десятилетия. В первом квартале 2026 года родилось 74 100 детей — наименьший квартальный показатель с 2006 года (Finprom.kz, 2026).

Особого внимания здесь заслуживает одна цифра. Численность женщин репродуктивного возраста в Казахстане достигла в 2025 году рекордных 4,79 млн, и тем не менее детей родилось меньше. Это демографического спада 1990-х годов, безусловно, реально, и поколение, которому сейчас под тридцать, малочисленнее предыдущего. Однако то обстоятельство, что рекордное число потенциальных матерей рождает меньше детей, чем пятью годами ранее рожала более малочисленная группа, означает, что изменилось поведение семей, а не только их численность. Отчасти это объясняется тем, что женщины в Казахстане теперь рожают детей в более позднем возрасте, отчасти — эффектом пандемийных лет, когда многие пары, которые могли бы завести ребёнка в период с 2022 по 2025 год, сделали это раньше. И всё же ни одно из этих объяснений не объясняет в полной

of 7.9% in the first half of 2026, recorded in 179 districts and cities (Times of Central Asia, 2026). Kyrgyzstan and Tajikistan still demonstrate small increases. Therefore, it is reasonable to assume that Kazakhstan is not an anomaly, but the first country in a regional movement towards lower fertility, driven by urbanisation, the spread of higher education, and rising costs, which its neighbours are only beginning to face.

Within Kazakhstan itself, the national average hides two very different situations. The number of births per 1,000 people in 2024 ranged from:

- Mangistau and Turkestan regions: 21.3
- Shymkent: 19.7
- East Kazakhstan: 9.6
- Kostanay: 9.5
- North Kazakhstan: 8.5

The difference between the southern and western regions and the northern ones is more than twofold, which is comparable to the difference between Central Asia and Central Europe. It is important to note that the regions are now coming closer together from the high side. When births fell by almost 16% in the first quarter of 2025, the decline was recorded in all twenty regions, and rural areas fell more sharply than cities, by 18.1% against 14.2% (Astana Times, 2025). Thus, the regions with high fertility are changing faster than the northern ones.

The clearest evidence that the family model is changing comes not from the birth statistics, but from the marriage statistics. In Kazakhstan, children are still usually born in registered marriages; therefore, the marriage numbers show in advance what will happen to the number of births, and these numbers have been falling for more than a decade. Registered marriages declined from 139,500 in 2019 to 123,600 in 2024 and to 115,900 in 2025, which is 5.69 per 1,000 people against 9.9 as recently as 2013. The average age of the first marriage rose to 27.9 years for men and 25.3 years for women in 2025, compared to 27.1 and 24.6 in 2014. At the same time, 45,700 divorces were registered in 2025, 74.4% of them in cities, and 35% of them took

мере снижение такого масштаба и такой продолжительности.

В региональной перспективе Казахстан не выглядит уникальным — он просто начал трансформацию первым. Коэффициенты рождаемости в странах Центральной Азии в середине 2020-х годов распределялись следующим образом:

- Узбекистан: 3,4 — наивысший показатель в регионе, хотя и снижающийся
- Таджикистан: 3,1
- Казахстан: 3,0 в 2023 году, впоследствии снижение до 2,57
- Кыргызстан: 2,7
- Туркменистан: 2,7

Узбекистан, долгое время являвшийся региональным лидером в противоположном направлении, зарегистрировал в 2025 году 879 500 рождений, что на 5,1 % меньше, чем годом ранее, а в первом полугодии 2026 года — дальнейшее снижение на 7,9 %, зафиксированное в 179 районах и городах (Times of Central Asia, 2026). Кыргызстан и Таджикистан по-прежнему демонстрируют небольшой прирост. Следовательно, есть основания полагать, что Казахстан представляет собой не аномалию, а первую страну в региональном движении к более низкой рождаемости, обусловленном урбанизацией, распространением высшего образования и ростом издержек, с которыми его соседи только начинают сталкиваться.

Внутри самого Казахстана за общенациональным средним показателем скрываются две совершенно различные ситуации. Число рождений на 1 000 человек населения в 2024 году варьировалось следующим образом:

- Мангистауская и Туркестанская области: 21,3
- Шымкент: 19,7
- Восточно-Казахстанская область: 9,6
- Костанайская область: 9,5
- Северо-Казахстанская область: 8,5

Различие между южными и западными регионами, с одной стороны, и северными — с другой, более чем двукратное, что сопоставимо с различием между

place in couples married for one to four years (Astana Times, 2026). Later marriages, a higher risk of separation in the first years, and a growing share of second marriages are typical signs of a changing model of family formation.

Household statistics tell the same story. The average household size in Kazakhstan declined from 3.4 persons in 2021 to 3.2 in 2026, while the average number of children per household fell from 1.1 to 1.0 (Ranking.kz, 2026). These are small movements in absolute terms; however, they happen in a country whose self-image and social policy have both been built around the large family.

The economic reasons behind this change are not difficult to identify. In Kazakhstan, having many children is closely connected with poverty. For instance, in 2025, 9.7% of people living in households of five or more persons had incomes below the subsistence minimum, and such households included more than 95% of all people below the poverty line in the country (Ranking.kz, 2026). Housing is also becoming less affordable, as a review of the mortgage market for 2025 showed double-digit growth in housing prices against the background of falling real incomes (LS, 2026). Therefore, every additional child means a measurable increase in financial risk for a family, and a reasonable answer to such a risk is to have fewer children, to have them later, and to invest more in each of them. It is important to note that this is a change in the strategy of families, and not a decline in the value of the family itself.

Gender-related limitations make this effect stronger. Kazakhstan has invested significantly in preschool education, and about 65% of children aged two to five attend it, yet the gender pay gap remains close to

YET THE GENDER PAY GAP REMAINS CLOSE TO 25%, AND WOMEN STILL DO MOST OF THE UNPAID CARE WORK

ГЕНДЕРНЫЙ РАЗРЫВ В ОПЛАТЕ ТРУДА ОСТАЁТСЯ БЛИЗКИМ К 25 %, А ЖЕНЩИНЫ ПО-ПРЕЖНЕМУ ВЫПОЛНЯЮТ БОЛЬШУЮ ЧАСТЬ НЕОПЛАЧИВАЕМОГО ТРУДА ПО УХОДУ

Центральной Азией и Центральной Европой. Важно отметить, что сегодня регионы сближаются со стороны высоких значений. Когда в первом квартале 2025 года число рождений сократилось почти на 16 %, снижение было зафиксировано во всех двадцати регионах, причём в сельской местности оно оказалось более резким, чем в городах: 18,1 % против 14,2 % (Astana Times, 2025). Таким образом, регионы с высокой рождаемостью меняются быстрее северных.

Наиболее очевидное свидетельство изменения модели семьи даёт не статистика рождений, а статистика браков. В Казахстане дети по-прежнему рождаются преимущественно в зарегистрированных браках; следовательно, брачные показатели заранее показывают, что произойдёт с числом рождений, — и эти показатели снижаются уже более десяти лет. Число зарегистрированных браков сократилось со 139 500 в 2019 году до 123 600 в 2024 году и до 115 900 в 2025 году, то есть до 5,69 на 1 000 человек населения против 9,9 ещё в 2013 году. Средний возраст вступления в первый брак вырос в 2025 году до 27,9 года у мужчин и 25,3 года у женщин против 27,1 и 24,6 года в 2014 году. При этом в 2025 году было зарегистрировано 45 700 разводов, 74,4 % из них — в городах, а 35 % пришлись на пары, состоявшие в браке от одного года до четырёх лет (Astana Times, 2026). Более поздние браки, более высокий риск распада союза в первые годы и растущая доля повторных браков являются типичными признаками меняющейся модели формирования семьи.

Ту же картину даёт и статистика домохозяйств. В региональной перспективе Казахстан также не уникален — он просто идет впереди регионального тренда: с 3,4 человека в 2021 году до 3,2 в 2026 году, при этом среднее число детей на домохозяйство

25%, and women still do most of the unpaid care work (United Nations Kazakhstan, 2024). Research on the country's gender regime shows that having a very young child is strongly connected with leaving the labour market, and that the expansion of childcare services alone did not change this. What is missing is quality care for children under two and real support for fathers who take on care responsibilities (Meurs, Nugmanova, Salimzhanova and Marvin, 2021). Therefore, for an educated woman in a big city, the main cost of a second or third child is not the money spent on the child, but the salary and the career opportunities she loses during the years of care.

сократилось с 1,1 до 1,0 (Ranking.kz, 2026). В абсолютном выражении это небольшие сдвиги; однако они происходят в стране, чей образ самой себя и чья социальная политика выстроены вокруг многодетной семьи.

Экономические причины этих изменений выявить несложно. В Казахстане многодетность тесно связана с бедностью. Так, в 2025 году 9,7 % людей, проживавших в домохозяйствах из пяти и более человек, имели доходы ниже прожиточного минимума, и на такие домохозяйства приходилось более 95 % всех жителей страны, находящихся за чертой бедности (Ranking.kz, 2026). Жильё также становится менее доступным: обзор ипотечного рынка за 2025 год показал двузначный рост цен на

Surveys demonstrate that families are well aware of these limitations. According to a national survey conducted in 2024, 51.3% of respondents already had children and did not plan to have more, while only 9.1% intended to have three children and 10.5% four or more (Ranking.kz, cited in Times of Central Asia, 2025). The share of those who did not intend to have children at all remained low at 3.9%; however, it was higher in cities than in rural areas, 4.5% against 3.0%. Thus, voluntary childlessness is not yet a mass phenomenon in Kazakhstan, but the deliberate choice of a two-child family is becoming increasingly common.

The state has already responded to the situation, although mostly through measures aimed at increasing the number of births. The Concept "Children of Kazakhstan" for 2026–2030, approved after the National Kurultai, includes 158 measures with total funding of 1.3 trillion tenge, and 974 billion tenge was allocated in 2026 for benefits to families with children, which is 19.1% more than in the previous year (Prime Minister of Kazakhstan, 2026). These measures exist alongside the Concept of Family and Gender Policy until 2030, which treats support for families as a part of gender equality rather than of population growth (Government of Kazakhstan, 2016). Such payments are important, above all, for reducing child poverty. However, international experience shows that they usually influence the timing of births rather than the final number of children, because the main obstacles to a second or third child are housing prices, the absence of care services for children under three, unstable employment and the unequal distribution of housework.

There is also a planning question that receives less attention than it deserves. Kazakhstan still has a shortage of preschool and school

KAZAKHSTAN STILL HAS A SHORTAGE OF PRESCHOOL AND SCHOOL PLACES INHERITED FROM THE HIGH-FERTILITY 2010S

В КАЗАХСТАНЕ СОХРАНЯЕТСЯ ДЕФИЦИТ МЕСТ В ДОШКОЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ И ШКОЛАХ, УНАСЛЕДОВАННЫЙ ОТ 2010-Х ГОДОВ С ИХ ВЫСОКОЙ РОЖДАЕМОСТЬЮ

жильё на фоне снижения реальных доходов (LS, 2026). Следовательно, каждый дополнительный ребёнок означает для семьи измеримое увеличение финансового риска, а разумным ответом на такой риск становится решение иметь меньше детей, иметь их позже и больше вкладывать в каждого из них. Важно отметить, что речь идёт об изменении стратегии семей, а не о снижении ценности самой семьи.

Ограничения, связанные с гендером, усиливают этот эффект. Казахстан значительно инвестировал в дошкольное образование, и около 65 % детей в возрасте от двух до пяти лет посещают детсады, однако гендерный разрыв в оплате труда остаётся близким к 25 %, а женщины по-прежнему выполняют большую часть неоплачиваемого труда по уходу (Организация Объединённых Наций в Казахстане, 2024). Исследования гендерного режима страны показывают, что наличие ребёнка самого раннего возраста тесно связано с уходом с рынка труда и что расширение услуг по уходу за детьми само по себе этого не изменило. Недостаток качественного ухода за детьми до двух лет и реальной поддержки отцов, берущих на себя обязанности по уходу (Меурс, Мике, Нугманова, Майгуль, Салимжанова, Айжан и Марвин, Стиви 2021). Следовательно, для образованной женщины в большом городе основной ценой второго или третьего ребёнка являются не расходы на самого ребёнка, а заработная плата и карьерные возможности, утрачиваемые за годы ухода за ним.

Опросы показывают, что семьи хорошо осознают эти ограничения. Согласно национальному опросу, проведённому в 2024 году, 51,3 % респондентов уже имели детей и не планировали заводить ещё, тогда как лишь 9,1 % намеревались иметь троих детей и 10,5 % — четверых и более (Ranking.kz, цит. по Times of Central Asia, 2025). Доля тех, кто

places inherited from the high-fertility 2010s, concentrated in the fast-growing southern regions, even though the generation now entering the system is becoming smaller. Investments based on the birth rates of the past may create empty capacity in the north while the south remains underserved. Therefore, a realistic policy should be clearly differentiated by region, treating Turkestan and Mangistau as a question of managing growth, and North Kazakhstan and Kostanay as a question of ageing.

вовсе не намерен иметь детей, оставалась низкой — 3,9 %, однако в городах она была выше, чем в сельской местности: 4,5 % против 3,0 %. Таким образом, добровольная бездетность пока не является в Казахстане массовым явлением, тогда как осознанно выбираемая двухдетная семья становится им всё в большей степени.

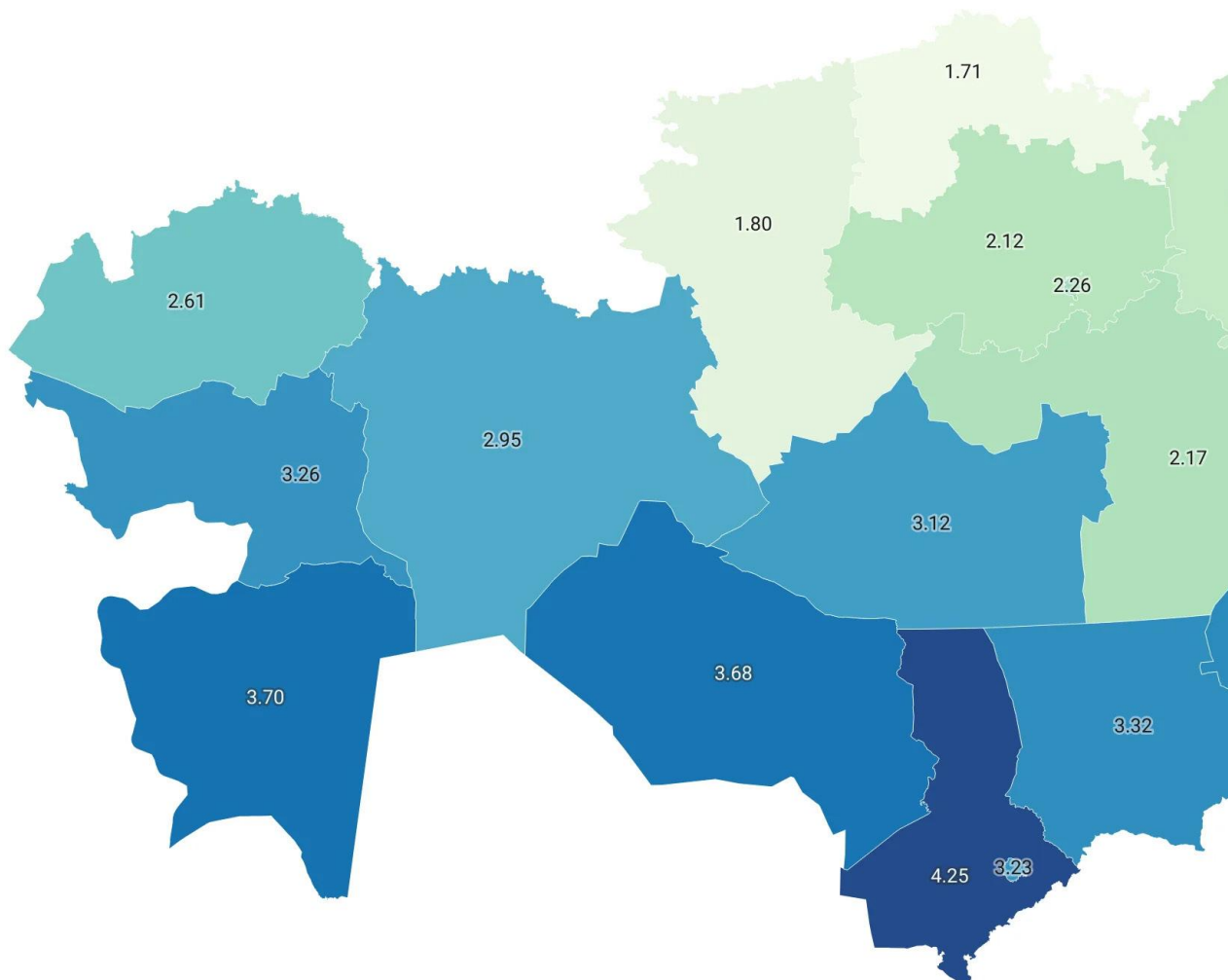
Государство уже отреагировало на сложившуюся ситуацию, хотя преимущественно мерами, направленными на увеличение рождаемости. Концепция «Дети Казахстана» на 2026–2030 годы, утверждённая по итогам Национального

Kazakhstan 2024, total fertility rate

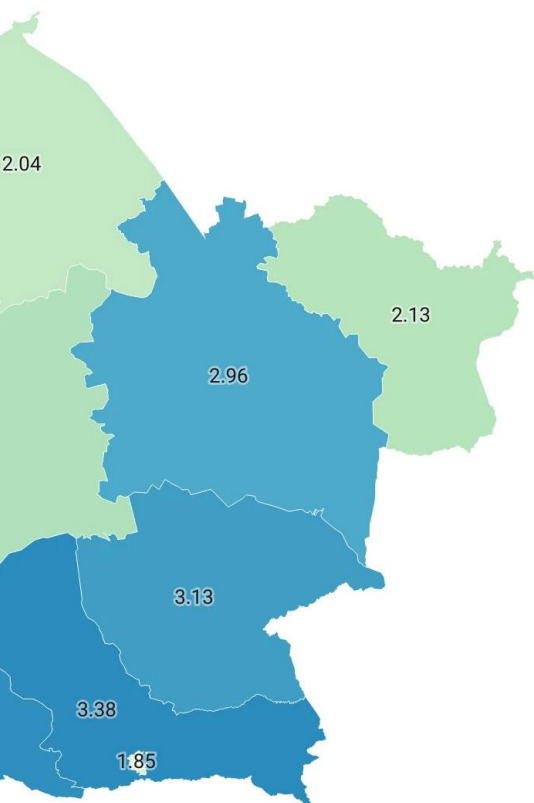
Overall 2.80

TFR

1.71 4.25

So, is the family model in Kazakhstan changing? The data suggest that it is, although this is a transition and not a collapse. A total fertility rate of 2.57 is still above the replacement level, and the population continues to grow, although its median age of about 29.7 years is among the highest in Central Asia. The model that is disappearing includes early marriage, many children born close to each other, large families of several generations living together, and a division of roles in which the work of a woman was secondary to her care duties. The model that is replacing it

курултая, включает 158 мероприятий с общим финансированием в 1,3 трлн тенге, а в 2026 году на пособия семьям с детьми выделено 974 млрд тенге, что на 19,1 % больше, чем в предыдущем году (Премьер-Министр Республики Казахстан, 2026). Эти меры существуют наряду с Концепцией семейной и гендерной политики до 2030 года, которая трактует поддержку семей как часть гендерного равенства, а не роста численности населения (Правительство Республики Казахстан, 2016). Такие выплаты важны прежде всего для сокращения детской бедности. Однако международный опыт показывает, что они обычно влияют на сроки рождений, а не на итоговое число детей, поскольку главными препятствиями для второго или третьего ребёнка выступают цены на жильё, отсутствие услуг по уходу за детьми до трёх лет, нестабильная занятость и неравное распределение домашнего труда.

Существует и вопрос планирования, которому уделяется меньше внимания, чем он заслуживает. В Казахстане сохраняется дефицит мест в дошкольных учреждениях и школах, унаследованный от 2010-х годов с их высокой рождаемостью и сосредоточенный в быстро растущих южных регионах, — даже несмотря на то, что вступающее сейчас в систему образования поколение становится малочисленнее. Инвестиции, основанные на показателях рождаемости прошлого, могут создать пустующие мощности на севере, тогда как юг останется необеспеченным. Следовательно, реалистичная политика должна быть чётко дифференцирована по регионам: Туркестанскую и Мангистаускую области следует рассматривать как вопрос управления ростом, а Северо-Казахстанскую и Костанайскую — как вопрос старения.

Итак, меняется ли модель семьи в Казахстане? Данные позволяют утверждать, что меняется, хотя речь идёт о трансформации, а не о коллапсе. Суммарный коэффициент рождаемости в 2,57 по-прежнему выше уровня простого воспроизводства, и население продолжает расти, даже несмотря на то, что медианный возраст около 29,7 года делает Казахстан самой быстростареющей страной Центральной Азии. Исчезающая модель включает ранний брак, рождение множества детей с небольшими интервалами, большие семьи из нескольких совместно проживающих поколений и такое распределение ролей, при котором работа женщины была вторичной по отношению

is a smaller family, created later, more urban, in which both parents work and invest more in fewer children. This is not a failure of policy and not a loss of traditional values. It is a usual consequence of urbanisation, mass higher education for women, and the growing cost of raising a child.

Consequently, the main question for the state is not how to bring back a family model that the country's own development is changing, but whether it is ready to support the model that is appearing now. This means care services for children under three and not only kindergartens, housing that is affordable for young families and not only mortgage subsidies, labour protections that allow both parents to combine work and children, and planning that treats a smaller generation as a fact to be managed. Kazakhstan still has approximately two decades during which its age structure works in its favour, and how this time is used will determine how much of the demographic dividend the country will actually receive.

References:

- Astana Times (2025). Kazakhstan Records Lowest Birth Rate in Decade. Retrieved from <https://astanatimes.com/2025/05/kazakhstan-records-lowest-birth-rate-in-a-decade/>. Accessed on 12.09.2026.
- Astana Times (2026). Astana Leads Marriage Rates as Kazakhstan Registers 115,900 Marriages in 2025. Retrieved from <https://astanatimes.com/2026/03/astana-leads-marriage-rates-as-kazakhstan-registers-115900-marriages-in-2025/>. Accessed on 15.09.2026.
- Centre for Eastern Studies (2025). Long live youth! Demography of Central Asian states. OSW Commentary. Retrieved from <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2025-08-27/long-live-youth-demography-central-asian-states>. Accessed on 11.09.2026.
- Finprom.kz (2026). The slowdown of the birth rate continues in Kazakhstan. Retrieved from <https://finprom.kz/gosudarstvo/149475/zamedlenie-rozhdaemosti-prodolzhaetsya-v-kazahstane.html>. Accessed on 14.09.2026.
- Government of the Republic of Kazakhstan (2016). On approval of the Concept of family and gender policy in the Republic of Kazakhstan until 2030. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/eng/docs/U1600000384>. Accessed on 13.09.2026.
- LS (2026). The gap between housing prices and the incomes of Kazakhstanis continues to grow. Retrieved from <https://lsm.kz/v-kazahstane-rastet-razryv->

к её обязанностям по уходу. Приходящая ей на смену модель — это меньшая по размеру семья, создаваемая позже, более городская, в которой работают оба родителя и больше вкладывают в меньшее число детей. Это не провал политики и не утрата традиционных ценностей. Это обычное следствие урбанизации, массового высшего образования женщин и растущей стоимости воспитания ребёнка.

Соответственно, главный вопрос для государства состоит не в том, как вернуть модель семьи, которую меняет собственное развитие страны, а в том, готово ли оно поддержать ту модель, которая складывается сейчас. Это означает услуги по уходу за детьми до трёх лет, а не только детские сады; доступное для молодых семей жильё, а не только ипотечные субсидии; трудовые гарантии, позволяющие обоим родителям совмещать работу и детей; и планирование, рассматривающее менее многочисленное поколение как факт, которым необходимо управлять. В распоряжении Казахстана остаётся примерно два десятилетия, в течение которых его возрастная структура работает ему на пользу, и то, как будет использовано это время, определит, какую часть демографического дивиденда страна фактически получит.

Источники:

- Astana Times (2025). В Казахстане зафиксирован самый низкий уровень рождаемости за последнее десятилетие. Доступно по адресу: <https://astanatimes.com/2025/05/kazakhstan-records-lowest-birth-rate-in-a-decade/>. Дата обращения: 12.09.2026.
- Astana Times (2026). Астана лидирует по уровню брачности: в 2025 году в Казахстане зарегистрировано 115 900 браков. Доступно по адресу: <https://astanatimes.com/2026/03/astana-leads-marriage-rates-as-kazakhstan-registers-115900-marriages-in-2025/>. Дата обращения: 15.09.2026.
- Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам Республики Казахстан (2026). Транспорт в Республике Казахстан. Доступно по адресу: <https://stat.gov.kz/en/industries/business-statistics/stat-transport/publications/472263/>. Дата обращения: 12.09.2026.
- Finprom.kz (2026). Замедление рождаемости продолжается в Казахстане. Доступно по адресу: <https://finprom.kz/gosudarstvo/149475/zamedlenie-rozhdaemosti-prodolzhaetsya-v-kazahstane.html>. Дата обращения: 14.09.2026.
- LS (2026). В Казахстане растёт разрыв между ценами на жильё и доходами населения. Доступно по адресу: <https://lsm.kz/v-kazahstane-rastet-razryv-mezhdu-cenami-na-zhil-e-i-dohodami-naseleniya>. Дата обращения: 15.09.2026.
- Меурс, Мике, Нугманова, Майгуль, Салимжанова, Айжан и Марвин, Стиви (2021). Гендерный режим

- mezhdunarodnyy nauchnyy zhurnal "Sovetskaya Aziya". Accessed on 15.09.2026.
- Meurs, Mieke, Nugmanova, Maigul, Salimzhanova, Aizhan and Marvin, Stevie (2021). Gender Regime and Women's Employment in Kazakhstan. *Comparative Economic Studies*, 63, 603–622. Retrieved from <https://link.springer.com/article/10.1057/s41294-021-00173-0>. Accessed on 12.09.2026.
- Orda.kz (2026). Kazakh women are having fewer and fewer children — the lowest level in nearly two decades. Retrieved from <https://en.orda.kz/kazakh-women-are-having-fewer-and-fewer-children-the-lowest-level-in-nearly-two-decades-10053/>. Accessed on 14.09.2026.
- Prime Minister of the Republic of Kazakhstan (2026). Children's Day: how Kazakhstan implements the President's instructions on supporting childhood. Retrieved from <https://primeminister.kz/en/news/reviews/childrens-day-how-kazakhstan-implements-the-presidents-instructions-on-supporting-childhood-31449>. Accessed on 13.09.2026.
- Ranking.kz (2026). One would be enough to feed: birth rate indicators are falling in Kazakhstan. Retrieved from <https://ranking.kz/reviews/socium/odnogo-by-prokormit-v-kazahstane-padayut-pokazateli-rozhdaemosti.html>. Accessed on 15.09.2026.
- Smithsonian Magazine (2018). The book that incited a worldwide fear of overpopulation. Retrieved from <https://www.smithsonianmag.com/innovation/book-incited-worldwide-fear-overpopulation-180967499/>. Accessed on 11.09.2026.
- Times of Central Asia (2025). Kazakhstan's birth rate continues to fall amid demographic concerns. Retrieved from <https://timesca.com/kazakhstan-birth-rate-continues-to-fall-amid-demographic-concerns/>. Accessed on 12.09.2026.
- Times of Central Asia (2026). Births decline in Kazakhstan and Uzbekistan as Central Asian trends diverge. Retrieved from <https://timesca.com/central-asia-birth-rates-kazakhstan-uzbekistan-decline/>. Accessed on 14.09.2026.
- United Nations (2024). World Population Prospects 2024. Department of Economic and Social Affairs, Population Division. Retrieved from <https://population.un.org/wpp/>. Accessed on 13.09.2026.
- United Nations Kazakhstan (2024). Common Country Analysis: Kazakhstan. Retrieved from <https://finprom.kz/storage/app/media/2026/06/19/111.pnghttps://kazakhstan.un.org/>. Accessed on 11.09.2026.
- и занятость женщин в Казахстане. *Comparative Economic Studies*, 63, 603–622. Доступно по адресу: <https://link.springer.com/article/10.1057/s41294-021-00173-0>. Дата обращения: 12.09.2026.
- Orda.kz (2026). Казахстанские женщины рожают всё меньше детей — самый низкий показатель почти за два десятилетия. Доступно по адресу: <https://en.orda.kz/kazakh-women-are-having-fewer-and-fewer-children-the-lowest-level-in-nearly-two-decades-10053/>. Дата обращения: 14.09.2026.
- Организация Объединённых Наций (2024). Перспективы мирового населения — 2024. Департамент по экономическим и социальным вопросам, Отдел народонаселения. Доступно по адресу: <https://population.un.org/wpp/>. Дата обращения: 13.09.2026.
- Организация Объединённых Наций в Казахстане (2024). Общий анализ ситуации в Казахстане. Доступно по адресу: <https://kazakhstan.un.org/>. Дата обращения: 11.09.2026.
- Правительство Республики Казахстан (2016). Об утверждении Концепции семейной и гендерной политики в Республике Казахстан до 2030 года. Доступно по адресу: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/U1600000384>. Дата обращения: 13.09.2026.
- Премьер-Министр Республики Казахстан (2026). День защиты детей: как в Казахстане реализуются поручения Президента по поддержке детства. Доступно по адресу: <https://primeminister.kz/en/news/reviews/childrens-day-how-kazakhstan-implements-the-presidents-instructions-on-supporting-childhood-31449>. Дата обращения: 13.09.2026.
- Ranking.kz (2026). Одного бы прокормить: в Казахстане падают показатели рождаемости. Доступно по адресу: <https://ranking.kz/reviews/socium/odnogo-by-prokormit-v-kazahstane-padayut-pokazateli-rozhdaemosti.html>. Дата обращения: 15.09.2026.
- Smithsonian Magazine (2018). Книга, вызвавшая во всём мире страх перед перенаселением. Доступно по адресу: <https://www.smithsonianmag.com/innovation/book-incited-worldwide-fear-overpopulation-180967499/>. Дата обращения: 11.09.2026.
- Times of Central Asia (2025). Уровень рождаемости в Казахстане продолжает снижаться на фоне демографических проблем. Доступно по адресу: <https://timesca.com/kazakhstan-birth-rate-continues-to-fall-amid-demographic-concerns/>. Дата обращения: 12.09.2026.
- Times of Central Asia (2026). Рождаемость в Казахстане и Узбекистане снижается на фоне расхождения демографических тенденций в Центральной Азии. Доступно по адресу: <https://timesca.com/central-asia-birth-rates-kazakhstan-uzbekistan-decline/>. Дата обращения: 14.09.2026.
- Центр восточных исследований (2025). Да здравствует молодёжь! Демография государств Центральной Азии. *OSW Commentary*. Доступно по адресу: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2025-08-27/long-live-youth-demography-central-asian-states>. Дата обращения: 11.09.2026.

“ALTIN ORDA’NIN İSLAM VE MANEVİ KÜLTÜRÜ” KONULU PANEL DÜZENLENDİ

13 Temmuz 2026 tarihinde Altın Orda’nın İslam ve Manevi Kültürü konulu panel, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur’un moderatörlüğünde gerçekleştirildi. Panelde, Kazakistan Müslümanları Dinî İdaresi İslam Araştırmaları Enstitüsü Direktörü Doç. Dr. Töräli Kıdır, Al-Farabi Kazak Millî Üniversitesi öğretim üyesi Mendigül Nogaybayeva, ABDİ Beşeri Araştırmalar Enstitüsü Direktörü Kanat Öskembay, Abay Kazak Millî Pedagoji Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Nurlan Atıgayev, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Kıdemli Araştırmacısı Doç. Dr. İktiyar Paltöre, Ş. Ualihanov Tarih ve Etnoloji Enstitüsü araştırmacısı Maris Kadılbek ile Avrasya Araştırma Enstitüsü araştırmacısı Kayrat Kaypolla konuşmacı olarak katıldı.

«АЛТЫН ОРДАНЫҢ ИСЛАМДЫҚ ЖӘНЕ РУХАНИ МӘДЕНИЕТІ» ТАҚЫРЫБЫНДА ПАНЕЛЬДІК ОТЫРЫС ӨТТІ

2026 жылғы 13 шілдеде Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Суат Бейлурдың модераторлығымен «Алтын Орданың исламдық және рухани мәдениеті» тақырыбында панельдік отырыс өтті.

Панельдік отырысқа Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы Ислам ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Төрәлі Қыдыр, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің оқытушысы Меңдігүл Ноғайбаева, ABDİ гуманитарлық зерттеулер институтының директоры Қанат Өскенбай, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің профессоры, доктор Нұрлан

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Panelde konuşmacılar, Altın Orda döneminde İslam'ın toplumsal ve kültürel hayattaki yeri, manevi değerlerin şekillenmesindeki etkisi ve bu mirasın sonraki dönemlere yansımaları üzerine değerlendirmelerde bulundu. Altın Orda'nın siyasi tarihini yanı sıra dinî, kültürel ve manevi mirasıyla da Avrasya ve Türk dünyası tarihinde önemli bir yere sahip olduğu vurgulanırken, dönemin sosyal yapısı, inanç dünyası ve kültürel etkileşimleri farklı yönleriyle ele alındı. İslam'ın bölgede yayılmasıyla birlikte oluşan dinî ve manevi birikimin, toplumun kültürel yapısının şekillenmesinde ve ortak tarihî hafızanın oluşmasında önemli rol oynadığı ifade edildi. Bu çerçevede Altın Orda dönemine ait tarihî ve kültürel mirasın farklı kaynaklar, disiplinler ve akademik yaklaşımlar doğrultusunda incelenmesinin, dönemin daha kapsamlı biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacağı üzerinde duruldu.

Panel, Altın Orda'nın tarihî ve kültürel mirasının farklı boyutlarıyla ele alınmasına ve konuya ilişkin akademik görüşlerin paylaşılmasına imkân sağlayan verimli bir bilimsel platform oluşturdu.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Атығаев, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының аға ғылыми қызметкері, доцент, доктор Ихтияр Палтөре, Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының ғылыми қызметкері Марыс Қадылбек және Еуразия ғылыми-зерттеу институтының ғылыми қызметкері Қайрат Қайполла баяндамашы ретінде қатысты.

Панель барысында баяндамашылар Алтын Орда дәуіріндегі исламның қоғамдық және мәдени өмірдегі орны, рухани құндылықтардың қалыптасуына тигізген ықпалы және осы мұраның кейінгі кезеңдерге жалғасуы жөнінде пікір білдірді. Алтын Орданың саяси тарихымен қатар, діни, мәдени және рухани мұрасы тұрғысынан да Еуразия мен Түркі әлемінің тарихында маңызды орын алатыны атап өтіліп, сол кезеңдегі қоғамның әлеуметтік құрылымы, діни дүниетанымы мен мәдени ықпалдастық үдерістері жан-жақты қарастырылды.

Ислам дінінің өңірге таралуымен бірге қалыптасқан діни-рухани мұраның қоғамның мәдени болмысын қалыптастыруда және ортақ тарихи жадтың орнығуында маңызды рөл атқарғаны айтылды. Осы тұрғыда Алтын Орда дәуірінің тарихи және мәдени мұрасын әртүрлі дереккөздер, ғылыми пәндер мен академиялық тәсілдер негізінде зерттеу аталған кезеңді барынша терең әрі кешенді түсінуге мүмкіндік беретініне назар аударылды.

Панельдік отырыс Алтын Орданың тарихи-мәдени мұрасын әр қырынан зерделеуге және тақырыпқа қатысты ғылыми пікірлермен алмасуға мүмкіндік берген мазмұнды ғылыми алаң болды.

“İRADE BİZİM, ZAFER BİZİM” TEMALİ 15 TEMMUZ DEMOKRASİ VE MİLLÎ BİRLİK GÜNÜ PANELİ DÜZENLENDİ

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü ile T.C. Almatı Başkonsolosluğu iş birliğinde, “İrade Bizim, Zafer Bizim” temasıyla 15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü Paneli düzenlendi. Etkinlik, akademi, medya ve iş dünyasından çok sayıda temsilcinin katılımıyla gerçekleştirildi.

Panel, T.C. Almatı Başkonsolosu Sayın Tuğba Alan Özdenfedakar ile Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Sayın Prof. Dr. Muhittin Şimşek’in açılış konuşmalarıyla başladı. Açılış konuşmalarının ardından Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur’un moderatörlüğünde panel oturumuna geçildi.

Oturumda Abay Millî Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Gulbanu Kosimova, Uluslararası Kazak Dili Akademisi ve Uluslararası Türkoloji Merkezi Başkanı Prof. Dr. Erden Kajibek, Kazak Ulusal Kızlar Pedagoji Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Daire Başkanı Dr. Saltanat Jakubayeva, Al-Farabi Kazak Millî Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Laura Erekeşeva, “Gylym Ordası” Devlet Kurumu Genel Direktörü Doç. Dr. Nurlan Seydin, “Alatau Akparat” Medya Holding Genel Müdürü Erjan Kalımbay, Kazakistan Müslümanları Dinî İdaresi İslam

«ЖІГЕР – БІЗДІКІ, ЖЕҢІС – БІЗДІКІ» ТАҚЫРЫБЫНДА 15 ШІЛДЕ – ДЕМОКРАТИЯ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ БІРЛІК КҮНІНЕ АРНАЛҒАН ПАНЕЛЬ ӨТТІ

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Еуразия ғылыми-зерттеу институты мен Түркия Республикасының Алматыдағы Бас консулдығының бірлесіп ұйымдастыруымен «Жігер–біздікі, Жеңіс – біздікі» тақырыбында 15 шілде – Демократия және ұлттық бірлік күніне арналған панель өтті. Іс-шараға ғылыми орта, бұқаралық ақпарат құралдары мен іскерлік қауымдастықтың көптеген өкілдері қатысты.

Панель Түркия Республикасының Алматыдағы Бас консулы Туғба Алан Өзденфедакар мен Ахмет Ясауи университеті Өкілетті кеңесінің төрағасы, профессор, доктор Мухиттин Шимшектің құттықтау сөздерімен басталды. Бұдан кейін Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Суат Бейлурдың модераторлығымен панельдік отырыс жалғасты.

Отырыста Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің профессоры, филология ғылымдарының докторы Гүлбану Қосымова, Халықаралық Қазақ тілі академиясы мен Халықаралық Түркітану орталығының

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Araştırmaları Enstitüsü Direktörü Doç. Dr. Törali Kızır, Felsefe, Siyaset Bilimi ve Din Araştırmaları Enstitüsü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Serik Seydumanov ve M. Avezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Askar Tұrғанbayev sunumlarını gerçekleştirdi.

Panel kapsamında 15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü'nün tarihsel ve toplumsal anlamı farklı perspektiflerden ele alınarak demokrasi, millî irade, toplumsal birlik ve ortak hafıza kavramları çerçevesinde değerlendirmelerde bulunuldu. Akademi, medya ve farklı kurumların temsilcileri, konunun toplumsal hafızadaki yeri ve gelecek nesillere aktarılmasının önemi üzerine görüşlerini paylaştı.

Türk-Kazak İş İnsanları Birliği (TÜKİB), MÜSİAD Kazakistan ve KZI Bank Genel Müdürlüğü temsilcileri ile T.C. Almatı Başkonsolosluğunda görevli ataşelerini de katıldığı etkinlik, çok sayıda Türk ve Kazak katılımcıyı bir araya getirdi. Panel, farklı kurum ve çevrelerden katılımcılarının görüş ve değerlendirmelerini paylaşmalarına imkân sağlayan kapsamlı bir buluşma olarak gerçekleştirildi.

президенті, филология ғылымдарының докторы профессор, Ерден Қажыбек, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті Халықаралық қатынастар департаментінің басшысы, доктор Салтанат Жақубаева, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің профессоры, тарих ғылымдарының докторы Лаура Ерекешева, «Ғылым ордасы» мемлекеттік кәсіпорнының бас директоры, доцент, доктор Нұрлан Сейдин, «Алатау Ақпарат» медиахолдингінің бас директоры Ержан Қалымбай, Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы Ислам ғылыми-зерттеу институтының директоры, филология ғылымдарының кандидаты, доцент Төрәлі Қыдыр, Философия, саясаттану және дінтану институтынан әлеуметтану ғылымдарының докторы, профессор Серік Сейдуманов және М. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтынан филология ғылымдарының кандидаты, доцент Асқар Тұрғанбаев баяндама жасады.

Панель аясында 15 шілде – Демократия және ұлттық бірлік күнінің тарихи және қоғамдық мәні әртүрлі қырынан қарастырылып, демократия, ұлттық ерік-жігер, қоғамдық бірлік және ортақ тарихи жад ұғымдары аясында талқыланды. Ғылыми орта, БАҚ және түрлі мекемелердің өкілдері бұл оқиғаның қоғамдық жадтағы орны мен оның мән-маңызын келешек ұрпаққа жеткізудің маңыздылығы жөнінде пікірлерімен бөлісті.

Түрік-қазақ іскер адамдары одағы (TÜKİB), MÜSİAD Қазақстан және KZI Bank басшылығының өкілдері, сондай-ақ Түркия Республикасының Алматыдағы Бас консулдығында қызмет атқаратын атташелер қатысқан іс-шара көптеген түрік және қазақ қатысушысын бір ортаға тоғыстырды. Панель түрлі мекемелер мен қоғамдық орталардың өкілдеріне өзара пікір алмасып, ой-тұжырымдарын ортаға салуға мүмкіндік берген ауқымды басқосу болды.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

ТІКА “KALKINMA ELÇİLERİ” PROGRAMI HEYETİ AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ’NÜ ZİYARET ETTİ

21 Ağustos 2026 tarihinde TİKA tarafından düzenlenen “Kalkınma Elçileri” programına katılan, Kazakistan Koordinatörü Fuat Erdoğan başkanlığındaki heyet, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü’nü ziyaret etti.

Ziyaret kapsamında Enstitü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur tarafından “Değişen Jeopolitik ve Türk Dünyası” başlıklı bir seminer gerçekleştirildi. Seminerde, değişen küresel ve bölgesel dengeler çerçevesinde Türk dünyasının güncel jeopolitik gelişmeler içerisindeki konumu ile bölgesel iş birliği imkânları ele alındı.

Program kapsamında ayrıca heyete Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi hakkında kısa bir tanıtım yapılarak Avrasya Araştırma Enstitüsü’nün yürüttüğü akademik çalışmalar, faaliyet alanları ve araştırma konuları hakkında bilgi verildi.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

ТІКА-НЫҢ «ДАМУ ЕЛШІЛЕРІ» БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ ДЕЛЕГАЦИЯСЫ ЕУАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНА КЕЛДІ

2026 жылғы 21 тамызда Түрік ынтымақтастық және үйлестіру агенттігі (ТІКА) ұйымдастырған «Даму елшілері» бағдарламасына қатысушы, Қазақстан бойынша үйлестіруші Фуат Ердоғмуш бастаған делегация Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтына келді.

Сапар аясында Институт директоры, доцент, доктор Суат Бейлур «Өзгермелі геосаясат және Түркі әлемі» тақырыбында семинар өткізді. Семинар барысында жаһандық және өңірлік күштер арақатынасының өзгеруі жағдайындағы Түркі әлемінің қазіргі геосаяси үдерістердегі орны мен өңірлік ынтымақтастықты дамыту мүмкіндіктері қарастырылды.

Бағдарлама аясында делегация мүшелеріне Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті туралы қысқаша таныстырылым жасалып, Еуразия ғылыми-зерттеу институтының ғылыми-зерттеу жұмыстары, негізгі қызмет бағыттары мен зерттеу тақырыптары жөнінде ақпарат берілді.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

HOCA AHMET YESEVİ ÜNİVERSİTESİ MÜTEVELLİ HEYET BAŞKANI PROF. DR. HÜSEYİN KARAMAN, AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜ ZİYARET ETTİ

29 Ağustos 2026 tarihinde Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Hüseyin Karaman, Avrasya Araştırma Enstitüsü'nü ziyaret etti. Ziyaret kapsamında Prof. Dr. Karaman'a Enstitü bünyesinde yürütülen bilimsel çalışmalar, devam eden projeler, yayın faaliyetleri ve diğer akademik faaliyetler hakkında bilgi verildi.

Görüşmede ayrıca Enstitünün önümüzdeki dönemde gerçekleştirmeyi planladığı çalışmalar ve öncelikli faaliyet alanları ele alındı. Prof. Dr. Hüseyin Karaman, yeni döneme ilişkin görüş ve değerlendirmelerini paylaşarak Enstitünün akademik faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulundu.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ УНИВЕРСИТЕТІ ӨКІЛЕТТІ КЕҢЕСІНІҢ ТӨРАҒАСЫ ПРОФЕССОР, ДОКТОР ХҮСЕЙІН КАРАМАН ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНА САПАРМЕН КЕЛДІ

2026 жылғы 29 тамызда Қожа Ахмет Ясауи университеті Өкілетті кеңесінің төрағасы профессор, доктор Хүсейін Караман Еуразия ғылыми-зерттеу институтына сапармен келді. Сапар барысында профессор, доктор Хүсейін Караманға Институтта жүргізіліп жатқан ғылыми зерттеулер, жүзеге асырылып жатқан жобалар, баспа қызметі және басқа да академиялық жұмыстар туралы ақпарат берілді.

Кездесу барысында сондай-ақ Институттың алдағы кезеңде жүзеге асыруды жоспарлап отырған жұмыстары мен басым бағыттары талқыланды. Профессор, доктор Хүсейін Караман жаңа кезеңге қатысты өз ой-пікірлері мен бағалауларын ортаға салып, Институттың академиялық қызметін одан әрі дамытуға бағытталған ұсыныстарын білдірді.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

TİKA BAŞKAN YARDIMCISI DR. ALİ ERCAN VE BERABERİNDEKİ HEYET ENSTİTÜMÜZÜ ZİYARET ETTİ

8 Eylül 2026 tarihinde Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Başkan Yardımcısı Sayın Dr. Ali Ercan ve beraberindeki heyet, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü'nü ziyaret etti.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

TİKA TƏRƏFƏSİNİN ÖYİNƏBƏSƏRİ DOKTOR ƏLİ ƏRDƏN BƏSTƏFƏN DELEGƏCİƏ İNSTITUTYMYZƏ KELDİ

2026 жылы 8 қыркүйекте Түрік ынтымақтастық және үйлестіру агенттігі (ТІКА) төрағасының орынбасары, құрметті доктор Али Эрджан бастаған делегация Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтына келді.

Сапар барысында делегация мүшелеріне Институттың атқарып отырған қызметі мен негізгі зерттеу бағыттары туралы жан-жақты ақпарат берілді. Сонымен қатар кездесуде ТІКА мен Еуразия ғылыми-зерттеу институты арасында алдағы уақытта жүзеге асырылуы мүмкін бірлескен жобалар мен өзара ынтымақтастықты дамыту мүмкіндіктері талқыланды.

Зиярет kapsamında heyete Enstitünün yürüttüğü faaliyetler ve çalışma alanları hakkında bilgi verildi. Görüşmede ayrıca TİKA ile Avrasya Araştırma Enstitüsü arasında gelecekte gerçekleştirilebilecek ortak çalışmalar ve iş birliği imkânları üzerine değerlendirmelerde bulunuldu.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

DOÇ. DR. SUAT BEYLUR, TÜRK DEVLETLERİNİN ÖNDE GELEN ULUSAL DÜŞÜNCE KURULUŞLARI II. ULUSLARARASI KONFERANSI'NA KATILDI

16 Eylül 2026 tarihinde Türk Devletleri Teşkilatı Sekretaryası ile Azerbaycan Ekonomik Reformların Analizi ve İletişim Merkezi tarafından düzenlenen "Türk Devletlerinin Önde Gelen Ulusal Düşünce Kuruluşları II. Uluslararası Konferansı"na Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur katıldı.

Doç. Dr. Suat Beylur, konferans kapsamında düzenlenen "Türk Devletleri Arasında Ticaret ve Ekonomik İlişkiler" başlıklı panelde "Beşeri Sermaye ve Ekonomik Bağlantısallık: İnsanın, Bilginin ve Tecrübenin Dolaşımı" başlıklı bir sunum gerçekleştirdi.

ДОЦЕНТ, ДОКТОР СУАТ БЕЙЛУР ТҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ ЖЕТЕКШІ ҰЛТТЫҚ САРАПТАМАЛЫҚ ОРТАЛЫҚТАРЫНЫҢ II ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНА ҚАТЫСТЫ

2026 жылғы 16 қыркүйекте Түркі мемлекеттері ұйымының Хатшылығы мен Әзербайжанның Экономикалық реформаларды талдау және коммуникация орталығы ұйымдастырған «Түркі мемлекеттерінің жетекші ұлттық сараптамалық орталықтарының II халықаралық конференциясына» Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Суат Бейлур қатысты.

Доцент, доктор Суат Бейлур конференция аясында өткен «Түркі мемлекеттері арасындағы сауда-экономикалық қатынастар» атты панельдік отырыста «Адами капитал және экономикалық байланыстылық: адамдардың,

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Аврasya Арастырма Енститүсү

Сунумунда, Түрк елдері арасындағы экономикалық қатынастарды дамытудағы адами капиталдың маңызына, сондай-ақ адамдардың, білім мен тәжірибенің еркін айналымының өңірлік байланыстылықты нығайтуға қосатын үлесіне тоқталды. Осы тұрғыда экономикалық ынтымақтастықты тек сауда мен инвестиция аясында ғана емес, сонымен қатар білім алмасу, кәсіби тәжірибе және адами ресурстардың тиімді айналымы тұрғысынан да қарастырудың маңыздылығы айтылды.

білім мен тәжірибенің еркін айналымы» тақырыбында баяндама жасады.

Баяндамасында Түркі мемлекеттері арасындағы экономикалық қатынастарды дамытудағы адами капиталдың маңызына, сондай-ақ адамдардың, білім мен тәжірибенің еркін айналымының өңірлік байланыстылықты нығайтуға қосатын үлесіне тоқталды. Осы тұрғыда экономикалық ынтымақтастықты тек сауда мен инвестиция аясында ғана емес, сонымен қатар білім алмасу, кәсіби тәжірибе және адами ресурстардың тиімді айналымы тұрғысынан да қарастырудың маңыздылығы айтылды.

Аврasya Арастырма Енститүсү

ERI Infographic No. 76

Түркі әлемінің демографиялық келбеті Türk Dünyasının Nüfus Görünümü Population Landscape of the Turkic World

Cities with the Largest Populations (2026)

National Population (2026)

Azerbaijan	Kazakhstan	Kyrgyzstan	Türkiye	Turkmenistan	Uzbekistan
10,454,855	21,083,626	7,400,465	87,926,082	7,736,632	37,724,223
Total Population 172,325,883					

Azerbaijan		
City	Population	% of Population
1 Baku	2,389,227	22.85%
2 Absheron	479,247	4.58%
3 Sumgait	447,431	4.28%
4 Sabunchu	351,063	3.36%
5 Ganja	330,735	3.16%

Kazakhstan		
City	Population	% of Population
1 Almaty	2,185,094	10.36%
2 Astana	1,557,758	7.39%
3 Shymkent	1,322,619	6.27%
4 Aktobe	590,354	2.8%
5 Karagandy	526,015	2.49%

Kyrgyzstan		
City	Population	% of Population
1 Bishkek	1,208,292	16.33%
2 Osh	346,973	4.69%
3 Jalal-Abad	128,030	1.73%
4 Karakol	82,089	1.11%
5 Tokmok	81,074	1.1%

Türkiye		
City	Population	% of Population
1 Istanbul	15,791,519	17.96%
2 Ankara	5,956,929	6.77%
3 Izmir	4,546,894	5.17%
4 Bursa	3,315,749	3.77%
5 Antalya	2,816,601	3.2%

Turkmenistan		
City	Population	% of Population
1 Ashgabat	1,142,396	14.77%
2 Turkmenabat	241,206	3.12%
3 Mary	179,479	2.32%
4 Balkanabat	128,618	1.66%
5 Bayramaly	74,535	0.96%

Uzbekistan		
City	Population	% of Population
1 Tashkent	3,235,262	8.58%
2 Namangan	732,183	1.94%
3 Samarkand	606,623	1.61%
4 Andijan	503,247	1.33%
5 Nukus	350,002	0.93%

Source: worldpopulationreview.com (2026)

How to Cite: Eurasian Research Institute. (2026). Population Landscape of the Turkic World (ERI Infographics No. 76).

 www.eurasian-research.org

 facebook.com/ERlresearch

 x.com/ERlresearch

 instagram.com/eriresearch

 linkedin.com/in/eurasian-research-institute-021a361a1

 youtube.com/EurasianResearchInstitute

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Temmuz-Ağustos 2026 Sayı: 98
Шілде-Тамыз 2026 жыл № 98